

C. Silva J.

fs.

CAMPVS

ELYSIVS GALLIAE AMOENITATE REFER-
tus: in quo sunt medicinae compo-
sita, herbae & plantae uirentes: in
quo quicquid apud Indos,
Arabes, & Pœnos

reperitur,

apud Gallos reperiri posse demonstratur: à Domino
Symphoriano Campegio Equite Aurato,
ac Lotharingorum Archia-
trò compo-
situs.

L V G D V N I
IN ÆDIBVS MELCHIORIS ET GA-
SPARIS TRECHSEL FRATRVM.
M. D. XXXIII.

SYMPHORIANI CAM

PEGII DOCTORIS INSIGNIA

Exasticho decorata.

Campegio laudem quærent hæc Symphoriano
Signaq; cum factis haud moritur a suis.
Miles & est sapiens, & Apolline doctus utroq;
Virtutis signa & nobilitatis habet.
Nec certam dicas partem quæ uincat in ipso,
Nobilis est medicus temporis huius honos.

INDEX

EORVM QVAE PRAECIPVA
 IN HOC ANTIDOTARIO
 CAMPI GALLICI CON
 TINENTVR.

A

Aër salubris in Gallia.	in proemio.
Atræ bilis digestiua.	libro 1. capite 5.
Atræ bilis educitiua.	libro 1. capite 10.
Apoplexia chysteria.	libro 1. cap. 11.
Absterfium chysteræ.	lib. 1. ca. eodẽ.
Alterantia caput.	lib. 2. ca. 1.
Alterantia pectus calefaciendo.	eodem. ca. 3.
Alterantes cor.	lib. 2. ca. 5.
Alterantes uentriculum.	lib. 2. ca. 7.
Alterantia iecur calefaciendo.	lib. 2. ca. 9.
Alterantia renes.	lib. 2. ca. 12.
Alterantia matricem.	lib. 2. ca. 14.
Alterantia iuncturas.	lib. 2. ca. 17.
Arthanitæ syrupus.	lib. 3. ca. 9.
Aromaticum rutaceum.	lib. 4. ca. 2.
Aromaticum sampsuccinum.	lib. 4. ca. 3.
Aromaticum libanotidis.	eodem. ca. 1.
Aromaticum contra pestem.	eodem. ca. 5.
Aromaticum rosatum.	eodem. ca. 6.
Alabastrites lapis.	lib. 5. ca. 1.
Auri proprietas.	eodem. ca. 9.

A

2

Argentõ

Argenti proprietates.

lib.eodem.cap.20.

B

Bilem atram digerentia.	lib.1.	ca.5.
Bilem flauam educentia.	lib.1.	ca.7.
Bilem atram educentia.	lib.eodem.	ca.10.
Balneum in dolore renum.	lib.2.	ca.12.

C

Corporis humani elementa.	lib.1.	ca.1.
Clysteria multa.	lib.1.	ca.11.
Calefacientia splenem.	lib.2.	ca.11.
Cyclaminis syrupus.	lib.3.	ca.9.
Calcidonius lapis.	lib.5.	ca.2.
Crystallus.	lib.5.	ca.5.
Corallus.	lib.eodem.	cap.6.

D

Digestionis species & diffinitio.	lib.1.	ca.2.
Digestiua pituita.	lib.eodē.	ca.4.
Digestiua flaua & bilis.	lib.eodē.	ca.3.
Digestiua atra & bilis.	lib.eodē.	ca.5.
Damascenum rosatum.	lib.4.	ca.6.
Dyamargariton.	lib.eodē.	ca.7.

E

Elementa corporis.	lib.1.	ca.1.
Electuarium lenituum.	lib.1.	ca.19.
Electuarium libanotidis.	lib.4.	ca.1.
Electuarium rutaceum.	lib.eodē.	ca.2.
Electuarium sampsuccinum.	lib.eodē.	ca.3.
Electuarium thymbræ.	lib.eodē.	ca.4.

Electu

Electuarium contra pestem. lib.eodē. ca.5.

F

Flauam bilem digerentia. lib.1. ca.3.

Flauæ bilis solutiua. lib.eodē. ca.7.

Fumarie herbe syrupus. lib.3. ca.7.

Ferri natura. lib.5. ca.11.

G

Galliæ laudes. in proœmio.

Galliæ pomaria. eodem.

Galliæ horti pulcherrimi. eodem.

H

Hortorum pulchritudo. in proœmio.

Humani corporis elementa. lib.1. ca.1.

Homo contingenter sanus. eodem.

Humores quatuor. eodem.

I

Iecur calefacientia. lib.2. ca.9.

Iecur infrigidantia. eodē. ca.10.

L

Laudes Galliæ. in proœmio.

Laboriosè soluentes. lib.1. ca.3.

Libanotidis electuarium. lib.4. ca.1.

Lapidum uirtutes. lib.5.ca.1.

M

Medicamina flauam bilem digerentia. lib.1. ca.3.

Medicamina pituitæ. lib.1.ca.4.

Medicamina soluentia bilem flauam. lib.1.ca.7.

Medicinæ, quæ atram bilem educunt. eodē. ca.10.

Medicinæ pectorales.	lib. 2.	ca. 3.
Medicinæ cor calefacientes.	lib. 2.	ca. 5.
Medicinæ infrigidantes.	lib. 2.	ca. 6.
Medicinæ uentriculum calefacientes.	lib. 2.	ca. 7.
Medicinæ matricem calefacientes.	lib. 2.	ca. 14.
Matricem infrigidantes.	lib. 2.	ca. 5.
Mercurij syrupus.	lib. 3.	ca. 1.
Metallorum natura.	lib. 5.	ca. 9.

N

Natura aromatica thymbræ.	lib. 4.	ca. 4.
Natura margaritarum.	lib. 5.	ca. 1.

O

Ocularis lapis.	lib. 5.	ca. 7.
-----------------	---------	--------

P

Pulchritudo hortorum Gallie.	lib. 1.	ca. 1.
Polypodij syrupus.	lib. 3.	ca. 6.
Puluis specierum libanotidis.	lib. 4.	ca. 1.
Puluis specierum aromatici rutacei.	lib. 4.	ca. 2.
Puluis aromatici sampsuccini.	eodem.	ca. 3.
Puluis specierum aromatici thymbræ.	eodem.	ca. 4.
Puluis contra pestem.	lib. 4.	ca. 5.
Puluis specierum dyacoralli.	lib. 4.	ca. 9.

Q

Quid digestio apud Aristotelem.	lib. 1.	ca. 2.
Questio digna notatu.	lib. 1.	ca. 6.
Quando homo sanus.	lib. 1.	ca. 1.

R

Renes confortantia.	lib. 2.	ca. 13.
		Regis

Regis Persarum syrupus. lib.3. ca.5.
Rutacei aromatici. lib.4. ca.2.

S

Solutiua quomodo soluunt. lib.1. ca.6.
Solutiua pituitæ. lib.1. ca.9.
Solutiua atræ bilis. lib.1. ca.10.
Stomachum infrigidantia. lib.2. ca.8.
Splennem calefacientia. lib.2. ca.11.
Syrupus mercurij. lib.3. ca.1.
Syrupus sambucinus. eodem. ca.2.
Syrupus corimborum sambuci. eodem. ca.3.
Syrupus de succo rosarum. eodem. ca.4.
Syrupus de polypodio. eodem. ca.6.
Syrupus regis Persarum. eodem. ca.5.
Syrupus fumarie herbe. eodem. ca.7.
Syrupus de agarico. eodem. ca.8.
Syrupus arthanitæ. eodem. ca.9.
Syrupus ireatus. eodem. ca.10.
Syrupus regis Medorum. eodem. ca.11.

T

Thymbra electuarium. lib.4. ca.4.
Theophrastus de lapide lazuli. lib.5. ca.3.

V

Vnguentum calefactiuum capitis. lib.2. ca.1.
Vnguentum infrigidans caput. eodem. ca.2.
Vnguentum infrigidans pectus. eodem. ca.3.
Vnguentum contra caliditatē pectoris. eodem. ca.4.
Vnguentum pro corde. eodem. ca.5.

A 4 Vnguen

Vnguentum frigidum cordiale.	eodē.	cap.6.
Ventriculum calefacientia.	lib.2.	cap.7.
Vnguentum contra uomitum.	eodem.	cap.8.
Vnguentum calefaciens Epar.	eodem.	cap.9.
Vnguentum infrigidans iecur.	eodem.	cap.10.
Vnguentum ad splenem.	eodem.	cap.11.
Vnguentum infrigidans renes.	eodem.	cap.13.
Vnguentum calefaciens iuncturas.	eodem.	cap.16.

CAMPVS

ac r
dijc
ria,
bie c
mer
lub
ctia
ra pa

CAMPVS

ELYSIVS GALLIAE, QVI ET

Antidotarius liber dici potest: in quo sunt medicinae cõ-

positae, herbae, & plantae uirentes: amoenitate re-

fertus: ad nobilissimum atq; undecunq; do-

ctissimum, & imprimis obseruandis.

D. FRANCISCVM A

TURNONE, Bituricēsis

Ecclesiae Antistitem, Aquil-

tanie Primatē, Sanctaeq;

Romanae Ecclesiae

Cardinalem.

GALLIAE PROVINCIA

quàm multis, quàm magnis, ac

praeclearis iam pridem excellat

laudibus, uir sacratissime, cer-

nere facilius est, quàm literis

prosequi. Nam opportunitate

loci, ubertate agrorum, terra

ac maris ditione, caeli clementia, diuini cultus religione,

disciplina uirtutis, studiorum deniq; ac literarum glo-

ria, cum plerisque etiam clarissimis prouincijs haud du-

bie cõferri possit. Quae nam alia pars terrarum Galliae

merito cõferri potest, siue eius situm, siue perennem sa-

lubritatem, siue quicquid, quo carere uita non debet,

etiam scrupulosissime requiras? Est adeo benignè à natu-

ra parente latus ac fertilis tributus ager, ut non modo

Galliae lau-
des.

Aer salubris
in Gallia.

P R O O E M I V M.

indigenarum, inquilinorum, & aduenarum alimonias
 frugumq; copiam abundè suppeditet, uerumetiam fi-
 nitimis ubertatem largiri queat. Gallia enim famosa est
 multitudine uinetorum, & baccho, ut uidetur, imprimis
 Gallig pema-
 ria. sacra. Quid diuersa pomorum genera, syluas, herbas &
 reliqua arbusta loquar: ea non solum quæ ad uictum uti-
 lissima, sed etiam quæ ad salutem hominum conferre ui-
 dentur, infinitas usibus hominum commoditates appor-
 tât. Pratorum uiriditas letissima, & pabuli copia, cum
 amœnum quendam uisibus aspectum, tum uerò gre-
 gibus & armentis, sine quibus agri colendi modus habe-
 ri nõ potest, ingentes quasdam utilitates afferunt. Hor-
 Pulchritudo
 hortorum in
 Gallia. torum pulchritudo, spaciota iucunditas, quasi nutritrix
 sedula quotidianos prouentus ita largè subministrat: ut
 herbarum medicinaliũ & florum ubertas, dulcia quæ-
 dam uitæ condimenta largiatur. Et ut paucis omnia cõ-
 plectar, Gallia omnium rerum, quæ ad uictum & uitæ
 cultum pertinent nulli cedit. Quapropter in hoc An-
 tidotario Gallico medicinas benedictas, uenenosas, aro-
 mata ac liquores, quibus medici utuntur, reperies: addi-
 tis, quæ conuenire uidebantur Gallis a grotantibus: ex
 probatissimis, quantum potui scriptoribus, & imprimis
 Dioscorides
 uir militaris. Dioscoride luce doctrinarum splendidissima: quorũ uer-
 ba sepiusculè inter legendum notabis, nec de omnibus,
 sed quæ crebra lectione occurrerũt, memoria ingeniũq;
 suggestit, his equidem multa: illa uerò quàm plurima
 apes ex floribus herbantibusq; pratis mellilegulis secu-
 tus in schedulis calamo digessi. Complura fateor me uel
 Autoris ex-
 cutatio. addere Gallie medicamentis uel diffusius scribere de illo-
 rum

P R O O E M I V M.

rum plantis potuisse: quorum quibusdam consulto, ne in
immensum opus cresceret imperavi, quaedam cum obso
leta tum nimis triuialia minimè conuenire uisa sunt.
Præterea alius alio plura & scire & rimari potest, ne
mo omnia: homines sumus. Mihi autem satis est huius
materiæ, quam publicæ utilitatis ergò suscepi maximã
partem tradidisse hoc breui Antidotario. Quamobrem
si has meas nugulas non improbaueris, sublimi feriam
sidera uertice. Noui enim ingenij tui acumen: no
ui acerrimum illud tuum ingenium. In te nanq;
summa doctrina & lepos uiget Atticus,
musarum (ut dicunt) eloquio
comparandus. Vale igitur
& Campegium tibi
addictum ex
cipe.

L I B E R

LIBER I.

DE QVATVOR CORPORIS
humoribus nostrum corpus
dispensantibus.

CAPVT I.

Elemēta corpo-
ris humani.

ORPVs humanū quatuor
constare elementis receptum à
cunctis est. Sanguine, inquam,
Pituita, Flaua, & Atra bile.
Hæc (ut sacræ scripturæ fe-
runt) ante primi hominis cul-
pam tanta armonia cōtinuata

erant, ut ex ipsis neq; mors, neq; morbus, neq; molestiæ
quicquam emergeret. At soluta hominis in deum obediē-
tia, soluta est & humorum huiusmodi pax, dissipata cō-
cordia. Cum igitur sibi hæc elementa constiterint, con-
quicuerintq;, tum sanus homo esse perhibetur. Cum ue-
rò inuicem sese protrudunt redundantia, & substra-
ctione, tum demum mortales morbo oblanguescunt, re-
dundante aut subtracto humore, altero humore imperā-
te, altero autem oppresso. Est etiam cum duo miscentur
elementa, ut in synocho febre seu continua, nempe fla-
ua bilis cum sanguine miscetur, fitq; tumultus animali
ingens, & morbus intolerabilis, ut etiam pulsus in ipsa
quatuor diuidatur elementa, principiumq; illinc nanci-
scatur. Proinde qui mortales ingentes ac celeres mo-
tus habent pulsuum, id ex imperio habent humorum, fla-
ue inquam bilis & sanguinis. Qui uerò molliter ali-
quo

Quādo homo
sanus, quando
vero aeger.

Signa humo-
ris supabundā-
tis ex pulsu.

quo pacto atq; clementius morientur, id propter pituita-
 tē, & atræ bilis esse deprehenditur incrementum. Ver-
 no tempore crescit sanguis. febris de humoribus nasci-
 tur extrarijs. Aestate bilis rufa alitur, quæ acutas exci-
 tat febres, caufona, cōtinuam, tertianam. Autumno ali-
 tur bilis atra, unde stomachi pituita febresq; ex atra bi-
 li. Qui per hyemem atrocius ægrotant, aduentate Ve-
 re plerūq; moriuntur, quia quos humores noxios cogebat,
 contraheratq; frigus, eos calor relaxat: & quia de-
 fluere non queunt, iam dilabantur necesse est. Et quia tri-
 plex, ut Celfo placet, est medicina, una quæ uictu, alte-
 ra, quæ medicamentis, tertia, quæ manu medetur: pri-
 mam dieteticam, secundam pharmaceuticam, tertiam
 chirurgicam Græci nominarūt. Et quia pharmaceutica
 medicamentis homines curat, tuetur, iuuat, languenti
 salutem atq; incolunitatem præstat, & quod uerè diui-
 num est, mortuos quodammodo medicinali ope à perni-
 cie, atq; ab interitu uendicat, & omnia perspicuis &
 certissimis documentis ostendit: hanc qui uerè & salu-
 briter profitentur, summis sunt honoribus esse ferendi, &
 omni laude decorandi.

Temporum
 natura.

Triplex me-
 dicina.

Pharmaceuti-
 ca medicina
 omnia certissi-
 mis documen-
 tis ostendit.

DE DIGESTIUIS.

CAPVT II.

CONCOCTIONEM suæ digestionem diffinit
 Aristoteles Metheororū quarto, factam esse à na-
 turali & interna caliditate in humidum & siccū oppo-
 sita passiua agente per sektionem, quemadmodū est pomi-
 aut Cerasi maturatio. Hæc siquidem qualitates passiuæ,
 humidum & siccū unicuiq; mixtorū propriæ & natu-
 rales

Quid digestio
 secundū Ari-
 stotelem.

CAMPI ELYSII

rales inueniuntur: cū mixtū quodcūq; ex quatuor adinui-
cem tēperatis qualitatibus constet: et sunt unius cuiusq;
mixtorum materia. Recte igitur dictū est digestionē fieri
in passiuis humido & sicco. Et cū quicquam fuerit dige-
stum, iam perfectum est, antequā uerò digestū esset, erat
imperfectum. Illius autē perfectionis causa efficiēs pro-

A sola interna
caliditate fit
digestio.

pria est & naturalis ac interna caliditas, in qua fit dige-
stio, nā quāuis interdū digestio ab externis, ut alimento,
aut balneo iuuetur, tanquā auxiliaribus & minus prae-
cipuis causis, sicut maturatio à calore solis, precipuū ta-
men efficiens eius interna est caliditas: secundum quam

Tres species
digestionis.

Epsefis.

Pepansis.

Optesis.

digestionis acceptionē tres enumerauit species Aristote-
les. Prima Epsefis, quae fit ab extra. Alia Pepansis, quae
ab intra, ut calidum in se digerens est. Optesis postrema
species, quae ab extra fit, pariter & ab intra simul. Et
ex opposito tres ponit in digestionis species, scilicet,
Homotes, Molinsis & Stagensis. Verū tamen medici alia
intentione digestionē utuntur. Auicēnas ita diffinit. Dige-

Digestio quid
secundum me-
dicos.

stio est subtilis substātia per ingrossationem, & grossa
per subtiliationē æquatio. Razes Pœnus x v i. continen-
tis medici intentionem in digerēdo putat esse subtiliare
solum: inde est quod humor eo autore calidus digerē-
ndus nō est. Est enim, cum sit subtilis, sufficiēter digestus.

Razes raro
præmittit di-
gestiua eua-
cuius.

Razes non
tenetur.

Et hac ratione Razes raro præmittit digestiua euacu-
tius, siue sit calida materia, siue frigida. Quod tamē sa-
tis uidetur esse dissonū Hippocrati & Galeno & præfer-
tim in materia frigida, pituita & atra bile. Quod ut sa-
cilius succurratur, qui praxi dare operam nituntur, cō-
mune sectando iudicium præmittit quā primū uniuscu-
iusq;

iusq; humoris familiare & proprium digestiuum, & subsequenter hincinde solutiua. Nec puto me esse uituperandum si adducam solum que in Gallia, aut certe in Italia uel Germania, que sunt nostris communia & familiaria. Difficile etenim est quod ab India, Arabia, & ab extremis mundi regionibus apportatur, conquiscere, si quod in Gallia, Italia fuerit, ignotum sit. Itaq; apertius fit introitus, si ab internis & communioribus, ad extranea & minus communia processum sit.

Que nobis familiaria citius amplectenda sunt.

SIMPLICIA MEDICAMINA,

que flauam bilem digerunt.

CAPVT III.

VIOLA, Endiuiua que est Scariola, Rosa, lactuca, citrulus, cucurbita, cucumer, melon, & illorum semina, berberus, capillus ueneris, epatica, succus granatorum, acetum, papauer, nenuphar. Composita uero hec idipsum efficiunt, Syrupus endiuiæ, Syrupus de nenuphare, Syrupus uiolatus, Syrupus rosatus, Oxizaccara, Syrupus acetosus simplex & compositus, Syrupus de acetositate citri, Syrupus de limonibus, Syrupus de granatis, Syrupus de iuiubis, Syrupus de succo acetosæ, Syrupus de agresta, Syrupus de papauere. Conueniret itaq; ista noua syrapi compositio male affecto febre tertiana, que ex flaua bile exoritur.

Flauam bilem digerentia simplicia.

Accipe endiuiæ siue scariolæ non lotæ, epaticæ, lactucæ, singulorum m. 4. seminum frigidorum maiorum singulorum unciam dimidiam, florum uiolarum, nenupharis, singulorum drachmas tres, uini malorum granatorum

Magistralis syrupus.

torum uncias 2. panis sacchari quartos tres: fiat ex his
 syrupus perfecte coctus, deinde clarificatus, ad librā unā:
 quo utatur serò & manè. Si autē esset necessarium ordi-
 nare syrupum festinum, fac hoc pacto. Accipe syrupi
 endiuie, siue scariolæ uncias 2. syrupi uiolati unciam
 unam, syrupi acetosi uncias 2. cum dimidia: misce, bibat
 manè & serò unciam unam syrupi, cum uncijs duabus
 aque lactucæ, aut scariolæ.

Syrupus fe-
 stinus.

DIGESTIVA PITUITAE.

CAPVT IIII.

Pituitam dige-
 rentia simpli-
 cia.

SIMPLICIA digestiua pituitæ, sunt: betonica, pule-
 gium, calamentū, hyssopus, satireia, scabiosa, maio-
 rana, menta, serpillum, organū, melissa, peonia, mel &
 aque eorū, saluia: quinq; radices, quæ sunt feniculi, apij,
 petroselini, asparagi & brusci: ruta, semen anisi, bede-
 guar, scilla & alie complures calidæ & aridæ. Com-
 positæ autem, syrupus acetosus compositus, syrupus de
 bizantijs, mel rosatū, oximel simplex, syrupus de hysso-
 po, syrupus de liquiritia, syrupus de eupatorio, syrupus
 de prasio, syrupus de absinthio, oximel squilliticum, sy-
 rupus de calameto. potest itidem iste syrupus fieri. Acci-
 pe quinq; radicum singulorum uncias duas, radicum ra-
 phani unciam unam, scolopendriæ siue lingue ceruine,
 capillorum ueneris singulorum m. i. florum borragi-
 nis, rosarum, singulorum unciam dimidiam, sacchari,
 quod sufficit, fiat syrupus. Id est summè annotandum,
 ne syrupi huiusmodi, aut quæ loco syruporum admi-
 nistrantur, exhibeantur tepidi: dicente Galeno octa-
 uo Methodi. Tepida quoque exoluunt robur uirtu-
 tis,

Magistralis
 syrupus.

Syrupi non su-
 mātur tepidi.
 Galenus.

tis, tepid-
 mitum in-

SIM-
 mra-
 borrago
 bea timo-
 nus, passif-
 pinus, ag-
 la. Comp-
 syrupus
 ticum, m-
 epithy-
 nie. Por-
 pe corri-
 gi singul-
 rum uncia-
 nestæ sing-
 nis porcul-
 diuie siue
 cias 2. liqui-
 ginis sing-
 unam, tepe-
 mo per no-
 catus ad lib-

tis, tepida nancq; laxando os stomachi nauseam siue uomitum inducunt.

DIGESTIVA ATRAE BILIS.

CAPVT V.

SIMPLICES medicine atræ bilis digestiue commiserantur esse plurimæ: hæ sunt, uinum aromaticum, borragio siue buglossa, lingua ceruina, fumaria herba, rubea tinctorum, tamariscus, thymus, epithymus, rosmarinus, passilæ, cucusta, camedreos, gramen, liquiritia, lupinus, agnuscastus, amygdalæ amaræ, nigella, pimpinella. Composita digerentia atram bilem sunt huiusmodi, syrupus acetosus simplex & compositus, oximel squilliticum, mel rosatum, syrupus fumariæ herba, syrupus de epithymo, syrupus de borrhagine, syrupus linguae ceruinæ. Potest itaq; de nouo fieri syrupus in hunc modum. Accipe corticis radicis feniculi, petroselini, brusci, asparagi singulorum uncias 2. radicis apij, raphani singulorum unciam 1. medianæ corticis, tamarisci, fraxini & genestæ singulorum unciam dimidiam, anisi, maratri, seminis portulacæ, melonũ, camedreos, ceterac, pollitrici, enidiuæ siue scariolæ singulorum unciam 1. aceti albi uncias 2. liquiritiæ rasæ, uuarum passarum, florum borrhaginis singulorum unciam dimidiam, mellis rosati librã unam: temperatis radicibus & corticibus in aceto fortissimo per noctem fiat syrupus perfectè coctus, & clarificatus ad librã unam cum dimidia.

Bilem atræ digerentia.

Magistralis
syrupus.

CAMPI ELYSII
DE SOLVTIVIS.
CAPVT VI.

Medicina
quia similis
trahit humo-
res.

Quæstio di-
gna.

Si materia tur-
get uel est mul-
ta absq; conco-
ctione educat.

Materia pau-
ca pharmaco-
leui educatur.

Catapotiæ an-
te cibum pos-
sunt ante conco-
ctionem exhi-
beri.

Quæstio nota-
tu digna.

CRæci ac antiqui omnes unanimiter medicamen-
tum purgandi uim habens adtractis humoribus
esse simile adferunt: quam opinionem tenuimus libro se-
cundo nostrarū castigationum capite primo contra Aui-
cennā & Mesuem. Sed nūc sciscitari posset quis, an ue-
niat materia digerenda, quæ nec quantitate peccat nec
qualitate, quam tamen soluere est licitum. Nam modo di-
gerenda uenit, modo non, quæ tamen soluenda est mate-
ria. Si turgeat & furiosa est, tūc educenda nec expectā-
da concoctio: si autem non turget nec furiosa est, & ad-
huc existit multa aut pauca. quòd si sit multa, tunc de-
bet absq; cōcoctione solui: præsertim aliqualis portio
ut potētior sit natura in id quod reliquum est. Satius est
enim non coctam euacuare, quàm impediri naturam in
sua concoctione. Si uerò materia est pauca, uel natura sa-
tis potens perpenditur ad illam digerendā: aut euacua-
tur per leue pharmacum, aut forte. Si leuis euacuet medi-
cina, potest tunc hæc tantū digerere per aliquam sui po-
tentiam, quantum educit, ueluti sunt catapotiæ ante ci-
bum, possunt tunc hæc medicinæ dari ante cōcoctionem,
cum id omne digerant, quanti sunt solutiua. Si uero for-
te sit pharmacum, uenit tunc digerenda prius materi-
quàm euacuetur. Sed si forsitan quidam importunus
cauillator querat, an ex flaua bili correpti febre curari
debeant cū solis alterantibus remedijs iuxta Galeni pla-
cita, an cum fortioribus medicamētis iuxta iuniorū me-
dicorum

dicorum usum. Ad hanc quæstionem diluendam tres potissimum antiquorum opiniones adducam: prima erit Galeni sententia, secunda Cornelij Celsi, tertia uerò Oribasij Sardiiani. Hippocrates ita primo aphorif. xx=iiii. præcepit, cum ait, in acutis passionibus raro, & in principijs medicinis purgantibus uti, & hoc cū præmeditatione faciendum. Neq; tamē temere id fecisse Hippocratem constat, quādo Galenus in eius aphorismi explicatione ita scribit, in ægritudine autem acuta, nō nisi in principio pharmacia dāda est, id est, in die prima uel secunda ad plus, quia non est tantum spaciū ut corpus ad hoc paretur suscipiendū. hęc Galenus. Et paulò post, neq; periculum minimum in morbo acuto uti purgante medicamento, cum omnia id generis sint potentia calida. Febris enim, quatenus febris est, & sui ratione, nedū calefaciētibus atq; exiccātibus, sed potius cōtrarijs, hoc est humectātibus & refrigerātibus egeat. hęc Galenus. Cornelius Celsus latinus Hippocrates lib. i. capi. xi. ita scribit. Ergo nūquā in aduersa ualetudine medicamētū eius rei causa recte datur, nisi ubi is morbus sine febre est. At ubi febres sūt, satius est eius rei causa cibos potionesq; assumere, qui simul & alant, & uentrem molliāt. Eadem uult Galenus libro primo ad Glauconem & lib. x. methodi capi. v. Et Oribasius in medicina compendio ait. Crudi autem existentes humores, antequam incipiant generare ægritudines, cautè sunt euacuādi: iam autem febrientes nullo modo. Galenus igitur, Celsus, & Oribasius manifestissime docent in tertiana febre id ma-

Galenus uerba
nota bene.

Celsus latinus
Hippocrates.

Oribasius.

gis conari debere medicum, ut cōtrarijs qualitibus fe-
 brem oppugnet, quàm ut quomodolibet euacuet: quando
 euacuationes istæ subinde plus qualitate noceant, quàm
 expurgando profint. Et id etiam uoluit ille Auerrhous
 Cordubensis lib. VII. sui colliget cap. XI. in hūc mo-
 dum. Et scimus certissimè quòd natura habebit dominium
 supra hunc humorem, & propter hoc nō debemus eum
 mouere cum medicinis adtractiuis, quia uirtutem debi-
 litant, & augent caliditatem febrilem & siccitatem. Et
 si aliud non induceret nocentū, nisi conamen surgen-
 di & decumbendi, modicum non inueniretur, quia com-
 plexio inde supercalescit, & debilitatur. Sed apparente
 signo digestionis, non est malum dare medicinam quæ
 habeat lenire materiam & humectare. hæc Auerrhous.
 Sed nemo est qui ignoret, quàm omnes fermè nostri secu-
 li medici id maxime conentur, ut in febris arsiuis, ter-
 tiana etiam syncera & exquisita (ut hoc anno MIL.
 CCCCC & XXXII. apud Lugdunum uidimus) nō se-
 mel nec in prima uel secunda die, sed in quarta & sexta
 die, iterum atq; iterum purgantes medicinas ex Reubar-
 baro ac trisera illa persica iterum purgantes medicinas
 propinent: unde plures iuuenes, & quidem robusti ad
 campos ut dicitur Elyseos missi sunt. Quàm uerò erro-
 neum fuerit, primum Galeni testimonio, deinde
 Celsi ac Oribasij testimonijs ac ra-
 tione una, aut altera demō-
 strauimus.

Tempore dige-
 stions dandū
 pharmacum.

Notatu di-
 gnum.

SIMPLICIA

SIMPLICIA SOLVTIVA BILIS

flauæ benedicta.

CAPVT VII.

SOLVTIVA simplicia benedicta, quæ in Gallia re Billis flauæ so-
 Speriuntur, sunt manna Briäsonis, succus rosarū, aqua lutiuæ.
 casei, uiola, mercurialis, polypodium, cartamus, fumararia
 herba, pruna, malua, atriple x. Est & hoc nouum phar-
 macum flauæ bilis eductiuum.

Accipe mercurialis M. i. & semis, polypodij quercini Magistrate
 concassati unciam dimidiam, herbe fumarie M. semis , pharmacum.
 prunorum v. i. numero, malua M. semis , fiat deco-
 ctio fortis ad lib. i. ex qua accipe uncias v. i. dissolue in
 ea succi rosarū, mannae Briäsonis añ unciā unā: capiat
 in mane hora magis quieta ante pastū horis duabus.

Aliud. Accipe herbe fumarie, uiolarie, malua, mer = Aliud.
 curialis, attriplicis singulorum M. dimidium , polypodij
 cōcassati drachm. ss. i. i. fiat decoctio in lib. dimidia aque
 lactis usq; ad consumptionem quartæ partis, tandē ex-
 primatur omnia & in dicta decoctione dissoluatur mā-
 nnae Briäsonis & succi rosarum singulorum unciā una,
 syrupi uiolarum unciā dimidia, fiat potus, capiat de ma-
 ne hora magis quieta.

Electuarium lenitiuum flauam bilem euacuans. Ac = Lenitiuū ele-
 cipe uiolarum, capillorum ueneris, ordei, singulorū M. i. ctuarium &
 passularum uncias tres, iuiubarū, sebesten singulorū nu- nobile.
 mero x. x. liquiritie unciā dimidiā, prunorum uncias
 duas, polypodij concassati uncias 4. misce, & fiat deco-
 ctio ad cōsumptionē tertiæ partis, deinde addatur succi
 mercurialis unciæ 3. bulliat bullitione una, & coletur &

dissoluatur pulpa prunorum recentium libra una cum dimidia, sacchari uiolati unciæ 6. coquendo lento igne semper mouendo cum spatula: & adde pro qualibet libra electuarij unciæ 3. manna Briansonis, & fiat electuarium secundum artem.

Mercurij electuarium.

Electuarium mercurij flauam bilem euacuans. Accipe prunorum damascenorum bene maturorum lib. 2. buliant usquequo dissolui uideantur, tunc ab igne deponantur, & ab aqua extrahantur, & in cribro manibus fricetur, & passentur: postea in aqua in qua pruna decocta fuerant ponantur unciæ 3. succi mercurialis cum unciæ 1. succi uiolariæ, & iterum bulire permittantur, & fiat syrupus cum duabus libris sacchari: in quo syrupo lib. 1. & semis de pulpa prunorum ponatur, & ad spissitudinē decoquatur cum spatula semper agitando.

SIMPLICIA LABORIOSE SOLVENTIA flauam bilem, in quibus (ut uerbis Mesue loquar) est uenenositas.

CAPVT VIII.

Soluentia laboriose uenerosa.

ELEBORVS, cataputia, cucumer seu elateriū. Ista pharmaca periculosa sunt, quemadmodū & scamonium. Et est scamonio uis liquoris & natura per inferna bilem purgare, purgat & ueratrū bilem ac pituitam, trahit & cataputia elaterium celerrimē, & pituitam & bilem pariter trahit. in scamonio est uenenositas mordicatiua faciens subuersionem. Est & in ellebore subuersio, & sternutamenta cit, & à scamonio & ellebore cauere hominibus melius est: fortius tamen ueratro est scamonium, ut Galeno placet. Quapropter

Scamoniū fortius est ueratro.

per fat
libro de
ro con
git nec
tis hor
phar
nisi pa
Hec i
S
Sc
podiu
rigo i
S
rum
draco
mas
quass
granat
mā i. f.
Ele
passula
sebest
milia
prione
ci, ebul
bullition

pter sapienter dicebat de pharmacijs exsoluentibus in libro de uniuerso Plato in hunc modum. Tertia uerò commotionis species tunc demum, cum summa cogitū necessitas utilis, aliter uerò nullo modo sanæ mentis homini suscipienda. medicorum illa purgatio est, quæ pharmacis, id est solutiuis medelis fieri solet: morbi enim nisi periculosissimi sunt, pharmacis irritandi non sunt. Hæc ille.

Plato de pharmacijs.

DE SOLUTIUIS, QUÆ
pituitam exoluunt.

CAPVT IX.

SIMPLICIA, quæ pituitam soluunt sunt, Agari-
cus, cartamus, aqua caulii, sambucus, ebulus, poly-
podium, mercurialis, fumaria herba. Et potest itidē por-
rigi id pituitæ.

Pituitæ soluti-
ua.
Magistrale
pharmacum.

Solutiuum facile. Accipe florum borraginis, uiola-
rum singulorū unciam dimidiam, cartami conuassati
drachmas 2. florum sambuci & ebuli singulorū drach-
mas 3. fumariæ herbæ m. semis, polypodij quercini con-
uassati drachmas 2. fiat decoctio in qua dissolue manæ
granatæ unciã 1. agarici albi & leuis briãsonis drach-
mã 1. syrui rosati unciã semis: fiat potus, capiat i mane.

Electuarium dyagarici pituitam euacuans. Accipe
passularum ex corintho unciã 2. prunorū, iuiubarum,
sebesten singulorū numero xx. liquiritiæ rase unciã di-
midia: polypodij unciã 3. misce, & fiat decoctio ad cõsũ
ptionē tertiæ partis, deinde addatur succi foliorūambu-
ci, ebuli, & mercurialis singulorū unciã 1. semis, bulliat
bullitione una & coletur, & dissoluatur agarici albi

Electuarium
dyagarici.

B 4 & leuis

Et leuis uncia dimidia, sacchari albi uiolati uel candi un-
cie s. coquendo lento igne semper mouendo cum spatu-
la: in fine adde pro qualibet libra electuarij uncias 3. ma-
ne Briansonis, et fiat electuarium secundum artem.

Solutiua phleg-
matis in qui-
bus est ueneno-
sitas.

Solutiua fortia, in quibus est uenenositas, quæ in Gal-
lia reperiuntur, et quæ euacuât pituitam sunt, ueratrū,
laureola, esula, cataputia, elaterium, hermodactyli, ireos:
quæ ob uolentiã et molestiam, quas faciūt, relinquimus.

MEDICINAE, QVAE ATRAM BILEM
educunt in Gallia repertæ.

CAPVT X.

Atræ bilis solu-
tiua.

Simplices medicine atram bilem soluentes, epithy-
mus, fumaria herba, borrago, polypodium, lupulus,
cartamus.

Medicamentum educens bilem atram. Accipe thy-
mi, epithymi, cucustæ, singulorum unciam dimidiam:
florum borraginis, uolarum, singulorum drachmas
3. polypodij quercini unciam dimidiam, prunorum nu-
mero 16. passularum unciam 1. et semis, seminis anisi, fi-
niculi, singulorum unciam dimidiã, seminis petroselini,
apij, singulorum drachmas 2. camedreos, lingue cerui-
næ, singulorum m. semis, fiat ex his decoctio ad quartã,
in qua dissolue mannæ Briansonis uncias 2. agarici albi
et leuis scrupulos 2. syrapi herbæ fumarie unciam di-
midiam, fiat potus, detur in aurora.

Electuarium le-
nitium pro
delicatis.

Electuarium lenitium educens bilem atram. Accipe
prunorum damascenorum, succi mercurialis singulorū
libram dimidiam, epithymi, thymi, singulorum drach-
mas 3. succi herbæ fumarie uncias 2. bulliant in libris

quinqs.

quinq; aquæ usque ad consumptionem tertiæ partis, & colaturæ addatur manne Briansonis lib. dimidia. prunorum alborum uncia 7. bulliant lento igne & claro usq; ad spissitudinem, deinde addantur candi pulverizati uncia 6. penidiarum uncia 2. syrups violati uncia 1. fiat electuarium: & est pro delicatis. Et si uis facere fortius, adde in quâritate maiori de Agarico albo leui & electo.

Fortes medicinæ & in quibus est uenenositas purgantes atram bilem sunt, ueratrum nigrû, esula, caraputia, & si purget primo pituitam & flauam, tertio tamen euacuat bilem atram: sed de hijs non uti mur nisi ad ægri tudines ultimas, de quibus Couis Hippocrates dicit. Ex tremis morbis extrema exquisitè remedia optima sunt, quales sunt Attonitio, quam Apoplexiam Græci dicunt, Lethargicus, Subeth, Carabitus, Ecstasis, & similes malorum accidentium ægri tudines.

Medicinæ fortes purgantes melancholiam.

Fortibus pharmacis non utē dū nisi in ægri tudinibus ultimis. Hippocrates lib. 1. aphor. 6.

DE CLYSTERIBVS.

CAPVT XI.

Vsum Clysterium in Aegypto auis quædam nomine Ibis indicauit Ciconiæ ferè similis, & ipsa quoq; serpentum pernicies, hæc rostri aduncitate per eâ partem se proluit, qua reddi ciborum onera cōsueuerūt: hinc clystere facere primum didicerunt, ut scribit Galenus introductionis medicorum cap. 1. Clyster licet euacuet materiã quæ dolorem concitauit ab omnibus intestinis crassis & gracilibus, tamen inferioribus magis quàm superioris auxilio est.

Ibis auis in Aegypto.

Nota bene.

Sunt autem Clysteria alia lenitiua, alia alteratiua, alia abstersiua, alia uerò carminatiua, & alia lauatiua,

alia restrictiua, & ultimo confortatiua.

Clyster leni-
tium.

Clyster commune lenitiuum potest esse tale. Accipe malu.e, uiolarum, bismalu.e, singulorum M. 1. fiat decoctio de qua accipe uncias 12. mellis uiolati uncias 2. olei communis uncias 3. salis drachmam 1. & fiat clystere, uel loco decoctionis ponat brodium pulli uel caponis aut carniuum.

Alteratiuum
Clyster.

Clyster alteratiuum & lenitiuum conueniens in febribus Causonide ac magna inflammationis. Accipe malu.e, uiolaru, bismalu.e, singulorum M. 1. lactuca, sca riola, quatuor seminum frigidorum maiorum coquassatorum singuloru uncia semis, fiat decoctio ad lib. 1. in qua dissolue mellis mercurialis uel uiolati uncias 2. salis drachmam 1. fiat clyster.

In Apoplexia
Clyster conue-
niens & nouu.

Et si esset Attonitus seu Apoplecticus fiat sic. Accipe abrotani, calamenti, origani, rutæ, saluiæ, singulorum M. 1. se. anisi, maratri, siseleos, singuloru drachmas 3. fiat decoctio in sufficenti decoctioe usq; ad consumptione ter tiæ partis, & ex decoctioe accipe lib. 1. & semis, in qua dissolue mellis mercurialis uncias 3. salis gēne drachmas 3. succi ficlæ uncias 2. olei castorei uncias 2. fiat clyster.

Paralyticis cly-
ster conueniēs.

Clyster conueniēs paralyticis. Accipe rutæ, saluiæ, mercurialis, cētaureæ minoris, singuloru M. 1. florū, camo millæ, meliloti, singuloru P. 1. fiat decoctio ad lib. 1. i qua dissolue mellis mercurialis, mellis rosati colati singuloru uncias 2. olei camonille uncias 3. salis cōis drachmas 2. succi ficlæ & mercurialis singuloru uncia 1. fiat clyster.

Carminatiuū
Clyster.

Clyster carminatiuū uentositatis. Accipe se. aneti, anisi, maratri, cymini, carui, singuloru unciam dimidia,
florum

florū camomillæ, meliloti, singulorū p. i. rutæ m. semis, furfuris p. i. fiat decoctio usq; ad cōsumptionē tertiæ partis, de qua colatura accipe uncias 12. mellis rosati collati uncias 2. & semis, olei rutæ, ancti, & camomillæ singulorū uncia 1. & semis, salis drachmā 1. & possent addi bacæ lauri, cētaurea, cartamus, seminis lini & feni græci.

Clyster lauatiuum & abstersiuum conueniens in fluxibus. Accipe aquæ decoctionis ordeï uncias 12. mellis rosati colati uncias 2. uitella ouorum recentium numero 2. olei communis uncias 3. fiat clyster.

Lauatiuum
Clyster.

Clyster restrictiuum & consolidatiuum conueniens in fluxibus. Accipe Arnoglossæ, planaginis, singulorum m. semis, siccarū gallarū, rorismarini, myrtillorū, sumach, singulorum unciam semis, fiat decoctio in aqua pluuiali uel in aqua extinctionis ferri, de qua colatura accipe lib. 1. & in ea dissolue ceui hircini unciam 1. succi plātaginis uncias 2. & postea addatur infra scripti pulueres. Accipe gūmi Arabici, boli nō Armeni, sed nostri pulueris, myrtillorū singulorū drachmam 1. fiat puluis.

Restrictiuum
Clyster.

Clyster abstersiuum cōfortatiuum & incitatiuum appetitus. Accipe uini albi odoriferi uncias 7. uriuē pueri uncias 5. mellis rosati colati uncias 2. & semis, salis drachmā 1. olei communis uncias 3. misce, fiat clyster.

Abstersiuum
Clyster & cō-
fortatiuum.

Et si aliquis importunus cauillator querat, quare in Clysteri ad Apoplexiā nō posuimus Colocynthā Scamanium aliasq; fortes medicinas? Respondemus cum Gale- no & dicimus medicinam in intestinis existentem non trahere à uentriculo nec à membris superioribus, ut ample scripsimus in libro nostro de Clysteribus.

Quæstio nota
bilis.

Medicina in
intestinis exi-
stens nō trahit
a uentriculo.

- Cordalia.** **A**D Cor sunt Buglossa siue borrago, acetosa, melissa, et aqua earum, os de corde cerui.
- Capitalia.** Ad Caput peonia, maiorana et eorū aqua, folia lauari, olibanum, acorus.
- Pectoralia.** Ad Pectus scariola, capillus ueneris, hyssopus, passula, ficus, dactyli, uiola, amilum, pinea, fenum graecum, iuiube, amygdala, pulmo uulpis, mel, ordeum.
- Iecur confortantia.** Ad Epar eupatorium, absinthium, fumararia herba, nenuphar et earum aqua, aqua ordei, cucusta, lactuca, scylla, anysum, feniculus, daucus, semen melonum, cucurbita, citrulli, cucumeris.
- Lienem confortantia.** Ad Splenem lingua ceruina, tamariscus, rubea tinctorum, calamentum, cappares, cortices radice fraxini, gentiana, cucusta, sparagus, anisum, feniculus, acorus, daucus, assarum, scordeon, scylla.
- Quae Renes & Vesicam mundificant.** Ad Vesicam et ad Renes pimpinella, lingua ceruina, saxifragia, parietaria, millefolium, milium solis, quinq; radices calidae apij, feniculi, petroselini, sparagi et bruci, cantarides, petro macedonicum.
- Matricem mundificantia.** Ad Matricem matricaria, arthemisia, calamentum, sauina, rubea tinctorum, pulegium.
- Quae confortant iuncturas.** Ad Iuncturas acorus, scylla, aqua porri, chamedreos, polium chamepitheos, amomum, succus caulium.

LIBER II.

21

DE MEDICINIS ALTERAN-
tibus membra principalia corporis hu-
mani tam calefaciendo quam
infrigidando.

DE ALTERANTIBVS CAPVT CALEFACIENDO. CAPVT I.

ETVS EST componere medi-
cinas mos, quamuis ab aliquibus me-
dicis improbatus. Et sane Veteres in
compositionibus non exceſſerunt ultra
ſextam ſpeciem ad ſummum. Hodie la-

Quare utendū
eſt medicinis
compoſitis.
Veteres ultra
ſextam ſpecie
non exceſſerūt
in compoſitio-
nibus.

ſciua medicorum eoſq; procedit, ut mixta mixtis mi-
ſceri uideas. quòd ſi tamen rem rectè quis conſideret inue-
niet certè ſimplicium ſimplex iuuamentum: quum autē
morbi multipliciter ſint compoſiti, adparet neceſſe &
medicinam exhibere cuiusmodi, quæ tam multis affectioni-
bus ſe opponat, & uerè fiat. Videntur autem rationes,
quas propter cceptum eſt medicamina componere, mul-
tæ eſſe, ſerè hæ.

Prima ratio, quòd in eodem morbo diuerſæ ſint affe-
Etiones. Ratio prima.

Secunda, ut membra maximè principalia tuta ſint à
ui medicina, quæ aliàs alicui alij membro, ad quod adpa-
rata eſt, minimè inimica eſſet.

Tertia, neceſſitas ſuccurrendi diuerſis uenenis.

Quarta,

- 4 *Quarta*, ut si quis longè remoto membro uelit medicinam adhibere, neceſſe eſt enim, ut addat quid membro familiare, quod pharmacum eò proximè deſerat.
- 5 *Quinta*, miſcentur medicine ob mutuã cõſeruationẽ.
- 6 *Sexta*, ut horribilis ſaporis per admixtionẽ fiat ablatio. Quapropter nunc de ſimplicibus medicamentis alterationibus caput calefaciendo dicemus, poſtea tandem ad compoſita ueniamus.

**Calefacientia
cerebrum.**

Simplicia igitur calefacientia cerebrum & caput ſunt, ruta, ſaluia, maiorana, peonia, betotica, ſatureia, pulgium, calamentũ, ſerpillum, ſiler montanum, camomilla, melilotum, feniculus, aqua uitæ, lauri folia, ſcylla. Ex iſtis facere poſſumus Embrocationes & Epithimata, Emplaſtra, Vnguentaq; ſaculi.

**Embrocatio
calida.**

Embrocatio calefaciua capitis poteſt fieri talis. Accipe maioranæ, rutæ, camomillæ, meliloti, foliorũ lauri, betonicæ, origani, ſingulorum m. dimidium: miſce, & fiat decoctio uſq; ad conſumptionem medietatis, & poſtea ea fac decoctionem calidam cadere ab alto, & poſtea applicentur capiti panni ut humiditas remoueat, ne actualis frigiditas inducat nocumentum, poſſunt etiam fieri tales Embrocationes ex oleis calidis, ut ſunt oleum nardinum, lauriniũ de aneto & ſambuco.

**Epithima cale
faciens & con
fortans.**

Epithima calefaciens & confortans caput, reſoluens catarrũ deſcendentem ad inferiora mēbra, poteſt ſic fieri. Accipe uini albi aromatici, aquæ uitæ, ſingulorũ uncias 6. ſalis cõmunis triti uncia 1. Liqueſiat primo ſal bulliẽdo, & poſt ebullitionem addatur aqua uitæ, & cũ opus fuerit infunde pannum lini duplum, & applica parti anteriori

teriori capitis, reiterando sepius, si opus fuerit.

Vnguentum calefactiuum capitis. Accipe olei lau- Vnguentū ca-
rini, olei nardini, singulorum uncias 2. betonicæ siccæ, lefactiuum ca-
rutæ siccæ, maioranæ siccæ puluerizatarum, singula- pitis.
rum scrupulum unum, & misce cum modico ceræ, fiat
unguentum.

Sacculus calefaciens caput. Accipe camomillæ, me- Sacculus.
liloti, florū, anthos, betonicæ siccæ, saluiæ siccæ, rutæ sic-
cæ, singulorum unciam 1. & semis, tere terenda medio-
criter, & reponantur in sacculo de seta aut sindone, &
applicetur anteriori parti capitis. Hæc tamē localia ap-
plicentur post notabilem & moderatam euacuationem,
& in statu uel declinatione ægritudinis, nō in principio Quando loca-
uel augmento, nec ante euacuationem moderatā, ne uir- lia applicanda
tute sua actuali, & uirtuali caliditate attrahant materiā sunt.
ad locum, & fieret error peior priore.

QVAE INFRIGIDANT CAPVT simplicia.

CAPVT II.

Simplicia caput infrigidantia sunt papauer album, Caput infrigi-
S nenuphar, lactuca, uiolæ, ioscyanus, rosæ, acetum, dantia.
& folia salicis, & succus papaueris. Et possunt fieri Em-
brocæ, quod irrigationem sonat, & fit aliquando per
proolutionem, aliquando per distillationem supra mem-
brum aliquod.

Embratio ergo infrigidans caput, & prohibens Embrocæ.
ascensum uaporum ad caput potest esse talis. Accipe
olei rosati, aquæ rosarū singulorū uncias 2. aceti uncia 1.
& semis: misce omnia fortiter agitādo, & pone in aqua
frigida cum ampulla, ut infrigidetur, postea Embrocæ
anterio

In embrocationibus semper pars aliqua aceti apponatur. Sacculus infrigidans.

anteriorē partem capitis, & fac ut ex alto cadat, & sic reitera secundum necessitatem. Potest etiam fieri cum oleis frigidis & cum succis frigidis. Et non postponatur quin in embrocationibus ponatur pars aceti, ut det uiam penetrandi.

Sacculus infrigidans caput. Accipe rosarum rubearum, florum uiolarum, florum nenupharis, singulorum unciam dimidiam, coralliorum rubeorum drachmam semis, misce, pulueriza, & fiat sacculus, & quando opportunum erit aspergatur aqua rosarum uel nenupharis, & applicetur parti anteriori capitis.

Unguentum infrigidans caput.

Unguentum infrigidans caput. Accipe olei nenupharis, rosati, singulorum unciam semis, succi solatri, succi semperuiuae, succi platanis, singulorum drachmas tres, misce & in ampula agitur, deinde adde unguenti populeonis unciam semis, florum nenupharis drachmas duas, tere terenda & misce, & cum pauca cera fiat unguentum addendo aceti unciam semis, & ungatur pars anterior capitis in commissura coronali.

DE MEDICINIS ALTERANTIBVS

pectus & pulmonem calefaciendo.

CAPVT III.

Pulmonem calefacientia.

SIMPLICIA calefacientia pectus & pulmonem calefaciendo sunt betonica, prassium, hyssopus, scabiosa, capillus ueneris, liquiritia, ircos, passula, ficus, dactyli, enula, liliū, serpentaria, urtica, aristologia rotunda, melissa. Composita sunt syrapi ex illis compositi.

Unguentum contra frigiditatem pectoris.

Unguentum ualens contra frigiditatem pectoris. Accipe olei amygdalarum dulcium, olei camomillae, olei irini singulo

singulorum uncia semis, muscilaginis, seminis lini, feni
græci singulorum drachmas 2. & semis, butyri recentis
unciam semis: misce, & cum pauca cera fiat unguetum
pro pectore ante pastum.

SIMPLICIA in frigidantia pectus & pulmonem.

CAPVT IIII.

PECTVS & pulmonē in frigidatā sunt, sebesten,
papauer albū, uiole, amilū, semen papaueris albi,
iuiubæ, mora celsi. Cōposita sunt syrups ex illis cōpositi.

Vnguētum cōtra caliditatem & siccitatē pectoris.

Accipe olei amygdalarū dulciū, olei uiolati, singulorum
uncia 1. pinguedinis gallinæ, uel anatis, medullæ uituli,
singulorū uncias 2. & semis: muscillaginis, psilij, uncia
semis: mise cum pauca cera, fiat unguentum, quo ante
pastum unguatur.

Vnguētum ad
pectus calidum
& siccum.

MEDICINAE calefacientes & alterantes cor.

CAPVT V.

SIMPLICES medicinæ cor calefaciētes sunt rosma
rinus, borrago siue buglossa, melissa, crocus, corti
ces citri, folia citri, emula campana, ozimū, semen maio=
ranæ, semen basiliconis, cotula montana. Cōposita sunt,
elactuaria letificatā et aromatica, cōfectio de citro, cor
tices citri cōditi, conditum de buglossa, & dianthos.

Medicinæ ca
lidæ cordiales.

Epithima cordiale calidum. Accipe aquarū buglossæ
siue borraginis, melissæ, singulorū drachmas 6. seminis
basiliconis, maioranæ, singulorum scrupulū 1. croci seruu
pulum dimidiū, terantur omnia & misceantur agitan=
o in ampulla: & accipe pannum lini, & infunde, &
pplica r: gioni cordis.

Epithima cor
diale calidum.

C Aliud.

Aliud.

Aliud. Accipe succi borraginis, succi melissæ, singulorū uncias 3. croci scrupulum 1. misceantur & applica ut supra. Vnguentū pro corde. Accipe olei spicæ celticæ, olei camomillæ, singulorū uncia. 1 & semis: corticū citri, ozimi, seminis maioranæ, singulorū drachmam semis: croci scrupulū dimidiū: fiat puluis miscendo cū pauca cera noua, & fiat unguentum, cum quo ungetur regio cordis ante passum per horam.

Sacculus cordialis.

Sacculus cordialis calidus. Accipe florū borraginis drachmas 3. ferici de grana cōbusti, scrupulū 1. pulueris coralliorum rubeorum, rosarum rubearū, singulorum drachmā 1. ossis de corde cerui scrupulum dimidiū: seminis maioranæ, basiliconis, anisi, calami aromatici, singulorum scrupulos 2. puluerizentur mediocriter, & imponentur in sacco de sindone, & dum erit opportunum aspergatur succus ille cum aqua borraginis calida, & applicetur loco.

MEDICINAE, quæ infrigidant cor.

CAPVT VI.

Infrigidantia cor.

SIMPLICIA cor infrigidantia sunt, acetosa, rosæ, Snenuphar, uiolæ, margaritæ, coralli, os de corde cerui, acetositas citri, seminis acetosæ, coriadrū, acetum, agrestis, acetositas limonum & citrangulorum, citonia, pira, & lac acetosum. Composita sunt syrups ex illis compositi simplicibus.

Epithima cordiale frigidū.

Epithima cordiale frigidum. Accipe aquæ scariolæ siue endiuicæ, aquæ rosarum, singulorum uncias 2. pulueris corallorū rubeorū scrupulum unum, croci grana 6. misce

miscere omnia agitando in ampulla, & facta expressione applicetur regioni cordis.

Unguentum cordiale frigidum, quod ita operatur calori febrili, sicut uenenum cordi, & ualet infallenter ad omnes ferme, & maxime si applicetur post debitam purgationem factam à principio. Accipe olei nenupharis, citrini unciam semis: seminis acetosæ, corallorum rubeorum, singulorum drachmam 1. margaritarum, ossis de corde cerui, singulorum scrupulum unum, succi semperuiuæ, drachmas 2. puluerizanda puluerizentur, & misce, & cum pauca cera noua abluta in aqua nenupharis citrini fiat unguentum, de quo ungetur regio cordis ante partum, & ante accessionem febris per horam.

Unguentū cordiale nobile.

Sacculus cordialis. Accipe florum uiolearum, rosarum rubearum, nenupharis, singulorum drachmas 3. seminis coriandri, labruscæ, acedule siccæ, seminis acetosæ, singulorum drachmas 2. & semis, ossis de corde cerui, scrupulum dimidium, puluerizentur omnia mediocriter, & ponantur in sacculū sericum, & applicetur regioni cordis sub sinistra mamilla, & posset aspergi in aqua nenupharis, uel rosarum, aut acetosæ.

Sacculus cordialis.

Pulus cordialis. Accipe margaritarum scrupulum unum, corallorum alborum uel rubeorum, scrupulum dimidium, ossis de corde cerui, unicornu, singulorum scrupulum dimidium, foliorum auri & argenti, singulorum grana sex, misceantur & puluerizentur omnia addendo sacchari tabulati unciam unam.

Pulus cordialis.

Conditū cordiale. Accipe cōseruæ borraginis uncias duas, manus christi cum perlis unciā semis, fragmentorū

Conditum cordiale.

saphiri ex spodio subtilissime pulverizatorum scrupulū dimidium. pulueris margaritarū grana 6. sacchari roseti tabulati unciā 1. fiat conditū, & deauretur cum folijs tribus auri, & exhibeatur.

Et quia facta est mentio de fragmentis, scias quòd neoterici medici quinq; ponunt fragmenta: uidelicet, iacynthi, granatorū, rubinorum, saphirorū, & smaragdorū. Alij inter fragmenta ponunt margaritas & corallo. Sed quia in Gallia ex istis reperiuntur solū saphiri, margaritæ, & coralli, de alijs non curamus, nec mentionem fecimus.

DE MEDICINIS alterantibus uentriculum
sive stomachum calefaciendo.

CAPVT VII.

Stomachū calefacientia.

VENTRICVLVM calefacientia simplicia sunt, serpillum, menta, feniculus, absynthiū, aneos, raphanus, scylla, maximè cortices interiores. Composita sunt syrui ex istis simplicibus compositi.

Vnguentū ad debilitatē stomachi.

Vnguentū cōtra debilitatē uentriculi. Accipe olei de spica celtica, olei de absynthio, olei camomillæ, singulorum unciā 1. pulueris mentæ, maioranæ, florum anthos, singulorum scrupulos 2. puluerizentur puluerizanda, & cum modico ceræ fiat unguentum, & unguatur uentriculus ante pastum per horam.

Sacculus pro frigido uentriculo.

Sacculus contra debilitatē uentriculi frigidi. Accipe absynthij, mētæ siccæ singulorū unciā 1. misce, pulueriza grosso modo, & fiat sacculus qui aspergatur aqua absynthij, & sic tepidus applicetur stomacho.

Epithima contra debilitatem uentriculi frigidi.
Accipe

Accipe menthae, absynthij, pulegij, singulorū m. i. spica celticae drachmā i. serpilli sicci drachmas 2. fiat decoctio in libris quatuor aquae usq; ad consumptionē tertiae partis: & deinde in dicta decoctione calida madesiat spongia, & stomacho applicetur.

Epithima ad debilitatem stomachi frigidi.

Vnguentum contra debilitatem stomachi propter humiditatē. Accipe olei de absynthio, olei de spica, olei rosati, singulorū uncia i. pulueris absynthij, rosarum rubearum, rutae, maioranae, singulorū scrupulum unum: pulueris corallorum rubeorum, coriandrorū praeparatorum, singulorum scrupulū i. misce omnia puluerizando, & cū modico cerae fiat unguentū pro uentriculo.

Vnguentū contra stomachi debilitatem ob humiditatem.

STOMACHVM infrigidantia simplicia.

CAPVT VIII.

VENTRICVLVM infrigidantia simplicia sunt solanū, plantago, portulaca, semperuua, cucurbita, melones, citrulli, cucumeres, poma granata, arantia, cytonia, spica, pira, agresta, acetositas citri, uinum berberis, prunella, sorba, mespuli. Composita sunt syrupi magistrales.

Simplicia infrigidantia uentriculum.

Vnguentū contra debilitatem stomachi calidi. Accipe olei rosati uncia i. coriandri praeparati, rosarum rubearum, seminis acetosae, seminis citoniorū, berberis, singulorū scrupulū i. pistentur omnia miscendo, & cū pauca cera fiat unguentum pro stomacho ante paslum.

Vnguentū pro stomacho calido.

Sacculus contra debilitatem stomachi calidi. Accipe rosarum rubearum uncia i. seminis acetosae, coriandrorum praeparatorū, singulorū drachmā i. puluerizentur mediocriter, & in sacculo ponantur, & aspergatur aqua

Sacculus ad idem.

C 3 rosarum

rosarum tepida, & applicetur supra locum.

Epithima cōtra debilitatem stomachi propter siccitatē.

Epithima ad
siccitatem sto-
machi. Accipe florū malu.e, uiolearum, furfuris, singulorū ℞.
semis: florū canomilla ℞. i. fiat decoctio in libr. 6. aqu. &
usq; ad consumptionem medietatis, & infundatur spon-
gia, & facta expressione stomacho applicetur.

Vnguentū con-
tra vomitū &
relaxationem
stomachi. Vnguentū cōtra uomitū & relaxationē uentriculi.
Accipe olei rosati, olei de menta, de absynthio, sigulo-
rum unciā i. menta sicca, corallorum rubeorum, ro-
sarum rubearum, singulorum scrupulum unum, teren-
da terantur, & cum pauca cera fiat unguentum.

DE SIMPLICIBVS alterantibus

Iecur calefaciendo.

CAPVT IX.

Epar calefa-
cientia. CALEFACIENTIA iecur simplicia sunt, eupat-
torium, absynthiū, fumaria herba, assarum, radi-
ces quinq; cōmunes calidæ, scilicet, apij, feniculi, petrose
lini, brusci, & asparagi. Composita sunt syrupi ex illis
compositi.

Vnguentū pro
epate calefa-
ciendo. Vnguentum calefaciens epar. Accipe succi absynthij,
succu eupatorij, singulorū unciā semis, olei de absynthio
unciā 2. misceantur, & cū pauca cera fiat unguentum.

SIMPLICES medicine infrigidantes iecur.

CAPVT X.

SIMPLICIA infrigidātia epar sunt, portulaca, la-
cauca, scariola seu endiuiua, rosa, solanū, nenuphar,
acetum, berberis, quatuor semina frigida maiora scilicet
melonis, cucurbitæ, cucumeris, cirrulli. Et minora, quæ
sunt semen scariolæ, lactuca, portulacæ: aliqui ponunt
semen

Semina frigi-
da quæ maio-
ra, & quæ mi-
nora.

semen endiuie, sed uera endiuia est scariola. Composita sunt Syrupi facti ex illis simplicibus. Vera endiuia est scariola.

Epithima infrigidans iecur. Accipe aquae scariolae, nenupharis, aquae solani, rosarum, singulorum uncias 2. acetii drachmas 3. & agentur in ampulla, deinde madefiat pannus lini, & post expressionem applicetur regioni epatis. Epithima infrigidans epat.

Unguentum infrigidans iecur. Accipe olei de nenuphare, olei rosati, singulorum uncias 2. pulueris rosarum, rubearum drachman 1. & semis, muscilaginis, psilij, drachmas 4. cum modico cereae ablutae in aqua rosarum, fiat unguentum, quo ungetur iecur ante paslum post mediocrem euacuationem. Unguentum infrigidans iecur.

Sacculus infrigidans iecur. Accipe rosarum, florum nenupharis, singulorum unciam semis, corallorum rubeorum, drachmas 2. berberis drachma 1. & semis, terantur omnia cui trituratide, & ponatur in sacco, & dum uolueris applicare asperge sacculum cum aqua nenupharis uel rosarum. Sacculus pro epate.

CALEFACIENTIA SPLENEM.

CAPVT XI.

SPLENEM calefacientia & alterantia sunt, Tamariscus, lingua ceruina, nasturtium, calamitum, rubea tinctorum, capparum cortices, radices gentianae, thimus, epithimus, aristologia, amygdale amarae: semen anisi, cucurbitae, carui: radices quinq; scilicet feniculi, apij, petroselinij, brusci, asparagi: item radices fraxini & acori. Composita sunt Syrupi ex illis compositi. Alterantia splenem.

Epithima resoluens uetositatem splenis. Accipe foliorum mentastri, rutae, singulorum m. semis, salis drachman 1. fiat decoctio. Epithima ad uentositatem splenis.

decoctio in lib. 2. & semis aceti albi usq; ad cōsumptionē
medietatis, deinde infundatur spongia uel filtrum.

Emplastrū cō
tra duritiem
splenis.

Emplastrū contra uētositatem & duritiem splenis
Accipe hyssopi hūidæ unciā .1. & semis, pulueris radici
ireos, succi absynthij, apij, mentastri, rutæ, singulorum
drachmas 2. corticū radicū capparū, tamarisci, genestæ,
fraxini, singulorum drachmā .1. salis unciā semis, olei de
capparibus, olei irini, olei laurini, singulorū unciā .1. semi
nis lini drachmas 3. misce incorporādo ad lētū ignē, dein
de extēdatur super linū uel coriū, & calidū applicetur.

Vnguētum ad
duritiē sple
nis.

Vnguētū cōtra duritiē splenis. Accipe foliorū maluæ,
bismaluæ, radicū lilij, singulorū unciā semis, farina, se
minis feni græci, lini, singulorū drachmas 2. caricarū pin
guium, passularū enucleatarū, singulorū unciā semis,
pistentur omnia simul & infundantur per horas octo in
forti aceto, deinde bulliāt in aqua usq; ad spissitudinē, &
postea adde unguēti dialteæ, olei amygdalarū dulciū ui
cias 2. & cū pauca cera fiat unguētū, quo. lien ungetur

Aliud ad uēto
sitatem & do
lores.

Vnguētū aliud cōtra uentositatē & dolorē splenis.
Accipe picis naualis, corticū radicū caparorū, seminis
sinapis albi syluestris, foliorum & radicū linguæ cerui
næ, singulorum drachmam .1. muscilaginis, seminis lini,
feni græci, singulorū drachmas 2. olei irini, olei laurini
singulorum drachmas 3. puluerizanda puluerizentur,
misce, & cum cera fiat unguentum pro splene.

Sacculus re
soluens uento
sitatem.

Sacculus resoluens uentositatem splenis & uentris.
Accipe panici uel milij, surfuris, tritici, salis mediocriter
tritici singulorum uncias 2. & calefiant in uase terreo cō
tinuē agitādo, & postea ponātur in sacco, & sic ca
lidus

lidus applicetur. Medicina uero splenem in frigidantes sunt lactuca & scariola, acetum, & quatuor semina frigida maiora. Et ea quæ in frigidant Epar, etiam splenem in frigidant.

DE ALTERANTIBVS

Renes calefaciendo.

CAPVT XII.

CALEFACIENTIA Renes & uesicâ sunt pentaphillon, arthemisia, parietaria, saxifragia, eruca, urtica & semen eius, brodium cicerum rubeorû, iuniperus, granum pini, spica celtica.

Epithima calefaciens renes. Accipe parietaria, saxifragie, arthemisia, singulorum \mathfrak{m} . semis, granorû iuniperi drachmas 2. spica celtica drachmâ 1. fiat decoctio in lib. 6. aquæ usq; ad consumptionem medietatis: & infundatur spongia uel filtrum, & facta expressione renibus applicetur.

Epithima calefactiu Renû.

Balneum in dolore Renum uel uesicæ aut uirgæ ex calculo, quod aperit & mollificat meatus. Accipe senationum, parietaria, malua, bis malua, feniculi, caulium, abrotani, singulorum \mathfrak{m} . i. cicerum rubeorum \mathfrak{m} . i. & semis, seminis anisi, maratri, cymini, carui, amos, singulorum unciam semis, tribuli marini, seminis lini, feni graeci & altheæ, singulorum unciam 1. misce, & fiat decoctio ad libras centum aquæ, & ponatur in uase, in quo sedeat patiens, qui in introitu balnei sumat drachmâ 1. pulueris millij solis cum uino albo odorifero, & stet ibi per horam faciendo continuè in balneo embrocationes locis dolorosis.

Balneum in dolore Renû.

CAMPI ELYSII
DE SIMPLICIBVS INFRIGIDANTIBVS Renes & Vesicam.

CAPVT XIII.

Ad renes. **I**NFRIGIDANTIA renes & vesicam sunt, nenuphar, scariola siue endiuiua, lactuca, portulaca, papauer, uirga pastoris, plátago, semperuiua, uirum citoniorum, quatuor semina frigida maiora & minora.

Epithima infrigidans renes. Epithima infrigidans renes. Accipe aqua lactuce, rosarum, scariolae, singulorum uncias 2. albumina ouorum recentium 2. misce fortiter agitando, deinde cum stупpa infusa renibus applicetur. Potest fieri cum fortioribus, ut sunt aqua semperuiuae, uermicularis, nenupharis, & cucurbitae.

Vnguentum infrigidans. Vnguentum infrigidans renes. Accipe olei uiolati, rosati singulorum unciam 1. aceti drachmas 2. misce cum cera, fiat unguentum. Et si uelles fortius infrigidare, adde oleum de nenuphare & de succo semperuiuae, uel alijs de alijs frigidioribus. Scias quod quae ualent epithimata & embrocationes sacculi & unguenta in epate ad infrigidandum, etiam ualent renibus ad infrigidandum.

DE ALTERANTIBVS
matricem calefaciendo.

CAPVT XIII.

Ad matricem. **C**ALEFACIENTIA matricem sunt, Calamentum, pulegium, arthemisia, sauina, ruta, rubea tinctorum, iuniperus.

Balneum calefaciens matricem. Balneum calefaciens matricem. Accipe Sauinae, arthemisiae, florum camomillae, rubeae tinctorum, singulorum M. I. calamenti

calamenti absynthij, origani, singulorum \mathfrak{m} . semis, ru-
te, anisi, maratri, siseleos, singulorum unciam semis, fiat
decoctio in libris centum aquæ usq; ad consumptionem
tertiæ partis, deinde ponatur in alio uase apto, ut intus
mulier sedeat usq; ad umbilicum & sedeat intra supra
sacculum repletum herbis iam dictis per horâ uel plus.

Et potest fieri cum dictis herbis stussa, ita ut fumus di *Stussa.*
Eti balnei per scannum perforatum ad partes pudibun-
das transeat, omnia obturando pannis, ne fumus exeat,
& sic stet per horam.

Pessarium prouocans menstrua. Accipe radicem gē *Pessarium ad*
tiane drachmas 3. seminis iuniperi unciam 1. radicem *prouocandam*
rubeæ tinctorum, origani, singulorum unciam semis, ni- *menstrua.*
gellæ drachmas 3. misce, fiat decoctio in libris tribus
aque ad consumptionem medietatis & coletur, deinde
addantur colaturæ succi mercurialis unciæ 2. succi cu-
cumeris asinini uncia 1. carniū ficuum pinguium
uncia 1. & semis, & diligentissime misceantur, deinde
formetur pessarium de bombice ad formam magni di-
giti cum filo longo appenso, & quando erit necesse bal-
neetur in dicto liquore & imponatur secundum quod
oportet ligando filum ad sciam.

Et si oportet, ut fortius operetur, Accipe rubeæ tin- *Aliud fortius.*
ctorum, croci, singulorum drachmas 3. fiat puluis, &
pessario addatur.

Vnguenta calefacientia matricem sunt unguenta cō
fortantia renes, & locus unctiois matricis ab extra est
pars, quæ est inter caudam & renes, & in parte ante-
riori peclinis, id est supra pudilunda.

Vnguēta ma-
tricc calefaciē-
tia.

Locus unctio-
nis matricis
est supra pu-
dibunda.

QVAE MATRICEM INFRIGIDANT.

CAPVT XV.

Matricē infri-
gidantia.

INFRIGIDANTES matricem sunt nenuphar, sca-
riola, lactuca, rosa, semperuiua, cucumer, uirga pa-
storis, portulaca, papauer album, uinum citionorum, &
semina communia frigida maiora & minora.

Balneum infri-
gidās matricē.

Balneū infri gidās matricē fieri debet ex lactucis, ro-
sis, nenuphar, papauere, uirga pastoris, salicibus, mal-
uis, seminibus frigidis, & fiat ut superius dictū iam est.

Vnguenta infri gidantia matricē sunt unguenta quae
infrigidant caput & renes, & debent applicari supra
pudibunda in parte anteriori.

DE ALTERANTIBVS IUNCTVRAS

medicinis calcificiēdo.

CAPVT XVI.

CALEFACIENTIA iuncturas sunt ruta, nastur-
tium, rosmarinus, salvia, hypericon, camomilla,
melilotū, sinapis, scylla, castoreū, stercus caprarū, uacca-
rū, oleū petroleū, oleū phisticorū, oleū iuniperi, oleū uul-
pinum, oleū de ranis, de fraxino, emplastrum de sinapi.

Nobis vngū-
tum caleficiēs
iuncturas.

Vnguentum nobile caleficiēs iuncturas. Accipe uini
maluatici, olei antiqui, singulorū uncias 4. seminis rutae,
abrotani, singulorū drachmas 3. castorei drachmā 1. pi-
stetur pistada diligēter, & simul decoquatur usq; ad cō-
sumptionem uini, & cum cera fiat unguentum.

Aliud.

Aliud ad idem. Accipe olei de fraxino, olei uulpini,
singulorum unciam 1. succi absynthij, succi saluie, succi
rutae, singulorum unciam semis, baccarum lauri, iuni-
peri, castorei, singulorum drachmam 1. & semis, misce,
terenda

tevenda teratur, & cum modico cere fiat unguentum.
Possunt etiam fieri balnea & stussa ex herbis iam di-
ctis, modo iam superius posito.

INFRIGIDANTIA IUNCTURAS.

CAPVT XVII.

SIMPLICIA infrigidatia iuncturas sunt, Rosæ, ^{Infrigidantia}
Suiolæ, semperuiua, lactuca, scariola, solanum, io- ^{iuncturas.}
scyanus, folia salicis, folia uitis, grana myrtillorum, bo-
lus gallicus, albumina ouorū, muscilago psilij, acetum.
Olea frigida & unguenta sunt, unguentum populeon,
oleum rosatum, oleum mādragoræ, de nenuphare & uio-
latum. Potes facere balnea, Embrocationes infrigidan-
tes iuncturas ex herbis, ut sunt nenuphar, solanū, lactu-
ca, semperuiua, folia uitis albæ, folia salicis, rosæ, uiolæ,
scariola & ex similibus frigidis.

LIBER III.

DE SYRVPIS LAXATIVIS.

SYRVPVS MERCVRII.

CAPVT I.

ACCIPE succi mercurialis purificati
lib. 3. sacchari lib. 2. fiat syrupus secun-
dū artē, uel potest sic fieri. Accipe succi
mercurialis lib. 4. decoque in uase ui-
treato super prunas cum facilitate, usq;
dum consumatur tertia pars ipsius, deinde coletur &
dimittatur donec clarificetur, & accipe ex eo quod
est clarum, & infunde super ipsum ex iulep uiola-
to

Utilitas Syru-
pi mercurij.

Vtilitas Syru-
pi mercurij.

to lib. 3. & coquatur donec inspissetur. Iste Syrupus potest dari in febribus arsiuis & colericis, quando uolimus lenire uentrem, & maximè in crastinum post clyster. Potest etiam fieri cum melle despumato in non febricitantibus: sed in febribus satius est cum saccharo aut cum iulep uiolato.

Mercurialis
herba.
Oribasius.

Mercurialis herba, ut scribit Paulus, uentrè subducit efficaciter, & pigmenta digerit. Et, ut inquit Oribasius, mouet leniter uentrem & bilem purgat.

SYRVPVS S AMBVCINVS.

CAPVT II.

Syrupus fo-
lucius.

ACCIPE succi sambuci, succi ebuli, singulorum lib. 3. sacchari albi lib. 4. fiat Syrupus secundum artem. uel sic. Accipe succi florum sambuci & ebuli, singulorum lib. 3. decoque in uase uitreato super ignè cum facilitate: usq; dum consumatur tertia pars ipsius, deinde coletur & dimittatur donec clarificetur, & post accipe ex eo quod est clarū lib. 4. & funde super ipsum ex iulep uiolato lib. 3. & coquatur donec eius aquositas consumatur.

Sambucus & Ebulus inquit Paulus ambæ arefaciendi uim habent: & tam potè quam etiam comestè hydropticorum aquam subducunt. Purgant pituitam & bilem elixa olerum modo utriusq; folia. Prodest Syrupus iste hydropticis & aquis ex corpore pellit, purgat pituitam & bilem. Prodest & contra uiperarum morsus, foeminarum locos mollit & aperit, podagricis etiam opitulatur.

SYRVPVS

SYRVPVS CORYMBORVM

Sambuci & Ebuli.

CAPVT III.

ACCIPE Corymborum perfectè maturorū siue Syrupus fami-
 baccarū maturarū Sambuci & ebuli lib. 6. ex-
 trahatur uinū siue succus in torculari, & ex illo accipe
 lib. 4. bulliat ebullitione una, dispumetur & depuretur.
 Et accipe ex depurato lib. 3. sacchari albi lib. 2. & co-
 quantur cum facilitate donec fiat Syrupus.

SYRVPVS DE SVCCO ROSARVM.

CAPVT IIII.

ACCIPE succi rosarū rubearū depurati lib. 4.
 sacchari albi aut penidiarū lib. 2. semis. fiat sy-
 rupus secundū artē. Iste Syrupus est laxatiuus, & si fie-
 ret de rosis non uerè rubeis esset magis laxatiuus. Iste Syrupus a multis scribitur.
 Vfus Rosæ non uere rubeæ sunt
 enim earum à paucis annis ad nos peruenit, sunt enim magis laxati-
 pallidæ non uerè rubedinis, sed potius uiolacæ. Si fieret uæ alijs.
 ex rosis quæ in rubis & cāpis inueniūtur esset Syrupus
 magis aromaticus, & si ex Damascenis adhuc magis.

SYRVPVS REGIS PERSARVM,

qui fit ex floribus persicorum.

CAPVT V.

ACCIPE succi florū persicorū in torculari ex-
 pressorum & depurati lib. 4. sacchari albi uel
 mellis bene dispumati lib. 2. & semis. fiat Syrupus, ut de-
 cet, perfectè coctus: & loco sacchari possēt poni iulep ro-
 satus factus ex aqua rosarū, & si times eius laxationem
 addas cum succo florum persicorum unci. 4. succi
 florum borraginis. Iste Syrupus non est in usu, nec
 inuenitur

Syrupus iste
est laxatiuus.

Apud Græcos inuenitur flores esse laxatiuos, apud authores Græcos. Serapio tamen authoritate Abenmesuai ita scribit. Quando teruntur folia & flos eius, & exprimuntur, & bibitur expressura illa eiicit ascarides cum fluxu uentris, & quando succus foliorum iniicitur in aurem, occidit uermes, qui sunt in ea. Virtus persicorū secundū Galenū, prima infrigidat & humectat: & uirtus secūda est uirtus, quæ abstergit & resoluit: & tertia uirtus occidit libricos, quādo terūtur & ponūtur super umbilicum.

Virtus persicorum.

SYRVPVS DE POLYPODIO.

CAPVT VII.

Valde utilis est syrupus iste.

ACCIPE polypodij ex quercu fortiter cōquassati & recētis libras 2. succi borraginis, succi pomorum dulcium redolentium singulorum libras 2. succi herbe fumarie librā semis: croci drachmā unā: sacchari uel mellis electi libras 4. Fit autem sic. Polypodium proijciatur in succos per diem & noctem post contritionem eius, deinde bulliat ebullitione una aut duabus, post cum saccharo uel melle bene dispumato fiat syrupus. Crocus autem cōfricetur in panno, & eius decoctioni addatur, & fiat ut decet.

Iste syrupus cōfert manie & melācholie ex adustione flauæ bilis, ac omnibus ægri tudinibus ex bili atra prouenientibus.

SYRVPVS FVMARIAE HERBAE.

CAPVT VII.

Digerit melancholiam.

ACCIPE semis cartami cōquassati unciā 1. poly podij pariter cōquassati uncias 3. uiolarū, cuculite, florū sambuci, & ebuli, singulorū unciā 1. et semis, coquantur

coquatur cū lib. s. aquæ usq; ad tertiam partē, & accipe succi herbe fumarie cocti & despumati lib. 2. Sacchari uel mellis electi despumati lib. 2. da unciā 1. uel 2. cū decoctione pectorali uel alia secundum medici discretionem.

Cōfert iste syrupus flauæ bili adustæ, scabiei, & prurigini, pustulis, & ægritudinibus ex salsa pituita: & epatis & splenis obstructiones aperit, cōfert morbo regio ex utraq; bili tam flaua quàm atra & colorem efficit pulchrum.

DE SYRVPIS LAXATIVIS PORTIO-
ribus, quibus medicus sapiens uti potest cum
præmeditatione.

SYRVPVS DE AGARICO.

CAPVT VIII.

ACCIPE agarici Briāsonis gallic i albi leuis & rotūdi unciā 1. & semis, seminis cartami cōquas-
fati unciā 1. succi lupulorū & cicoreæ, & borraginis, singulorū lib. 1. & semis, succi pomorū redolētium lib. semis. Sacchari albi uel mellis bene despumati lib. 4. & fiat sic. Agaricus & cartamus proijciatur in succis per diē & noctē post cōtritiōnē illorū. Deinde bulliāt ebullitiōe una aut duabus cū drachma dimidia salis gēnæ, & postea cū saccharo fiat syrupus, & utatur secūdū discretionem medici, & præmeditatione bona.

Agaricus bonus est medicina gloriosa.

Iste syrupus pituitā purgat ac secūdo bilē flauā educit cū facilitate, ualet suspiriosis, & intestinorū tormi-
nibus, lienosis, facit & ad coxendicis articulorūq; dolores, & comitialē morbū, si bibatur, aduersatur uenenis oībus: in uniuersū interioribus uitijs accommodatus est.

Vtilitas syru-
pi de Agari-
co.

D SYRVPVS

CAMPI ELYSII
SYRVPVS ARTHANITAE SIVE
CYCLAMINIS.
CAPVT IX.

Vt aris isto sy
rupo cū prgme
ditatione.

ACCIPE succi cyclaminis siue arthanitae li-
bras 2. semis, succi foliorū lauri unciam 1. succi
granatorum muzorum unciam semis, succi borraginis
lib. semis, & decoquantur lento igne donec inspissentur
addēdo sacchari albi uel mellis dispumati lib. 2. & cola,
& utere cum praemeditatione & prudentia.

Iste syrupus aquam & pituitam per inferna trahit,
menses cit, bibitur & cum uino contra uenenata omnia,
aduersatur serpentū iniurijs, aluum mollit, uerū abor-
tum facit, lienes minuit, solutione educit pituitā musci
laginosam, ac aquā per inferna trahit, incidit, calefa-
cit, subtiliat, resoluit, abstergit, mundificat & obsru-
ctiōnes aperit: ut aris eo tamen cum praemissione.

DE SYRVO IREATO.
CAPVT X.

Valet aquae
intercat.

ACCIPE succi florū ebuli & sambuci, succi fe-
niculi, singulorū lib. semis, succi ireos Illyrici
si inueniri possit uel Florētini aut Gallici lib. 2. decoquā-
tur leui igne, postea adde sacchari albi uel mellis dispu-
mati lib. 2. & iterum bulliant, cola, & utere.

Ad dolorem
capitis.

Iste syrupus ualet ad dolorem capitis, natura eius est
calefacere, extenuareq; , tussi utilis, purgat crassa, &
biliosa, somnum conciliat, ducit menses, aquam hydro-
picorum educit per inferna loca. Vt aris illo cum pru-
dentia.

LIBER III.

43

SYRVPVS REGIS MEDORVM

lenitiuus ac familiaris.

CAPVT XI.

ACCIPE succi rosarū albarum, succi uiolarū, Syrupus fami
 succi maluarū, succi bismalae, succi atriplicis, liaris.
 succi caulium rubeorum, succi borraginis, singulorum
 unciā 1. semis, succi granorū ebuli, & mercurialis, sin-
 gulorū lib. semis, coquantur cū facilitate usq; ad mediū,
 & cū lib. 2. sacchari fiat syrupus perfectē coctus.

Iste syrupus est lenitiuus, lenit enim pulmonē & tho-
 raca, calculos conterit, somnum adducit, bonam facit
 aluū, inflāmationes febrū sedat, tussim mitigat, aquam
 hydropicorum & menses cit. Sacris ignibus & lepris
 medetur, bilem atram & flauam educit, letalibus uene-
 nis omnibus accomodatum est, iuuat uesticam & renes
 mundificat, febres ardentes mitigat, si cum aquis frigi-
 dis ac decoctionibus detur bibendum.

LIBER III.

DE PVLVERIBVS COR=

dialibus ac electuarijs.

PVLVIS SPECIERVM LIBANOTIDIS.

CAPVT I.

ACCIPE roris marini sicci, mentae sic= Puluis cordia
 cae, saluae, maioranae, serpilli, saturgie, lis.
 singulorū unciā semis, puluis corallo-
 rum rubeorum drachmas 2. pulueris li-
 quiritiæ drachmam 1. & semis, pulu-
 rizentur omnia, & postea misceantur, fiat puluis.

D 2 Iste

Iste puluis torminibus medetur, & contra serpentū morsus cum uino utiliter bibitur, menses & urinam trahit, comitialibus & uetustis pectoris uitijs succurrit, expellit uentositates, paralyticis prodest, stomachū corroborat, rotundos lumbricos necat, contra canum morsus opitulatur. Ex isto puluere potest fieri electuarium in tabulis sic.

Electuariū in tabulis.

Accipe pulueris specierum libanotidos drachmas 3. sacchari albi dissoluti in aqua mēt.æ uel saluiæ uncias 3. fiat Electuariū in tabulis, capiat ante paslum horis duas tabulam unam de drachma 1. & semis, potest fieri in forma molli, sic.

Aliud in forma liquida.

Accipe pulueris specierū libanotidis unciam semis, sacchari uel mellis bene despumati electi uncias 6. cum syrupo rosato, fiat electuariū, capiat ante paslum drachmas 2.

PVLVIS SPECIERVM AROMATICI rutacei.

CAPVT II.

Puluis singularis.

Accipe rut.æ sicca uncia 1. ment.æ sicca 2. thymi, ocymi, singulorū drachmas 6. croci drachmā 1. matricariæ uncia semis, pistetur, & fiat puluis, & seruetur, ex illo puluere potest fieri electuariū in tabulis, sic.

Electuariū in tabulis.

Accipe pulueris specierū aromatici rutacei uncia semis, sacchari dissoluti in aqua saluiæ uncias 4. fiat electuariū in tabulis, capiat ante paslū tabulā unā. Iste puluis ualet ad lumbricos, ualet & cōtra uenena omnia, calescendi, abstergendi, siccandiq; uires habet. Singultus preterea uomitus & bilis profluuiū, quod choleram dicunt, sedat. Suspiriosis & in difficultate spiritus non nisi recta

recta ceruice spiratibus opitulatur. Concretos sanguinis grumos disijcit, urinā cit, ocolorū caligines abstergit, succurrit stomachi doloribus & pectoris.

PVLVERIS AROMATICI SAM=
psuchini.

CAPVT IIII.

ACCIPE maioranæ siccæ unciā 1. mentæ siccæ Maiorana est
basis. drachmas 2. thimi drachmas 3. rutæ unciam semis, pulueris liquiritiæ drachmas 3. saluie unciā semis, fiat puluis, & misceantur.

Iste puluis calefacit & arefacit, resoluit & subtiliat, obstructions cerebri aperit, confert paralyti & torturae oris, ac emicranæ, attrahit humiditates malas à cerebro, menses trahit, stomachum confortat, suspiriosis opitulatur, lumbricos necat, uenenis remedium exhibet presentaneum. Potest ex puluere fieri Electuarium sic. Accipe pulueris specierū aromatici sampsuchini unciā 1. sacchari dissoluti in aqua mentæ uncias 6. fiat electuarium in tabulis, uel cum melle electo despumato fiat in forma liquida.

PVLVIS SPECIERVM AROMA=
tici thymbræ.

CAPVT IIII.

ACCIPE saturiæ unciā 1. serpilli, thymi, mētæ, saluie, singulorū unciā semis, teratur omnia & fiat puluis. Iste puluis uenerē suscitāt, in cibis sumptus, Valet ad lumbricos. urinā cit, stomachū cōfortat, facit & ad tormina, capitatis dolorē sedat addito rosaceo, decoctus mox cū aceto inpersum rotundos lūbricos necat, singultus præterea

D 3 uomi

uomitibus & bilis profluuium, quod choleram dicunt, sedat, paralyticis prodest.

Electuarium. Potest fieri ex isto puluere tale electuarium. Accipe pulueris specierum aromatici thymbræ unciā 1. sacchari dissoluti in aqua saluæ uncias 6. fiat Electuarium in tabulis, capiat ante passū. Et cū melle destumato potest fieri electuariū liquidū & in forma opiati.

PVLVIS SPECIERVM ELECTVARIJ
rij contra pestem.

CAPVT V.

Singulare contra pestem.

ACCIPE rutæ siccæ, roris marini, singulorum unciā 1. seminis citri, limaturæ cornucervi, singulorum unciā semis, seminis acetosæ drachmas 2. boli non Armeni sed Allobrogici & Gallici unciam semis, pulueris corallorū rubeorū, rosarum rubearum, seminis limonū, singulorū drachmā 1. seminis iuniperi drachmas 2. fiat puluis subtilis, & cū melle destumato & syrupo de limonibus fiat electuariū liquidū in forma opiati, capiat omni mane ad quantitatem parvæ nucis uel castaneæ. ualet enim contra uenena, & præseruat usus eius à peste. confortat cor & cerebrum.

AROMATICVM DAMASCENVM.

CAPVT VI.

Aromaticum damascenum.

ACCIPE rosarum damascenarum uncias 2. rosarum siluestrium rubi unciā 1. liquiritiæ rasæ drachmas 7. pulueris margaritarū scrupulos duos, syrupo rosati quantum sufficit, fiat electuariū, capiat ante primum ad quantitatem castaneæ.

Istud electuariū stomachū & cor confortat, & omnia uiscera

uiscera: iuuat febricitantes ex flaua bili, iecur confortat,
iuuat etiam calida capita.

DYAMARGARITON.

CAPVT VII.

ACCIPE seminis portulacæ, seminis acetosæ, Puluis dya-
seminis papaueris albi, seminum frigidorū ma- margaritonis.
iorum omnium mundatorum. rosarum rubearum, flo-
rum nenupharis, borraginis singulorum drachmas 2. co-
ralli rubei drachmā 1. semis, unionum seu perlarum ele-
ctarum drachmas 3, misce simul. Valet cardiacis, tristi-
bus, & ad omnē cordis debilitatem, & stomachi fastidiū.

PVLVIS SPECIERVM
dyacoralli.

CAPVT VIII.

ACCIPE seminum acetosæ, portulacæ, citri, li- Dyacoralli
monum, scariolæ, singulorum drachmas 2. lima-
turæ cornu cerui drachmas 3. margaritarum drachmā
semis, pulueris corallorū rubeorum drachmam 1. semis,
foliorum auri xii. numero, fiat puluis. Et posset sic fie-
ri electuarium. Accipe pulueris specierū dyacoralli
drachmas 2. sacchari rosati tabulati dissoluti in
aqua uiolarū uncias 6. fiat electuarium
in tabulis. Valet in febribus ex
flaua bili, confortat cor
& uiscera
omnia.

Valet in febribus.

LIBER V.
DE LAPIDIBVS ET METAL-
tallis & Gemmis in Gallia repertis.

DE MARGARITIS ET
VNIONIBVS.

CAPVT I.

De fontibus
Lotharingis.

VNT IN Lotharingia, quæ pars est
Galliæ Celticæ, in ualle Vosaga fontes
inter res memorabiles nõ omittendi, gē-
marum & margaritarum adeo feraces,
ut ferè maior pars Germaniæ solis his gē-
mis utatur, quæ à quibusuis uel exteris artis lapidaria
peritis non solum comprobantur, uerum & Indicis &
orientalibus lapillis nec perperam præferuntur. Nascun-
tur Margaritæ & in Taprobane insula in Persico sinu
maris rubri circa Arabiam, in littore etiam Britannico,
ueluti Iulius Cæsar ex inscriptione testatus est subdita
Thoraci, quem è Britannicis margaritis Veneri genitri-
ci dicatum in templo eius posuit.

Vniones frigi-
di sunt & ari-
di in secundo
ordine.

Sunt uniones frigidi & aridi ordine secundo, conse-
runt obscuritati uisus, & albedini oculi, retinent men-
ses, abstergunt dentes, desiccant humiditates, conferunt
cardiacæ & tremori cordis, clarificant sanguinem cor-
dis, & (ut scribit Isaac) temperate sunt in caliditate &
frigidityte, aridityte, & humiditate. Razes tamen illas
frigiditas & aridas in secundo ordine ponit cum subtilita-
te pauca.

DE CALCIDONIIS.

CAPVT II.

IN LOTHARINGIA etiam nascuntur Calcido- De Calcido-
 nijs Lotharin-
 gnum calicem apud Leucorum Antistitem fabrefactum
 egomet sum conspicatus. Calcidonius Calcophanos dici
 tur, clarificat uocem & prohibet raucedinem. Si ferro
 uel ære percutiatur, uocem sonoram ac dulcem reddit, si
 ab homine (ut dicunt) castro portetur. Est autem Calco-
 phanus sonorus ac dulcis instar æris.

DE LAPIDE LAZULI SIVE CYANEO.

CAPVT III.

EST IN eadē Gallia Lotharinga Lapis Lazuli Lapis
 Lazuli.
 (quem uulgo Asurum uocant) qui inter lauda-
 tissimos quoq; colores omnium consensu facile obtinet
 palmam, præstabilis minera, ex qua fossiores haud paruum
 sibi contrahunt incrementum. Leoniceus lapidem La- Leoniceus.
 zuli siue stellatū dicit esse eundem cum Cyaneo: quāuis
 Manardus uideatur dicere contrarium. Theophrastus di Manardus.
 xit dum teritur in quatuor mutari colores candidiorē, Theophra-
 stus.
 nigriorem, crassiolem, tenuiorem. De Cyano dicit Gale- Galenus de
 nus quod acris purgatorie & discussiue uirtutis sit cū Cyano.
 quadam stipticitate. Et ut Mesues inquit solutione educit
 melancholiam. Græci tamen nullam talem uim ei adscri-
 bunt: sed uidentur he uires ab Armenico deriuatæ. Ara-
 bes enim utrunq; confundunt. Auerrhou & Serapion
 sub Lazuli nomine de Armenio tractant. Auicenna de
 Azulo scribens. ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci

utriq; tribuunt: de Armenio uero scribens ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci: solum addens, quòd atrà bilem magis purgat quàm CYaneus. Et ut Leoniceus scribit Lapis Lazuli perniciosissimus est ac putrefactiuus, quicquid Manardus alioqui uir doctissimus asserat, quātūcūq; etiam abluatur. remoueri enim non potest eius uenenositas, quæ abdita est in substantia, per ablutionem. Experimentum unicum Manardi non facit scientiam, quemadmodum una hirundo non facit uer, nec una dies æstatem. oportet autem plures singulares fore ueras ad concludendum uniuersalem esse ueram, uerāq; inductionem. Ex pluribus enim particularibus ueris constare debet inductio.

Manardus reprobatur hic.

Venenositas a Lapide lazuli remoueri non potest.

DE ALABASTRO.

CAPVT IIII.

Alabastrites lapis Allobrogus.

ALABASTRITES lapis est candidus, hunc cauant ad uasa unguentaria, quoniam unguenta optimè seruari dicitur incorrupta. Nascebatur olim circa Thebas Aegyptias ad Damascum Syriæ cæteris candidior, sed probatissimus erat in India, nunc uero probatissimus est in Gallia Allobroga. Alabastrites, ut scribit Diosco. mollit & laxat, deniq; durities & stomachi dolorem ceroto admixtus sedat. huius etiam uirtus quòd fluxum sanguinis prouocat & augmentat. Est & apud Allobroges coloris nigri Alabastrites, & alius coloris mellei in uertice maculosi atq; non translucidi. Ex Alabastrite Altaria, Columnæ & quamplurima edificia nunc apud Lugdunum construuntur, & indices ornantur templa.

Ex Alabastrite edificia plurima construuntur Lugduni.

LIBER V.
DE CRISTALLO.
CAPVT V.

51

CRISTALLVS, ut Germanus ille Albertus scribit, quandoq; ex frigore, & aliquādo ex niue generatur. Sicut & nos sepius experti sumus & in Gallia Allobroga prope Brianſonem, ubi quāplurimi inueniuntur. hic lapis frigidus oculo solis oppositus ignem eiicit, & dicitur etiam sitim restringere sub lingua positus: & expertum est quod tritus cum melle mixtus à mulieribus acceptus replet ubera lacte: & ut inquit Diosco. Cristall^o aqua est congelata. Replet ubera lacte. Dioscorides. stallus vires habet stipticæ, & dederunt hunc ad generandum lac.

DE CORALLIO.

CAPVT VI.

CORALLION Græci & Romani Corallium dicunt, alij lapideam arborem uocant, maris creditur planta esse, durariq; cum ex profundo maris ducta, à circūfuso nobis aëre ueluti candens & in aquamersum temperatur & solidescit. Inuenitur plurimum Corallium ad promontorium Siciliæ prope Syracusas, ac in mari Gallico: probatissimum est quod rubet. Adstringit Corallium leuiter & refrigerat, coërcet excrescentias, oculorum cicatrices extertit, concaua explet, & ad cicatricem perducit, contra sanguinis excreationes efficacissimum est, confert urinæ angustijs, lienem præterea minuit cum aqua potum, siccandi & mediocriter repurgandi uim illi ueteres Græcorum medici tribuerunt, ideoq; cruentis sputis, ut illi etiam tradiderunt, utile.

CAMPI ELYSII
DE OCULARI LAPIDE
CAPVT VII.

Isti lapilli ad
omnium oculo
rum agritu-
dines experti.

SVNT IN Allobroga Gallie prouincia in ualle
Sulgo dicta Sasouage prope Gratianopolim fontes
inter mundi mirabilia non omittendi, gemmarum ocula-
rium adeo feraces, ut ferè maior pars Gallie Solis his ge-
mis ad oculorum sanandas ophthalmias utatur. Est enim
Ocularis lapis admodum Topasij lapidis perspicuus.
Ocularis lapis immixtus oculis clarificat uisum: & ab-
stergit omne quod ante pupillam congestum est: tollit &
tenebrositatem uisus, ac uisum acuit.

DE METALLIS IN Gallia repertis.

CAPVT VIII.

Gallorum me-
talla.

GALLIA regio tãtis hucusq; floruisse muneribus
dicitur ut flumina conuehant Aurũ & eius mon-
tes Argentum, Cuprum, Stagnum, Plumbum ac ferrum
pariant: eorumq; ripe fragrantibus herbis redoleat, atq;
qui ibi uictitant, maximas possident opes: neq; induuntur
nobiles uiri ac magnates & principes Gallie nisi palu-
damentis aureis aut Sericis quàm mollißimis. Habet Gal-
lia montes uniuscuiusq; speciei metallorum abundantia
præstabiliores, in quibus, ut cætera omitamus, pleræq;
sunt argenti fodinæ, tanta argenti copia abundantes, ut
incredibile sit memoratu quantum toti Gallie & præ-
sertim Duci Lotharingie afferant emolumentum. Si au-
tem curiosus quidam glorie cupidus forsitan querat,
quomodo in terra lapides preciosi, mineralia omnia, Au-
rũ & Argentũ generentur. Dico de generatiõe gemmarũ
& metallorum tres fuisse opiniones. Prima fuit quæ ex
uapo

Prima opinio
de generatio-

uaporibus & exhalationibus actione qualitatum primarum ne metallo-
 & calore caelesti in terra uisceribus procreari affirmat. rum.
 unde Plinius, fundus terrae preciosissimus est, ibi enim om- Plinius.
 nnes influentiae caelestes conflunt & gemas preciosas cau-
 sant: ratione huius calor maximus circa centrum gene-
 ratur secundum Chalcidium Platicum.

Secunda opinio fuit illorum, ex quorum numero fuit Secunda quae
 Ioannes Picus Mirandulanus, qui dicunt corpora per se est Pici Miran-
 ctiora expertia uitae qualia gemae atque metalla sicuti ex dulani.
 inferiori materia coalescunt, ita radiosi illius caloris ui
 digeruntur atque formantur.

Tertia fuit, & adhuc est, mea opinio, quam nunc teneo, Tertia opinio
 teneboque semper donec hos quidem spiritus reget artus, est propria au-
 quod a primordio iussu creatoris Dei summi prodierunt thoris.
 metalla, lapides, salesque. Ipse enim omnipotens Deus simul
 (ut scribit Augustinus) cuncta quae condidit creauit, dum
 una uoluntate multiplicem omnium specierum uarietate
 disposuit iuxta sapientis oraculum, quod habetur Eccl-
 estastici x viii. Qui uiuit in aeternum, creauit omnia si-
 mul. Sed ut Franciscus Maroneus scribit, illud sapientis Franciscus
 uerbum secundum Augustinum super Genesin ad litte- Maroneus.
 ram, & in libris de ciuitate Dei, uidetur sentire, quod illi
 sex dies creationis apud Mosen cap. i. Genesis, sunt una
 dies septies repetita. Augustinus tamen libro de mirabili-
 bus Sacrae scripturae dictum Sapientis aliter exponit, cum
 dicit. Qui uiuit &c. creauit &c. ut simul et non refera-
 tur ad instans creationis, sed ad instans dispositionis, quod
 est aeternitas, ut sit sensus, creauit omnia quae simul ab
 aeterno disposuit, quae uidetur fuisse eius Augustini opi-
 nio &

Augustinus.

Simul cum terra
metalla &
lapides Deus
creauit.

nio & finalis intentio, quum librum de mirabilibus creditur postremo fecisse, quem non ponit in libro retractionum suarum. Simul ergo cum terra metalla & lapides deus condidit, dum una uoluntate multiplicem omnium specierum uarietatem fieri disposuit, in qua uoluntate una omnia simul sine tempore fecit, quae ab ipso ortu suo per tempus dispensare non desinit. Non enim uerum est quod Alchimistae canunt asserentes ex Argento uiuo & Sulphure fieri metalla, & generari Argentum uiuum ex substantia aquea mixta terreo subtili mixtione forti. Nam in territorio Lugdunensi ac etiam Lotharingo plerumque sunt Argenti fodinae multa argenti copia abundantes, & tamen nullibi in Gallia nec Lotharingia argentum uiuum reperitur. Quapropter ab illis maxime cauendum est, qui aut receptas (ut ipsi loquuntur) probatas nescio à quibus principibus sese habere gloriantur. Lunam figere, & ad gradus auri mediocris, aut optimi tingere, Mercurium coagulare partem cum parte, & uaria augmenta posse efficere mentiri non uerentur: à quibus nimirum tot hominum milia decepti, & alieni auri cupidi, proprii uero, quod habuere insumptuosus expensis largiores, omnino defecerunt, & quotidie deficiunt, nec alieno periculo cauetiores desistunt. uidetur enim esse de numero illorum, de quibus Paulus gentium Doctor scribit. 2. ad Timotheum 3. semper discentes & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes.

AVRVM ut Razes scribit tremori cordis & Quibus confe-
 atræ bili adiutoriū præstat, & ut inquit Serapio rat Aurum.
 Limatura auri confert Cardiacæ, melancholicæ, & de-
 bilitati cordis, & quādo cauterizatur cū eo, non facit ue-
 ficas cauterizatio eius, & est melioris & uelocioris cu-
 rationis. Aurū est calidæ naturæ, leprā ac scabiem cu-
 rat in puluerem redactū & antidotis mixtū, habet etiam
 uirtutē confortandi, non quòd membra nutriat, sed quòd
 alteratiua uirtute corpus immutat, uulnus ex auro factū
 nō corrumpitur in tumores. Et ut Halyabbas siue Isaac Halyabbas si-
 secundo sermone practicæ scribit, Auri folia carnem co- ue Isaac in
 medūt sine morsura, suntq; sicca subtilia, limatura auri Haly.
 cor confortat & pulsioni medetur. Aurum omni metallo
 est temperatius, ideo non reponitur caliditas eius in ali-
 quo ordine. & ut inquit Auicenna, Aurum est æqua-
 le subtile, confortat oculos in Alcohol positum & con-
 fert cordis tremori, ac timori animæ, & ei qui solus lo-
 quitur. Aurū inuenitur in fluminibus ut i Rhodano apud
 Lugdunū & in fontibus ac etiā in montibus quandoq; ut
 in Scotia ac Vngaria, sed raro. nā multus est labor in pu-
 rificādo & lauādo. In duplo quoq; pōderosius est Argēto
 aut Aere uel Stagno: in igne nō cōburitur, sed purgatur.

DE ARGENTO.

CAPVT X.

ARGENTVM ductile est, tractabile, argen-
 ti uenæ multæ & in multis partibus orbis re-
 periuntur, ut in Gallia ac Lotaringia, nec est purum in
 se sicut

se sicut aurū. Sed terræ ac sordibus admixtum, ideo labor est ut per ignem expurgetur. Argentum autem consolidat alia metalla, & quasi unum efficit consolidata.

Razes. Et ut Razes tertio ad Almanforem scribit, Argentū frigidum est, cordisq; proficit tremori. Et ut Auicēna scribit canone 2. Argentum in frigidatium est & exiccituum, bonum scabiei & pruriginis: confert tremori cordis & humiditatis, uiscosis. Est argentum inquit Constātinus monachus. in humiditate, & est contra humidam & uiscosam pituitam.

DE FERRO.

CAPVT XI.

FERRVM ut inquit Aristoteles Meteororū IIII. à calido liquatū coagulatur, in frigidatū ipsumq; operatū liquatur, ut humidū fiat, interdūq; coagulatur. Et ut Auerrhous scribit v. colliget, ferrū uehementis est siccitatis, & quādo multū teritur insūdatur in aceto pluries uel ī lacte caprino acetoso: ualet cōtra limositatē stomachi, & cōtra dolorē splenis, & passionē ani, & facit nasci carnē in auribus ulceratis. In quo ordine ferrū reponatur calidū aut frigidū ab autoribus antiquis non reperitur. Aliqui inter calida reponūt, ut Petrus aponēsis dicitur cōsiliator prima pblematū pblemate xxxiiii. Alij uerō ponūt frigidū, ut Auerrhous v. colliget. Saunorola in libro de Balneis frigidū ponit in secūdo ordine ac aridū in tertio. De alijs metallis nō scribemus. sufficiat scripsisse de auro, argēto & ferro, quibus cotidie in arte medica utimur. Alia autem mechanicis ac mercatoribus relinquimus.

FINIS.

Ferri proprietās.
Petrus aponēsis.

SYMPHO

RIANI CAMPEGII LOTHARINGO:
 rum Archiatri Apologetica disceptatio, qua docetur
 an sanguis mitti debeat in Causone & sub cane
 aut prope canem, & an pharmacia fortis
 danda sit in principio Febrium arsi=
 uarum, ad Hieronymum Mon=
 tuū Viennensium Archia=
 trum amicū
 suū.

ETEREM legimus professorū
 morem fuisse, quem posteriores
 crescentibus subinde disciplinis
 seruauerunt, ut ueri habēdi gra
 tia, si quid à scriptoribus perpe
 ram dictum fuisset, id corrigere
 & emendare uellent, nec ami

cis, uel præceptoribus parcerent, modo ueritati consule
 rent. Sic Aristoteles præceptorē suū Platonem, Varro
 Lelium, Casselium Sulpitius, Hilariū Hieronymus. Rur
 sum Hieronymum ac Ambrosium Aurelius Augustinus
 reprehendit. Alij quoq; permulti leguntur, quorum con
 certatione bonæ artes et illustratæ sunt, & creuerūt ma
 ximè. Hos ego Hieronyme clarissime imitari cupiēs, cū
 apud Lugdunum hoc anno M. D. XXXII. nobiscū esses,
 plures & quidem iuuenes fortissimi, quibus flaua bilis à
 natura dominaretur, causone ac continua ex flaua bili

Causon ex fla
 ua bili.

E febre

Consultatio
medicorum
Lugdun.

Inter canis or-
tum & arcium
non est phar-
macandum.

febre laborarent. Et quum accitus fuisses Hieronymo amicorum spectatissime ad uiri cuiusdam illustris domini curandam ægritudinem, tum etiam temporis ad consultandam cuiusdam pharmacopole ualitudinem conuocatus fui. Quum autem hic adesses, meo quidem suasu huic nostræ consultationi, tu quoque ingenij tui sane perspicacis operam præstares. Ego (quia in primis medendi gratia accitus fueram) rem omnem ab initio aperui. Sed cum de phlebotomia facienda incidissemus, ac de ea facienda fieret mentio, non sine controuersia acta res est. An phlebotomia huic febricitanti cõpeteret: cui negandam esse censui, præsertim cum iuuenis foret & debilis, ac in sexta die morbi, ac febre continua, in æstate arsiua & uigiliæ molestarët, quibus uires ægroti debilitantur. Ipsa præterea ambientis aëris temperas, quæ calida ac sicca fuerat, qualis est tempore medio inter canis ortum & arcturi, atque ideo ferè omnes quibus medici sanguinem hoc anno abstulerunt interierunt. Non potui sanè pati bona Gallorum ingenia sic decipi, & turpiter à medicis Barbaris, Pænicis, Bethicis, ac Hispalicis turpiter in Celtarum perniciem errare. Opem itaque cum ueritati tum amicis ferre uolui, atque ea refellere uolui, quæ plurima temerè & sine iudicio facta eo anno fuerunt. Tum in libellum coacta Hieronymo Montuo priuatim dedicare statui, in quo sinu nostræ ætate maxima spes & studiorum ratio sœuetur. Ego autem & si in errores iuniorum medicorum doctrinam Arabum sequentium, & qui in omni causone ac
conti

DISCEPTATIO.

39

continua febre & sub cane & immediate ante canem sanguinem ex uena mittere audent inuehamur. Tamen nec petulanti, nec contumelioso sermone res agitur, sed literis & eruditione certatur, ut scilicet aliquando res ete dijudicari possit, uerius ne barbari isti ac forenses medici, an Campegius de sanguinis missione in causone differat. Vale igitur Hieronyme charissime, & nos symphoniace ama.

DE MISSIONE SANGVINIS IN
febre arsiua ac causonica ex tra-
ditione Auicennae.

CAPVT II.

PRIMUM omnium ut errorem iuniorum medicorum conuincamus, Arabum opiniones more nostro praemittamus, ex quibus liquido monstrabimus, eosdem toto caelo errasse. Inter Arabes autem Auicenna illorum princeps Lib. 4. Fen. 1. Tract. 2. cap. 44. de cura causonis de phlebotomia in hunc modum scribit. Et non phlebotometur, fortasse enim inflamabit eos, & fortasse iuuabit eos, si fuerit illic turbiditas & rubedo. Hec ibi. Et ca. 7. de cura uniuersali putredinis paulo ante inquit. Et cum postponitur phlebotomia in principio aegritudinis non amplius est ei intentio, & fortasse interficit per aduentum debilitatis uirtutis. Et similiter si times uictoria humoris, magis necessaria cautela est euacuatio. Et paulo post. Et consilium quidem meum in phlebotomia est, ut dimittatur quantum possibile est. Hec ille. Et ca. 40. de cura tertianae purae de euacuatione in ea, ita scribit. Et tu quidem

E 2 non

Auicēna ver-
ba de lenitione
vēnis & mis-
sione sangui-
nis.

Ancenna sem-
per dubius.

Regulus Hi-
spalensis Aui.

Paulus
Rafis.

Anceps & du-
bius Auicēna.

non auscultes sermonem eius, qui concedit in principio
solutiua fortia & mirabolanos & his similia, imò opor-
tet ut properes imprimis, & lenias lenitate quadam, si-
cut sunt tamarindi & tereniabin, aut syrupus uiolatus.
Et paulo ante dixerat ita, si fuerit fortis & fuerit illud,
quod uincit sanguis, aut cū humore qui uincit sanguis,
tunc phlebotomia est magis cōueniens, & proprie cum
urina est rubea grossa, non citrina ignea, ex qua timea-
tur apud phlebotomiam uictoria colera & acuitas eius:
deinde fac sequi phlebotomiam solutionem uentris. Et
magis dilectum est apud me administratio clysteriorum,
secundum ultimitatem quæ indiget in uirtute. Hæc
Arabs Auicenna. Ex hoc capite deprehendent, manife-
stæq; agnoscent ueritatis amatores, quanta in caligine
uersentur hi, qui mordicus tenent Auicennam, uniuersæq;
medicinæ principem statuunt, ac omnia, quæ idem
scripsit sine ullo rationis examine, pro uero admittunt.
Certum enim est Auicennam nihil eorum, quæ scripsit
explorasse. Regulus enim Hispalensis fuit & curandis
infirmis operam non dedit, transcriptorq; tantum Pau-
li, Rafis, Isaac, ac Agazelis, aliorumq; fuit. Proinde ubi
suis uelis nauigare tentauit, mox nauem impegit. Ipse
enim dum res naturales ingenio proprio tractare ag-
gressus est, usq; adeo argutulè disputauit, ut pro spera-
ta gloria mali philosophi nomen adeptus sit. Et hæc
uera esse sentient omnes, qui ea, quæ de phlebotomia
scripsit, & in hoc capite scripta sunt, exacto iudicio
trutinauerit. Animaduertendum itaq; phlebotomiam
apud Auicennam in causone faciendam, & non facien-
dam

diam fore. Ita dicens, non phlebotometur, fortasse enim
 inflammabit eos & fortasse iuuabit. Quis est iam qui
 collatis Auicennæ uerbis phlebotomiam faciendam esse
 in causone, & non faciendam affirmauerit? Quare de
 eadem re apud illum dici potest, est & non est. Et sic
 apud Auicennam idem de eodem dicitur, est & non est,
 & omnia per fortasse soluentur. Adeo nihil penitus
 eorum quæ scripsit, ut scribit, meminit, ita ut deieci-
 re quis posset, hominem omni cerebro ac memoria ca-
 ruisse, quod tam pugnantia non animaduernerit. Secundo
 non meminisse Auicennam quæ dixerat, ex eo colligi po-
 test capite septimo, eodem libro, cum dicit. Cum postpo-
 nitur phlebotomia in principio non amplius est ei inten-
 tio, & fortasse interficit, & sic per fortasse omnia argu-
 menta soluit. Verum ueritatis studiosi facile ex uno
 errore aestimabunt, quantum in alijs sit fidendum Aui-
 cennæ. quem etiam nisi iudicium accedat ac delectus,
 consultius est perpetuo suum fortasse, quo fortasse sua
 dubia soluit, non attigisse, quam illud fortasse apud eun-
 dem legisse. Nemo miretur me Auicennam erroneæ medi-
 cinæ magistrum principemque statuisse, cur enim eo nomine
 non dignus sit, qui reliquis tot errandi occasiones in re
 medica per fortasse præstiterit, non uideo. Utinam uero
 non tantæ aliquando forent, ut istis uita humana peri-
 elitaretur, ita enim conuincendi nonnunquam subesset
 ansa. Proinde cum illa Auicennæ ignorantia ac erran-
 di occasio, quam per fortasse medicis iunioribus in me-
 dicinis præbuit, tanta sit, ut sine uita humanæ ultimo
 discrimine tolerari non queat, merito & hic inter reli-

Omnia per
fortasse soluit
Auicenna.

Nihil certum
apud Auicē.

Fortasse Aui-
cēng peculiare.

Magister erro-
rū Auicenna.
Erroneæ medi-
cinæ magister
Auicenna.

qua eius errata locum habebit. Nihil autem mirum, alijs
 errandi occasionem dedisse Auicēnam, cum ipse cap. 40.
 inquit, non auscultes sermonem eius, qui cōcedit in prin-
 cipio tertianæ puræ solutiua fortia, ut sunt myrabolani,
 & similia. Et cum myrabolani sint frigidi, & apud
 omnes Arabes reponantur inter benedictas medicinas,
 uidetur ignorasse quid sit myrabolanus, id quod non mo-
 do ambigua, uerum etiam contraria, quæ de cura ipsa
 ueræ tertianæ ac causone scribit, indicant. Ridiculum
 enim fermè est putare myrabolanos, quos nostri tempo-
 ris medici benignos esse uolunt, inter fortes medicinas
 poni debere. **Opinio Cam-** tertianæ ac in omni continua ex flaua bili in principio
pegij. cum Auicenna dare lenientia solum, ut sunt uiolæ, cassia
 fistula, manna, mercurialis. Et hæc fuit sententia Galeni
 primo ad Glauconem, ut postea dicitur.

AN IN CAUSONE ET TERTIANA

continua in principio sint phleboto-
 mandi ac pharmacandi ægro-
 tantes, ex Isaac
 Israëlite.

CAPVT III.

NEMO est qui ignorat, quàm omnes nostri seculi
 iuniores medici, id maxime conentur, ut in febr-
 bus continuis ex flua bile, Tertiana etiam exquisita,
 non semel, sed iterum atque iterum purgantes medici-
 nas propinent douorandas, ac sine aliqua consideratio-
 ne in.

ue in principio sanguinem mittunt. Quantum uero erroneum sit primum ueterum testimonijs, deinde etiã ratione una aut altera demonstrabimus. In primis itaq; inter Arabes occurrit Isaac Salomonis Regis Arabum filius adoptiuus qui libro februm parte quarta capite x v. ita scribit. Si fuerit necessitas purgandi inferius in acutis febribus, fiat purgatio cum prunis, uiolis, castiasifistula, manna & similibus. Oportet ergo tunc temporis catharticum negari, & studium impendi ab initio usque ad statum cum supplemento nature, ut uirtus custodiri ualeat, quod fit cum dieta facili ad digerendum & laudabilem generante chinum, & uirtutem custodiente, sicut ptisana & mica panis loti. Sin autem uiderit doctus medicus in initio morbi quod necessaria sit pharmacia & phlebotomia festinanter ea agat prius quam morbus confortetur, & augmentetur, & natura debilitetur. Et tertio suæ practicæ Panthegni capite xxviii. ita scribit. Virtus enim si in initio imbecillis sit, negetur phlebotomia, minus tamen est mala quam si in statu sit, quod si in initio fiat perditio infirmi, longa erit in vii die uel xiiii. In statu uero nunciat perditionem in illo die aut in tertio. Et capite xxx. eiusdem libri de Sinocho inquit. Sanguis cum putrescit in toto corpore facit febrem sinochum, quam curare debemus cum phlebotomia, & hoc ante statum nisi aliquid nobis obuiauerit, sicut debilitas uirtutis. Et capite sequenti de cura tertiane ita scribit. Febris tertiana molestior est cæteris putridis propter acumen

Israel regis
Arabū filius.

Que in principi
pio cōtinuarē
conueniant.

Isaac in
Panthegni.

men materiae eius: & quia caufon est uicina, unde oportet medicum in hac febre sibi cauere ab initio, ut non det infirmo rem calefacientem ne materia calefacta cum sui acumine ad caput saliat, & phrenesim generet. Et si uirtus sit fortis infirmi & materia furiosa dare poteris catharticum choleram rubeam purgans eiusq; acumen extinguens, ut sunt pruna, myrabolani, citrini, castia fistula, manna & similia. haec ille. Ibi Isaac praecipit dare myrabolanos, & Auicena prohibet: notes Arabum medicorum discrepantiam. Ex ijs itaq; satis constat, inter se differre Auicennam & Isaac: quod non animaduertentes nostri iuniores medici Arabum uestigia sequentes lapsi sunt, ac quotidie errant in principio februm arsuarum, & sub cane & ante canem absq; ulla discretionem ex uena sanguinem mittentes, ac solutiuis pharmacis aegros purgantes. At non est quod morosis istis barbaris persuadcamus, ut iam senes canonem imitentur.

GALENI PERGAMENI DE
missione sanguinis in acutis febribus opi-
nio, qua indicantur abusus erroresq;
Arabum neotericorumq;
nostrorum.

CAPVT III.

GALENIUS Libro primo de arte curatiua de cura februm continuarum in hanc scribit sententiam. Multos itaq; uidi, qui ita affecti erant, quosdam interisse, nonnullos ad extremum periculum fuisse perductos, quum medici eos curare tentassent antequam

os stomachi corroborassent. Sed neq; si fuerit febris cum profuuiio uentris, alia est opus euacuatione. Verum hæc sola sufficit, quamuis non sit pro multitudinis ratione. Quicumq; enim his plus adimere fore necessarium putantes, aut sanguinem mittere, aut uentrem mouere tentarunt, in grauiora pericula duxerunt. Sed neq; si quis simul & distentione neruorum laborauerit, & sanguinis egerit missione, neq; huic tantum semel mittere oportet, quantum exigit morbus. Sed aliquid etiam accidenti est relinquendum, cuius caussa sepe sudores eueniunt, & uigiliae molestant, & uires ægroti debilitantur. Ita etiam si uehementissima uigiliae aut dolor intensus ægrotum infestant, cauenda sunt subita ac multæ euacuationes. Ipsa præterea ambientis aëris tempestas: loco accidentis cuiusdam habenda, quando exquisitè calida ac sicca fuerit, qualis est medio inter canis ortum & arcturi: atq; ideo omnes quibus medici omnino de temporum statu cogitantes sanguinem abstulerunt, interierunt. Si etiam ualde frigida fuerit, tunc quidem sanguinem mittere est formidandum. Eodem modo & quicumq; supra modum crassi sunt aut macilenti. Nam et his uenam incidere cauendum est: aliasq; euacuationes integras uereri oportet. Hæc Galenus.

Antiqua quoq; Galeni traditio multo magis ampla est.

Cauendæ multæ euacuationes.

Arstua ex flaua bili secundum tradu-
tione antiquam Galeni.

CAPVT V.

NEMO miretur me traductionē Galeni antiquā
hoc in capite citare, cū sit amplior ac in ea mul-
ta contineatur quæ in noua omittitur. Ipse enim Gale-
nus Lib. eodē ad Glauconē secūdū antiquā traductionem
in hāc scribit sententiā. Nō enim ad omnia hic æger suffi-
ciet, arbitrādū etiā hic & quasi symptoma aliquid acci-
piendū ad rationē ægritudinis: & si sit aēr uehēmēs cali-
dus & siccus: sicut in præsentī anno factū uidimus, inci-
piēte ortu canis uel arcturi atq; situ stelle, quod tempus
incipiēs à xv. Calendis Iulij usq; ad Nonas Septēbris, &
sunt numero dies quinquaginta. Vnde omnes qui in hoc
tēpore sanguinē detraxerūt, sinē uitæ fecerunt, eo quod
medici ipsorū causa tantū attēdentes, tēporis rationem
ignorātes symptoma causarū nō uiderunt. Nāq; illis in
siccō & magis ignito, ut diximus, temporis aēre ablato
irrationabiliter corporis: quo sustinebatur, humore sic-
catis nimiū & arefactis subitis angustijs anima exhala-
uit. Illos uero, qui molli & fluido corpore & imbecilli
sunt, quia facile uincuntur ab omni re nec ferūt molestias,
nō exhauriēdos cēseo, etiam cū id fieri manifesta causa
postulet, & nō solū detractione sanguinis, sed alijs etiā
quibuscūq; purgatorijs uel medicaminibus mediocriter,
& non de semel, ut diximus, uehementer in ijs utēdum
est, quia iā mox uicli malefiunt atq; deficiunt. Vnde par-
tim paulatim melius utimur, & sine metu atq; peri-
culo. Hæc Galenus.

Dies canicu-
lares.

Mollis ut
Galli.

DISCEPTATIO.

67.

AN SVB CANE ET ANTE

[canem difficiles sint euacuatio-
nes, & quales ex Galeno.

CAPVT VI.

P R I M V M omnium, ut errorem Neotericorum qui ubi ignitior, feruentior, & exusta natura est, medicamentis purgantibus ac phlebotomia ægros excruciant probè conuincamus, Galeni uerba more nostro præmittamus: ex quibus liquido monstrabimus, eosdem toto cælo errasse. Galenus ipse libro Aphorismo Galenus. quarto Aphorismo v. ait. Sub cane ignitior & feruentior natura tantisper medicamento purgatorio nequaquam aspredinem sustinet. Quare & plures purgati hoc tempore incidunt in febres, & natura ex aestu imbecillis magis ex purgatione dissoluitur: & quidem purgatio hæc praua fiet, cū calor aëris ambiētis in partem trahat extrinsecā, contrariā ei, ad quā medicina ducit humores. Quapropter, ut Hippocrates inquit, sub cane & ante canem medicamentorum usus difficilis est. Galenus ipse in libro de curandi ratione per sanguinis missionem sic scribit. Proinde minus detrahimus quā plenitudo commouet. Quod ad ætates quidem attinet in pueris: quod ad corporis habitus in cādidis, & quibus mollis teneraq; est caro, quales Galli sunt: quod ad tempus sub cane. Et paulopost inquit, morbus ingens, roburq; uirium, excepta ætate puerili, & aëre nos ambiente ualde calido, idcirco & mittendi sanguinis occasio dierum numero deperditur. Itaq; ex morbo, ætate, tempore & uiribus minuendus esse san-
guis

guis cognoscitur. Et paulò antè ita scribit. Exoluta ab id genus affectibus uirtus, adhibita sanguinis missio-
ne, in extremum malum recidere solet: ut nequaquam postea restitui possit. Quod ubi euenit, periculum non leue consequitur, potissimum si febris accedat statu estimo stomachoq; male affecto, aut toto adeo corpore natura molli, & temperie humido. Quocirca qui sic affecti sunt, eos sanguinis missione uacuare non conuenit. Sed frictionibus, mediocriterq; ex calfaciētibus unctiōibus. Hæc ille. Iam uideant medici iuniores quo pacto suos sy-
cophantas, suosq; sophistas, Sermonetas, Forlinios, Vgones, Garbones, Gentilitios, Herculanos, Falcones, ceterosq; Pœnorum Arabumq; autorum uestigia sequentes tueantur, quos existimant cōcinno quodam ordine totã Galeni doctrinam texuisse, & uniuersam medicinã per paralogismos ac argutas argumentandi uias tradidisse posteris. Sunt ex illis dicentes phlebotomiam aliam esse ad euacuandum, aliam uerò ad diuertendum, esseq; aliam quam, quam Galenus non nouit, Euentatiuam, quam dicunt in morbis acutis & sub cane existentibus, fore utilem. Verum ueritatis studiosi Galeniq; sectatores facile ex illorum euentatiua seu cymmeria phlebotomia, quã Galenus ignorauit, æsimabunt, quantum in alijs sit fidendum, quos etiam, nisi iudicium accedat ac delectus, consultius est perpetuo non attigisse. Non pauci tamen inter Arabes sunt medici, qui phlebotomiam non solum sub cane, sed & in tota æstate prohibent. In quorum numero fuerit Auerrhois ac illorum alter Solomon Abimeron, Auenzoar, unde vti sui Colliget, ita scribit. Et di-

xit

Neotericis medicis quales.

Euentatiua phlebotomia a barbaris inuenta, quæ est fuga miferorum medicorum.

DISCEPTATIO.

69

xit Auenzoar; Tempus phlebotomandi conueniens est
 uer. tempus uero estatis prohibet, propter uirtutis debi-
 litatem, & propter spirituum resolutionem. Auicenna Auicēna Ara-
 bum monar-
 cha. quoq; illorum monarcha inquit. Stante mixtione alio-
 rum humorū cum sanguine, sanguine ipso non peccante
 cōsiliū meum inquit est, ut relinquatur phlebotomia
 quantū possibile est. Istis omnibus cōsideratis talem for-
 mabimus conclusionem de mente Galeni, aliorumq; an-
 tiquorum medicorum.

CONCLUSIO.

QUANDO exquisite calida ac sicca fuerit fe- Campegiana
 conclusio.
 bris, qualis est tempore medio inter canis ortū
 & arcturi, in iuvene flaua bili abundante, in febribus
 magne inflātionis, ut in causone, Febre cōtinua syn-
 cera, quam neoterici proportionalem uocant, ac in ter-
 tiana pura & syncera, sanguis mitti uon debet. Nam, ut
 Galenus inquit, omnes medici, qui nihil de temporum sta-
 tu cogitantes sanguinem abstulerunt, interierunt, ac fi-
 nem uitæ fecerunt. In febre tertiana syncera interpolla-
 ta mitti etiam non debet, nam ut plurimum de interpol-
 lata fiet continua, nam euacuatis uenis; humores ad
 extra trahantur ad interiora ac interna loca.
 Sanguinis enim misio humores sub-
 tiliat, ac illos in motu ponit:
 quare maiorem inflā-
 tionem ac ardorem
 causat.

NICOLAI VOLCYRI IN
Speculum D. Symphoriani Campegi
Tetraſtichon.

Campegius ſpeculum libris legit ipſe Platonis:
Naturas rerum continet hoc ſpeculum.
Quos cupis ô lector longinquis mittit ab oris
Campegius ſuaues mellifluosq; modos.

IODOCI BADIO TE-
traſtichon ad lectorem in Specu-
lum D. Symphoriani.

Hoc ſpeculo cernens diuini ſenſa Platonis
In naturali protenus hiſtoria:
Ne congeſta librum bona tot mireris in unum,
Omnia Campegi ſerre Minerua poteſt.

IOANNES

CAMPEGIVS SYMPHORIANO

CAMPEGIO PHILOSOPHO

MEDICO QVE CON-

SVMMATISSIMO.

EDDIDIT MIHI LITE

ras tuas Celestinorum prior,
quibus te librum conscribere
significasti (cui Horto Gallico
nomen indas) Librum inquam
quo apertissimè simul ac do-
ctissimè prodis non ab India,

non à Gadibus, non ab insulis fortunatis, non à felici
Arabia, deniq; non à Mahumetensium Turcarum ue
orbe ac imperio petèda esse remedià, quæ in Galliarum
amplissimo, latissimo, ac florètissimo regno passim nobis
uel inuitis occurrunt. Cedent horti Hesperidum, Cedent
Adonidis horti, cedèt etiam uel celebratissima prisco-
rum monumèta Hortulo tuo Gallico. Magna profecto
res est, & ut nihil fortasse admirabilius, ita longe faci-
lius quidem quàm homines opinentur, in promptu au-
xilia habere, quibus & sanitatem inculpatam tuca-
mur & morbos depellamus, prouida enim & sacra il-
la omnium rerum parens natura, hoc est, Deus opti-
maxi, nusquam non homini remedia disposuit, non
prata, non semitæ, non horti, non syluæ, non flumi-
na, non maria nostra medicinis carent: quæ (ita me deus
amet)

amet) nō aliā ob causam sordescunt, quā quod inuenta
 faciles sint, & uulgò paratæ & sine impendio, ex qui-
 bus uiuimus. Sed bone deus, prodigiosa ingenia, ac
 malefica, ne uilior esse ars, quam profitebantur, ad Indi-
 cas gemmas ad extremi orbis adulteros liquores, gum-
 mi, radices, flores, seminaq; moribundum hominem reij-
 ciunt, qui uel domi meliora cœnare posset, ijsq; sanitati
 pristinae confestim reddi. Mittamus sua Turcis, mitta-
 mus Indis, Iudeis, Arabibus; & quicquid apud nos loco-
 rum, quicquid terrarum, (quod certe non angustum est)
 diligentissime scrutemur, remediorum gratia, nec am-
 plius pendere à subsidio Turcarum, Christiani nominis
 hostium crudelissimorum discamus, nihil enim est, quod
 sibi in nos licere non putent, ferro an ueneno nos adob-
 ruant quid refert? Facis (mea quidem sententia) clarissi-
 me simul ac charissime auuncule opus præstantissimum
 ac nullis (ni fallor) seculis intermorum. Verum
 enim uero cum liber ille tuus magno fauore, forti patro-
 cinio, clarissima autoritate egeret, ut in conspectum
 hominum ueniret, ab hisq; probaretur, delegisti iudicio
 quidem elegantissimo, potentissimum, prudentissimum,
 fortissimum Regem nostrum Christianissimum Franci-
 scum, sub cuius numine ac clypeo in lucem prodiret.
 Quid etenim cautius cōmodiusq; à te fieri potuit, quā
 illius implorare auxilium, cuius ductu ac auspicio bo-
 ne omnes disciplinæ uirtutesq; in Gallis conuolarunt,
 cuius nutu ex omnibus terris omni doctrina præstantes
 uiri accurrunt, ut nō immerito cōmunē quandā nationū
 omnium ac totius terrarū orbis patriā Gallicā aulā nomi-
 nari

nari debeamus, eoq; iam inde ab initio uidetur natus fato
 Rex noster Franciscus, ut quod ubiq; gentium rari
 egregij ue esset, una susciperet. Quis regum arctius
 literatos homines amplectitur? quis maiori beneuolentia
 prosequitur? nulli ad ipsum facilius admittuntur, quam
 docti, nullis regia liberalitas magis patet. Quare ex his
 omnibus praeclarissimis animi dotibus ac uirtutibus in
 eam opinionem omnis christianismus adductus est, ut
 sub eo literas omnes purgatores ac disciplinas reuiu-
 scere sibi persuaserit. Taceo collegium illud trilingue
 abhinc aliquot annos institutum Lutetiae, cui praesunt
 uiri in paucis nominatissimi, omitto deniq; totam Pari-
 siensem academiam toto orbe celebratissimam. nusquam
 eloquentia clarior, nusquam philosophia castior orna-
 tioq; nusquam medicina manifestior, quae illic primum
 in germanam linguam ac pristinum splendorem resti-
 tuta est. quot illic (bone deus) philosophi mediciq; praes-
 tantissimi, tum utraq; literatura tum doctrina recon-
 dita? Ex his Martinus noster Achaquia qui cum eloquen-
 tia singulari summam eruditionem coniunctam habet,
 quod propediem declarabit liber Galeni de remedijs se-
 cundum locos e graeco in latinam coloniam uersus. Est
 quoq; uir singulari ingenio ac iudicio Ioannes Vacce-
 rius Graeca doctissimus. Est item Guarinus uariae lectio-
 nis homo, Graeca lingua instructissimus, praeterea Iaco-
 bus Syluius Galenicæ doctrinae interpres (si quis alius)
 aptissimus. Porro et Ioannes Guinterius, qui indies
 aliquid emittit in lucem humanae fragilitatis iuuandae
 gratia. Et, quos non sine laudum magnarum cumulo
 F
 quis

M. Achaquia.

Io. Vacceri^o.

Guarinus.

Ia. Syluius.

Io. Guinteri^o.

quis nominare debeat. Gulielmus copus Galeni instaurator
 Guil. copus. tor maximus, Pauliq; Aegineta primus ac fidelissimus
 interpres, ac Ioannes Ruellius in uertēdis Græcis inge-
 nio felicissimo, doctrinaq; cōsummatissima, cuius corol-
 Ioā. Ruellius. larium in Dioscoridem copiosissimum ornatissimumq;
 omne literarū theatrum summo cum plausu excipiet,
 quippe eo (si quid de re medica iudicare possumus) nihil
 singularius aut admirabilius esse potest, ita suis quæq;
 coloribus deliniantur ad nostram professionem pertine-
 tia, ut numerosissimas herbas, aliq; medicamina multis
 abhinc ānis medicis ignota, ingenue ac uere possis agno-
 scere, usque adeo rem omnē tractat, ut sub oculos poni
 uideatur: quod non mediocri auxilio erit, his qui tuam
 illam methodum querendorum remediorum in Gallia
 imitabuntur, & sanē imitabuntur prohi christi sectato-
 res, qui naturæ beneficia in hominum perniciem nolunt
 conuerti. Hortulus iste tuus magnopere arridet reueren-
 tissimo domino D. Cardinali Turnonio Mecænati no-
 stro, qui quā elegantī sit tum ingenio, tum iudicio sa-
 tis superq; nosti, nihil charius unquam habuit quā pro-
 desse reipub. pro qua ne periculum quidem uitæ subire
 unquam pertimuit. Quare uix literis explicare queam,
 quantum uoluptatis capiat, ubi quempiam studentē rei-
 pub. uidet. Nihil uerò huic magis prodesse potest quā
 optimorum ciuium conseruatio, qui nullo alio magis cō-
 seruantur quā medicinae præceptis, hoc est tuis, qui cū
 Leonicensi & Manardo uiris celeberrimis scelera frau-
 desq; officinarum, in quibus (ut cum Plinio dicam) cuiq;
 uenalis promittitur uita, aperueris. Valeant igitur sepla-
 riatorum

IOANNIS CAMPEGII.

98

siariorū mixtura fucata, ualeant syrups in quibus plæ-
rung; Mures & Aranei immoriūtur: quæ ne canes qui-
dem impunè degustarint. sed uereor ne operam ludatis
in tanta hominum nequitia, in tanta ingluuie, in tanto
luxu, tamq; delicatis palatis, & languentibus stoma-
chis, quibus nihil nisi exoticum gratum est: sed quid
tam multis ago? Bene uale charissime Auun-
cule, Satelliaci postridie diui Ioan-
nis Baptiste 1532.

TVVS EX ANI=
MO IOANNES
CAMPE=
GIUS.

F 2 SYM

SYMPHORIANVS

CAMPEGIVS ANTONIO

FILIO S. D.

Crassus.

ALTERO Crasso censore nūc opus esset
 fili charissime, qui ut olim prauos rhe-
 toricæ magistros sustulerat, sic hodie-
 no tempore litterarum Gymnasia cor-
 rigeret. In quibus iuuetutis nostræ in-
 genia nō solū nō acuiūtur, sed obtūdūtur & dediscūt di-
 scēdo, cū ludi, qui humanitatis & modestiæ ac doctrinæ
 esse deberēt, sint nūc insolētiæ & arrogantiæ ac ignorā-
 tiæ pleni, ita ut quinquēnio paulo plus minus ue, orato-
 res siue dialectici, philosophi & medici efficiātur. at qui
 quot quātāq; ad medici perfectionē (de reliquis enim nūc
 sermo nō habetur) pertincāt, cognoscere poteris ex hoc
 nostro Speculo medici christiani, quod his diebus scripsi.
 Ego autē tibi dedicauī existimās speculū hoc nulli ma-
 gis quā tibi conuenire: simul etiā, ut aliquādo mirari de-
 sinas cur tā pauci boni medici reperiātur, quos oportet
 ret institui Liberali educatione doctrinaq; puerili fla-
 grare studio à natura ac uniuersorū præceptorū expe-
 rientijs adiuuari, ornatissimos sapientissimosq; medicos
 ad cognoscēdū imitādūq; pponere, auariciā cæterasq;
 animi perturbationes remouere: quæ cū à plerisq; omi-
 tātur, nec aliud quicquā illis curæ sit q̄ lucellū: nō est
 mirādū, si quōq; corpora nostra cruciātur, nō ad doctrinæ
 experimētū, sed ad precii expedita. Vale igitur fili cha-
 rissime, & quæ in nostro speculo scribuntur, obserua.

SPECV

SPECVLVM

MEDICI CHRISTIANI DE INSTI-

tuendo sapientie cultu, ac de ueris & saluta-

ribus animi & corporis remedijs, Sym-

phoriano Campegio Lotharin-

gorum Archiatro

Authore.

DE DVPLICI MEDICINA.

DOCTRINA I.

X DVPLICI substantia, cor=
pore scilicet & anima ut con=
stat homo, ita & duplex est ho=
minis morbus, animi uidelicet
& corporis. Duo quoq; & me=
dicorum & medicinarū genera
sunt, unū, quo exterior, alterū,

Duplex homi=
nis morbus.

quo interior homo curetur. Itaq; non minus ex animi, q̄
corporis uicio (Platone authore) morbi exoriūtur. Quo
fit ut idem in Charmide Plato nō sine anima corpus esse
curandum, sicut nec sine capite oculos consulat. inde &
id obseruatum aliquando fuisse apud Aegyptios sacer=
dotes comperio, unam eandemq; facultatem fuisse phar=
macis, fidibus & mysterijs occupatam. Itaq; uidendum
est priusquam ad curam ueniamus è corpore ne, an ex
animo nascatur infirmitas. A causis enim incipiendum,
ut arboris interitus non ex ramis, sed ex radice peten=
dus est.

Plato in Char=
mide de animi
cura.

Antiquit⁹ idē
erant sacerdo=
tes & medici.

S P E C V L V M
DE SPIRITVALI MEDICO.
DOCTRINA II.

Deus medicus
animarum.

MEDICVS animarum est deus, cuius operatio
nes, & opera sunt perfecta. Anima morbus in
curabilis est nullus, corporis uerò morbi iccirco incurra
biles plurimi, quia natura quæ corporalis medicine ma
gistra est, dei comparatione res manca est. Medicorum
etiam naturalium nonnūquam conatus inualidus. Apud
Platonem uirtus est animi sanitas, ægritudo uicium, uir
tus bona est consuetudo uel qualitas ex bona consuetu
dine derelicta, uicium uerò mala. Sicut cum pulsa infir
mitate bonorum ciborū usu, frequens malorū abstinē
tia corpus in pristinum uigorem sensim reuertitur, &
eisdem quibus fit ualitudo seruat, sic animus malarum
operationum fuga bonarum exercito uirtutū in se gi
gnit, roborat, auget, & conseruat. Quamobrem nō re
peritur usquā contra terrenos morbos medicina sus
ficiens præter uirtutem amorem, cultūq; diuinū. Qua
propter errat maxime Petrus ille Aponensis dictus con
siliator, cum dicit peritum & bonū medicum esse agre
stium morum, & ex uili & sterili stipite natū, ac con
tumeliosum. Quia inquit scientia medicine scorpioni
& marti attributa est, quorum proprietates in malum
tendunt, propter quod medicus inquit malorū debet esse
morum. Hæc ille. Errori huic sunt obnoxij mali medici
omnes, ut in eorundem libris uidere licet, quos totus Ma
humetensium medicorū chorus imitatus est. Sed quantū
ea in re à ueritatis tramite deniauerint, lucidissime osten
dimus in annotationibus nostris, quas cōtra Petrū Apo
nensem,

Virtus animi
sanitas secun
dum Platonē.

Opinio consti
liatoris repro
batur.

nāsent, apud Venetos impressis, scripsimus. Primū igitur omnium peruersam hanc Cōsiliatoris opinionem, sacrarum literarum authoritas explodit atq; cōiunct. Id quod in primis facit ecclesiasticus qui in hanc scribit sententiā. Honora medicū : propter necessitatem etenim illum creauit altissimus. A deo est enim omnis medela & à Rege accipiet donationem. Disciplina medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatū collaudabitur. Altissimus creauit de terra medicinam, & uir prudens non abhorrebit illam. hęc ille. Sed quid multa? solent ferè omnia cōsiliatoris esse dubitationibus ac astronomorum somnijs plena. Quapropter medicus bonus fidelis ac christianus cauere debet insidias malignatium ac semini Iudeorum medicorum. Veniunt enim sæpius ad nos in uestimentis ouium, interius autem sunt lupi rapaces, ab operibus enim eorum cognoscetis eos. Estote igitur uos medici christiani prudentes, sicut serpētes exemplo diui Pauli, qui cognoscens malitiam Iudeorū, cum esset ciuis Romānus, appellauit ad Cesarē. Debet igitur medicus esse probus, fidelis: est enim medicina libera ac munus dei. Confirmauit hęc Hippocrates in Epistolis ad Abderitis, medicinā esse dicens Deorum munus atq; esse liberam. Neq; se pro eius usu unquam mercedē acceptauisse. In Epistola etiam ad Philemonem ait, Medicina uaticinio propinqua est, duarum enim artiū unus est parens Apollo scilicet, qui progenitor noster est. Hęc & futuros morbos prædicit, & eos, qui aduersa ualitudine affecti sunt, curat.

Annotationes
in cōsiliatorē.

Ecclesiastici
xxxviij.

Medicorū in-
sidia.

Diuis Paulus
ad Cesarē ap-
pellauit.
Hippocrates.

S P E C V L V M
DE AMORE DIVINO QVEM
habere debet uerus Medicus.

DOCTRINA III.

TO T O corde Deum diligere debet medicus christianus, ex amore immenso, & nō abduci blāditijs non seduci fallacijs, non frāgi iniurijs, sed integrē diligere debet ex toto corde, ex tota anima, scilicet fideliter. Qui enim diligit tota anima, non timet mortem, nā nihil dulcius aut delectabilius amore, sine amore omnia sunt insipida & amara. Amorem animæ thesaurus nullus superat. Qui Deum tota anima amat & diligit, iam habet quem amat. Diligere etiam Deum debet more diui Panthaleonis ex tota mente, scilicet perseueranter, more diui Lucæ memorāter, more diui Cosmæ, ut omnes sensus, scilicet uoluntas, intellectus, memoria, & omnes eorum operationes Deo uacent. Tantus est namq; amor à tota mente procedens, ut anima Deo unita tali dilectionis glutino, nec pœna, nec tormento, nec igne, nec ferro, nec ullo alio supplicio possit dissolui, nisi adueniat peccati mortalis immundicia. Res enim forti glutino glutinata, citius rūpitur ac frangitur in alijs locis quā in ipsa coniunctura. sic enim est de Anima, ut patet in sanctis martyribus Pāthaleone, Cosmæ, Damiano, ac Ursicino, qui à Dei amore nullis pœnis poterant auelli nec separari: facilius enim pes separaretur à Tibia & caput à ceruice, quā perfectus christianus à Deo. Deum diligere debet medicus christianus ex toto corde, id est, intellectu sine errore: tota anima, id est, uoluntate sine con-

tradī

Nihil dulcius amore.

Diuus Panthaleon medicus.

De dilectione Dei.

MEDICI CHRISTIANI.

traditione: & tota mente & uirtute, id est, memoria sine obliuione. Est enim Amor uerus uia rectissima ad Deum. amor autem obtinet quæ iuste petuntur à Deo, quia scriptum est. Dilèxi, quoniam exaudiet Dominus uocem orationis meæ. Amor autem Dei hominem defendit, & liberat à malis, sicut ostensum fuit in seruo Dei Daniele Deum toto corde diligente, qui coniectus in lacum leonum, illæsus Deo protegente extractus fuit ac liberatus. unde dixit. Recordatus es mei domine, & non derelinquisti me. non enim honor, non pecunia, neq; aliqua terrena substantia, nec etiam uirtus, nec ars aliqua, uel sciëntia potest implere animam & satiare conscientiam: sed sola & uera dei dilectio. nam dilectio aut est cū gratia, aut sine: at sine ea non potest esse dilectio uera. Anstendendum igitur est in dilectione Dei, quia dilectio non est nisi boni, & Deus ipse fons est totius bonitatis. Deus pater est creatione & deitate. Deus frater est redemptione & humanitate. Christus dominus est naturalis non extraneus. quicquid habemus à Deo habemus, & ab ipso in fine expectamus præmium sempiternum. Dei uerba uerissima sunt & exemplum & forma amoris, qui dixit, Iugum meū suauē est, & onus meū leuē. hoc est domine te ueraciter diligere & amare, quod summè suauē est & leuē, adeo ut nullus habeat nec habere possit causam aut excusationem Deum non diligendi. Fructus & utilitas totius dilectionis quæ ex dilectione Dei acquiritur, non solum est æterna gloria, de qua dictum est, quod nec oculus uidit, nec auris audit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus eum: sed etiam est

De Daniele
Historia.

Absq; gratia
non potest esse
uera dilectio.

Naturalis do-
minus Christ⁹.

Paradis glo-
ria.

utilitas magna in hac uita, quia diligens deum castigatur à Deo, sicut à patre dilectus filius, si contingat eum deficere uel errare, dulciter corripitur & castigatur, qui de seruo extraneo non curat. Amor uestis est anime preciosa: ista uestis ex preciosis filis, id est, beneficijs Dei collatis est contexta, & à deo subtili magisterio facta ac decorata. Est enim deaurata, iuxta illud. Astitit regina à

Amor diuinus. dextris tuis in uestitu deaurato. Amor diuinus à malis animam custodit. custodit namq; ab emulatione siue inuidia, quæ uehementer animam corrumpit: custodit uerus amor ab ambitione, quæ est cum quis querit sui exaltationem, & proximi deiectionem. Custodit uerus amor ab amore nimio proprij boni, & à maligna cogitatione super iniurijs uindicandis. Remittit uerus amor omnia propter Deum, quem amat. custodit etiam, ne gaudeat homo super iniquitate, amor enim uerus semper gaudet super bono, & non de malo, continet autem uerus amor in se doctrinam ueritatis, qui omnes perficit amentes, docet ueritatem, quia in dilectione tota lex pendet & propheta. scriptum enim est plenitudo legis est dilectio. & alibi. Qui proximum diligit, legem implet, quia qui diligit proximum, diligit & deum. Amor uerò proximi ordinatus est, si ametur proximus propter deum, ille solus nouit se uerè diligere, qui ueraciter deum amat, ut deo qui est summum bonum amando fruatur. O piissime misericordissime clemētissime Christe respicere me dignare oculo pietatis & misericordie, aufer à me amorem seculi, & da mihi gratiam, ut te amem, & diligam corde & opere, nec ab amore tuo separer, sed in ipso permaneam

Oratio ad
Deum.

manea in perpetuum, & tuo amore fruam in secula seculorum, & uitam inueniam in amore tuo sempiternam. Amen.

Q V O M O D O M E D I C V S

Christianus odisse debeat mundum ac mundi diuitias.

DOCTRINA IIII.

INTER animi morbos amorem mundi ac eius diuitiarum antiqui posuerunt. Est enim ut sacratissimi patres scripserunt Amor in Deum animi sanitas, amor uero mundi aegritudo ac uiciu. sicut cum pulsa infirmitate bonorum ciborum usu, frequens malorum abstinentia corpus in pristinum uigorem sensim reuertitur, & eisdem quibus fit ualido seruatur, sic animus malarum operationum fuga bonorum exercitio uirtutum in se gignit, roborat, auget & conseruat. Quapropter non reperitur contra terrenos morbos medicina (ut superius dictum est) sufficiens praeter uirtutem, amorem diuinum, odiumque mundi ac diuitiarum. Scio & expertus sum, quod amor mundi animas, quas ingreditur, quietas esse non patitur, semper enim suspicionibus uariisque terroribus sollicitat eas, premit enim talis amor semper amatores suos, & qui tali amore implicatur, a Dei amore excluditur, talis enim amor cum Dei amore non iungitur, neque ad societatem filiorum dei peruenit, qui se a carnali generatione non diuidit. Amor mundi sese cum suis consolationibus, ne dicam desolationibus, undique ingerit, per auditum namque quasi per fenestras irruit, & mentes suorum amatorum uehementer occupat, animam polluit, charitatem uiolat, proximum ledit, Deum spernit, amorem altissimi repellit, totum hominem rapit, ac eundem decipit, cum labentem labitur

Comparatio optima.

Amor mundi.

Terrenarū di-
uitiarū amor
insatiabilis.

labitur, & cum eum tenere quispiā credit, de facili eum
nescit, non consolatur, sed contristat, non permanet, sed
fugit. Eius dulcedo in amaritudinem uertitur, eius pul-
chritudo in horrorem mutatur, eius desiderium in pœ-
nam conuertitur. Qui huiusmodi amorem amplectitur,
decipitur & præludit sibi ingressum amoris Dei, quia
ubi amor mūdi inhabitat, nō ingreditur amor Dei sum-
mi. homo creaturam amando creatorem deserit, propter
condita cōditorem relinquit, transitoria diligit, & sem-
piterna spernit, desolationes pro consolationibus susci-
pit, pœnam pro gloria, mortem pro uita, peccatum pro
uirtute, & mendacium pro ueritate. De amore diuitiarū
certa experientia didici, quòd nihil laboriosius est quàm
terrenis estuare desiderijs. Nam terrenarum diuitiarum
amor insatiabilis est, & longè amplius desiderio tor-
quet animam, quàm refrigeret usu suo. talium quoq; di-
uitiarum acquisitio magni laboris est, possessio magni
timoris, & amissio magni doloris. Qui illas amat Deum
uerè amare non potest, sed cum ipsis labentibus labitur
in perditionem, & qui eis innititur per amorem, cum
ipsis defluit in mœrorem. qui enim eas inuenit requiem
perdit, & cum uigilat, augmentum cogitat, cum dor-
mit, fures somniat. in die est afflictus & i nocte pauidus,
semper autem mendicus. Videmus per effectum quòd in
Auro est laqueus, uiscus in Argento, & pedica in præ-
dio: quia qui Aurum petit, strangulatur: qui Argenti-
um, uisco hæret: & qui prædia, alligatur. Qui manè querit
lucrū, uespero reperit animæ detrimentum, & sic deperit
quicquid agit. Segregare ergo debemus mētes nostras
à deside

MEDICI CHRISTIANI.

85

à desiderijs terrenis, eleuare illas ad diuitiarum cœlestiũ
 desiderium, quæ in solo Dei consistunt amore. *Matthæus* De diuo Mat-
publicanus statim ut à Christo uocatus est thelonœ de- *thgo Apostolo.*
 relinquens, pecuniosus uectigalibus præposuit Apostoli-
 cæ conuersationis nuditatem. *Bartholomæus* quoq; *Syriæ*
Regum origine clarus, non est dedignatus in piscatorum
 numero haberi, ut placeret Christo, & cœlestis regni
 spem animo cõcipiens seruire maluit in terra quàm im-
 perare, & persecutiões pati, quàm seculi honoribus per-
 frui. *Lucam* medicum etiam Euangelistam arte pictura
 animum spiritalibus negocijs fatigatum remittere con- *De beato Lu-*
 sueße accipimus. ipse *Lucas* in Antiochia post Petrũ se- *ca m edico.*
 ptem annis fuit Episcopus, ubi Actus Apostolorum scri-
 psisse dicitur. Fuit *Lucas* arte medicus & Græci Latiniq;
 sermonis apprimè eruditissimus, sectator apostoli *Pauli*,
 & omnis eius peregrinationis comes indiuiduus sine
 ullo crimine fuit. Fuit & *Eusebius* papa arte medi- *De diuo Euse-*
 cus, qui & post *Marcellum* pontificem pontifex constitu- *bio papa.*
 tus sedit mensibus septem & postea martyrio à *Maxen-*
 tio tyranno coronatus est. Fuerunt *Cosmas* & *Damia-*
 nus medici celeberrimi, qui apud *Egeam* ciuitatē cõpre-
 hensi post uincula & carceres, post maris demersionem
 atq; ignè, lapidationemq; ac sagittas diuinitus superatas
 capite plexi sunt. Fuit & *Panthaleon* *Eustorgij* *Sena-*
 toris filius arte medicus, genere nobilissimus, in *Nicome-*
 dia ciuitate natus, qui sub *Maximiano* imperatore flo-
 ruit, uir eximie sanctitatis & incomparabilis doctrine,
 qui uirginem à serpente liberauit, & *Paralyticum* nomi-
 ne *Iesu* sanauit, qui Christi fidem oratoribus superatis
 tutatus.

- tutatus est, postea diu calore carceris afflictus, longa in-
edia maceratus, durissimè cæsus, tandem post multorum
conuersionem contractis rotarum machinis decollatus.
- Apud Lugdu** caput eius à Bizantio ad nostram usq; ciuitatem Lugdu-
num caput di- nensem bis ab Angelis deportatum fuit, ubi in Basilica
ui Panthaleo- nis. diui Ioannis Christi præcursoris à Lugdunensibus uene-
Isidorus. ratur & colitur. Fuit & diuus Isidorus Hispalensis
Episcopus in medicinis ualde doctus. Fuit & sanctus
- Diuus Vrcici-** Vrcicinus arte medicus, Angelicus uir, sermone nitidus,
nus- fide catholicus, ac omni charitate plenus, cui dominus
tantam cõtulit gratiam, ut pro sui nominis confessione
martyrio coronatus sit. In lege Hebræorum sanctissi-
mi patres medicinae praxim exercuere. Moses imprimis
Moses medi- post maris Rubri transitum lignum quod naturali ui sua
cus fuit. missum in aquas amaritudinẽ abstulit aquarũ, ubi fontes
amarissimi erant. Heliseus propheta, qui duplicẽ spi-
Heliseus. ritum habuit, ueniens ad habitandum in Hierichò, ibiq;
ad preces habitatorum loci sanauit aquas pessimas illius
loci misso in eis uase nouo fictili cũ sale in eo, Colochin-
tidis emendauit, Naamã mundauit à lepra, ac exercitũ
Syrie cecauit. Item Esaiam prophetam Ezechie lan-
Esaias. guenti legimus aliquid medicinale mandasse. Nonne
Raphaelem Archangelum Hebræi uolunt huius artis
opus exercuisse? Hanc igitur artem utpote nobilissimã,
Reges ac sanctissimi patres meditari & exercere quon-
dam nequaquam dedignabantur. Omitto nunc alios hu-
ius artis medicæ uiros, non quia in contemnendis rebus
minus constantes fuerint, sed quia ante Christianismum
humiles inopesq; extitisse apparet, stulta tunc & infima
Deo eligente, ut sapientia fortiaq; confunderet.

MEDICI CHRISTIANI.

87

MEDICVM CHRISTIANVM

Auaritiam fugere debere do-
cetur per exempla San-
ctorum Patrum.

DOCTRINA V.

AT VERO quia plerique in medicina student et
habitum medicorum induunt, non ut Christum,
sed ut pecuniam lucrentur, quibus dicitur. Non potestis
Deo seruire et Mammonæ. Eorum Auariciæ sancto-
rum continentiam opponamus, ut qui piè ex arte medi-
ca in domino uiuere uolent, omni cupiditate deposita
iam hinc discant, Quod gratis acceperint, gratis da-
re. Erasistratus Chryssippi fuit discipulus ex Aristo-
telis filia genitus, eximius medicus, qui cum Anthiocum
regem ex grauiissimo morbo sanasset à Ptolemæo rege
eius filio centum talentis donatus est, teste Plinio natu-
ralis historiæ xxviii. Non sic Heliseus propheta
fecit, qui cum Naaman Syrum à lepra curasset, nullis
precibus moueri potuit ut dona acciperet. At Giezi mi-
nister eius cupiditatis stimulo percitis cucurrit post Na-
aman, quasi à magistro missus, medaciq; procacitate im-
pudenter usus, Argentum et uestes ab eo excepit, pro-
pterea et lepra qua Naaman fuerat liberatus adhaesit il-
li et semini eius usq; in sempiternum, ut saltem sic pri-
mitus discat, charitatem erga proximum gratuitam esse
debere, non mercenariam.

Erasistratus
medicus.

Helisei histo-
ria.

Critias etiam fuit medicus Massyliensis, qui (ut
Plinius Critias me-
dicus.

- Plinius. Plinius scribit) ad motus syderum ex ephemeride mathematica cibos perhibens, horas obseruans, autoritate Thessalium præcepsit, hic (eodē Plinio testante) innumeras post se reliquit diuitias. Nō talia fecit Leonardus sancti Remigij discipulus, quoniā Gallorum Regis coniugem difficili partu laborantem, medicis iam desperantibus, ipse diuina uirtute à periculo liberarat, Regi amplissima dona offerenti haud quaquā defuturū asserens, quicquid habere necessarium fuerit, qui omnium opifici libenter seruerit. cum ipsa ueritas dicat, Querite primum regnū dei & hæc omnia apponētur uobis. Ex nostris nototicis medicis Thadeus Florentinus, qui medicinam Bononiæ certis annis publico salario conductus docuit, & thesaurum penè incredibile congregans, magnam experientie suæ famam acquisiuit. Et cum à principibus Italiæ uocabatur quinquaginta Aureos in mercedem diurnam pascisci cōsuerat. Ab Honorio summo pontifice semel uocatus nō prius adire uoluit, quā centum aureos sibi in diem statutos intellexit. Vnde liberatus Pontifex decē milia aureorū illi condonauit. Non talia egerūt Cosmas & Damianus Germani fratres, mendendi arte clari. Sed pietatis officio clariores, gratuito curationem exercebant, & cum Damianus Palladia matrona morbo liberata munusculi aliquid ab ea precibus pulsatus, ac penè coactus accepisset, adeo id ægre Cosmas tulit, ut mandasse dicatur, ne eodem tumulo cum fratre componeretur, quandoquē ipsis uita defungi cōtigisset, nihil tam iniquum existimās quā pro labore, qui propter deū susceptus fuerat, ab homine mercedē querere.
- Iacobus

Leonardus sancti Remigij discipulus.

Thadeus Florentinus medicus doctissimus.

Honorius pontifex.

Cosmas & Damianus exemplum.

MEDICI CHRISTIANI.

39

Iacobus Cauterius Ludouici undecimi Gallorū regis
 Archiatros cum regē suū ex leui morbo sanasset, decem
 millia aureorum Rex illi donauit: is innumeras post se re-
 liquit diuitias. Hilarion abbas huic Iacobo multū disci-
 milis fuit. Nam cum in Sicilia quidā de primoribus uiris
 morbo aquæ intercutis ea ipsa die, qua ad eū uenerat cu-
 ratur, cū postea eidē offerret plurima munera, audiuit
 dictum saluatoris ad discipulos. *Gratis accepistis, gratis*
date. Idem cādidato cuidā Cōstantini Imperatoris, quem
 itidē nequitiæ spiritu uexatū sanū fecerat, decē auri li-
 bras dono offerenti, hordeaceū porrexit panem, dicens
 quòd qui tali cibo aluntur, non pluris aurum estimant q̄
 lutū. Simon de Papia Lugdunēsis medicus, ac Borbo-
 nij ducis Archiatros thesaurū penē incredibilem apud
 Lugdunū cōgregans, magnam experientiæ suæ famam
 apud Gallos acquisiuit, & cū à suo principe semel uoca-
 tus fuisset, & eum à morbo liberasset: Dux decem millia
 francorū illi donauit. Nō pari animi cupiditate præ-
 ditus Cyriacus martyr, cuius gloriosus exitus 6. idus Au-
 gusti nobis celebris habetur. A Roma ad Persas usq; ab
 Sapore eorū rege euocatus, cum filiā illius Iobiam à Dæ-
 moniacæ uexatione uindicasset, dona quibus uel longi
 itineris labor cōpēsari potuisset, oblata repudiavit. Neq;
 enim pro terreno præmio peregrinationē illam susce-
 rat, sed pro cœlesti. Itaq; qui mortalis regis Gazam con-
 tempnit, ab immortalī domino martyrio coronatus, eter-
 nam adeptus est beatitudinem. Fuere & apud Gallos
 corporum medici, qui pecunias innumeras post se reli-
 querunt, uti fuerunt Gabriel Miro, Gallorum reginæ

Cauterius me-
dicus.

Hilarion
abbas.

Notatu digna
historia.

Simon de
Papia.

Is medic^o eccele-
siam cordige-
rorū sumptib^o
cōstruxit suis.

Cyriacus
martyr.

Diuites medi-
ci in Gallia.

Anne archiatros. Albertus de Podio Claudie Regi-
 ne primarius medicus. Apud Parisios, plurimi ut Mar-
 tialis Aeguliano, Acolonia, Abralione. Sunt & ad-
 huc apud christianissimū Regē Franciscū medici ditissi-
 mi, sicut sunt Ludouicus Burgēsis Gallorū Regis archia-
 tros, Copus Basiliensis, Regie maiestatis medicus, Ioan-
 nes Goeuroolus, qui arces plurimas, domos, castra, ac pecu-
 nias plurimas possident. Sunt & apud Montispeden-

G. Gryphius.
 Io. Falconius.
 Io. Guilhelmus.
 Medici Lu-
 gdunenses.
 Ni. Alanda.
 Dio. Turinus.

ses medici ditissimi Gilbertus Gryphius, ac Ioannes Fal-
 conius. Et apud Auinionem Ioannes Guilhelmus. Apud
 Lugdunū Nicolaus Alanda, Dionysius Turinus, ac alij
 plures in Gallia sunt ditissimi medici, nescio an omnes
 doctissimi, iuniores innumeros, ne tibi sim onerosus, silen-
 tio pratero. Hæc autem memorare suasit humanæ
 curiositatis admiratio, quod eis præmia honoresq; decer-
 nat, qui corporibus opitulari sciant, eis uerò qui animas
 & corpora sanant (ut de Cosma & Panthaleone dici-
 mus) ne minimam quidem mercedem instituat Deus glo-
 riosus. ut igitur omnium supradictorum concludatur
 affinitas, corpori corporea debetur medicina, corpora-
 lis medicus, & medico præmium corporale: anime ue-
 ro quia spiritus, spiritualis medicus, & medico præmiū

Spirituales me-
 dici.

spirituale proponitur. Si autem fuerit medicus corpora-
 lis atq; spiritualis, uti fuere Lucas euangelista, Pantha-
 leon, Cosmas & Damianus, ac Vrsicinus, primo spiritua-
 le præmium proponitur, secundo quodammodo ut ui-
 uant temporale, quia scriptum est: Qui altari seruit, ex
 illo uiuere debet. Ac Paulus apostolus scenophactorie
 artis erat, unde uiuere. Sic oportet nos persuasos esse,
 quoniam

Diu⁹ Paulus.
 Cuius artis
 erat Paulus.

MEDICI CHRISTIANI.

91

quoniam id & rationi, & doctrina apostolicæ consen-
taneum est, & quòd iacto hoc fundamento facilius pa-
tientiæ structura consurgit, huic etiam sicut mortem
corpori, sic immortalitatem animæ natura denunciat,
cum scilicet eam, ut naturalis opis minime egentem re-
liquit incustoditam. At deus curam eius assumit, non ut
mortem effugiat: cui suapte natura nunquam addita est,
sed ut miseriam sempiternam, cui peccando se subijcit,
euadat.

Hilarion
abbas.

Non sic ut isti Hilarion abbas, ut in cæteris
omnibus fecit, ita hac quoque in parte circumspiciens
Orioni, à quo legionem dæmonum Christi uirtute pro-
pulerat, dona immodica secum ablata porrigenti, nonne
legisti ait, quid Giezi, quid Simon magus passi sint?
quorum alter accepit precium, alter obtulit, ut ille uen-
deret gratiam spiritus sancti, hic mercaretur. Cumq;
Orion flens diceret: Accipe & da pauperibus, respon-
dit. Tu melius potes tua distribuere, qui per urbes am-
bulas & nosti pauperes. Ego qui mea reliqui, cur aliena
appetam? multis nomen pauperum occasio auariciæ
est, misericordia uerò artem non habet: nemo melius
erogat, quàm qui sibi nihil reseruat. tristi autem & in
terra iacenti, noli inquit contristari fili, quod facio
pro me, pro te facio. Si enim hæc accepero, & ego
offendam deum, & ad te legio reuertetur. Auaricia
nanq; (si apostolo credimus) simulachrorum seruitus est,
radixq; malorum omnium cupiditas. propterea quidem
dominus in Exodo præcepit dicēs. Nō accipies munera,
quæ excæcant prudentes, & subuertunt uerba iustorum.

Orionis cura.

Col. 3. 2.

Exodi. 23.

Ecclesiasticus.

idem in euangelio. Videte inquit, & caute ab omni avaricia, quia nō in abūdantia cuiusq̄ uita ciuise est, ex ijs quæ possidet. In ecclesiastico quoq; legimus. Qui aurum diligit, non iustificabitur, lignū offensionis est aurū. Væ illis qui sectantur illud, & omnis imprudens deperiet in illo. Deperijt nempe in illo Achab cum Iezabele, Nabaoth Iezabelitæ interfector, & uineæ eius cruentus occupator. Deperijt etiam in illo Achan.

DE Q V I B V S D A M conditionibus quæ requiruntur in eo qui debet inquirere ueritatem in medicina.

DOCTRINA VI.

Arist. libro de sensu & sensato.

VBI naturales finiunt, ordiuntur medici, & ex his quæ de natura sunt, sua sumit principia medicina. Hanc ob causam Philosophi sanitatis & ægritudinis est principia inuenire. Nam sanitas & ægritudo passiones sunt animæ & corpori cōmunes, animæ quidē, ut efficienti, corpori uerō ut subiecto, & solis animalibus conueniunt. Sanitatē enim, & ægritudinem, uita carentibus & etiam sensu cōuenire impossibile est, hinc quoq; fit ut medici cōplures naturalis philosophiæ admodū studiosi sint. Nam ubi determinationē suam expleuerit philosophus, suā incipit medicus. Ex his quæ in philosophia naturali determinata sunt, præsertim de animalium passionibus corporis & animæ, ut in libris Aristotelis de generatione, in secundo de anima & paruis naturalibus, medicus suam determinationem sumit. Quare hanc philosophiæ naturalis partem cognoscere necessariū est his qui ad medicinæ cognitionem aspirant. Oportet etiam cum, qui

Quas partes philosophiæ sciire debet medicus.

qui medicus est, perfectum esse & probum, omnes scientem artes & sententias uerborum intelligentem, qui & lo-
 gicæ libros legerit, & disciplinas quatuor quæ sunt Geo-
 metria, Arithmetica, Musica, & Astronomia, Logica
 enim uerborum est libera, & omni utilis arti. Geometriam
 scire debet, ut per eam uulnerum cognoscat figuras. Ro-
 tunda etenim uulnera difficile sanatur. At uero triangula,
 quadrangula & similia facile curatur. Astronomia quoque
 eget, quod medicaminibus electis utatur temporibus qui-
 bus est luna beatis & felicibus temperata planetis.
 Eget etiam musicorum scientia, ut suam exerceat in corda-
 rum sensu diligentiam et tonorum, quod facilis pulsuum fiat
 illi doctrina & sensus uenarum. Postremo & philosophiam,
 ut iam dictum est, notam habebit. Nam ut inquit
 Aristoteles, ubi naturales finiuntur ordiuntur medici. Et ex
 his, quæ de natura sunt, sua sumit principia medicina.
 Expedit ei, qui sapiens & consummatus futurus est medi-
 cus, ut natura particeps sit earum rerum de quibus Hippo-
 crates ait libro de lege, ingenio ualeat, doctrina, bonis
 moribus. ingenio in primis opus est medico, quo repu-
 gnante uana sunt cætera, probet seipsum antequam me-
 dicinæ fores ingrediatur, ne reluctantem eius ingenio &
 natura in uanum laboret. Naturale enim ingenium adiu-
 uat artem & naturam regentem. Et ut inquit Galenus octa-
 uo Methodi, exercitatum & naturam prudentem oportet
 esse medicum. Et Damascenus nulli studioso credendum est
 medico, nisi a te approbato. Medicus christianus ambi-
 tiosus esse non debet, nec immoderate honores nec laudes
 cupiat. non auarus nec auri cupidus, non blasphemus, non

Verba Damasceni.

Artes quatuor uiales quatuor

Astronomia eget medicus.

Musica necessaria.

Galenus.

Damascenus.

Conditiones medici christiani.

Mores boni
medici chri-
stiani.

detractor, non bilinguis, non fallax, non iracundus, non
crapulosus siue gulosus, nō cōtumeliosus, nō cōtumax, nō
disidiosus nec discordans, nō elatus, non loquax aut uer-
bosus, nō litigiosus, non mendax, nō inuidus, nō uindex,
non cupidus, non supra mensurā bibens. Oportet medicū
esse expeditū lingua, astutū, sagacem, prouidū, acutum,
castum, grauē, humilem, honestū, māsuētū, pudicū, uigi-
lem, abstinentē, illatarum sibi passionum occultatorem,
iustum, ad loquendū tardum, affabilem. Non reuelet me-
dicus patientis secretū. Erit, inquit consiliator, Medicus
neq; die, neq; nocte studio deficiens, sed lector assiduus &
meditator indefinens. Nam meditatio clauis existit sa-
pientiae. Abundanter enim (inquit Damascenus) libros
peritorū uirorum legat, & eorū secreta discutere iuuat
omnem sapientē. Libros Græcorū ac Latinorū illustrū
legat, Arabes percurrat, nō tamen in cunctis Arabibus
credat. medicus sit corpore mundus, honestus, nitidus ac
uestimentis ornatus.

Damascenus,

DE VERA lege ac iureiurando & modo
se habendi erga patientes ex Hippo-
crate ac Galeno.

DOCTRINA VII.

QVI SAPIENS omnino & cōsummatuſ futurus
sit medicus (inquit Hippocrates) huic opus est
natura, ingenio, doctrina, bonis moribus, puerili institu-
tione, laborandi studio & tempore, imprimisq; ingenio
opus est, quod si repugnat, cætera omnia uana sunt, sin
ad optimā uiam procedit, institutis ars & documentis
percipitur, quæ tamen diligenter illi etiam uendicanda

ac

ac perdiscenda est, qui à puero eruditus sit eo modo, quo ingeniosos educari instituit; oportet. præterea multo tēpori multū studij & laboris adijciendum est, ut iam confirmata corroborataq; artis perceptio iucundos fructus sine difficultate parere possit. Quemadmodū enim ea nasci procreariq; uidentur, quæ terræ mandantur, simili modo medendi facultatis cognitio prouenire cernitur. Ingenium (inquit Cōs Hippocrates) ueluti ager, doctorū placita sunt, sicuti semina, puerilis educatio, ut tēpestiua sementis, locus in quo percipitur, quemadmodum circūstans aer satis nutrimento esse solet, laborandi studium est ipsa cultura. Sed tēpus omnia hæc corroborabit, efficietq; ut perfectè nutriantur atq; maturentur. Hæc quidem (inquit) sunt quæ ad medicinam referri oportet, quæ qui rectè hoc modo perceperint, urbes frequentando non uerbis solū, uerumetiam re medici cēsentur. Nempe imperitia malus est thesaurus, malumq; arariū possidetibus, somniū & uisū fiducia ac gaudij exerts, timiditatis autem & audacie nutrit. Timiditas enim facultatis incertiam arguit, Audacia autem artis ignorantiam. Duæ enim sunt, scientia & opinio, quarum altera efficit doctum hominem, altera ignorantem: scilicet scientia causa est sciendi, opinio autem ignorandi. sed initiatas phas est sacra ostendi, prophanus autem nephas antequam sacris scientiæ orgijs perfecti institutiq; fuerint. Hæc ille. Ut igitur Hippocrates malos prohiberet, bonos autem confirmaret (sic legis officium est) hanc legem scripsit. Quæ ut seruaretur, eius sicut notrorum iurisperitorum legum trasgressoribus poena

Quid scientia.
Quid opinio.

adijcienda esset, ne temerati & illorum impunitati no-
 stra poenas lueret innocentia. Mihi tamen unum hoc te
 assari liceat, medicos si hanc Hippocratis legem iusiuran-
 dūq; eius quæ admodum cetera Hippocratis artis præce-
 pta seruarent, sine dubio eā quæ ab Homero tribuitur,
 laudem consecuturos esse, futuros enim inter alios ho-
 mines tanquam principes & dominos, ita ut nūquam à
 Romanis urbe expulsi fuissent, aut in illorū ludibriū se-
 pulchris inscriptum esset: Hic turba medicorū perijt. In
 iureiurando suo Hippocrates per Apollinē iurauit pro-
 misitq; doctorem, qui hanc artem docuerit, loco patris
 habiturum: uictum, fortunas, ceteraq; quæ illi opus fue-
 rint, cū eo cōmunicaturum, cuiusq; proli æquè tributurū
 ac fratribus, quibus natura cōiuncti sumus: hanc artem, si
 illis usus fuerit discere, sine mercede aut pacto doctu-
 rū, nihil per iniuriā facturū, nemini rogatū mortiferam
 potionē daturum, neq; id cuiquā consulturū, cū integri-
 tate & pietate uitā artemq; seruaturū, laborātes calcu-
 lo nequaquam incisurū, sed eius rei peritis id concessu-
 rum, quascūq; domos intraret, solūmodo sanādis ægro-
 tis operam daturū, omni uoluntaria & exitiali iniuria,
 omni libidine, omni deniq; rei Venereæ cupiditate remo-
 ta: quæ in corporibus siue mulierum siue uirorum, siue
 liberorum siue seruorum curandis, quæq; citra curatio-
 nem in hominum uita ac consuetudine uel uiderit uel
 audierit uel quoquomodo cognouerit, quæ in uulgus ali-
 quando efferi non oportet, tanquam arcana & mysti-
 ca sacra semper taciturum. Hæc ille. Ex eius dictis sa-
 pienter sentiendo recteq; iudicando Hippocratem omni
 doctrina

Iusiurandum
 Hippocratis.

Que iurauerit
 Hippocrates.

doctrina omniq; disciplina insignem fuisse: à quo etiã & Plato & Aristoteles multa didicerūt: cum alter in Cratilo, alter in libro de interpretatione sentire uidentur nomina rebus posita esse instituto non natura, quæ sententia puto non aliunde sumpta est, quàm ab Hippocrate in libro, qui demonstratio Hippocratis inscribitur, quem legens iudicare, & ut aiunt oculis cernere & manibus tangere poteris, si per ocium licet. Non erit igitur medicus iuxta doctrinam Hippocratis, ac etiam iuxta diuisionem Galeni duodecimo Methodi malus & sinister, non intendens sanitatem, sed ægritudinem, aut ægotantis mortem: talis omnino fugiendus est, & ab orbe & consortio hominum delendus. Hic est de illorum numero, quos princeps Arabum medicorum Auicenna maledixit dicens. Descendat de cælo ignis, & spiritus procellarū, qui faciat eos esse de suburbanis Sodomæ & Gomorræ. Sunt enim inquit Cordubensis Auerrhoui peiores spoliatoribus mortuorum: qui solum uestimenta deportāt. In quos & Damascenus proclamat, cū inquit eos esse, qui animam suam dantes secularibus diuitijs, fundamēta ipsius medicinæ & artium doctrinā penitus neglexerunt. Galenus in Libro de elementis autoritate Hippocratis inquit, Medici quidem nomine sunt multi: opere uero pauci. Mesues iuniorum medicorum Euangelista inquit, Tu qui corporum curā geris, auxiliari ne differas, nam semel pereūti nulla sunt deinde suffragia: non igitur differas, quod nunc facere potes. Omnia tamē fiant cū præmeditatione. Nā ut Galenus in primo separatorū Hippocratis sermonū inquit, Nobilitas subiecti

Auicennæ
maledictio.

facit nos in experimētis multum esse timidos. Debet esse
 medicus pius ac misericors, ut potius pietate uisitet,
 quam prænij gratia. Quapropter inquit Mesues, Ra-
 tio clamat ad iudiciū, si pietatē & misericordiā deseris.
 Oportet igitur medicū cū ægroto lægescere, ac sanita-
 tē affectare. Qui enim respicit super egenū ac infirmū,
 in die mala liberabit eū dominus deus noster. Caueas tu
 medice, ne amor aut precii, aut spes, aut timor, aut mi-
 nā, uel alia humanæ fragilitatis accidentia te circūue-
 niāt, ut declinūs sis à recto. Sunt enim cœli, qui arguunt,
 elementa quæ seruiunt, & si nihil in hoc seculo, erit in
 posterum cruciatus gehennæ. Si arsiua & acuta fuerit
 ægritudo assistat medicus semper infirmo. Nam ut Ra-
 zes decimo inquit ad Almanforē in ægritudinibus arsi-
 uis necesse est, ut medicus semper assistat. In alijs ægritu-
 dinibus bis in die manē & uesperī patientem uideat.
 Nullum patientem non requisitū uisitet, nisi fuerit pau-
 per uel affinis aut domesticus & amicus. Oportet infir-
 mis semper salutem promittere, nunquam illos à spe de-
 ponere, & si ipse desperes. Quapropter Casiodorus in-
 quit. Naturalis cura est ægris letitiam dare, nam fac in-
 ualidum gaudere, & sanatus erit. Non suscipiet medi-
 cus onus malarum ægritudinum sub spe lucri, dicente
 Mesue, Nolite ò medici malarum ægritudinum curæ
 onus suscipere, nec nomē subire medici mali. Quare Ra-
 zes x v. continentis inquit, Curandi sunt à te ò medi-
 ce morbi faciles, & fugiendī, qui fallaces sunt. Prudentis
 enim medici est insanabiles, ac desperatos morbos non
 curare, ne hominem occidisse, qui sorte sua interiturus
 erat,

MEDICI CHRISTIANI.

99

erat; existimetur. Debet & medicus à pharmacopola uel ab amicis, qui patientem uisitarunt, inquirere de patientis ægitudine ac de illius accidentibus, de appetitu, de somno, ac uentris lenitate & similibus, & si febrim patiatur, qua hora inuadat febris, & si cum rigore, & si in parte aliqua doleat. Cū medicus ad ægrū uenerit, salutet illum dicendo, Liberet te deus, uel, Salue frater, nec arteriam protinus tangat. Periti enim medici manum non protinus, ut ueniunt, apprehendunt. Sed primum hilari uultu resident, sermone leni sollicitudinē submouent, nam & medici conspectus, ac alia multa de facili uenarum rationem turbant. Medicus antequam aliquid ordinet, à parentibus ac amicis querat si confessionis sacramentum habuerit. Sunt enim medicis duo præcepta. Primum ut priusquam ad infirmorum curam deueniant, eos admoneant, ut medicos aduocent animarum. Alterum ne infirmis quicquā suadeant quod in perniciem uergat animarum. Vnde inquit Azaronus ægitudines nonnunquam inuadunt homines ex malitia regiminis cibi, & potus, & ex peccatis, & prauaricationibus, & ultima caussa ex maledictis demonibus, qui dicuntur Alabin. Medicus in omnibus sit prudēs, & cū ingreditur ad patientem circūspiciat si forte uiderit fructus, herbas aut fomenta, per quæ ex coniectura possit cognoscere ægitudinē patientis: qua comestura usus est Galenus, dum à Glaucone duceretur ad uidendum medicum credentē se pati pleuretidem, cum tamen pateretur apostema iccoris. Vide librum de locis passis capite v i i . libri v . Notare debet medicus locum

Hilaris medicus esse debet.

Duo medicorum præcepta.

Medicus
si multatiss
saltem

locum domus & aërem illius, laudare debet si decens fuerit aër: aut reprobare, si fuerit malus. Postea hilari uultu & facie serena faciem prænotet: nam ut inquit poeta. Heu quã difficile est crimen non prodere uultu. Nam in facie magna est uirtus. Ex dispositione enim faciei cognoscere potest uigorẽ, mortificationẽ cãdoris naturalis manantis ex corde. Debet & medicus Arteriẽ pulsatilem tangere, & quatuor digitis manus dextræ cum silentio pulsus inquirere etiã utriusq; brachij: & omnes differentias notare usq; ad ceterã si necesse fuerit uel ad xx. ut alij, ut discernere possit medicus an pulsus sit æqualis, an inæqualis, ordinatus an inordinatus, an interfectus in medio cadens, quas differentias non poterit quandoq; cognoscere, nisi post multas percussiones. Post cognitionem pulsus tangat pectus, hypochondria, regionem iecoris. Videbit linguam, dentes ac oris particulas omnes. Postea lotium ac urinam perpendat, & consideret, quæ consideranda sunt. Caueat tamen ne in præsentia patientis iudicium ferat de pulsu uel lotio. Est enim æger semper attentus, ut audiat, quæ medicus de eo dicit. Medicus ad ægrum reuersus salutem certã promittat, nec eo casu uereatur mædacijs uti, & si aliqui de mædacio Abrabaã notet apud Pharaonẽ Aegyptiorũ regẽ de uxore, quod soror erat, dicẽdo: Sunt enim medicorũ mædacia officiosa nõ perniciofa, iuxta illud: Promittunt medici: tractant fabrilis fabri. Ordinabit medicus, quæ ordinanda sunt, hortãdo patientẽ ut præbeat seipsum: quæ oportet, facientem, suscipiendo quæ parabuntur ab amicis & famulis. Sit igitur in cunctis medicus prudẽs, in omnibus uideat lotium,

Quomodo tangere debeat venã medicus.

Mendaciũ officiosum in medico.

MEDICI CHRISTIANI.

101

lotium, egestione, sudore, uomitum, sputum, ut cuncta bene perpendat. Audiat ab ægro, & ab astantibus omnia, quæ poterit audire de ægri accidētibus. Et ut inquit Damascenus oportet de omnibus ægrum, unde ægritudo nasci solet inquiri tam in exterioribus, quam interioribus, neque te ægrum per omnia interrogare pudeat.

DE PRVDENTIA MEDICI IN

interrogando & pronosticando.

DOCTRINA VIII.

SI DE NOVO medicus ad curam alicuius ægroti suocatur, querat an aliquid illi factum fuerit, & quæ remedia, & si nocuerint, non laudet, si uero iuuerint non laudet. Nam ut est in Adagio Vulgus nugis pascitur. Tria medicus sapiens petet autore Galeno lib. i. i. de membris dolentibus. Primo membrum in quo est ægritudo. Secundo passionem. Tertio symptomata, & horum causa in notitia illorum ueniens. Considerans imprimis præterita ipsa de articulatione perquirat, interrogans quo tempore, qua die ac hora patiens ægrotauerit, & si alias passus fuerit talis ægritudinem, quo regimine usus fuerit. Quo ad symptomata perquirat de accidētibus animatorum membrorum an patiatur dolorem capitis, aut uigilias superfluas, uel insomnietates, & de accidētibus spiritualium membrorum, & an bene spiret, & si habeat circa pectus incendiū. An patiatur tremorem cordis suspiria, quantum ad nutritiua membra, an appetitus sit prostratus, sitiatur uel famescat. Si cibum & potum retineat, uel uomat, si assumpto cibo grauetur, si fluxum uentris aut urine, sudoris, menstruorum uel emorrhoidum habuerit. Ex his enim præteritis, & presentibus uidelicet

Tria petere debet medicus.

delicet urina, egestione, sudore, & alijs existētibus mutatis & qualitate mutata, medicus in operatione sua fortunabitur. De prænotione dixit Gale. in lib. prænotionū. Nō circūambulo prædicās meas prænotiones, & curas, ne medici odiāt me & dicāt diuinatōrē & magū. Quia propter cōuenit medicū esse sagacē, astutū, non præcipitem, nec festinū in futurorū pronūciatione. Nihil igitur medicus in prima uisitatione iudicabit de futuris, expectabit futura signa subsequētia in patiēte. Si sunt signa bona & praeualuerint, pronūciat de salute, si uero e contra de perditione. Sit tamen in sermone semper dubius, quia dicit Gale. vi. separatorū sermonū. Oportet medicum studiosum esse, ut nō aliquid absolutē prædicet. Nā morborū & præcipuē acutorū nō oīno certē sunt pronūciationes salutis, aut mortis, licet neq; Cronicarum, saltē quo ad eorū initia, quod propter naturæ diuersitates euenit & inordinationē. Cū enim ostēta, p̄digia, mōstruositates interdū occurrāt in ægritudinibus, ueluti in naturis, ut habet Auerrhous vii. Colliget. Quare secūdo de membris passis Gale. inquit, Semper secūdum totā uitam meam meipsum ab audaci confessione & iudicio abstinui, & medicans usq; ad senectutem, nunquam usq; hodie erubui secūdū curā uel prænūnciationem ut alij gloriosissimi medicorū, nō enim debet medicus ad interrogata subito respondere: sed prius super ea cogitet. Ait enim Damascenus, Si interrogatus semper uelociter respondet, dubitandū est. Et ut quidā medicorū dicit. Medici est suspectas ægritudines aggravare. Debiles uerō eorum in dubio ponere, in hoc tamen semper modus adsit.

Sic

MEDICI CHRISTIANI.

103

Sic se habens medicus, neq; erubescet, neq; dictorū suorū eum penitebit. De salute autē iudiciū depositurus medicus sermonē amplificet, & letū se ostēdat, nunquā uerō sic de morte. Non presumat medicus alicui patienti infra limitatum tempus salutem promittere, sed fideliter se operaturum iuxta sapientum doctrinam.

DE MEDICINIS PURGANTIBVS, ET
quomodo curari debeāt per eas egrotātes.

DOCTRINA IX.

DE MOTIONE corporis, quæ fit per pharmacis ita scribit Plato in libro uniuersi. Tertia cōmotionis species tūc demū, cū summa cogit necessitas utilis, aliter uero nullo mō sana mētis homini suscipiēda medicorū illa purgatio est, quæ pharmacis, id est solutiuis medelis fieri solet, morbi enim nisi periculosissimi sint pharmacis irritandi non sunt. Hæc Plato. Cornelius Celsus lib. 1. cap. xi. ita scribit. Nunquam in aduersa ualitudine medicamentū eius rei causa rectè datur, nisi ubi hic morbus sine febre est. At ubi febres sunt, satius est eius rei causa cibos, potionesq; adsumere qui simul & alāt, & uentrē molliāt. Hæc ille. Erit igitur in usu medicina potius cibalis quàm pura. Vnde Damascē. in lib. separatorū sermonū ait, Medicina, quæ tēperamētō uicina est, salubris est & odorifera. Si secūdū eā cibus fieri possit optimū esset medicamētū. Quare aliquādo cū decoctione carniū māna exhibetur, & aliquādo cassia fistula, & mercurialis & borrago. In curis passionū quæ secūdū discrasia fiūt, optimè operātur illa, quæ sanāt discrasia, & cum hoc possunt nutrire. Solutiuas medicinas, quoad fieri potest, deuinet medicus christianus, & illarū usum

Notatum
dignum.

differat, quātū poterit. & si eis uti oportuerit, expedit, ut eas cognoscat, ut ne ordinet pro salutari letiferam. si scamonū ordinauerit, cognoscere scamonū debet scientia certa, & nō cōiecturali, quod fieri nō potest i Gallia, cū Galli herbam ex qua fit scamonū nunq̄ uiderint. De Turbith, qui multos cōturbat, nullam noticiā Galli nec Itali habent, nec certā nec coniecturalē. Est enim ignota radix cum sua herba. Cauere quoq; debet medicus ne in substantia medicinarū sint adulterata ac falsificata & corrupta, aut nimia uetustate cōsumpta spiritū ac uirtutē nō habentes. In cura & gritudinis nō dantis inducias, ut in colica uel angina, expedit medicū promptū, solertem, ac copiosum esse in exhibendis remedijs, gradatim tamen unū post aliud. Plurimū laudandus est medicus copiosus, si tamē oīa cū ratiōe faciat. Caueat medicus ne sō mētatiōes infrigidātes uel embrocās circa aliquod mēbrū applicet tēpore crisis, uel sudoris. nō debet medicus leui dolori in febribus medelā exhibere nisi excesserit dolor.

PERORATIO.

Nos certe fili charissime speculo Christiani ac fidelis medici sinē adiuuante deo imposuimus. Sic deū omnipotentē suppliciter adorantes. Gratiās agimus summe deus, illuminator mentiū authorq; bonorū, q; nobis prāter meritum ad absolueūdū opus tantū tua gratia uires suppeditaſti. Da precor clementissime Deus ueraciori pio prosperitatē, infunde prāterea lumen, quo uera pāsīm discernat à falsis, ne uſpīam, uel meditando, uel agendo, à tua uoluntate dissentiat.

A M E N.

IN LIBELLVM

DE GALLICA THERIACA

AD DOMINVM BARTHOLOMEVM

Argenterium, D. Hieronymum Montuum, atq; D.

Baptistam à Ferrarijs, Astensium medicorū

primarios dignissimos, Symphoriani

Campegij Equitis aurati

Epistola.

H A EST hominum cecitas ac dementia Hieronyme atq; Bartholomee amicissimi, ut id se scire cognoscereq; aut unēt, arbitreturq; credant, quod nec intelligentia capere possunt, nec ullo pacto as-

sequi, ut pote solis Græcis proprium, aut solis latinis à iuuentute literis Græcis afflatis hominibus: quales fuisse Hermolaus Barbarus, Leonardus Aretinus, Laurentius Vallensis, ac Georgius à Valla. Et ex recētioribus Leonienus, Linacrus, Capus, Marcellus Florentinus, Ruellius Gallus. Compertum est Arabes Theriacarum fabriflores, qui post nocturnum (ut arbitror) somnū aut largissimam computationem foro assidentes, Mitridatum, Theriacam, ac Triferam persicam scribunt. Hi peculiam Theriacam non Græcorum sed Barbarorum, Arabum, Persarum, ac Pœnorum asserunt necessariam esse, atq; tutantur, quam tamen adulteratam esse certe scimus et cognoscimus, uel ex hoc mihi persuadeo, quod nec Andromachus, nec Galenus, nec Paulus, nec Oribasius

H cateriq;

ceteriq; Græci scriptores omnes eximia præfulgentes
 doctrina, non talem Theriacam quam Auicenna, Razes
 tradiderunt, sed aliam cõposuerunt, facessant igitur mē=
 dacissimi isti ac helleborosi somniculatores Antycirasq;
 nauigēt. Quis enim nisi myops prorsus sit, aut talpinus
 homo oculis patentissima ipsorum non cognoscat men=
 dacia: quis discordantes nugæ non intelligat: quū inter
 se Horologia cõueniant melius quàm ipsi inuicem. pos=
 sunt quidē (nō nego) Arabes Arabibus, Aegyptijs, Aegy=
 ptijs Theriacam aduersus illorum uenena componere.
 possunt quidem & Galli Theriacam ac Mithridatū ex
 rebus Gallicis cõficere. sed à quibus, sed quo modo pos=
 sint, in hac nostra gallica Theriaca sufficienter ostēde=
 mus. Quā uobis Bartholomee Hieronyme atq; Bapti=
 sta suauissimi nominatim dedico: tum quòd doctissimi, tū
 quòd bonarum omnium literarum studiosi estis. hac ta=
 men lege uobis dedico, ut eos à uirulentis oblogentium
 moribus tutemini, si placebunt, si uero displicebūt, quòd
 uitio aliquo aberrent, ut emendetis & ita utraq;
 ex parte tuti & securi in uulgus procur=
 rant, beneficium in se uestrum
 recognoscentes. Valet
 & Symphorianū
 Symphoniace
 amate.

DE THE

DE THERIACA

GALLICA LIBELLVS A DO

mino Symphoriano Campegio Lotharin-

giæ Archiatrò ac Faner giæ do-

mino compositus.

QVONIAM uerò medicorū po-
meria aliquo modo sumus in-
gressi pergamus porrò in ha-
scē cōmētatiōes cōgerere, quæ
uellicatim hinc inde præcep-
simus, ut uarietas ipsa iucundio-
rem præstet, ac illicè magis, si

Medicorū po-
meria.

Plautine loqui non dedecet, nostram racemationem. Igi-
tur in eorundē uiretis amœnitatibus Theriacā obserua-
uimus bifariam intelligi. Nam uno modo ac proprie dici
Theriacam audies, quæ ex Therio id est uipera assueuit.

Alterā uerò sine permixtiōe id genus. Quādo simplicia
itē Theriaces noīe uocari reperies. Nā Auicēna secūdo
Canonis, Capite de Squilla, Theriaca est inquit aduersū
uenena. Itē de Opopanace cum Aristologia inquit, pota

In theriaca nō
de necessitate
ingreditur ui-
pera.

Theriaca est. Sūt qui nō ideo dici Theriacē putent, quia
Therion id est uipera pmixtiōem ingrediatur. Sed quia
aduersus theria hoc est seras ueneno imbutas præsentissi-
mum sit remedium. Plinius libri uigesimi capite ultimo

Vnde theriaca
dicatur.

Theriaces confessionem describit, qua sit usus aduersus
uenenata omnia magnus Antiochus, nulla prorsum mē-
tione uiperæ. At libro nono & uicesimo, sunt ex uipera
inquit pastilli. Qui theriaci uocantur à Græcis, & mox
paulo significandum inquit uidetur è uipera tantū hoc

Antiochus
magnus.

H 2 fieri

fieri. Alibi in eodē libro Theriace uocatur excogitata
compositio luxuriæ. fit ex rebus externis, cum tot reme-
dia dederit natura quæ singula sufficerent.

PASTILLI EX VIPERA SIVE THE-
riaci ex Galeno ac Plinio.

CAPVT II.

Theriace pro-
prietas.

EST AVTEM Theriace nobile illud ac celebra-
tum medicamentū, ex eo dicta, quod medetur mor-
sibus uiperarum, auxiliaturq; cōtra uenena bestiarum,
uel quod ex carnibus uiperarum conficitur. Quod &
ipse Galenus euidenter ostēdit, docens theriaces compo-
sitionem. Siquidem à capite & à cauda uiperæ quaterni
digiti amputantur, membrana detrahitur, & una cum
adipe intestina quoq; exinuntur, reliquū corpus in aqua
dulci cum sale & anetho coquitur, mox pane similagi-
nis purgatissime commixto in umbra seruatur, fiuntq;
troscisci medico effectu ad plura malorum genera mi-
rabiles. Estq; hoc pharmacū ut Greci uocitant auxilio-
rum saluberrimū malorumq; discussum. Plinius uerò
nec id omisit. Quid enim ab illo amissum est? qui quos
Galenus cæteri; medici trosciscos uocāt, ipse pastillos
appellat. Cuius uerba ex libro undetrigesimo subijciam,
quæ sunt hæc: Fiūt & ex uipera pastilli, qui theriaci uo-
cantur, quaternis digitis utrinq; amputatis, exemptisq;
interancis & liuore spine adherēte, reliquo corpore in
patina ex aqua & anetho discocto, spinisq; exēptis, &
addita similagine, atq; sic in umbra siccatis pastillis, qui
bus ad multa medicamenta utitur. Idē alibi tradit quos-
dam uiperis uti in cibus, quas quatuor digitorū mensura
utrinq;

Vipera aliquā
do in cibus da-
tur.

Pastilli ex ui-
pera.

Plinius.

Galenus.

uiriq;
aut oleo
ab And
à Gale
creder
scribit
pens qu
Theriac
cista est
ta fit, u
inter u
in Ant
concin
Italiar
bonen
poni
D

S
S
sine ma
thon, Ca
thon uen
penitus i
enim uul
ut arbit
acorus est
sua est, uel

utrinq; præcisa, exëptisq; interaneis discoquût in aqua
 aut oleo sale & anetho. Generosa igitur illa Antidotus
 ab Andromacho seniore theriace à Iuniorè Galeno, non
 à Galeno medico eius sibi nomen usurpare cupiente, ut
 credere, uisus est Auicenna à tranquillitate uocata est, ut
 scribit Galenus, non à Tyro serpète. Nullus enim est ser
 pens qui Tyrus appelletur, nec Theriaca à Tyro, sed
 Theriaca à feris siue belluis apud nōnullos Græcos uo
 citata est, quòd aduersus omnes belluis uenenatas institu
 ta sit, uel à tràquillitate secūdū alios, ostendit Manardus
 inter iuniores medicos maxime laudādus, feras illas quæ
 in Antidoto illo sunt ponendæ, quibus Theriaci pastilli
 concinnātur, non ex Aegypto petēdas, sed in media ipsa
 Italia reperiri, nos autē asserimus & in Gallia ipsa Nar
 bonensi reperiri plurimū uiperas, quæ in Theriaca re
 poni iure possunt.

Generosa anti
 dotus.Calenus.
 Auicenna.

Manardus.

DE HEDICROO MAGMATE, QVOD

Almdaracaron Arabes uocant.

CAPVT III.

SIMPLICIA medicamenta, quæ in Hedicroo ma
 gmate ingrediuntur dico non asferri ad nos, uel nō
 sine macula, uel in totū ignorari puto. Ea sunt Aspala
 thon, Calamus aromaticus, xilobalsamō, Maron. Aspala
 thon uero nisi sandali uocati species sit, puto hoc tēpore
 penitus ignotam, sicuti & Calamum Aromatiten, quod
 enim uulgus eo nomine uocat, radix est, nō calamus, nec
 ut arbitratur Manardus calami illius radix est, sed uel
 acorus est, ut etiā suspicari Hermolaus quodam loco ui
 sus est, uel alia quædā res nobis ignota. ipse quoties Aco
 =

Ea simplicia
 quæ non repe
 riuntur apud
 nos.

Hermolaus.

H 3 ro opus

ro opus est, non uulgari illa radice, & iniucundi odoris, sed uocato Aromatico calamo, uti consuevit. Quapropter à uera Theriaca trocisci quos Alindaracaro Arabes uocant, Græci uerò Hidocroon reicendi sunt.

DE PASTILLIS DE SCILLA QVOS

Arabes de Squilla uocant.

CAPVT IIII.

Pastilli sive trocisci de scilla. **S**CILLAE pastilli uel ut uulgato sermōe loquar Trocisci apud iuniores Pharmacopolas sunt ex medicis Scilla, & assam illam in olla & postea terūt illam & miscent cum farina herbi, id est Orobi quem nostri Getiam uocāt, & secūdū Andromachum sint duæ partes Orobi, & una Scilla, & inde formētur pastilli. Iuniores medici accipiunt Scilla partes duas & farinae Orobi partem unam, inde fiāt trocisci. Scilla contra rimas pedū crude partes oleo inferne factæ, aut cū resina subactæ imponātur: illiniuntur uiperarū morsus decocta in aceto Scilla. de ea dicimus ample, in nostra officina capite de aceto squillitico & in lotib squillitico. De Orobo scripsimus libro castigationum. i. cap. xxii.

Getia est Orobus.

Scillg uires.

SIMPLICIA QVAE MAXIME VALENT,

contra uenena & quæ in Gallia reperiuntur.

CAPVT V.

Inter reliquas errorum causas qui proximis seculis in medicina acciderunt, hanc fuisse non minimā puto, quòd medici Sephasarij ac pharmacopole fere omnes de simplicibus medicamentis Indorum, Aegyptiorū, Arabum, ac Syrorum nihil cognoscētes Sarracenorum

Pharmacopole ab Arabib⁹ decipiuntur.

Mahu

Mahumetantium, Indorum, Ethiopū, arbitrio compositiones medicaminum permiserunt. inde factū est quod generosa illa Antidotus ab Andromacho seniore uel omnibus uel certe pluribus potestatibus carere inuenta sit, quas ei antiqui medici ascripserint. huic rei occursurus ego inter Gallos homo nouus & uix intra pprios lares (ut dici solet) cognitus, audeo contra eos insurgere qui auctoritatē sibi multis ānorū seculis prescripserūt. huic rei Hermolaus barbarus, Nicolaus leonicenus, Copus basuēsis, Ruellius, Marcellus, Manardus, Petrus Barotius, Fuschius, Pandolphus collinutius, uiri inter iuniores scripteres multa prudentia, occursuri, maximum in Theriaca compositione errorem suis cōmentarijs castigarunt, ostēdētes multa nō afferri, & in totū à Pharmacopolis ignorari quae in antidoto descripta sunt. Haec sūt, Myrrha, Balsamus, Rheon, Amoniū, Casia, Schoenianthos, Nardus Indica, Malabathrum, Lennia terra, Cardamomū, Dictamum, Petroselinum Macedonicum, Scordiū herba, radix pētaphylli, Thlasi, Aspalathon, Calamus odoratus, ac alia quae in libro nostrarum castigationum ac officina nostra ample docuimus, ad quem lectorem mitimus, si per ocium licet. Cum itaq; hi qui Arabum placita sectātur & qui nihil nisi quod ab India aut Arabia uenit recipere uolūt, in magna caligine rerū uersentur, facileq; infinitis errorū nexibus implicētur, cogitent studiosi, ut potius à simplicibus quae in Gallia, Italia, Hispania, aut Germania, nascuntur & nobis familiaria sunt, quam ab Arabū lacunis simplicia medicamēta hauriāt. Quod autē obijciūt, nihil nos pferre posse ex nostris, qd

Andromach^o
senior.

Hermolaus.
Copus.
Ruellius.
Marcellus.
Manardus.
Barotius.
Fuschius.

Quae non reperiuntur simplicia.

Contra Arabes.

Pro Gallis respōsio.

calamo aromatico, agalocho aequaliter confortet, ac ca-
 lefaciat. id respodemus, nostra culpa fieri, qui hoc ignora-
 mus, uerū id palatum nostrum nō fert, quia non titillat,
 quod non ex Arabia aut India asportatur. Quapropter
 necessariū mihi uisum est undiq; ualitudinis auxilia ex
 Gallica the- simplicibus medicamentis quae in Gallia nascūtur ad oēs
 riaca. morbos construere, & uelut breuiarium Theriacā Gal-
 licam colligere: ut sciam si quis mihi lāguor inciderit nō
 facturos illos Indos ac Arabes ad me aditū nec capturos
 occasionem. Ante omnia autem puto in promptu habēda
 quae subito desiderata difficillima uidentur, sicut Ruthē,
 Quae aduerfus Aristologia, Agaricus, & similia, quae contra uenena uel-
 ualēt uenena. lent ac in Gallia reperiuntur. hec enim sunt pharmaca
 ex quibus uera Theriaca componitur.

THERIACAE GALLICAE
 uera compositio.

CAPVT VI.

Scilla pastilli.

Theriaca
 compositio.

Valet & passiflora
 nacha domesti-
 ca siue bau-
 chia.

Sunt ista oia
 in Gallia nota.

ACCIPE pastillorū scillae aūr. 49. seminis napi
 allei domestici, & syluestris, agarici albi & le-
 uis singulorū aūr 12. radice pentaphyli, prassij, pulegij,
 gumī, laricis, spicæ celticæ, id est, lauēdulæ, ameos, came-
 dreos, gētianæ, herbæ perforatæ siue ypericonis, dauci, id
 est, seminis pastinachæ syluestris, singulorū aūr 4. centau-
 reæ minoris, Aristolochæ rotūde, castorei singulorū aūr.
 2. Nucum iuglandium, caricarum pinguium, ruthæ, se-
 minis raphani, lupinorum, seminis apij, serpili, trifolij,
 bethonicæ, nucis auellane, aristolochæ longæ, consolidæ
 maioris, dragontæ singulorū unciis 3. artemisiæ absyn-
 thij,

Theriaca Gallica.

113

thij, baccharū lauri, salis marini, panis porcini, yreos singulorū unciis 2. oſis de corde cerui numero 6, ſeminis citri, pimpinellæ, granorū iuniperi, celidoniæ, ſeminis ſeniculi, caſtanearum, radicis erullæ cāpanæ, ſeminis aniſi, ſeminis alteæ, camomillæ, cimini, coagulī leporis, glādiū querci, ſeminis rapæ, ſulſuris uiui, abrotani, nepitæ, ſeminis porri & cepæ, pulueris corallorū alborū & rubcorū, balauſtiarū, ſeminis berberis ſingulorū unciis 2. cū dimidia: tribuli, Kalēdulæ, ſcabioſæ, mentaſtri, iringorū, affōillorum, pulueris cancrorum aſſatorum, ſponſæ ſolis ſiue imtibi, roriſmarini, ſemperuiuæ ſingulorū unciā 1. cum dimidia, trociſcorum ſiue paſſillorum uiperæ aūr 24. ſucci lactucæ & papaueris albi, radicis taxī barbati ſingulorū unciis 2. Mellis gallici electi quod ſufficit, uini Beluenſis odoriferi antiqui trium annorum cocti lib. 4. liqueſiant quæ ex eis liqueſcunt, & infundantur quæ infundenda ſunt, & terantur ſicca, & cribelentur, & conſiciantur cum melle Gallico, & reponantur in uaſe uitreato, & conſeruetur theriaca, & non impleatur uas ut reſpirare poſſit pharmacum. Hæc theriaca gallica, morbos omnes qui corpori accidunt ſanat, reptiliū prodeſt morſuris, letiferisq; potionibus & humorū placat corruptionē. Qui autem biberit uenenum aut letale medicamentum de ea bibat drachmas 2. cum bini unciā. Nonnunq; autem quæ morderit ſerpens. Eſt enim hæc theriaca ſublimior medicinarū compoſitarū, & proprie in uenenis ſerpentū ſcorpionis & canis rabioſi, & uenenis interficiētibus, & ad ægri tudines ex pituita ac atrabile, & efficit hæc operationes ppter formæ ppropriatē eius

Panis porcino
id est, ciclamē.

Vinum Beluē-
ſe per antonomāſiam i Gal-
lia.

Vires theria-
cæ Gallicæ.

Formæ pro-
prietas.

H 5 ſequentem

sequentem complexionem simplicium, & confortat spi-
 ritum ac calorem uiuificū. Consulo tibi de hac Antidoto
 accipere, quando frigidus existente aëre iter agis, est enim
 uisceribus super omnia benigna. Noui autem eam & ad
 animæ prudentiam & acuitatem non esse inconferentē:
 sensus enim agere prompte efficit, & syncerum à uapo-
 ribus ostendens totum intellectum, & difficile passibile
 esse corpus præparat, ut neq; à delicio aliquo corrumpi
 possit, uaria enim & tanta mixtionis huius pharmaci
 uirtus præfatam eius uix passibilem efficit, & maxime
 ultra hæc aduersus ferarum mordicationes. infantibus
 autem omnino cauere oportet ab hoc pharmaco, maior
 est enim eorum uirtute magnitudo pharmaci, & dissol-
 uitur corpus & innatum spiritum extinguit. Quin-
 etiam si in calida terra conuersaberis, caue uti hoc phar-
 maco, & sufficiat tibi ea quæ ibi est caliditas. Quocirca
 neq; à primo ortu Iulij hominibus calidissimis existi-
 bus, & multum habentibus eam quæ intus caliditatem,
 non uidetur conueniens hoc Pharmacum. Cum enim suc-
 rit æstas consulo omnino non sumere de ipso pharmaco,
 calida enim existente constitutione ab ipsa theriaca cali-
 dior facta leditur corpus. Illis qui iam sunt in se-
 nio ac declinatione uitæ, cōsulo plurimum &
 non raro cum uino odorifero asumere,
 ut quod iam marasmatur corporis,
 & extinguitur innati calidi,
 reuiuiscere & reaccen-
 di possit.

Autoris con-
siliū.

Gallicæ the-
riacæ doses.

Quibus nō cō-
ueniat the-
riaca.

Quo tempore
diconueniat.

Theriaca Gallica.

SIMPLICIUM VIRES QVAE

in Theriaca Gallica ingrediuntur.

CAPVT VII.

HVCVSQVE theriacæ Gallicæ compositionem
 & naturam ac vires paucis attingere uisum fuit,
 tantum si adiecero singulariam qualitatum earundemq;
 ex Græcis ac Arabibus autoribus uirtutem & operatio-
 nem. De Scilla superius diximus, cum de pastillis Scille
 mentio facta est.

Vi-res simpli-
 cium theriacæ.

Ampliora de
 Scilla dixim⁹
 in officina no-
 stra in capite
 de Bothot, &
 Oximelle, de
 Squilla.
 Napi.
 Rapontium.
 Dioscorides.
 Rapa.

Napi à rapis longitudine imprimis differunt, quos
 apud Romanos Amiternum ciuitas in Sabinis laudatissi-
 mos mittebat. Est inter napos genus quoddam siluestre
 satium etiã radicle perexiguae, nostri Rapontium uer-
 nacule dicunt bunion, Græci Napum uocant. Diosco-
 rides cap. de Napis & Rapa: semen Napi, & rapæ anti-
 dotis & theriacis miscentur, uenenosis potionibus occu-
 runt, contra serpentis morsum & toxica dantur semen
 cum uino bibendum. Allium Auicenna cum uino dā-
 dum præcipit aduersus serpentium morsus. Galenus ue-
 ro theriacam appellat rustlicorū. At Horatius in Epodo
 illud excratur. Edat allium cicutis nocetius, O dura mello-
 rum ilia. Serapion uero inquit, allium est sicut theriaca ad o-
 mne genus ueneni. Et Auēzoar ait concordati sunt oēs
 medici super alleis quòd loco theriacæ maioris offeratur
 ad resistendum omnibus uenenis frigidis, & etiam conse-
 runt calidis, & ad idem ualet & siluestre allium.

Allium.
 Galenus.
 Horatius.
 Serapion.
 Auēzoar.

Agaricus ut scribit Dioscorides cum aqua potatus
 omnibus uenenis cōtrarius probatur. Serapio autoritate
 Abemēsua de proprietate agarici est laxare phlegma &
 est

Agaricus
 Gallicus.
 Serapio.

- est cōtrariū uenenis & dosis eius est à drachma 1. ad 2.
- Pentaphyllū** Pentaphylli radicem à Dioscoride commendatam in=
Diofco. ter uenena mortifera Auicēna collocat, tantā habet apud
Auicenna. medicos nostri temporis autoritatem, ut medicinā mor=
 tiferam faciat salutarem, sicuti pedem coruinum: salutarē
 autem perniciosam, ueluti radicem pentaphylli & eius
 succum. De Pentaphyllo scripsimus in libro. 1. castiga=
 tionum cap. x. in pentaphyllone sibi pugnare Theophra=
 stum, Plinium, proinde & officinas hodie dissentire, ut
 necesse sit hic labi, tu cui palma debeat ipse conijcito,
Dioscorides. ac uide. Dioscorides cap. de Pentaphyllone. quinq; foliū,
 succus radice eius mollis acceptus potionibus uenenatis
 occurrit. Multi pro pentaphyllone uulgarem accipiunt
 quæ passim in uijs etiam stratis nascentem herbam, ego
 non huius radicem accipiendam puto, sed eius quam Tor=
 mentillā uocant, quam licet septifolium maiore ex par=
 te uideamus in Italia, hic hoc est in Gallia sepius uidemus
 quinq; folium.
- Tormentilla** Tormentilla quod prafion eximie hæmothoicis utile.
 eadem cum Pē taphyllone. Sunt qui asterion, Romani Marubium dicunt. datur ser=
 pentum morsuris & his qui letale aliquid hauserint, &
Marubium. ut Dioscorides inquit uenena bibentibus subuenit.
- Dioscorides.** Pulegium agreste ut Dioscorides scribit, aliqui Ca=
 lamentum esse dicunt: eius species tres sunt. Est prima spe=
Pulegium. cies folijs ozino similibus. Secunda species uocatur agre=
Dioscorides. ste pulegium, quam speciem Latini Nepitā uocāt. Ter=
 tia species similis est mentæ agresti uirtus tamen omnium
 est morsibus uenenatis occurrere si bibatur, uenenis enim
 potestatem amputat.
- Pulegij spe-** cies omnes cō=
 tra uenena.

Lariceam

THERIACA GALLICA.

117

Lariceam uel Pencedinam resinam loco Terebēthinæ mercatores galli afferunt, arbor autem Laricis nullum fructum affert, sed ex eius radice resinam trahunt, recentiores ac neoterici nostri communiter errant, ponentes resinam laricis pro terebenthina, laricis resina eadem uires habet ut terebenthina sed debiliores, & quia caremus uera terebenthina loco illius lariceā in theriaca posuimus. De terebēthina & laricea ample scripsimus libro. i. castigationum nostrarum capite xxv.

Laricea resina quā terebenthinā nostri falso appellant.

In lib. i. castigationum ample scripsimus.

Spica Nardi sunt nouem species, inter quas est Celtica ualens cōtra uenena, & omnes herbas esse scias præter Indicam. de ipsa celtica ample scripsimus libro. i. castigationum cap. viii. & in horto nostro gallico: Genuates illam lauendulam nominant.

Spica Nardus nouē habet species.

Ameos ut scribit Dioscorides quando bibitur cū uino torsionibus confert & strangurijs & moribus uenenosis & prouocat urinam, & menstrua, & decoctio eius, inquit Abenmesuai, ponitur super puncturā scorpiōnis & aufert dolorem eius.

Ameos. Dioscorides.

Camedreos ut scribit Dioscorides quando bibitur cū uino aut fit emplastrum confert moribus uenenosorum & si teratur & fiant catapotia & administrantur confert etiam contra uenena.

Camedreos. Dioscorides.

Quercus terre dicitur.

Gentiana ut inquit Guilielmus Placentinus radix eius in dolio seruata & tandem potata præseruat bibentes ab omni ueneno, pariter & comesta, & ut scribit Abix in gentiana est proprietates quæ confert morsui canis rabidi, & quæ est contraria uenenis mortiferis & aufert nocumentum eorum.

Guilielmus Placentinus.

Abix medicus Arabs.

Herba

- Ypericon, id est, herba perforata. Serapio. Herba perforata siue Ypericon ut scribit Serapio auctoritate Dioscoridis, quando bibitur cum uino confert morfu rutellæ.
- Daucus. Dioscorides. Daucus, id est bauchia siluestris ut scribit Diosco. semen eius cum uino bibitum contra uenena & morsum serpentum ualet.
- Centaurea. Cētaurea dicitur & chironion, quia curatus ea Chiron sit de utraq; scripsimus lib. nostro castigationū. i. ca.
- Galenus. xx. Galenus capite de terra lennia maxime laudat Centaurium minus & Marubium aduersus uenena omnia.
- Aristolochia. Dioscorides. Aristolochia apud Dioscoridem tria sunt genera, rotunda, longa, & clematicis, longa morsibus uenenatis & potionibus uenenatis cū uino data drachma i. medetur, & imposta id præstat, rotunda uero facit ad uiperarum morsum & ad alia uenena extrinsecus.
- Castoreum. Dioscorides. Castoreum ut scribit Dioscorides cum uino bibitum potiones uenenatas non finit nocere.
- Macrobis. Aristoteles. Nux iuglans à iuuando & glande uel potius quasi iouis glans, nam id genus arboris nuces habet suauioris saporis quam glans, auto. Macrob. in Saturnalibus. Aristoteles de regimine principum ait. Qui uero comederit nuces cum ficibus & paucis folijs rutæ uenenum eadem die non nocebit ei. Isaac libro secundo Dietarum inquit. Nuces à ieiuniis cum ruta manducatæ fiunt contra uenenum, & si ante cibum cum ficibus edantur contra rem uenenosan corpus defendunt. Et ut scribit Rabimoses libro. i. cap. 4. Theriaca ex nucibus cōposita est, & instiguis, ppter ea oportet ut habeatur parata, nullum enim uenenum operatur in eo qui sumit eam ante cibum: & componi

componi debet ex ficibus, nucibus, sale & ruta.

Nux quæ Auellana ab oppido Campaniæ ubi copio Auellana nux.
sior, cæteris minor est, hinc à poëta satyro, minuta nux
uocata. Auenzoar inquit, dicunt quidam quòd comedere Auenzoar:
Auellanas & Nuces cum ficibus existit Theriaca par-
uis uenenis. Et Kyrandus capite de Auellanis. Auellana Kyrandus.
interiori cortice ablato non assè ieiunis sumptæ sunt cõ
tra uenenum.

Ficus siue sicca seu uirides è reliquis fructibus impen Ficus.
dio laudantur in cibis ut scribit Galenus libro de Euch= Galenus.
mia, & ex omnibus maximè nutriunt. Genera compluri
ma annumerantur, herculanæ harundinæ, callistru- Species cari-
tiæ, Iunianæ, abbulæ, chiemariscæ, africanæ, lidie, & che carum.
lidoniæ. Galenus & Dioscorides præceperunt si res uene Dioscorides.
nosa timeatur ut accipiant ficus siccas cum nucibus qui-
bus uenosa ante comesta refrenantur, post comestione
non minus subueniunt.

Rutam ut Dioscorides scribit uenenis resistere docent Ruta.
mustellæ, quæ quãdo serpentibus dimicaturæ sunt, cibo Dioscorides.
eius armantur. Docuit & Rex Ponti Mithridates, qui
cum fratris sui uitaret insidias, rutæ folia uiginti cum nu Mithridates
cibus totidemq; caricis admixto salis grano quoti- rex.
die ieiunus accepit.

Raphanum Androcides contra ebrietates mandi præ Raphanum:
cipit, mire uenenis aduersari ueteres credidere, & semen
eius cõfert uenenis sicut theriaca. ample de raphano scri
psimus lib. i. castigationum. cap. xxxiii.

Lupinus in aqua maceratus post coctionem pro ciba Lupinus.
rio est, aliter amaritudine gemina improbatur, unde qdã
Philosophus

philosophus dicere solebat, literas homini prae stare quod aqua lupinis. ualēt lupini ad mundificandam faciem, & ad maculas abstergendas quae ex rebus uenenosis fiūt & occidunt lumbricos.

- Apium.** Apium folia habet petroselino similia uerum maior. Sapor est apio acutus & odoratus uelut aneto & feniculo, & ut Dioscorides inquit cōfert medicinis mortiferis & morsui uenenosorum.
- Serpillum.** Serpillum quod Graeci herpillon à serpendo nomen accepisse author est Marcus Varro rei rusticae tertio, ad medicinam efficacius siluestre. Ut Serpilli potentiam intelligas subdit Dioscorides theriacam in templo Aesculapij ab Antiocho rege Syriae uersibus dedicatam, in quo non leuem sibi meruit portionem quae fit ex serpillio, trifolio, aniso, feniculo, orobo, & apio, quae datur cum uino, aduersus toxica & animalia uenenata.
- Betonica.** Betonica domum in qua sata sit tutam reddit à piaculis omnibus. Plinius hanc inquit qui secum gesserit herbam, à nullo poterit nocuo medicamine laedi.
- Dragonetea.** Dragoneteae radicem (ut scribit Oribasius) bibant cum uino aduersus uenena. Item dragoneteam lichimachiam & mentam teres, cum uino bibant.
- Laurus.** Laurus Apollinis est arbuscula propter Daphnē quam amauit in ea deformatam, siue quod spectatissima nascitur in Parnaso. Eusebius uerò scribit eam soli dicatam, quoniam ignea est, unde odio maxime à demonibus habetur, siue quod plurimum sonat si uratur, quod praedicendi artem designat. Sola arborum fulmine non tangitur. Et quando sumitur in potu ut scribit Dioscorus cum uino puncture scorpionis

Theriacā Gallicā.

124

rae scorpionis confert, & aufert morpheam.

Artemisia ab Artemide dicta est, siue ab Artemisia re-
gina, cū prius parthenis uocaretur, quae omnibus scemi-
narum malis medetur. Contra serpentum morsus exhi-
betur. Vnde Macer ait:

Artemis
regina.

Macer.

Affirmant quidam quisquis gustauerit illam

Quod nullo ualeat nocuo medicamine ledi.

Si musto contrita recens seruabitur herba,

Viuum praedictis reddit medicabile morbis.

Auerthous uero inquit artemisiam quoque secum ha-
bentibus negant nocere mala medicamenta.

Auerthous.

Iuniperus arbuscula in harenosis frequens nascitur,
coma uirens perpetua, durat & eius materia diutissime
incorrupta, quippe quae senectam cariosam non sentit.
grana iuniperi sumpta sunt, ut Diosco. caeteriq; medici
scribunt, medicina contra uenena, cui non est par, &
morsum serpentis curant.

Iuniperus.

Tormētille radix eadē est cū pentaphilone, quae ad oīa
ualet uenena, ut ample scripsimus lib. castig. i. cap. 10.

Tormētille est
pentaphilon.

Chelidonia herba est, qua oculis pullarū in nido ui-
sum restituunt hyrundines. Arist. histo. animalū s. scri-
bit Conturnices abire ducibus glottide otto et ortigome-
tra atq; etiam Cimchrino, à quo & noctu inquit reuo-
cantur. Ut ab intoxicatione quis praeseruetur, ut scribit
Guilielmus Placentinus chelidonium secum habeat, &
aliquando comedat, & succū hauriat: tunc inquit citius
uenenum de manu caderet, q̄ de ipso accipere posset.

Aristoteles.
Conturnices.

Placentinus
medicus.

Foeniculum Græco nomine marathrū, oculorū clari-
tati mire confert. Angues per hycmem membrana cor-

Foenicul^o græ
ce marathrū.

- pori obducta sceniculi cibo impedimentū illud exuunt se
 neclutē & uernationē uocitamus. Isaac Israelita inquit:
 Radix sceniculi cum succo & semine potata ualet con-
 tra icteritiam & contra uenena.
- Anisum. Anisum in cōdimentis peculiarem gratiā habet à Py-
 thagora inter pauca laudatum, siue crudū siue decoctū,
 apud Diosco. anisum uenenis occurrit.
- Castanea. Castane cum ficibus si comedātur ut scribunt Gale-
 nus & Diosc. cū pauca ruta præseruāt ab omni ueneno
 hominem, siue ante cibum siue post accipiuntur.
- Enulla cam-
 pana. Enulla ut scribit Serapio auctoritate Diosco. quādo
 bibitur ex radicibus suis confert. morsibus uenenosis
 propter eius caliditatem.
- Althea. Althea siluestrem malū dixere antiqui, cuius folium
 gradūsculū est, et albæ radices, & ab excellētia effectus
 aristaltheā apostemata fere oīa resoluent. Maluæ gene-
 ra duo Pli posuit, quæ foliorū amplitudine discernātur,
 in satiuus maiorē Græci melopem, alterā ab emolico
 aluo malachrē dixere siluestre altheā. Elixatura altheæ
 ut inquit Diosc. & maxime seminis eius cōtra oīa uene-
 na cum aceto aquæ mixto bibita opitulatur.
- Dioscorides.
- Camomilla.
 Dioscorides. Camomilla herbæ tria sunt genera, ut Diosc. scribit,
 in flore distantia, ea uerò quæ est albi coloris ad ueneniū
 cū camedapne, id est infima lauro & camedreos & ca-
 mepiteos æquis ponderibus, & ieiuno bibita cū uino sū-
 eit mirifice. Ciminū calidū est & aridū in tertio ordi-
 ne, potū pallorē adducit, ideo Persius pallentis grana ci-
 mini, & Horatius, biberent ex angue ciminum inquit,
 cum uino potum aduersum uenena remediū est, aduer-
 sumq;

Theriacal Gallia.

128

sumq; uirulentos morsus, & maxime agreste, ut scribit Diofcorides. Galenus. Coagulus omnis ut scribit Diofco. Diofcorides. plus tamen omnibus leporis pondere granorū. 36. ordci Coagulus leporis. cum uino acceptus, morsibus uenenatis occurrit.

Glandes quos Sardi castaneas aut lepomata aut Iouis Glands. balanum uocāt stiptici, & caro ipsorum ut ait Diofco. ue Diofcorides. nenis occurrit. Quercus etiam stiptica, semen eius sumptum uenenis occurrit.

Sulphur uero ipsum cuius genera quatuor posuit Sulphur. Pli. nascitur in insulis Acolijs, inter Siciliam & Italian. Sed nobilissimum in Melo insula, ut idem scribit. In Italia quoq; inuenitur Neapolitano Capanoq; agro & in collibus praesertim quod è cuniculis effosum igni perficitur. In Gallia etiam inuenitur, unde in ea plura sulphurea balnea inueniuntur. Sulphur uiuum teste Diofco. uenenis cum uino bibitum resistit. Diofcorides.

Abrotanū ut scribit Diofco. quando sumitur in potu cū uino ualet potionibus mortiferis, et suffumigiū eis fugat oia uenena ex domibus, & ut scribit Macer serpētes nidore fugat, bibitumq; uenena illorum extinguit. Abrotanum. Diofcorides.

Nepita ut etiam Macer scribit, serpentum morsus superaddita trita nocere non finit, & pellit cum uino sumpta uenena. Nepita.

Cepae plura sunt genera, nobilior est Ascalonia ab opido Iudeae. Cepa oculos mordet, unde lachrimosa dicitur à Columella. Si post comestione ceparū uinū forte bitū fuerit, cōtra morsus serpētū ualet, ut scribit Diofco. Columella. Diofcorides.

Porri duo sunt genera, sectiuū et capitātū, sectili Nero imperator autoritatē dedit, cum eis uteretur estiuis Porri.

menfibus uocis gratia. porri, allia, & cepæ, fi poft come-
fionē eorū uinū forte bibitū fuerit, cōtra morfus serpen-
tum ualent, & profunt eis qui ueneno funt infecti, &
frigidis paſſiones habentibus funt ut theriaca, ut ſcri-
bit Ifaac Iſrāēlita.

Corallus.
Razes. Corallus ut ſcribit Razes 2. cōtinētis cap. 2. authori-
tate Chuzi eſt planta fontis, et oritur iuxta napellū, &
ualet cōtra morſum uiperæ & oēs mortiferas potiones
quantum theriaca, & deſtruit operationem napelli.

Malua hortu-
lana.
Razes. Malua hortulana decoctio, ut idem ſcribit Razes ua-
let contra mortifera uenena.

Berberis ſemē bibitū, ut ſcribit Razes lib. cōtinētis 23.
ualet ad uiperarū morſum, et cōfert uenenis mortiferis.

Balaufium.
Razes. Balaufium flos granatorū medicina idoneus, & in
gendis ueſtibus, quarū color inde nomē accepit, è granis
autē preſſis uinum educitur quod Greci rhoiton nomi-
narunt. Razes 22. capite de granato. Granatum incidit
acceptum uenenum, & abſtergit ſtomachum.

Tribuli.
Rabymofes. Tribuli ualet cōtra uenena, unde ſcribit Rabymofes:
quicūq; ſumpſerit uenenū ignotū ſumat drachmas 2. tri-
buli cū uino & ſemine rutæ domesticæ uel agreſtis.

Mentaſtrum.
Plinius. Mentaftrum ſilueſtre, ut ſcribit Plinius, ualet aduerſus
oīa uenena, & ſeruatur oīa folia arida ad farinæ modū.

Iringus, ut ſcribit idem Plinius, ualet contra ſerpētes
& uenena oīa naſcens, aduerſus iclus morſusq; radix
eius bibitur drachmæ pondere cum uino.

Affodilli.
Hefiodus.
Dionyfius. Affodillos Dionyfius marem ac ſœminā eſſe aſſerit,
& Hefiodus in ſiluis naſci dixit, bulbos eius cū ptifana
decoctos aptiſſime dari, panēq; ex his cū farina ſubactū
ſalu

saluberrimum esse contra uenena marina.

Cacri ut Pli. scribit & Gal. i lib. simpliciu cōfirmat, Cancri flu-
uiales.
Plinius.
Galenus.
triti potiꝰ; recētes ex aqua, seu cinere asseruato, contra
uenena oia, & maxime cōtra morsum canis rabidi ma-
xime profunt. Intuba siue sponsa solis à ieiuno man-
ducata, semper epaticis profuit, ut asserit Priscianus, Cicorea siue
intuba.
Platearius.
eadem dicitur cicorea, ualet ut scribit Platearius, cōtra
uenenum si sit ex morsu, trita uulneri imponatur.

Absyntium herba notissima, ualet ut scribit Serapio Absyntium.
Serapio.
authoritate Diosco. cū uino ueneno & conio & morsui
animalis quod dicitur draco marinus, unde Macer:
Obstat pestiferæ cum uino sumpta cicutæ.

Salis modia Ancus rex, millia sex in congiario dedit Sal.
Ancus rex.
populus, & salinas in quibus sal primus instituit. Varro
etiā uice pulmētarij sale usos ueteres scriptū reliquit, à
quo inter cætera salitū deducimus, et salsamētū ad usum
ciborū. Cum sale, organo & yfopo Diosco. addito melle Varro.
Dioscorides.
fit medicamentū ad morsum uiperæ, & cū ficibus, ruta,
& nucibus contra pestilentiam & omne uenenum.

Ciclamen, id est panis porcinus, ut scribit Auerrhou Ciclamen.
Auerrhou.
radix eius ualet cōtra serpētes oēs, in oibus serēda domi-
bus. De ciclamine multa scripsimus in Horto Gallico.

Iris quidam inter genera liliorū posuere, radice tan-
tum cōmendatur nobilissimi odoris, ut salunca floret di-
uersi coloris specie sicut arcus cœlestis, unde nomen acce-
pit. cum aceto, ut inquit Dioscor. contra uenenatorum
morsus utiliter bibitur. De iride scripsimus in Horto
Gallico, ac in officina nostra.

Os de corde cerui siue cartilago mēbra uitalia con-
fortat

- Serapio.** fortat omnia, & ut scribit Serapio cap. 468. fumigium cum cornu cervi crudo fugat animalia uenenoſa, & limatura eius cum uino occidit lumbricos, de illo ſcripſimus lib. primo caſtigationum noſtrarum cap. 35.
- Citra.** Citronū ſemē, ut ſcribit Dioſc. aduerſum uenena oīa
Dioſcorides. prodeſt, morſusq; uirulentos, præcipue ſcorpionū, peſtē
Auenzoar. arcet, menſtrua agit. Et ut inquit Auenzoar, comedere cortices citri cōfortat cor & oīa mēbra principalia, & ſemina eorum habent uenenorū acuitatem remouere.
- Pimpinella.** Pimpinella, ut ſcribit Cōſtantineſis quarto panthegni
Conſtantineſis. ſiue practice, ita dico, ſi pimpinella cum uino bibatur et cum puluere gentiane, allei, cinamomi, & centaureæ ab omni ueneno cor hominis defendit.
- De libanotide** Roſmarinus ſiue libanotis herba odore thuris habēs,
lege horrum hæc trita & cum aqua ſparſa per ædes pulices, nigellos
Gallicum. necare dicitur: at ſuccus eius peſtilentiam, ac etiam regiū morbū pellit & uiſum exacuit, ac cōtra uenena & aērē infectum multum prodeſt.
- Semperuiua.** Sēperuiua eo nomine dicitur, quia nō perdit folia, ſed uiret ſemper. Et ſpecies ſunt duæ, maior & minor, & quando ſumitur in potu curat morbū rutellæ, & cōfert fluxui uentris, & ut inquit Macer: Taliter & cunctis obſtat potata uenenis.
- Lactuca.** Lactucæ à lacte autoribus Pli. et Var. noīata, naturā habēt refrigeratricē, & ideo per æſtatē grate ſtomacho ſuſtidiū auferunt, cibi appetentiā faciūt, & ſomnū conſoliant, ut Galeno placuit, ſuccus lactucæ potus, ut Plinius ſcribit ad duos obolos, ſerpentium iclus medetur.
- Serapio de pa** Papauer albū ut ſcribit Serap. autoritate Abēmſuai
paucere. ſuccus

succus eius quādo ex decoctione lauatur caput, facit dormire tēperate. De illo non de Opio posuimus in theriaca Gallica, ut tēperet caliditatē aliarū medicinarū. Et sic fecit Galenus in sua theriaca. Nam opium quod ex lacte fit papaueris nigri thebaici sumi per os non debet propter rationes quas posuimus in fine nostræ officinæ.

Opium per os sumi nō debet

Mel primus ostendit Aristæus Atheniensis ut Pli. author est, alij inuentionē Theffallis, alij Melliso Cræforū antiquissimo regi assignant, nonnulli Baccho dederunt. Ouidius: à Baccho mella reperta ferūt. Itē: Liber & inuenti præmia mellis habet. Mel calidū & aridū in secunda mansione partiū tenuiū, abstergens, uentrē suscitāt, urinā mouet, & uentrem nō subducit, nisi multa miscetur aqua. Tapsus barbatus siue stommos græce ut scribit Diosco. uulneribus recentibus singulare præsidium est, punctum scorpionis mitigat, ac ut expertus sum omni ueneno resistit.

Mellis natura & origo.

Tapsus barbatus. Dioscorides.

Kalendule succi si quis initio pestilentiæ febris uncias duas aut tres ad summū biberit, deinde uestimētis operiatur, liberū reddit ab ea labe, ut Alexā. Benedictus scribit.

Kalendula in peste ualet per experientiam.

Scabiosæ succum multi ad hos usus efficacissimū prædicant, quo ueneni uis 12. horarū spacio propellatur.

Scabiosæ virtus.

Vinum à ui nomen mutuatur, ut placet Varroni. Priamus Aristheus mel uino miscuit suauitate præcipua, ut scribit Pli. & mulsi nutritu multos inquit longam senectam tolerasse cōstat. Pollionis Romuli exemplo, qui centesimum annum excedens cum à diuo Augusto hospite interrogaretur quam ratione uigorem illum custodisset, intus mulso, foris oleo respondit.

Vinum. Aristheus.

Augustus.

LIBELLVS DE
THERIACAE GALLICAE
PROPRIETAS.

*Theriace galli
eg virtus.*

HAEC THERIACA nostra Gallica stoma-
chum excitat, uētositatē mitigat, digestionem
accōmodat, phlegma & bilem educit, uita quoq; pecto-
ris, hepatis, splenus, & rhenū curat & mitigat, caliginē
ōculorū & uertiginē capitis & rheumatismū faucii se-
dat, dolorē de thorace sedat, pulmones facillitat, cordis do-
lorē tollit, spleneticos curat, tussim soluit, omnē dolorem
colicū cōpescit. Valet & ad omnia uenena serpentū, &
aduersus omnia toxica, nocumētū medicinarū nocentiū
prohibet, præseruatur hominem à uenenis mortiferis.

THERIACAE, AVICENNÆ, RASIS,

Serapionis aliorumq; medicorum Ara-
bum, ac Mahumetēsium nocumēta.

*Verg Galeni
theriace nō ha-
bet cognitio.*

NOS IN præsentiarū demōstremus q. nostra æta-
te ueræ theriaces Andromachi uel Galeni nō ha-
beatur certa cognitio, quando multa existant simpliciū
medicamēta, ad eiusdē cōpositionē necessaria, quæ nostro
hoc æuo neq; à Græcis, neq; à Latinis, nedū à Barbaris,
cognoscātur, quemadmodū superius cap. v. diximus, &

Galenus. libro nostro castigationū cap. i. iam si ut scribit Gale. in
libro de Theriace cōpositione ad Pāphilianū, Vnius me-
dicaminis adulterati uitiū potest totiā theriaces structu-
ram corrūpere, qui nos sperare possumus eādē mixturā
optime cōfici, ubi maxima ac præcipua simpliciū medi-
caminum quæ in ipsa iungūtur, pars ignoretur? At eius
ignoratiæ nulla alia causā, nisi q. à Græcis ad Arabum

Arabū caligo.

Barbarorūq; lupanaria defecimus. Cū itaq; hi qui Ara-
bum

bum placita sectatur, in magna caligine rerū uersentur, facileq; in finitis errorū nexibus implicetur, cogitēt studiosi ut à fontibus potius Grecis, ac etiam Latinis, quam Arabū lacunis theriacā naturæ humanæ amicā hauriāt.

Auicēna, Razes, Serapio, Antidotū quod Tyriacā à Tyro serpēte, quæ huic Antidoto addere oportet, nomē traxisse asserunt, cū potius teste Galeno in suo de Theriaca ad Pamphilianū libro à trāquillitate quam ægris asserre solet, sic nominata sit, eiusq; Antidoti diuersas asserunt Arabes cōpositiones, & ad cōmendanda pigmenta quæ aliquando preciosa fuere propter raritatem, nunc uero adulterata, sophisticata, corruptaq; sunt, ingentes pecunias hauriunt. Et ut uerbis Plinianis utar, appendunt nāq; singulis lib. uicenis sextertijs, & infeliciū crudelit. atē ut illis persuadeāt emere quæ noceāt. Nāq; alia stomachū ledunt, ut illorū terra quam sigillatam nomināt, alia caput ac spiritus aggrauant & stupefaciunt, ut Opium. Alia pallorē asserunt, & corporis maciē prout sunt adulterata illa ligna ac semina carpopobalsamum, pilobalsamum, Amomum, & similia. Et ita frequēter accidit, ut hi qui illorum Antidotis ac theriaca usi sunt, miserius morerētur quàm si bibissent uenenum. Quid quæso commercij opij theriaci mortiferi: uile est mihi colco tar siue uitriolum minerale, uile est illorum adulteratū bdellium, uilis illa Mirrha fetida nō odorata, uile asphaltum non Iudaicum sed adulteratum. Quid ad hoc respondunt? edat si uelit Auicenna hyoscyamū & euphorbiū, bibat Serapio si placet Opium quod & Mesues cōsulet, sed hæc Cæpēgius non sumet, nō apud se habebit

Auicenna.
Razes.
Serapio.
Galenus.

Plinij uerba
in suo metho-
do.

Antiquæ the-
riacæ nocumen-
ta.

Opium uile ac
pernitiosum.
Mirrha &
bdellium a phar-
macopolis vix
discernuntur.
Hyoscyamus
optum ac eu-
phorbiū phar-
maco perni-
ciosa.

hyosciamū nec opium. Remitemus igitur similes lernas
syluestres illas rus unde uenere. Nos uero albū papauer
aut laAucā loco opij ac hyosciami in Gallica nostra the-
riaca habebimus. Quapropter hallucinatur medici iu-

Andromachi
ac Galeni the-
riacg adultera

ta.

niores ac pharmacopole theriacā Andromachi ac Gale-
ni nobile quondā Antidotū apud Græcos, nō à tràquilli-
tate nec à feris sed à Tyro nuncupantes, cuius etiā cum
certa non habeatur sciētia, nihil mirum si eos non præ-
stet effectus, quos de ea ueteres Græci ac Latini pollicē-
tur. Frigidum ergo plane est barbarorū hoc est Auicenna-
ne, Rasis, ac Serapionis cōmentum, qui multa ac pluri-
ma in theriacē descriptione commiserunt, sicut ut quōd
princeps Arabum Auicenna bis repetit, Centaurion ac
Pentaphilon prætermittit. Ignorauit igitur uere theria-
cæ Andromachi ac Galeni Auicenna descriptionem.

Frigidum com-
mentū barba-
rorum.

DE ANTIDOTO Mythridatico cōtra uenena.

ANTIDOTVM Mythridaticū laudāt Barbari
ac Arabes medici eiusq; diuersas afferūt cōposi-
tiones ad commendanda Arabum pigmēta. Nāq; aliqua
caput ledūt, alia stomachū grauāt, alia pallorē afferūt,
& corporis maciē, & ita frequēter accidit ut hi qui illo
rum antidotis usi sunt miserius morentur quā si bi-
bissent uenenū. Ea sunt mirrha adulterata, inodorata, ui-
trium seu calcantū, festucæ squinati non squinantum
xilobalsamū, Galbanū, folliū Indum, cassia lignea inodo-
rata, Hermodactilli, Balsamum adulteratū, Carpobalsa-
mum, bdellium adulteratū & inodoratum, Opium the-

Simplicia adul-
terata quæ in
antidoto repo-
nūtur mythri-
datico.

Quæ pharma-
copolis inco-
gnita sunt.

baicum, Acacia, Therebētina, Calamus aromaticus, Bitu-
men Iudaicū adulteratū. Aliqua ex istis nostro æuo neg;
à Græcis,

THERIACA GALLICA.

131

à Græcis, neq; à Latinis, necdū à Barbaris cognoscuntur, ut cassia lignea, follium indum, acacia, balsamū, carpo- balsamum, xilobalsamum, bdellium, mirrha odorata, the rebentina ex grano uiridi & alia multa. Alia uero peri- culo sa sunt ut opium, galbanum, uitriolū, nitrum, id est sal petræ machinis bellicis ad expugnanda monstra uti- le. Hermodactilli qui aliquando & ut plurimum ignorā- tur à pharmacopolis, & loco illorū ephemeris & col- chicos uenenosos loco illorum ponunt. Alia uero inuti- lia, nullius ualoris sunt ut festuca squinanti. Antidotum igitur mythridaticum ab Arabibus ac pœnis inuentum non à Mythridate rege compositū, tāquam uenenū Per- sis ac Pœnis relinquimus. Plura ea de re offendes in no- stra officina, ac in libro nostrarum castigationum.

Rusticorū (po-
tius quā nobi-
liū simplicita.

ANTIDOTVM A MYTHRIDATE

rege Ponti inuentum ac probatum.

POMPEIUS autem magnus Mythridate deuicto in scrinio eius inuenit ipsius manu scriptā cōposi- tionem qua ipse presumpsa aduersus omnia beneficia in totum diem tutū se incolumēq; prestabat: in qua nuces iuglandes duæ, ficus sicca 2. rutæ folia 20. salis granū 1. in uinum contunduntur & deuorantur à ieiuno.

MYTHRIDATVM GALLICVM

aduersus omnia uenena.

ACCIPE rutæ uncias 4. nucum iuglandiū, auel- lanarum singulorum uncias 2. ficuum siccarum uncias 3. centaurij minoris uncias 4. Aristolochæ rotun- dæ unciam unam, salis marini unciam dimidiam. Croci Gallici drachmas 2. Agarici gallici drachmas 6. feminis pastinachæ

Istud mythri-
datū Gallicū
ad plures va-
let egritudies,
in eo ingrediū-
tur quæ à Ga-
lis inueniunt

*passinachæ syluestris, gētianæ, florū roris marini, id est lī
 banotidis, feminis feniculi, anisi, passulorum, baccarum
 lauri, Ciperi, singulorū uncias 2. cum dimidia: scabiosæ,
 chælidoniæ singulorū unciam unam cum dimidia, gum=
 mi laricis uncias 3. Cancrorū fluuiialium adustorū un=
 cias 2. limaturæ cornu cerui uncia 1. terēda teratur, infū
 datur in uino beluensi antiquo odorifero quæ infundēda
 sunt, mellis gallici dispumati quod sufficit, misceatur &
 seruetur, & sit dosis sicut auellana cū uino odorifero.*

VIRTVS GALLICI MYTHRIDATICI.

MYTHRIDATICVM Gallicū cōfert eis quo=
 rum infrigidatur corpora, & illis quæ cōstru=
 ctionē habet pectoris ac obstructionē iecoris sanat, ualet
 ad tussim antiquā, & ad sanie in pectore & putrefactio=
 nem humorū, ad diariam, & incitat appetitū, facit colo=
 rem uiuidum, calculū renū minuit, faciliat urinā, acuit
 uisum, prohibet omnia uenena pernitiosa ne noccat ho=
 mini, & præseruatur hominē ab omni ueneno mortifero.

THERIACA MIRABILIS PROBATA

morsibus serpentum & reptilium.

Valet hec the=
 riaca ad va=
 rias egeritu=
 dines.

ACCIPE aristolochæ lōgæ, gētianæ, raphani, pi=
 retri purgati, baccarū lauri singulorū uncia 1,
 aristolochæ rotūdæ, Artanitæ, id est panis porcini, yreos
 singulorū uncia, unaquæq; species per se teratur addēdo
 mellis quatū sufficit, dosis drachma 1. uel drachma 1. cū
 dimidia cū aqua calida. Antidotū Mythridaticū faciens
 ad omnem uenenatam potionem, & ad morsum ferarū
 & canis rabidi, ac serpentum, totum corpus à malis hu=
 moribus mundat. Valet in præservatione sanitatis, ita ut
 aliqui

aliqui affirmauerūt quòd si quis omni mane comederit,
 nō infirmabitur usq; ad diē mortis naturalis, nec passio-
 nis periculū incurret. *preferuat enim ac cōseruat sanita-*
tem. Accipe seminis feniculi, cymini, thini, saluiæ, pu In preferuan-
 legij, origani, ciperi, abrotani, raphani, seminis petrosæ do sanitatem
 lini, camebreos, dauci, eupatoriij, trifolij, serpilli sicci, gē prodest pluri-
 tianæ, aristolochæ longæ, lauri, betonicæ, consolidæ ma mum.
 ioris singulorum uncias 2, seminis rutæ, seminis cruceæ,
 acori, dragontæ singulorum uncia 1. hæc omnia pulue-
 rizentur addēdo mellis gallici distillati quod sufficit.
 Dabis febrietibus post digestionem humorum cum aqua
 lactucæ ad quātitatem auellanæ, simis sine febre cum ui-
 no in modum auellanæ, detur uenenatis & morsu rabi-
 dis ipsam mensuram à ieiuno. Aliqui addūt piper nigrū,
 spicam & cassiam ligneam & piper album, sed hæc
 quæres extra Galliā, nec necessaria sunt Gallis.

THERIACA IOANNIS DAMASCENI

morsibus reptilium, serpentum, scorpionum

& mortiferis potionibus subuenit.

ACCIPE baccharum lauri, gentianæ, aristolo-
 chæ longæ singulorum partem unam, costli ama-
 ri, aristolochæ rotundæ, rutæ, singulorum partē dimidiā,
 mellis quod sufficit addendo croci, spicæ singulorū par-
 tem quartam, dosis drachma 1. cum calida.

THERIACA DIATESSERON

ex inuentione nostra.

ACCIPE baccharum lauri, rutæ, aristolochæ ro Theriaca de
 tunde, gentianæ singulorum partem unam, con quatuor reb⁹.
 fice cū melle distillato, dosis eius ab aūr. semis ad aūr. 1.
 confet

confert morsui scorpionis & potui ueneni. Ab hac remota est mirrha, quia apud nos non reperitur bona. Nam teste Diosco. debet esse cum acrimonia, amara & odorata, ponderosa. & Oribasius dicit: mirrha amara est & bene olens & subacrum habet saporem, quæ omnia in nostra communi myrrha non reperiuntur.

Theriaca inuentionis nostre septem herbarū iouialium ualēs ad omnia uenena, nō à cōplexione elemētari, quia calida uel frigida, sicca uel humida, sed quia abdita.

Herbæ istę
sunt de melio-
ribus contra
uenena.

Accipe hypericonis id est herbæ perforatæ, uince toxicici, enullæ cāpane, raphani, diptami, aristolochæ lōgæ & rotundæ, lactucellæ singulorū uncias 3. omnia simul cōquassentur & decoquantur in lib. tribus aquæ usq; ad consumptionē mediæ partis, & postea passentur omnia per pannum cū melle quod sufficit, iterum decoquendo fiat in modum theriacæ, & de ea capiat drachmas 2. aut tres. Vnaquæq; istarū herbarū dicitur æquipollere theriacæ Andromachi, ita ut uulneribus uenenosis succus alicuius prædictarū datus in potu uulnera ueneno infecta purget & sanet, & sic antiqui purgabāt uulnera omnia antequam noticiam haberent theriacæ. Si autem nō inuenias diptamū quia propria est herba Cretæ insule, & apud nos non reperitur laudabilis, alias loco illius ponas in theriaca, ut sunt ruta & scabiosa.

SIMPLICIA QUAE INVENIUNTUR
in Gallia, & ualent aduersus uenena.

RUTA, NVX iuglans, auellana, ficus, anchusa
utraq; scilicet maior & minor, raphanus, simi-
lax aspera, scordeum, id est alleum syluestre, alleum do-
mesticum,

mesticum, scrypillū, trifolium, betonica, artemisia, absyn-
 thium, semperuiua, saphirus aniciensis, endiua sylue-
 stris, bacche lauri, sal, castoreum, assarū, ualericiana, dan-
 cus, apium, aristologia longa & rotunda, gentiana, ci-
 clamen, yreos, pupilla oculorum ceruorum, citrus &
 semen præcipue, pimpinella, castanea, iuniperi semen,
 semē feniculi, celidonia, agaricus albus & leuis, althea,
 camomilla, ciminum, pulegiū, coagulū leporis, quercus
 & fructus eius, cinis cancrorum fluuiadum, iringus,
 lac, malua, pix liquida, pentaphylon, prasiū, rapa &
 semen eius, sulphur uiuum, peristercon id est columbi-
 na herba, tapus barbatus, sanguis anatis, caro gallinæ
 nouiter occise si fiat malagma, cerebrum gallinæ bibi-
 tum, brionie radicis succus uncia i. semis, dragontea,
 cicorea, nigella, cepa, porrum, scabiosa, Kalendula, her-
 ba perforata, rosmarinus, oleum de auellanis, oleum de
 lateribus, mentastrum, semen coriandri, balaustra,
 anisum, tribulus marinus, acetum, laurus, abro-
 tanum, iringus, assodilli, acon siue dracuncu-
 lus, napi, bolus non armenus, sed allo-
 brogus, enulla cāpana, agrimonia,
 siue ut Leonicens inquit eupæ-
 torium, scilla, gummi omnes
 & præsertim laticis, quæ
 pro terebenthina po-
 nitur cum carca-
 mus tereben-
 thina.

FINIS.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and appears to be a formal document or report.

8

PERIARCHON

ID EST DE PRINCIPIIS VTRIVSQUE

Philosophie, in quo præclarissima quæque, & digna lectu
quæ Galenus in demonstratiuis sermonibus, & Aristo
teles in libris naturaliū disciplinarum, ac Timæus

Locrus & Plato in libris de uniuerso scripse
runt, breuiter, clareq; & placido stylo
pertractantur atq; declarantur sen
tentia: Symphoriano Campe

gio aurato equite, Lo
tharingorum ar
chiatro Au
thore.

L V G D V N I
IN ÆDIBVS MELCHIORIS ET GA
SPARIS TRECHSEL FRATRVM.

M. D. XXXIII.

PANEGYRICVM CARMEN

D. Sebastiani Coppini de huiusce
operis auctore.

Maonio dignus memorari carmine salue,
Dignus & Andina Symphoriane Cheli.
Eximia superas rigidum uirtute Catonem,
Et iustum pulchra religione Numam.
Condís & ipse nouem docto sub corde sorores,
Et tua Pierio labra liquore madent.
Diuino æthereum tranasti lumine cœlum,
Atq; Panoniphæi mystica sensa dei.
Quæ proprium motus lustret Latonius orbem,
Tempora cognoscis conterat atq; soror.
Ipse Solonigenas operoso in pectore leges,
Cæcropijq; tenes dogmata clara senis.
Non ignota tibi est rerum natura fluctum,
Et languore diu corpora pressa leuas.
Non meliora uiris Epidaurius pharmaca serpens,
Non pater inuentor primus Apollo dedit.
Cedet & ipse tibi Chiron magnusq; Machaon,
Ac Amithonius Couis & ille senex.
Quid referam innumeras inculto carmine dotes:
Te Venus & Pallas percoluere deæ.

CLARISSIMO NO

bilissimoq; atq; undecunq; doctissimo, utriusq; turis do-
ctori. D. Carolo à Stagno, sancte Romanae ecclesiae pro-
tonotario, Ludguin. ecclesiae Camerario, Rutheni.

Sacristae, Symphorianus Campegius

Lugdunensis, Lotharingiae

principis archia-

tros.

S. D. P.

PARVVM QVIDEM tuo nomini li-
bellum dedico uir clarissime, sed (ut spe-
ro) nec inanè rerū, nec inopem. Multa
& remota lectio, multa illum formauit
opera titulum Periarchon, id est de prin-
cipijs utriusq; Philosophiae. Qua figura & Alcinous de
principijs Platoniarum disciplinarum librum edidit.
Tu uero electus potissimum, in cuius appareat nomine,
non quòd rem tantillā tantae uirtuti fortunaeq; cōuenire
arbitrer, aut hoc esse deniq; putem, quod tuis erga me
meritis debeatur. Verum cum prodire nollet, hic in pu-
blicum liber sine patrociniò, tuum praecipue sibi nomen
inscripsit. Ex quo tutior foret atq; honestior. Quid
quòd D. Antonij à Stagno Angolismensis episcopi patru-
tui uita & gesta rebus à te magnifice gestis magna ex
parte conuenire uidentur. Nam cum doctum in primis
hominem fuisse cōperio, quod de te quoq; consona omnium
uoce percepi ac expertus sum. Nec in rebus publicis &
consilijs, quae immortalem illi gloriā peperere, illi cedis,

A 4 2 tot &

tot & tanta breui temporis curriculo præclare gessisti. Taceo ceteras diuinas uirtutes tuas, quas epistolaris non capit angustia. Stulti enim esset uastum pelagus angusto uasculo uelle concludere. Nec eas attingere opus esse uideo. Animi enim magnitudinem res à te præclarissime gestæ testantur. De liberalitate autem tua tot & tanta à multis audiui, ac ego ipse expertus sum, ut obstupuerint plurimi: tibiq; non immerito Caroli nomē inditum fuisse iudicauerim, quem cæteris mortalibus animi magnitudine, & liberalitate præstitisse cognoscimus. hoc quoq; D. Francisci à Stagno Antislitis ecclesiæ Ruthen. patrii tui habere uideris, qui quomodo maximos haberet redditus, potuissetq; facile amplissimas coaceruare diuitias, præter immortale nomen nihil habere concupiuit, ea propter apud deum meruit, ut post eius mortem clareret miraculis. Et quomodo fuerim ab his humanissimis patris tuis Antonio ac Francisco summo amore, & beneuolentia prosecutus, ingrati hominis mihi uidebar officium, non aliquod meum opus extare, quod me e in hanc Stagnorum familiam gratitudinis, & summe in excellentiam tuam obseruatiæ testimonium perhiberet.

Accipe igitur Carole clarissime hoc exiguum

Campegij tui munusculum.

Vale & nos Sym

phoniace

ama.

SYMP. CAM. PERIARCHON.

DE DEO.

CAPVT I.

EGYPTII quem nos deum, An plures dij.

theut nominant, Persæ syre, ma
gi orsi, unde oromafis, Hebrei
illud quatuor uocalium inessabi
le nomen utcunq; possunt expri
mūt per Adonai, Græci theos,
Arabes alla, machomet abodi,

nos uero christiani accepimus ab angelo Iesum. Sed cur
uoluit deus quatuor ubiq; literis inuocari, forsitan quia
et ipse per quatuor gradus cūcta disponit, scilicet essen
tia, esse, uirtute, actione componens. Diuos poetæ deos
appellant, quamuis sit unus deus, quando tamen numero
multitudinis nuncupamus, diuersam nō numerositatem
significamus. Ita interpretatus est Nicolaus Lyræ. Quo
niam et psalmographus in hoc significatu deos pro ua
ria dei potentia usurpat, quod nec poetæ fugit etiam
Ouidio teste, qui sic cecinit in Fastis: Scilicet alterno uo
luit rudis illa uetustas, Nomine diuersas significare ui
ces. unde poetæ uetustissimi carmen id extat a Seruio ci
tatum. Coelicole mea membra dei, quos nostra potestas
Officijs diuisa facit. Augustinus tamen in libris de ciuita
te dei hoc ascribit inscitie colentium, qui putarent mul
tos esse deos.

DE AEVO.

CAPVT II.

AEVVM pro tempore omnium domitore et cō Quid æuum.
sumente Plato sumit hoc nitidissimo disticho.
Aeuū cūcta rapit, furtiuāq; tēpora mutat: naturā sortē,

A 4 3 nomi

SYMPHO. CAMPEGII

nominaq; & faciem. Ab euo fit æuiterminus pro æterno
 & perpertuo, sed ab euo & æthere cõpositũ est. Rerũ
 enim durationes & permanentie sunt quatuor: æterni-
 tas, æuũ, tẽpus, & momẽtũ. Aeternitas est infinita utraq;
 parte duratio, exors principij & finis. Aeuũ duratio est
 principio finẽ copulans nullũ. Tẽpus est parte utraq; fi-
 nita duratio. Momentũ est impers durationũ terminus.
 Aeternitas est ut nullũ extremũ. Aeuũ ut unũ. Tẽpus ut
 duo. Momentum ut nullũ fluxionis & succeßionis inter-
 uallũ. Aeuum est ut æternitatis medietas. Tẽpus ut pars
 æui. inflãs tẽporis extremũ. Aeternitas soli deo cõpetit,
 & in ea solus collocatur deus.

DE ORATIONE. CAPVT III.

An oratione
 flectatur deus.

EVENTILEMVS sodes nũquid deprecationibus
 flectatur deus, & ab ira resiliat. Et uidetur pijs re-
 silire, nec enim mobilem eũ esse potes inde colligere. Nõ
 enim ad hoc oratio ad deũ funditur, ut æterna providen-
 tiæ dispositio immutetur, hoc enim iposibile est, scilicet
 ut aliquis aliud qd' desiderat assequatur à deo, pijs enĩ de-
 siderijs rationalis creaturæ cõueniẽs est q; deus assentiat,
 nõ tanq' desideria nostra moueãt immobile deum, sed ex
 sua bonitate procedit ut conuenienter desiderata perfici-
 at. Cũ enim oĩa naturaliter bonũ desiderent, ad super-
 eminentiã autẽ diuinæ bonitatis pertinet q; esse & bene
 esse oĩbus ordine quodã distribuãt, cõsequẽs est, ut secũdũ
 suã bonitatẽ desideria pia, quæ per orationẽ explicãtur
 adimpleat. Quidã dixerũt nullũ esse oratiõis fructũ tam
 illi qui negabãt diuinã providentiã omnino (sicut Epicu-
 ri) q' illi qui res humanas diuinæ prouidentie subtraherẽt,
 sicut

PERIARCHON.

sicut aliqui peripateticorū, necnō & illi qui oīa que pro
uidētiē subsunt ex necessitate cōtingere arbitrabātur si
cut Stoici. Quidā uero cōtrario diuinā dispositionē uer
tilē orationibus esse dicebant, sicut Aegyptij dicebāt q̄
fatū orationibus & quibusdā imaginibus siue suffumiga
tionibus, siue incātationibus uertebatur. Idē accidit ī ero
gationibus, & id genus reliquis pijs operibus. Hęc à di
uo Thoma oīa tractātur lib. 3. cōtra gētiles. ualēt igitur
orationes nō quasi ordinē eterne dispositionis immutā
tes, sed quasi sub tali ordine etiā ipsę existētes. Nihil autē
prohibet per orationū efficacīā aliquē particularē ordi
nem alicuius inferioris causę immutari deo faciente, qui
oēs supergreditur causas, unde Gregorius dicit q̄ nō mu
tat deus cōsiliū quamuis quādoq; mutet sentētiā.

DE INSTANTI.

CAPVT V.

SCRIBIT Marcianus in musica tripodā trini cur=
sus prasagia, hoc est extantis, instantis, & rapti: ex
quibus uerbis patet instans tēpus futurū dici, & extans
prasens, raptū pręteritū. quare barbare balbutiūt recē
tiores philosophi, qui instās pro prasenti dicūt, cū extās
dici debeat. Aliqui tamē dicūt q̄ à nō stādo instās dicitur.
Dicūt enim in tria diuidi tēpora, pręteritū, prasens, fu
turū. Ex quibus initio caret pręteritū, exitu futurū, pra
sens qd' mediū ē, adeo exigū et incōprehēibile ut nullā
accipiat lōgitudinē, neq; aliud esse uideatur, q̄ transactū
futuriq; coniunctio. Adeo porro instabile, ut ibidem sit
nanquā. Qua causa est (dicunt) ut à non stādo instans
dicamus. Quapropter (ut inquit Censorinus) Aeuum
A 4 4 tēpus

Quid instans
tempus.

S Y M P H O . C A M P E G I I

tempus est unum maximum, immensum sine origine, sine fine, quod eodem modo semper fuit, semper futurum est. neq; ad quenquā hominem magis quam ad alterum pertinet, quod in tria diuiditur tempora, præteritum, præsens, futurum.

D E A R T I V M I N V E N T O R I E V S .

C A P V T V .

Doctrinarum
inuentores &
maxime Astro-
nomiæ aut Ma-
gicæ.

QUIS PRIMVS naturali uigore sit ausus oculos in cœlestia tollere, & diuinam fabricam speculari incertū est hoc, & in nature maiestate abditū. Sunt qui Zoroastrem, qui Hostonem intelligant, qui primi magiæ & sapientiæ sectatores extiterunt. Quod si cōiecture datur locus nil obstat de Endymione intelligere, qui primus lune uices & uarietates indagauit, aut Lynceo, cui fabula cernendi data, quod in geminis lune coitū deprehēdit. Quid & Anaximiandrum intelligas? qui primus obliquitatē signiferi percepit, Signa deinde in eo Cleostratus, & primus Arietis ac Sagittarij. Spherā ipsam antè multū Atlas. Quidā hac Pliniana auctoritate moti Atlantem intelligunt, qui eo tempore quo Moses natus est claruisse reperitur, qui Promethei erat frater maternus, & auus Mercurij maioris, cuius nepos fuit Trimegistus hermes, ut scribit Augustinus. Conueniens est quamlibet artem inuenientem ultra communes sensus ab omnibus esse admirationi, non solum propter aliquam inuentorum utilitatem, sed tanquam sapientem ab alijs differentem. Anticlaudianus luculentis uersibus peculiarem artificum dotem referentibus Dædalum extollit, quod apprime arces erigeret, quæ carmina

na, cum breuiter multorum complectantur ingenia non
uisa per incuriam omittenda, ait enim.

Vt Zeufis pingit chorus hic, ut Milo figurat,
Vt Fabius loquitur, ut Tullius ipse perorat,
Vt Samius sentit, sapit ut Plato, querit ut Hermes,
Diuidit ut Socrates, ut Zeno colligit, instat
Vt Brisso, studet ut Crisias, speculatur ut Argus
Temporis excursus, ut Cæsar cogit, ut Atlas
Sydera perquirat, ut Zetus pondera librat.
Tanquam Crysippus numerat, metitur ut alter
Euclides, canit ut Phœbus, citharizat ut Orpheus,
Circinat ut Perdix, ut Dædalus erigit arces.
Fabricat ut Cyclops, ut Lemnius arma mouet, at
Instruit ut Seneca, blanditur ut Appius, urget
Vt Cato, succendit ut Curio, uelat ut alter
Disimulans, ut Soldius implicat, explicat idem
Vt Naso, uernat ut Stadius, ut Maro dictat.

Dotes artifi-
cum.

DE MVNDO.

CAPVT VI.

MVNDVM latini totam machinam uocant, Quid mūdus,
terrestre scilicet & terrenum orbem, in quam
sententiam pedibus uadit Plinius libro secundo natura-
lis historie, in hæc uerba: Mundum & hoc quod alio no-
mine cœlum appellare libuit, cuius circūflexu teguntur
cuncta. Nostri uero distinguunt uocantes hunc in
quo degimus mundum, superius cœlum à
cœlatis similitudine, quod simula-
chris cœlestibus est
impressum.

SYMPHO. CAMPEGII
DE AMORE IN PATRIAM.
CAPVT VII.

De amore er-
ga patriam.

PROPONENDA enim est patriæ salus saluti li-
berorum. hinc Maro:

Vicit amor patriæ, laudumq; immensa cupido.

Versus in hanc sententiam Lucilij sunt hi:

Commoda præterea patriæ sibi prima putare,
Deinde parentum, deinde altera & ultima nostra.

Et luculenter Mar. Tul. locutus est: unicuiq; nostrum chari
sunt parètes, liberi, propinqui, familiares. sed oēs omnium
charitates patria una complexa est, pro qua quis bonus
unquam mortem dubitauit oppetere, cum ei profuturus esset.

DE CREATIONE. CAPVT VIII.

An aliquid
ex nihilo.

PHILOSOPHI dicunt rem nullam gigni diuinitus ex
nihilò, quod sacrosanctæ Theologie dissentaneum
prorsus est, quæ uerè sentit deum creare posse aliquid ex
nihilò. Caterum Aristot. affirmat nihil ex nihilò fieri posse,
& hoc (Platone excepto) cõcedunt oēs philosophantes, un-
de Persi. Aegroti ueteris meditantes somnia, gigni De ni-
hilo nihil, in nihilum nil posse reuerti. Pie tamè religionis
assèctæ credunt deum ex nihilò res produxisse, & hac utun-
tur rone. Vnquamquodq; agens sibi simile agit, agit autè se-
cundum quod est actu illius. Igitur agens erit producere
effectum causando aliquo modo formam materiæ inherenter,
quod est actu per formam sibi inherenter, & nõ per totam
substantiam suam, unde Philosophus in 11. Meta. probat
quod res materiales habentes formas in materijs generan-
tur à materialibus agentibus formas habentibus in mate-
ria, nõ à formis per se existētibus. Deus autè nõ actu per
aliquid

aliquid sibi inherēs, sed per totā suam substantiam. Igitur proprius modus suę actionis est ut producat rē subsistentem totam non solum rem inherentem, scilicet formam in materia. Per hunc autē modū agit omne agens, quod materiam in agendo non requirit. Deus igitur materiam præiacentē nō requirit in sua actione. Hanc autem ueritatem diuina scriptura confirmat dicēs Geneseos 1. In principio deus cœlum & terram creauit.

DE GIGANTIBVS. CAPVT IX.

LVCRETIVS redarguit gigantum fabulam & Gigantes an fuerint.
 pugnā, qui mythicę dicti sunt Pelion ossa superposuisse, scilicet atq; esse frondosum immittere Olympū. Gigantes tamen fuisse sacra historia declarat. Hanc Lucretianam opinionem improbat libro de ciuitate dei decimoquinto Augustinus, Infideles non credunt esse magnitudines corporum longē ampliores tunc fuisse quę nunc sunt, unde & nobilissimus eorum poëta Vergilius. De ingenti lapide, quem in agrorum limite infixum uir fortis illorum temporum pugnans & rapuit, & currit, & intorsit, & immisit: Vix illū, inquit, lecti bis sex ceruice subirent, Qualia nunc hominum producit corpora tellus. Sed de corporum magnitudine plerūq; incredulos nudata siue per uestustatem, siue per uim fluminum uariosq; casus sepulchra conuincunt ubi apparuerunt, uel unde ceciderunt incredibilis magnitudinis ossa mortuorum. Vidi ipse Campegius apud Valentiam nominatissimam Allobrogum urbem in cœno bio fratrum minorū ossa brachiorū & Alchatin unius gigantis, quę Geometri quadraginta pedum longitudine fuisse

fuisse colligūt ex mēbrorum reliquorum equali propor-
 tione, hęc certe oculos nostros immani sua magnitudi-
 ne attonitos reddiderunt. Ioannes Bocacius orator exi-
 mius, nō cōpressu dæmonum, sed syderū uirtute gigantes
 oriri, & suo tēpore historiā cōperti gigātis sic ipse nar-
 rat: His diebus apud Drepanum Sicilia oppidū fortuito
 euenit, in radicibus mōtis qui Drepano imminet, nōnul-
 lis agrestibus domū pastorem fodientibus cauerna in-
 troitus apparuit. Ingressi cū fāculus fossores antrum am-
 plissimū inuenere, & ibi hominē miræ magnitudinis se-
 dentem uidere. Tremefacti remeant, ab antro egressi ad
 oppidū usq; curretes obuijs aliquid noui presagientibus
 uisa, gestaq; referūt. Ciues & forte trecēti attoniti nar-
 ratione captis armis specus prodigiū uisum intrāt, ho-
 minē non uiuum sedentē cōspiciunt. In cuius sinistra ma-
 nu baculus tātæ altitudinis & grositie erat, ut magni
 cuiuscūq; nauigij antennā excederet. Qui tactus in pul-
 uerem euestigio corruit ad intra ut grauaret, plumbi
 quindecim cantariorū ponde continēs. hominis proceri-
 tas cōtacta pariter in puluere dissoluta est, tribus denti-
 bus magni pōderis, quos Drepanāses ad perpetuā rei me-
 moriā seruat, exceptis. Cranei partē anteriore adhuc fir-
 missimā plurimorū frumēti modiorū capacē inuenerūt.
 Os cruris exesi admirātes hominē illū ducentorū cubi-
 torū & amplius fuisse conspiciētes cōieclarunt. Ioannes
 quoq; pius Bononiēsis orator fācundissimus in cōmenta-
 rijs Lucrecianis suo tēpore historiā cōperti gigantis sic
 ipse narrat. Vidā ipse non solus, sed aliqui mecū Vticensi
 litore molarē hominis dentē tā ingentē, ut si in nostrorū
 dentium

dentium modulos minutatim cõcideretur, centum nodis uideretur facere potuisse. Sed illum gigantis alicuius fuisse crediderim. Nam præter quod erant omnium multo maiora quam nostra tunc corpora, gigantes longe cæteris antebat. Sicut alijs deinde nostrisque temporibus rari quidem, sed nunquam ferme defuerunt, qui modum aliorum plurimum excederent. Plinius secundus elegantissimus nescio an doctissimus homo quanto magis magisque præterit sæculi excursus minora corpora naturam ferre testatur, qui etiam commemorat Homerum sæpe carmine fuisse conquestum, Cum cecinit Satyrographus poeta.

Nam genus hoc uiuo iam decrefcebat Homero,

Terra malos homines nunc educat atque pusillos.

Causam Plinius cõset ignei elemēti superatis aquam, quod ui sua igenita corpora diminuit. Mūdus enim nūc uergit in epycorosin hoc est exustionem, cum antea essent scaturosa corpora, cuius rei hæc affertur ratio, quod mundus in cataclysmum declinabat, hoc est aquaticam superabundantiam, quæ magnitudinis erat excedētis in corporibus causa. Scribit Augustinus libro de ciuitate dei tertio, ex præuicatoribus angelis cum filiabus hominum concubentibus natos esse gigantes, id est nimium grandes ac fortes uiros. Idem decimo quinto, ante paucos annos cum Romanæ urbis, quod à Gothis factum est propinquaret excidium, Romæ fuisse feminam cum suo patre et sua matre, quæ corpore quodam modo giganteo longe cæteris præmineret, ad quam uisendam mirabilis fiebat usquequaque concursus. Et hoc erat maxime admirationi, quod ambo parietes eius nec saltem tam longi homines erant, quam longissimos uidere

dere consueuerimus. Potuerunt igitur gigantes nasci.

DE VOCE.

CAPVT X

De voce. **S**CRIBIT magnus Albertus in cōmentarijs dialecticis uocē humano emissam palato per aērē cōtinuari ad aurē peruenire: in quā recepta mouet quādam chartilaginē & sensum admonet & lacebit: affert hanc similitudinē. Si forte in fluuiū saxū proiciis dirūpitur uerbere mollis aqua, & factis subito quibusdam circulis unū post alios ad ripā tendit amnicā. Sic uox ferit aērā, aēr propinquū aērē, & sic per successiōnē tēdit ad aurē. Scribit Aristoteles libro de interpretatione, uocē improprie dici nisi humanā scriptibile, articulata, & aliquid significantem. Ceteros autem ut belluarum & aliarum huiuscemodi rerum dici sonos & sonitus.

DE INANI SIVE VACVO.

CAPVT XI.

De inani siue
VACVO.

QUIDAM dicunt uacuum esse ens, in quo nō est corpus tangibile sicut Democritus & Leucippus. Quidam dicunt inane id appellari, in quo nihil est omnino, & ij hallucinātur, ut Lucretius hoc inane Græce cenon appellāt. Sciendū Epicureos naturalium rerum duo ponere principia, plenū uidelicet & uacuum, & cum officium pleni corporis sit obolare & reniti, inanis uero cedere, in oibus plenis est inane quoniā penetrari possūt etiā solidissima. Aristote. lib. I I I I. Physicorū carpit Pythagoricos, qui uacuum esse dixerūt, utētes hoc argumēto, quod cinis tantū suscipit aquæ quantū uas uacuum capit, ydē Pythagorici uacuum esse dixerūt, & ipsum ex infini

to

to spiritu cœlū ingredi quasi respirādo aërem ipsum & uacuum traheret, quod naturas ipsas distinguit, propterea quòd uacuum separatio quædā est eorū atq; distinctio, quæ deinceps sunt collocata, atq; hoc inquit primū in numeris esse. Vacuum enim naturā ipsorū distinguere dicūt. Vacuum siue inane locus esse uidetur in quo nullū est corpus, & cū illis omne corpus sit graue aut leue. Fit igitur per rōciniū ut id sit uacuum, in quo nō est graue quicquā aut leue. Ibidē multis argumētis docet Aristō. inane nō dari, quoniā sequeretur inani cōcesso nihil posse moueri. Nam ut quidā terram ob similitudinē quiescere cōsue, sic & in uacuo quoduis quiescere corpus necesse est. Non est enim quonā magis aut minus mouebitur. Quod nāq; uacuum est hoc differentiarū est expers. Sic respondet argumēto cineris, possunt etiā corpora non ob ingressionē in uacuum, sed ob extrusionē eorū, quæ in ipsis insunt dēfari, ueluti cū premitur aqua fit ut aër, qui in ipsa est extrudatur. Fiūt præterea incrementa non solū aliquo ingrediente, sed etiam alteratione, ueluti si aër ex aqua fiat. Ibidem perfacile tradit Aristoteles esse perfacile soluere rationes eorum, qui dicunt esse uacuum.

DE TEMPORE.

CAPVT XII.

CVM DOCTE satis & euidenter ostensum sit duo De tempore & esse corpus & inane, nunc posset oriri dubitatio. quid tempus. Posset enim quispiam dicere. At qui tempus est quid corporeum, quoniam est in corpore hoc est aëre, & tamen nec est coniunctum nec euentum. Igitur aliquid est tertium præter corpus & inane. Respondet Lucretius tempus

tempus non esse corpus, imo proprie loquendo non esse. Sed numeratur tempus à rebus ut prisci à mensibus numerabant annos, & nos à cursu solis annum, tanquam uelit dicere Lucretius, ipsius tēporis superesse solum nomen, & ex temporalibus rebus denominationem. Contrarium sensit Aristoteles opinatus esse, temporis solum tempusculum, hoc est extans, & momentū breue, nihil uelocius considerari potest, & hoc est conuare coniungereq; præteritum tempus cum futuro. Tempus sensum aliquem nō habet, sed id in quo est tempus. Mutatio omnis, ut inquit Aristoteles libro physicorum quarto natura est dimotiua, atq; in tempore omnia fiunt, & corrumpuntur, quapropter sunt qui sapientissimum ipsum esse dicebant. At Pythagoricus Pano rudissimum esse dixit, quia in ipso obliuiscuntur. qui rectius dixit. Sed quidnam sit tempus, & quæ sit ipsius natura, similiter est obscurum, & ex his quæ à maioribus nostris tradita sunt. Quidam enim uniuersi motum. Quidam uti sunt quos uulgato nomine nominales uocant spheram ipsam esse dixerunt. Colligit Aristoteles libro naturalium tertio sine motu mutationeq; non esse tempus, nec tamen tempus motum esse neq; esse sine motu. Cum igitur motus non sit, necesse est ipsum aliquid motus esse. Probat Lucretius nullum esse tempus posse nisi res sint, à quibus denominationem tempus assumat, uerbi gratia nisi fuisset Helena, quæ materia fuit belli Troiani, nunquam Troia igne corruisset. De tēpore plura in campis nostris naturalibus, ac in symphonia nostra reperies, si per ocium licet.

ralium secundum philosophos.

CAPVT XIII.

ARISTOTELES Physicorū primo de principijs *De principijs.* affatim disputat, & prostratis opinionibus antiquorū sic scribit. Hæc etiā opinio uetus quædam esse uidetur, unū in quā & excessum atq; defectū principia rerū esse. Attamē nō eodē modo sed prisca, duo quidē agere, unū autē pati dicebāt. At posteriorū quidam ecōtra unū qdē agere, duo uere pati potius asserūt. Tria igitur elemēta rerū esse putare ex his & huiusmodi alijs animaduersis, uidebitur aliquā rationē habere. Ad patiendū enim sufficiens est unū ipsum. Et ut summatim loquar apud peripateticos sunt tria principia materia scilicet forma & priuatio. Cicero in Academicis lepide recēfens opiniones antiquorū de principijs sic est inter magnos homines sūma dissensio. Princeps Thales ē septē: cui sex reliqui cōsensisse primas ferunt ex aqua dixit omnia cōstare. At hoc Anaximandro populari & sodali suo non persuasit. Is enim infirmitatē naturæ dixit esse ē qua oīa gignerētur. Post eius auditor Anaximenes infinitū aëra. *Anaximenes.* sed ea quæ ex eo orirētur definita, gigni autē terrā, aquā & ignē, tum ex ijs omnia. *Anaxagoras.* Anaxagoras. tam: sed eas particulas similes inter se minutas, eas primum cōfusas, postea in ordinem adductas mente diuina. Xenophanes paulō etiā antiquior unū esse omnia neq; id esse mutabile, & id esse uerū deū, neq; natū unquā qdquā & sempiternū cōglobata figura. Parmenides ignē, qui moueat terrā, quæ ab eo formetur. Leucippus plenū &

- Democritus. inane. Democritus huic in hoc similis uberior in ceteris.
 Empedocles. Empedocles hæc peruulgata & nota quatuor. Heraclius
 Heraclius. ignē, Melissus hoc quod esset infinitū & immutabile &
 Melissus. fuisse semper & fore. Plato ex materia in se omnia sem-
 Plato. per recipiente mundum esse factum censet, ideo sempiternum. Pythagorei ex numeris mathematicorum initio
 Stoicus. proficisci uolūt oīa. Stoicus mūdū sapientē inquit habere mentē, quæ & se & ipsum fabricata sit, & oīa mode retur, moncat, regat. Erit etiā persuasum solē, lunā, stellas oēs, terrā, mare deos esse, quod quædā aiālis intelligentia per oīa ei permanet & trāseat, tamē fore aliqñ ut oīs hic mundus ardore deflagret. Vltima est opinio Lucretij
 Lucretius. corporū duplicē differētiā facientis, aut enim simplicia, aut cōposita existūt. Simplicia dicūtur, quæ nullis corporibus stipantur: quæ prima corpora dicuntur ut atomi, elementa principia rerū, materia initialis. Cōposita uerō sunt quæ seminibus primis cōponuntur & uacuo. inter corpora sunt quædā solida ut elementa, flatuosa, inanis capacia, cōflata ex elementis, p̄pterea fulminis duricies immodica & excedens ferme captū humanū, quoniā ex elementis constat tantum. Corpora prima secundū Lucretium sunt fractura & labe carentia.

Hæc omnia de
 principijs phi-
 losophorū sūt
 somnia & fa-
 bulæ.

DE SIMILITVDINE PARENTVM

& filiorum.

CAPVT XIII.

Filij parētum
 similitudines
 representant.

DE SIMILITVDINE Plinius hæc graphice
 cōscribit libro septimo naturalis historiae. Simi-
 litudinū quidē in mente reputatio est, & in qua credan-
 tur multa fortuita pollere, uisus, auditus, memoriaq; hau-
 stæ imagines

stæ imagines sub ipso cõceptu. Cogitatio etiã utriuslibet animo subito trãsuolans effingere similitudinẽ aut misere existimatur. Ideoq; plures in hoie quã in c.eteris omnibus aialibus differẽtia, quoniã uelocitas cogitationũ animiq; celeritas, & igenij uarietas multiformes notas iprimĩ, cũ c.eteris animãtibus immobiles sũt animi: & similes oibus singulisq; in suo cuiq; genere. hæc ille. Aristoteles uerò libro de generatione animalium secũdo de similitudinibus & earũ causis enixissime disputat opinionones priscorum cõfutans, qui hoc ascribebant semini ex toto corpore defluenti. Gesticulationes referunt filij quæ sunt in parẽtibus, causa est quòd sicuti aues colorẽ in pennis eundem referunt, similiter mores parentũ filij representant. Quoniã natura primi principij est immobilis: cum idem sit ipsum in filio, quod fuit in patre, neq; mutari queat, necessariũ igitur esse uidetur eadem genitiua signa iesse filio, quæ inerãt patri. Si uerò filij parẽtũ mores representet libro secũdo symphonie nostræ enixissime disputauimus, ubi opiniões priscorũ cõfutauimus.

Aristoteles.

DE PLVUIA ET CIRCVLARI
generatione elementorum.

CAPVT XV.

IN COELVM tolluntur exhalationes terrestres & Pluuię generatio. Peruenientes ad tertiam regionem aëris mutantur in aquam, & hoc pacto ex fumida illa materia, quæ igneæ naturæ uidebatur, fit in pluuiam transmutatio. In hanc sententiam ita scribit Apuleius Platonicus in Apuleius. Cosmographia. Elementorum inter se mutui nexus ar-
tis affinitatibus implicantur, & qñq; ijs coniuges co-

pulæ his ordinatæ uicibus attinenter ut hæreant etiam
 grauioribus leuiora, quam in se habet tellus: & aqua ut
 alij putat uehit terram, aër ex aqua gignitur: ignis ex
 aëris cōdensitate cōflatur, æther uicissim, ignesq; illi im
 mortalis dei uiuacitate flammantur, huius diuini ignis
 origine incēsi, per totius mundi cōnexa, illustribus faci=
 bus ignescunt superna. Est autem terra unde uenti, unde
 ignes, unde aquæ, tanquam ex seminario plifico manāt.
 Nam Alberto magno teste libro primo meteororū aqua
 fit ex aëre & ecōuerso, aër ex aqua secundum disposi=
 tionem dei gloriosi & sublimis, qui dedit circularē ge=
 nerationem elementis. Non enim fit aër statim ex qua=
 cunq; aqua, sed fit ex uapore multo, qui remanet in aëre
 ppter suā caliditatē, & in sua naturali humiditate quā=
 do eleuatur à duobus elemētis, quæ sunt aqua & terra.
 & similiter aqua nō fit statim ex aëre multi uaporis in
 media aëris regiōe ubi frigus est, quādo p frigus uapor
 ille cōgregatus cōstare incipit & multiplicare in mul=
 tis puluis in seipsum reuolutus, tunc enim spissatur &
 fit aqua descendens per pluuiam uel alio modo quōd ex
 imbre creatur terra. docet idē Albertus sic quando ua=
 por exhalatus à terra est in tertia zona aëris tunc spif=
 satus frigore recedit ad naturam suam & cōuertitur in
 aquam, & cū pluit attrahit ipsum iterum caliditas loci
 & solis & regeneratur in nubes, uerūtamen cū descen=
 dit pluens non fit totus aqua, quia permista est cum ipso
 aliqua pars terrestris accidētali calore calida, & illa euo=
 lat ad superiora & manet in aëre. Sed ille uapor qui ex=
 primitur frigido exprimēte in aquam est aqua humida
 descendens

descendens ad terram per pluuias, & sunt etiam in illo aqua partes calidae ignitae, quae cum pluuiis descendunt, & illae post pluuiam liberae effectae iterum ascendunt cum paruis & subtilibus partibus terrenis ignitis, & remanent in alto cum eis, quae sunt illic istis similibus.

D E G E N E R A T I O N E H O M O =

genea & eterogenea, id est simili
lari & dissimilari.

C A P V T X V I .

GENERATIO est duplex altera homogenea, id est similis, altera eterogenea dicitur, id est dissimilis. Homogenea prior & ex se constat ex homiomeria, ut os fit ex ossiculis, sanguis ex sanguiculis. Ex similibus particulis natura propagatur animatis, quae ex ambabus constat. Non enim caput animatis caput simile est cum diuidi ualeat in diuersae appellationis particulas, cum uero in ossa os soluatur ut Cicero in carnes simile uocatur siue homogeneum. Nec solum animata, sed & inanimata censebat iste constare ex homogeneis, ut aes ex aeris tenuissimis portioibus constare iudicabat. Albertus magnus libro quarto meteororum in hac significatione corpora uocat homiomeria, & idem eiusdem tractatus quarto sic ait. Dico autem illa esse homiomeria quaecumque quidem in componendis essentialibus partes dissimiles habent: sed in quantitatiuis partibus diuiduntur per similia sibi, eoque quaelibet pars quantitatiua ipsorum nominatur nomine totius, & habet ipsius rationem, quaelibet enim pars plumbi plumbum est, & carnis caro est. Talia autem sunt in genere trium differentiarum scilicet minerabilia, uegetabilia, &

sensibilia. Seruius libro quarto Aeneidos. Exoriare aliq̄s nostris ex osibus ultor. secūdu Anaxagorā qui homio-meriā dixit, id est omniū mēbrorū similitudinē esse in rebus creādis. Ergo sicut ex osibus, sic ex sanguine & medullis. Nā oīa p parte sui transeunt in procreationem.

DE CONTINVI diuisione ac de infinito.

CAPVT XVII.

ANaxagoras nullatenus concedit inane dari, sed corpora in sectiones infinitas tradit esse diuisibilia, ut nullū tā exigū frustellū sit corporis, quod non in minutorē nūcā secari possit, quod & sensit peripatetīcorū princeps Aristoteles: qui dixit quod infinitū secūdu quātitatē uel formā est sic ignotū, quod non scitur ex qualibet aut quod sit cōstitutū. Et ad hunc sensum capit Aristoteles ppositionē illā. Infinitū secūdu quod infinitū est ignotū cōtra Anaxagorā, qui ponebat infinita principia rerū naturalīū tā secūdu qualitātē quā secūdu quātitatē, ostēdēdo quod tūc nullū cōpositū naturale esset notū, quia sua principia ex quo essent infinita nō essent cognita, quae & quot essent. Nā infinitū secūdu quod infinitū primo modo nō est ignotū, id est quātū ad rationē formālē secūdu quā dicitur infinitū. Nā finitas & terminatio est cognita, ergo infinitas & priuatio terminorum potest esse cognita. Itē infinitū sub ratioē infinitatis definitur saltē definitioē quid nominis, ergo ut sic pōt esse notū. Et cū infiniti quinq; sunt modi, & significationes ut i cāpis naturalibus & quarto symphonie nostrae ample dictū est, duarū tamē secūda & quinta plurimū propria cura est. Dicitur infinitū secūdo id quod caret ex-

tremo

tremo quod assequi & quo perueniri quis possit. Quin-
to dicitur, infinitū tū id quod perpetuā adiectionē capit
ut nūcerus, tū id qd' infinitā abractionē defectionē qd' pat-
tur, ut cōtinuū & magnitudo. Quæ & utrāq; rōnē infi-
nitudo recipit. Nā & secta deductaq; re i partes duas
alteri pti semp pōt adijci, ab altera semper pōt abradī.

DE TEMULENTIA VINI NA-
tura & ebrietate.

CAPVT XVIII.

TEMENTVM uinum dicitur, à quo temulū qui-
dam defleunt & temulentum, unde temulentia
authore Plinio p ebrietate in reuerēd. e uetustatis exem-
plari apud antiquos scriptum est temulo hoc est uinu-
lento. Temētum dicitur quōd mentē tētet, quoniā, ut ele-
gāter Plautus inquit, uinū malus est luctator, pedes ca-
prat primum. Androcydes sapientia clarus subinde mo-
nebat Alexādrum ut uino tēperaret dicens: O rex cum
uinū bibis, memento te bibere sanguinē terræ. Nā cicuta
homini uenenum: cit ut. e uinum. Quæ si rex Merobibus
audiuisset mensam charo sanguine nō poluisset, neq; re-
sipiscens frustra ingemisset. qui scripserunt Alexan-
driada tutātur hunc, & ei multa uitio uerti à pseudoli-
storicis aiunt, quæ rex minime patrauit, ut sunt Græci
in historijs suis non historici, sed mythistorici. Author
Lamprius in Alexandro māmē. lege Arrianū Alexā-
drū de uinulentia tuentem. Non igitur inscito nec inele-
gāti epitheto risus uocabitur temulus, quoniā ebrij in-
risum sunt pcliues. Chrysostomus temulētīā multicipi-
tem bestīā uocat. Nā quæadmodū Scylla & Hydra apud

poëtas, sic & ebrietas multis capitibus armatur. hinc enim fornicatio, hinc ira: hinc mollicies, hinc turpes amores oriuntur. mox subdit: ubi enim temulentia, ubi uerba turpia, ubi uenter satur, ibi demones exultant.

DE TRIPLICI MOTV.

CAPVT XIX.

MOTVM triplicem peripatetici asserunt, aut in orbem ut coelū, aut in centrū ut terrā, aqua, aut à cētro superius ut ignis & aēr. Opinione peripateticorū refutat Lucretius dicētiū oīa in mediū ferri suapte natura & sponte quæ sunt grauiā, aīalia autē motu circulari feruntur, qualē animæ platonici peripateticiq; cōspicāter adscribūt quæ eadē aīalia si corpus spectes recto motu ferūtur ob molis corpore grauedinē. quare cū spaciū & uniuersum sit infinitū, excluditur ex eo cētrū uel meditullium, quod nullatenus in infinitate cadere potest. Aristoteles tū ill. esus ab Lucretianis est argumētis, ut poete qui uacū & infinitum ex summa rerum exploserit.

AN SINT ANTIPODES.

CAPVT XX.

SVNT qui dicant homines esse, qui uocātur antipodes è pedū nostrorū regiōe collocati, qui tum solem uident cum nos noctem. de quibus Virg. in Georg. Illic, ut perhibent aut intempesta silet nox, Semper & obtēta densantur nocte tenebræ. Nosq; ubi primus equis oriens affluit anhelis, illis sera rubens accendit lumina uester. Nam utiq; terra duas sibi partes hemicycliorum quadam diuersitate despicit, id est, uā habet supernatantem, quā nos habitamus, & ambit Oceanus, & aliam inferuētem.

tem. Sed hæc superior initium habet à solari ortu, illa recipit à solis occasu, quem circulum Græci Orizōta perhibent. uerum quia ille zone uolubilitatem utriusq; partis includunt, decē utriusq; circulo suo faciunt regiones è quibus hæc quæ à nobis habitatur est una, atq; ad aquilonē uersus & septentriones ascendit. Altera quæ cōtrario ad meridiem atq; austrum fert, quā habitare illi existimantur qui uocantur Antici. Similiter ex infernalibus duæ. sed hi qui à nobis obuersi memorantur antipodes, qui cōtra illos quos Anticous dicimus, Antichthones appellantur. Sed nos cum illis temporum diuersitas uelut quadam contrarietate discriminat, nam cum æstate torremur, illi frigore contrahuntur. Nam cum hic uer pubescit florentibus pratis, illic edomita æstas temporibus autūnescit, hic bruma, solstitium illic apparet, nobis arctoa lumina spectare permissum, illis penitus denegatum. Antipodes autem nostri unum nobiscū tractum perferunt hyemis, & flagrantiam cōmunis æstatis, sed noctē diuersam diesq; cōtrarios, licet æstate grādes dies, prolixasq; hyeme noctes, nobisq; septentrio cōspicabilis illos lateat sine fine. hæc ex libro capellæ Geometrico excerpta sunt. Quod sint quidam populi terræ inferiora habitātes, qui alterius solem & noctem uideant, quales nuncupantur Antipodes, uanus, stolidus hæc omnia parturit error.

D E A T O M I S .

C A P V T X X I .

EPICVREI duo principia faciunt asyntheta. Aristoteles ac cæteri philosophi uocant Indiuidua, ut Socrates & Plato. Democritus uero Leucippus, Epicu-

B b 3 r m s

poëtas, sic & ebrietas multis capitibus armatur. hinc enim fornicatio, hinc ira: hinc mollicies, hinc turpes amores oriuntur. mox subdit: ubi enim temulentia, ubi uerba turpia, ubi uenter satur, ibi demones exultant.

DE TRIPLICI MOTV.

CAPVT XIX.

MOTVM triplicem peripatetici asserunt, aut in orbem ut cœlū, aut in centrū ut terra, aqua, aut à cœtro superius ut ignis & aër. Opinione peripateticorū refutat Lucretius dicētū oīa in mediū ferri suapte natura & sponte quæ sunt grauiā, aīalia autē motu circulari feruntur, qualē animæ platonici peripateticūq; cōspiciāter adscribūt quæ eadē aīalia si corpus species recto motu ferūtur ob molis corpore grauedinē. quare cū spaciū & uniuersum sit infinitū, excluditur ex eo cœtrū uel meditullium, quod nullatenus in infinitate cadere potest. Aristoteles tñ illæsus ab Lucretianis est argumētis, ut pote qui uacūū & infinitum ex summa rerum exploferit.

AN SINT ANTIPODES.

CAPVT XX.

SVNT qui dicant homines esse, qui uocātur antipodes è pedū nostrorū regiōe collocati, qui tum solem uident cum nos noctem. de quibus Virg. in Georg. Illic, ut perhibent aut intempesta filet nox, Semper & obtēta densantur nocte tenebræ. Nosq; ubi primus equis oriens afflauit anhelis, Illis sera rubens accendit lumina uesper. Nam utiq; terra duas sibi partes hemicycliorum quadam diuersitate despicit, id est, uuā habet supernatantem, quā nos habitamus, & ambit Oceanus, & aliam inferuētē.

tem. Sed hæc superior initium habet à solari ortu, illa recipit à solis occasu, quem circulum Græci Orizōta perhibent. uerum quia ille zonæ uolubilitatem utriusq; partis includunt, decē utriusq; circulo suo faciunt regiones è quibus hæc quæ à nobis habitatur est una, atq; ad aquilonē uersus & septentriones ascendit. Altera quæ cōtrario ad meridiem atq; austrum fert, quā habitare illi existimantur qui uocantur Antici. Similiter ex infernalibus diu. sed hi qui à nobis obuersi memorantur antipodes, qui cōtra illos quos Anticous dicimus, Antichthones appellantur. Sed nos cum illis temporum diuersitas uelut quadam contrarietate discriminat, nam cum æstate torremur, illi frigore contrahuntur. Nam cum hic uer pubescit florentibus pratis, illic edomita æstas temporibus aut tūnescit, hic bruma, solstitium illic apparet, nobis arctolamina spectare permissum, illis penitus denegatum. Antipodes autem nostri unum nobiscū tractum perferunt hyemis, & flagrantiam cōmunis æstatis, sed noctē diuersam diesq; cōtrarios, licet æstate grādes dies, prolixasq; hyeme noctes, nobisq; septentrio cōspicabilis illos lateat sine fine. hæc ex libro capellæ Geometrico excerpta sunt. Quod sint quidam populi terræ inferiora habitātes, qui alterius solem & noctem uideant, quales nuncupantur Antipodes, uanus, stolidus hæc omnia parturit error.

DE ATOMIS.

CAPVT XXI.

EPICUREI duo principia faciunt asyntheta. Aristoteles ac ceteri philosophi uocant Indiuidua, ut Socrates & Plato. Democritus uero Leucippus, Epicu-

Bb 5 rvs

rus, & eos Lucretius imitatus Atomos posuerūt: opinio-
nē quorū sic Lactārius libro tertio redarguit. Atomi si
sunt corpuscula & quidē solida ut dicunt sub oculos cer-
te uenire possunt. Si eadē est natura omnium quomodo res
uarias efficiunt, uario inq̄ ordine ac positione cōueniūt,
sicut litera quæ cū sint pauca, uariē tñ collocat. e immu-
rabilia uerba cōficiunt. At litera uarias formas habēt: ita
inquit & hæc ipsa primordia. Nā sunt aspera, sunt ha-
mata, sunt leuia, secari ergo & diuidi possunt, si aliquid
inest illis quod emineat, sin autē leuia sunt & humoris
indigent coherere nō possunt. hamata igitur esse oportet
ut possint inuicem cōcatenari. cum uero tam minuta esse
dicantur, ut nulla ferri acie discidi ualeāt, quomodo ha-
mos aut angulos habent? Idem Lactantius libro de Ira
dei Leucippū excordē uocat & cæcū, qui aspera angula-
ta, hamata rotunda, corpuscula dicere, id est, atomos.

DE MOTU an differat à mobili.

CAPVT · XXII.

DE motu operæ precium uidetur quædā attingere,
quæ lucernā peripateticā redoleāt. pro explica-
tione ratiois præmittitur primo quòd de motus natura
duæ famigerabiles inuētæ sunt opinioēs. nam quidā utpo-
te qui noīales uulgo noīantur dixerūt motū esse realiter
idē cū mobili aut forma, quæ ei acquiritur, unde motū ad
substantiā uel qualitātē dixerunt esse idē realiter cū for-
ma substantiali aut qualitate quæ mobili aduenit, nec ab
ea differre nisi ratione. Motū uero locale augmenti, uel
decrementi, dixerunt esse ipsum mobile aliter se habens
quàm prius, respectu loci aut secundā extensionē. alij au-
tem

tē quos reales appellāt. posuerunt motū tam à mobili q̄ à termino motus secūdū rē fore distinctū. Adde q̄ de motu duæ ponūtur distinctiōes, quarum prima est quòd motus capitur dupliciter, cōmuniter & propriè. Cōmuniter capiēdo motū sic se extendit tā ad mutatiōē subitā quā ad motū successiū, & sic ad cuiuscunq; prædicamēti rē potest esse motus per se uel per accidēs, quia in unoquoq; prædicamēto potest fieri trāsmutatio ad actum. Propriè sumitur motus pro trāsmutatiōe successiue tēpore mensurata, & sic solū ad tria prædicamēta est per se motus, uidelicet ad qualitātē & quātitatē & ubi, licet ad substantiam sit mutatio per se, & ad alia sex prædicamenta sit mutatio aut motus solum per accidens, ut quinto & septimo physicorū est animaduertere. Secunda distinctio est quòd motus dupliciter sumitur, uno modo materialiter, & sic est forma (ut realibus placet) fluens sub quo mobile non quiescit, sicut esset albor renissus sub quo est mobile dum actu trāsmutatur ad colorem album intensiorem, & motus sic sumptus definitur à patre impietatum Auerrhoe quarto tertij physicorum, quòd est generatio partis post aliam illius profectiōis, ad quam tendit motus donec perficiatur & sit in actu. Alio modo sumitur motus formaliter pro fluxu quodā seu uia in terminum acquirendum, sicut est fluxus illius quod transfer tur de loco ad locū, & tunc describitur à Liconēse quòd est exitus de potētia ad actum. Motus primo modo sumptus est de genere termini ad quem, sed motus secundo modo sumptus est de genere passiōis. Tertio præmittitur q̄ motus formaliter sumptus (secūdū opiniōē Realiū) duplices

duplices habet partes scilicet materiales ut sunt illæ in quas diuiditur ad diuisionem mobilis, secundæ autē non, quia sibi inuicē succedunt sicut partes tēporis. Et ex hoc sequitur secundū illos primò, quòd aliqua est pars motus formalis tantū ut illa qua totū mobile mouetur in parte temporis totū motū mensurantis, & aliqua est pars motus tantū materialis ut illa qua præcise medietas mobilis per totum tempus mensurans motum moueretur. Aliqua uero est pars formalis & materialis, ut illa qua præcise medietas mobilis mouetur solum per partem temporis motum totum mensurantis. Sequitur secundo quòd quælibet pars motus formalis est diuisibilis in partes materiales, & quælibet materialis in partes formales. quæ autē opinio de motu sit uerior, adhuc de ea re certamus, atq; sub iudice (ut Flaccus ait) lis est.

AN COELVM habeat materiam.

CAPVT XXIII.

COELVM ut Auerrhous in libello de substantia Corbis & octauo Physicorum scribit, forma quidē est, sed non materia formæ subiacens. Idem uidetur sentire Aristoteles duodecimo Metaphysicæ, ipse Auerrhous sentit corpus coeleste seclusa intelligētia esse substantiam corpoream simplicem compositione carētē, ex materia & forma adeo ut nolit ibidem reperiri materiā quæ formæ subijciatur, licet ipsum sit subiectum motus localis. inquit enim sic, quia declaratum est actionē istius corporis esse æternā declarabitur formā eius non existere per suū, & subiectū suū esse simplex nō cōpositum ex materia & forma, quoniā si ita esset, generabile & corruptibile

ptibile esset. Thomas Aquinas credit coelū esse compositum, & habere materiā, nō tamen eiusdem rationis cum horum inferiorū materia. Egidius Romanus credit coelū seclusa intelligētia esse compositū ex forma substantiali & materia eiusdē rationis cū horum inferiorū materia. nec propter hoc est corruptibile, cū illi materiæ non sit annexa priuatio, ex quo eius forma est nobilissima omnes alias uirtute cōtinēs: quare (infit) cōpletur eius appetitus & satiatur forma quā habet, ideo non remanet potentia ad aliā formā: cuius contrariū in horū inferiorū materia cōingit. diuini Thomæ opinio cōiter non tenetur. Nā cū materiæ quæ est subiectū formæ sit pura potētia respectu formæ, siue sit in coelestibus, siue in his inferioribus, sequitur omnē materiā eiusdē rationis cū alia esse. Guilielmus Ocham, Ariminensis Gregorius, Aliacensis, totaq; nominaliū familia sentiūt corpus cœleste esse substantiā ac formā simplicem cōpositione carentē, adeo ut nolint ibidem reperiri materiā quæ formæ subijciatur. Lucretius dicit coelū ualde tenerū hoc est agitabile & liquidū, & hæc est ratio cur coelū à Plinio Martianoq; tenerū dicatur. An tenerū dicatur quasi lubricū, ut leue, ut putaminū in ouis est teneritudo leuis & inoffensa, uel tenerū nō graue quoniā in eo est forma quæ, sed nō materia formæ subiaccens.

DE SPERMATE Titillatione & septo trāsuerfo.

CAPVT XXIII.

SEMEN humanū, id est, sperma mouetur quatuor motoribus, natura, anima, calore, & spiritu. Sperma est quoddā supflūū quartæ digestionis, quo indiget ad salutē speciei, quo adesse quod habet indiuiduorū ac-
 cessione,

cessio, & ideo melius dicitur & cōueniētius q̄ sit sup^a
 fluū ultimū hoc est ex ultima digestioe relictu, qd' addi-
 tu fuit sup illud, quod est cor pori ultimo asimulatu. Sūt
 aut titillatioes illecebræ quæ cū tactu fiunt alarū, quæ ho-
 minē nullo ferē dolore ciēt ad risum, gargarismō Græci
 dicūt, Plinius titillatus alarū, titillamēta plariades, unde
 titillare uerbū p̄ leuiter attrēctare, ut dolorē quēdā ridi-
 culū inde cōtrahas, quare ab Horatio dicitur. Nec uos ti-
 tillet gloria iureiurādo obstringā. Scribit magnus Alber-
 tus lib. de aīali. x. & 111. daphragma, quod septū trās-
 uersum Latini dicitant, parietis instar esse inter cor &
 uētrē, q̄ carnulētus est in extremis iuxta costas & in me-
 dio tenuis. hic calefactus subito mutat sensum, & resoluit
 totū corpus in gaudiū uel tristitiā, cuius signū est titilla-
 tio, quæ fit in tactu leui parietis. Risus enim subito seq̄-
 tur tactū tele, eo quod p̄ ipsum tela mouetur, motus enim
 talis cōcutit parietē, & calefactus ex motu paries disun-
 dit spiritum & resoluit, & tunc mutatur intellectus, qui
 corpus cōtinebat, & ridet homo etiā in his quæ nō sunt
 ridēda risu inordinato, i quo est multa spiritus excusio,
 & multa dissolutio neruorum ex calore diffuso in ipsis.
 Quod autem solus homo huiusmodi titillatioe mutatur,
 causa est quod pellem habeat ualde tenuē & carnē ualde
 subtilē & tactū, & ideo nullū aīal ridet nisi homo. Sene.
 lib. eplārū. xiiii. de titillatioe meminit. Aristotelis uer-
 ba lib. xii. de aīali. sunt hæc. Cause autē cur homo aīa-
 lū unus titilletur & cutis tenuitas est, & quod solus oīm
 aīalium rideat. Est enim titillatio risus p̄ eiusmodi motū
 partis, quem ala cōplet, ictu etiā traicēta præcordia in
 prælium

præliū risum attulisse proditū est, scilicet calore, quē mo-
 ueat uulnus. hoc enim uerisimilius credi potest q̄ quod de
 capite referūt ut abscissum loqui potuerit. Sunt enim qui
 hoc dicāt, Homerumq; testē adhibeant quasi ob eam rem
 illud dixerit, ipseq; dum loquitur miscetur puluere uer-
 tex, intelligi uoluit. idē libro orbicularium questionum
 uigesimo petit, cur in alis & pedū uestigijs titillamur,
 propter cutis tenuitatem inquit accidere, aut quia ta-
 ctus earum partium insolens est ut etiam auris. paulo-
 post interrogat cur nemo seipsum ualeat titillare. Au-
 gustinus libro primo soliloquiorum: sensisti quā te ali-
 ter quā præsumpseras imaginat. e illa blāditie & ama-
 ra suauitas titillauit. Sententia Didascalica est apud
 Macrobiū libro Satur. septimo. ipsa immoderatio ex ci-
 borum uarietate nascitur titillante gula, & ad assumen-
 da plura quā necesse est prouocante.

C A V S A suauitatis in coitu.

C A P V T X X V .

SE M E N genitale est quo egrediente uoluptificē affi-
 cimur: cuius suauitatis causam refert peripateticorū
 princeps Aristoteles lib. 1111. pblematū encyclicon sic.
 Suauissimē cōcubimus aut quia toto ex corpore semē p-
 fluit, aut quia quāuis nō toto ex corpore, tū p eā partē
 se promit, in quā meatus oēs, uenæq; oēs applicētur &
 cocāt. Cū igitur uoluptas similis in libidine atq; pruri-
 gine sit, efficitur pariter ut corpus uniuersū gestiat. pru-
 rigo qppe excursus humoris spirabilis iclusi cōtra natu-
 rā est. Et genitura uero excursus humoris eiusmodi esse
 ad rē naturālē constat. suauis aut tū ex necessitate, tū rei
 cuiuspiam

cuiuspiã gratia concubitus est. Ex necessitate inquã quòd uia omnis pertinēs ad rem naturalē suavis est, simodo à sensu percipi queat. Rei uerò cuiuspiã gratia est ut ortus sit animatū perpetuus. Facit enim uoluptas ut animantes ad coitum ardentius excitentur.

AN SINT HOMINES PORTENTOSI,
ac de centauris & monstris.

CAPVT XXVI.

AN PORTENTOSA effigie sint homines bel-
luis uidelicet hominibusq; similes, dubitatur,
quippe cū Plinius diuersa hominū genera tradat, quæ cō-
munionē quandã cū belluis habent, præterea notum est
quid Hieronymus de satyro tradit, nec religioso multi-
scioq; scriptori fides abroganda. Quidã censuerūt hæc
sui generis esse, nec hominis aliud habere quàm similitu-
dinē: quorū authoritatē Lucretius infirmat, qui Centau-
ros & huiusmodi semihomines imagines falsas esse pfi-
tetur, cui concinit Themistius libro physicorū secundo
sic scribēs. Nūquã enim ita fraudatur ordo instituti na-
turæ ut ex uiro gignatur aut pdeat platãus, sed uir ma-
xime aut si nō uir, utiq; mulier, aut si neq; mulier, saltē
animal, aut si neq; animal uiuū, saltē caro. itē ficus aut
ficū gignit aut caprificum, nō quercū aliū ue, & olea
oleam aut oleastrum, nō fraxinū fagū ue. Talia sunt ea
que Empedocles inter animalia numerabat, bouigenas
priora uiros. Nã frutices uitigenas priori à olea is nun-
quam est ausus uel fingere, neq; alia huiusmodi porten-
ta de plantis, cū tamē aliquanto magis liceret monstro-
sus illos partus inter plantas quàm inter animalia col-
locare.

locare. Minus enim in plantis fines apparent. Sed ociosi hominis est huiusmodi deliramenta persequi, aut putare aliquo modo esse philosophū tam prodigiōse scientiæ. Exilimandū tamen est à deo si ex prima illa cōstitutioe molitioneq; rerū profatū esset bouigenū illud pecus quod priore parte seorsum hominē, posteriore seorsum bouē referret, eadē oblesione factum fuisse, quo monstra quoq; naturæ rudimētaq; cetera, aut ex seminis imbecillitate, aut ex alicuius principij dissolutione corruptioneq;, nō q; dimidietatis animalibus dimidiata animalia subinde coagmentata, ferruminataq; fuerint. Nam quod ille appellare solet totigenū perfectū & absolutum semen, id quod iam consistere & cōseruari potest, non fuit statim atq; initio factū, id est illico nulla alia re præcedente, sed ex semine certo atq; materia, in quauis forma pollens esset & præpotens, præterea qui finē eripiūt adimuntq; naturæ, cur ipsum naturæ uocabulū relinquunt. Nam qui natura factū iunctum ue aliquid dicit, negat autē id gratia alicuius esse iunctū, frustra nominis naturæ mentionem habet. Sunt enim res naturæ quæcunq; ab aliquo motæ principio non in quēlibet finē ex principio quolibet, quod est fortuitarū, sed ordine quodā in finē peculiarem, ac suū proficiscuntur. Atq; in his ex certis singulisq; principijs proueniunt certi & singuli fines, atq; exitus cōstituti, qui nō raro et fortuiti, sed plurimū tales tenentur uisitanturq; quales natura præscripsit. Sunt tamen quoq; monstruosa animalia adeo ut dicat Aristoteles quòd iam apparuit serpens duo capita habens, & iam uisa est capra temporibus Aristotelis cornua in

suis cruribus habens, fateturq; Ratiponensis episcopus
 Albertus cognomento magnus libro de animalibus 19.
 se uidisse arietē quatuor magna cornua in capite gestan-
 tem, & duo longa in cruribus sicut cornua caprarū, &
 uidit hircū non habentem nisi pedes anteriores, & su-
 pra illos ambulantem, & posteriorem partem corporis
 in aëre portātem, & non per terrā trahentem. De mon-
 stris ergo & causis eorum, aduertendum est quòd quādo
 principia mouentia & motus ipsorum, qui in spermate
 sunt ex natura speciei, & ex materia indiuidui destruitur
 per aliquam causam fortiter in oppositum agentem
 nō remanebit nisi uirtus uniuersalis generis, quæ tolli nō
 potest materia saluata. Aliter enim nihil generaretur
 ex tali materia. Manente autē hac uniuersali uirtute in
 materia, quæ habet æqualitatem cōplexionis erit gene-
 ratio monstruosa, quoniā uirtus uniuersalis generis mouet
 ad uitam, & causa specialis in oppositum speciei
 agens inducet aliam formam, & hoc præcipue causatur
 ex duobus, ex uirtute & ex materia concepta. Ex uirtute
 coelesti quidem, quoniam (ut nonnulli scribūt astrono-
 mi) quædam loca cœli sunt, in quibus quando cōgregan-
 tur luminaria cœli, quæ præcipue mouent ad generatio-
 nem, non potest esse generatio hominis. Lego apud Eu-
 tropium libro quarto, Romæ puerum ex ancilla natum
 quadrupedem, quadrimanum, oculis quatuor, auribus
 totidem, naturam uirilem duplicē habentem. Cur mon-
 stra non uiuant causam refert Aphrodisæus in proble-
 matis & Augustinus libro 16. de ciuitate dei. Ante an-
 nos aliquot (inquit) nostra certe memoria in oriente du-
 plex

plex homo ortus est superioribus membris, inferioribus simplex. Nam duo (inquit) erant capita, duo pectora, quatuor manus, uenter autem unus, & pedes duo, sicut uni homini, et tandiu uixit, ut multos ad eum uidentium fama contraberet. Deinde subdit solertissime de monstruosis animantibus. Quapropter ut istam questionem pedetentim cauteq; concludam, aut illa, aut alia, quæ de quibusdam gentibus mirandis scripta sunt, omnino nulla sunt, aut si sunt, homines ueri non sunt, aut ex Adam sunt si homines sunt.

DE COLORIBVS.

CAPVT XXVII.

QUIDAM DICVNT A MISTO RE geri colores, ita tamen ut à qualitatibus procedant interioribus. Scribit Arabs Aboali in secundo canonis non multa à calore, necnon ab odore percipere, exempli gratia, misto phleumatico prouenit color albus, à sicco & calido ignitus, hæc tamen perpetim uera non deprehenduntur, uidemus enim liliū albescere cum sit calidum, cuius natura à uehementia percipitur odoris. Adde quòd quandoq; solidiores sunt artus hominum alborū quàm nigrorum, hoc propter resolutionem climatis calidioris, illud propter acritudinem frigoris corpus ipsum solidantis, stipantis, ac durantis. Themistius libr. 2. de anima facit uisile, id est rem uisam & colorem differre. Nam uisile (inquit) obnoxium uisui est, ad quem refertur color impromiscua & absoluta res. Item uisile uisu abiuncto nõ cõsistet nisi potëtia. At color etiã nusq; cõspectus semper est color. Color porrò definitur ut

fit motus actu perspicui, quod dyaphanes uocat. At qui natura coloris est, utpote qui sine inuectu luminis uideri nō possit, ut qui semper i lumine uideatur. Colligimus igitur colorē esse quidē sine lumine, sed absq; eo nō uideri.

DE QVADRANGVLO, tetragono
ac uiro mente tetragono.

CAPVT XXVIII.

Quadratum
Tetragonon.

Virum bonū
difficile inue-
niri.

QVADRANGVLVM graeci tetragonon appellant, alij tetragonismō quadraturā, unde tetragonum Plato in Protagora uocat quadratum, qua uoce uicitur Aristoteles i moralibus, & Plato ex Simonide ita sententialiter inquit. Dicit enim Simonides ad Scopam Creontis Thessali filium, difficile uirū uere bonū fieri manibus pedibusq; & mente tetragonon absq; uituperatione fabricatū, quare quadratus pro perfecto sumatur, & trāquillo, quadrata staliua pro absoluta. Causam à Themistio accipe lib. phisicorū 3. Pythagorici nō unūquensq; numerū, sed parē tātum dicebāt esse infinitū, cumq; esse causa sectionis eius, quae in partes aequales in infinitum extrahitur. Quare hunc numerū quibus inest authorē esse infinitatis. Cōtra nasci finitatem ab impari ea ratione quod adiectus atq; additus pari sectionem illā in partes aequales interimat. Sed aliud argumentum est apud illos finitatis causam in numerum imparem esse, infinitatis parem, accipiunt numeros impares, unitatem consequentes eos, tum unitatem seorsum componunt, uerbi gratia, unum, tria, quinq; septem, nouem, unum & tria consociant quatuor, quatuor & quinq; constituunt nouem

noeuem, septem & nouem cōficiunt sexdecim, sexdecim
 & nouem quinq; & uiginti cōstituunt. ita fit ut omnes
 huiusmodi numeri, qui ita colliguntur quadrangulares
 reperiuntur. ea propter geometrarum exemplo gnomo-
 nas arithmetici numeros impares uocant, quippe qui col-
 lectis numeris per ordinē si adiiciantur semper speciem
 quadrati retineant, quemadmodum is qui cōstituitur ex
 lineis, plane gnomonas esse in geometria ignorare non
 oportet, alioquin & hæc ea spe conscribimus, ut non sit
 futurus nobis cum omnino imperitis sermo. Ita impa-
 res numeri unitatem formæ & naturæ conseruant, pa-
 res si addantur unitati nouam cōtinuè speciem excita-
 bunt, differentiæq; in infinitum abibunt. Triangularis
 septriangularis, decangularis, & reliquæ postremo for-
 mæ, quæ ex eiusmodi congestu, collectioneq; nasceretur.
 hunc in modum numerus par solus à Pythagoricis iudi-
 catus est infinitus.

DE MAXIMO ANNO

ecpyrosi & cataclysmo.

CAPVT XXIX.

PLINIVS refert Homerum conqueri pusilliora
 in dies fieri corpora, causamq; assignat ecpyrosi
 hoc est exustioni, in quam uergit æuū. Sed ne te dubiū
 reddat ecpyrosis appellatio, audi Senforinū libro de die
 natali ita loquentem, præterea annus quem Aristoteles
 maximum potius quam magnum appellat, quem solis
 & lunæ uagarumq; quinq; stellarum orbes conficiunt,
 cum ad idem signum ubi quondam simul fuerunt, unā
 referuntur. Cuius anni hyems, summa est cataclysmos,

Cc 3. quam

quam nostri diluuium uocant, æstas autem ecpyrosis quod est mundi incendium. Nam in his alternis temporibus mundus tum exignescere, tum exaquefcere uidetur. Maternus libro secundo. Tunc ergo ecpyrosim cataclysmus sequitur. Idem, ccc. mille annorū maior apocatastasis, id est redintegratio per ecpyrosim aut per cataclysmum fieri consueuerit. Seneca libro tertio naturalium quaestionum. Arsurā enim terrena contendit quando omnia sydera, quæ nunc diuersos agunt cursus in caeterum conuenere. Apuleius in Trimegisto cum inquit. Malignitatem omnem uel alluione diluens, uel igne cōsumens, per ignem ecpyrosim intelligit, per alluuium diluuium. nec reor Homericō more fabulandi ille Iouem deposuisse à cælo in terras funem aureum, qui cuncta genuerit, nec enim in hac re fides est habenda Homero, quamuis ille hiperbolice sentiat aureum funem significare à cælo omnium rerum genera nexu indissolubili teneri. De hac catena sic scribit Macrobius primo in somnium Scipionis. Cum omnia continuis successione sequantur degenerantia per ordinem ad imum meandi inuenietur pressius intuenti à summo deo usq; ad ultimam rerum fecem una se mutuis uinculis religans, & nusquam interrupta connexio. Et hæc est Homeri catena aurea, quam pendere de cælo in terras deum iussisse commemorat. hæc Macrobius. hæc sunt plena fabularum. Nam in mundo mundum attingere, nefas esse censetur.

DE ANIMA ALIQUID secundum veri-
tatem scribere summopere ardua est materia,
cum propter animam nati sumus, & propter animam
simus id quod sumus, in qua perpensione an philosophi
errauerint euentilabimus, an ipsa petat inferos, an eter-
na, an intercidat cum lapsu corporis, an palinginesiam
an metempsychosin patiatur, ut Pythagoras asseruit,
quos Xenocrates, Numenius, Speusippus, Thianeus,
Plotinusq; secuti sunt, qui & irracionales animas po-
nunt immortales, quibus reluctatur Proclus porphy-
rius ceteriq; Platonici. Quam ardua sit expositio de
anima docuit Aristoteles. Nam cum pleraq; omnia eius
scripta talia habeantur ut demirari prestantiam homi-
nis eius facile suppetat, nulla profecto commentatio est,
in qua ille perinde ingenij sui uim atq; sublimitatem
ostenderit, atq; in ea que rationem anime continet. Plo-
tinus tertie aeneadis libro de anime dubijs admonuit
nulla rem esse, de qua diligentius & diutius inuestigare
trahereq; quam de anima debeamus, cum ob alia multa,
tū etiā quia ad utraq; cognoscēda cōducit, scilicet tā ad
ea quorū est ipsa principiū q̄ ad illa ex quibus efficitur.
Si: itaq; parabimus deo precipienti, cognosce te ipsum.
præterea cū cetera oīa perscrutari inuenireq; studea-
mus, merito quidnā sit hic in nobis inuestigator impri-
mis inuestigabimus. Idem, quod scitu dignū est, autumat

corpus esse in anima, non animam in corpore, quippe
 cum anima nusquam facta sit, sed corpus effectum par-
 ticipauit eam. Ideoq; anima non est in corpore, neq; id
 Plato usquã dixit, sed corpus in anima est adiectũ. Ani-
 mam esse immortalem contra Epicurum sentit Plato in
 Gorgia sic scribens. Multis enim peccatis refert tam ani-
 mam ad inferos descendere extremum est omnium ma-
 lorum. Putauit idem in Phedone post mortem animas
 eorum, qui uentri dediti per inertiam atq; lasciuiam ui-
 tam gerunt asinina corpora, similiaq; subire. qui uero
 incuria tyrannides rapinas præ cæteris secuti sunt, in
 luporum, accipitrum, miluorum genera par est per-
 transire. Plato quoq; ibidem inquit esse in corpore no-
 stro intentionem & complexionem quandam ex cali-
 do, frigido, sicco, humido, cæterisq; talibus, horumq; tẽ-
 perantiam consonantiamq; animam esse resultantem, ui-
 delicet in corpore postquam hæc ipsa bene moderatq;
 inuicem temperata fuerint. Varro in libro de dijs sele-
 stis tres esse affirmat anime gradus in omni uniuersa-
 saq; natura, unum qui omnes partes corporis quæ ui-
 uunt transit & non habet sensum, sed tantum ad ui-
 uendum ualetudinem hanc uim in nostro corpore per-
 manere dicit in osibus, unguibus, & capillis sicut in
 mundo arbores, quæ sine sensu aluntur & crescunt,
 & modo quodam suo uiuunt. Secundum anime gra-
 dum dicit in quo sensus est, hanc uim peruenire in ocu-
 los, aures, nares, os, tactum. Tertium gradum anime
 esse summum, qui uocatur animus, in quo intelligentia
 præminet. Hoc præter hominem omnes carere morta-
 les

les, in qua quoniam homines deo uidentur esse similes, hanc partem anime mundi deum dicit, deum autem in nobis genium uocari apud eundem Varronem. Sentit tamen orthodoxi actiones anime que sunt in nobis ab ipsa una procedere, nec sunt in nobis plures anime. Colligitur quoque quod anima statim corpori unitur, nec oportet ponere aliquod medium quasi animam corpori uniens uel phantasmata, sicut dicit insaniētium princeps Auerrhoes, uel potentias ipsius ut alij, uel etiam spiritum corporalem sicut alij dixerunt. Ostensum est libro quarto camporum naturalium quod anima unitur corpori ut forma eius, forma autem unitur materie absque omni medio. Per se enim competit forma quod sit actus corporis et non per aliquid aliud, unde nec est aliquid unum faciens ex materia et forma nisi agens, quod potentiam reducit ad actum, ut probat Aristoteles in octauo Metaphysicæ. Nam materia et forma habent se ut potentia et actus. Sic autem anima est forma totius corporis, ut etiam sit forma singularum partium. Si enim esset forma totius corporis et non partium, non esset forma substantialis talis corporis: sicut forma domus, que est forma totius, et non singularum partium, est forma accidentalis. A quibusdam Philosophis dictum est animam esse in aliqua parte corporis, sicut ab ipso Aristotele libro de causa motus animalium dicitur esse in corde, quia aliqua potentiarum eius illi parti corporis attribuitur. Vis enim motiua de qua Aristoteles in lib. illo agebat, est principaliter (ut credit) in corde, per quod anima in totum cor-

pus motū, & alias huiusmodi operationes diffundit. Ex
 præmissis autem euidenter ostenditur non esse unum in-
 tellectum possibilem omnium hominum, qui sunt, qui
 erunt, & qui fuerunt, ut princeps insipientium Auerr-
 rhoes in tertio de anima fingit. Ostensum est autē quod
 substantia intellectus unitur corpori humano ut forma.
 Impossibile est autem unam formam esse nisi unius mate-
 riæ: quia proprius actus in propria potentia fit. Sunt
 enim adinuicem proportionata, non est igitur intelle-
 ctus unius omnium hominum ut somniauit Auerrhoes.
 Colligitur quoque intellectum agentem non esse unum in
 omnibus, ut Alexander sentit & Auicenna confirmat,
 ij non ponunt intellectum possibile esse unum omnium.
 Cū enim agens & recipiens sint proportionata, oportet
 quod unicuique passio respondeat proprium actiuum, in-
 tellectus autem possibilis comparatur agenti ut pro-
 prium passiuum siue susceptiuum ipsius. Habet enim se
 ad eum agens sicut ars ad materiam ut scribitur in ter-
 tio de anima. Igitur intellectus possibilis est aliquid hu-
 mane animæ multiplicatum secundum multitudinē indi-
 uiduorum, & intellectus etiam agens erit huiusmodi &
 non erit unus omnium. Nec est impossibile intellectum
 possibilem & agentem in una substantia animæ conue-
 nire, nihil enim prohibet hoc respectu illius esse secundū
 quod est in potentia, & secundum aliud in actu, sicut in
 rebus naturalibus uidetur. Aer enim actu humidus &
 potētia siccus, terra autem econuerso, hæc autē operatio
 inuenitur inter animam intellectuam & phantasmata,
 habet enim anima intellectuua aliquid in actu ad quod
 phantasma

phantasma est in potentia, & aliquid quod in phantasmatis actu inuenitur. Sed qui scopos erat noster quoniam pridem ingenium nostrum collunauit agendum eum tilemus an mortalis uel immortalis secundum Aristotelem sit anima. Dubium enim est quid ipse Aristoteles circa hoc sentit. Variè enim loquitur in diuersis locis & habuit diuersa principia, ex quorum nonnullis uidetur sequi unum oppositum, ex alijs aliud. unde probabile est quod in illa cõclusionem semper fuerit dubius, & nunc magis accedere ad unam partem, nunc ad aliam iuxta quod tractabat materiã consonã uni parti magis quã alteri. Est tamẽ alia resposio magis ex re quod non oia dicta à philosophis ab eis erãt assertiue probata per necessariã rationẽ naturalẽ, sed frequẽter non habebãt nisi quasdam probabiles persuasiones uel uulgarẽ opinionẽ præcedẽtiũ philosophorũ. unde dicit Aristote. 1. 1. de mudo cap. 111. De duabus questionibus difficilibus loquitur tentandũ dicere quod uidetur dignũ, reputãtes præpõritudinem magis imputari uerecũdiã quã audaciã. si quis propter philosophiã stare & paruã sufficiẽtiã diligit, de quibus maximas habemus dubitatões. unde paruã semper sufficiẽtiã suffecerũt philosophis ubi nõ poterãt ad maiora peruenire, ne cõtradicerẽt principijs philosophiã. & in eo. cap. de alijs astris dicũt Aegyptij & Babylonij, à quibus multas credulitates habemus de unoquoq; astrorũ, unde quãdoq; philosophi acquiescũt ppter suas persuasiones probabiles, quãdoq; ppter assertiões suorũ principiorũ præter rõnẽ necessariã, & illa resposio sufficeret ad oes autoritates, licet essent expressæ, quod non scopũ petũt.

Tamen

Tamen alijs modis respondet Ioannes Scotus, Ocham, quos ob epithomatis angustiam prætermisi. Ioannes Scotus libro sententiarum quarto sentit rationibus demonstratiuis nec probabilibus haberi animam esse immortalem, sed teneri per fidem autore Augustino lib. xiiii. trinitatis, & per Euangelium dicente Christo. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Dicitur enim in libro de dogmatibus Ecclesiasticis. Solum hominem credimus habere animam substantialiam, quæ exuta corpus uiuit, & sensus suos atq; ingenia uiuaciter tenet, neq; cum corpore moritur sicut Arabs asserit, neq; post modicum interuallum sicut Zenon, quia substantialiter uiuit. per hoc autem excluditur error impiorum, ex quorum persona dicitur Sapientia ii. Ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus. Ex quorum persona dicit Salomon Ecclesiasticus iiii. Vnus est interitus hominis & iumentorum & aqua utriusq; conditio. Sicut moritur homo sic & illa moritur. Similiter spirant omnia & nihil habet hominamento amplius, quod non ex persona, sed impiorum dicitur, patet per hoc quod in fine libri quasi determinando subiungit. Donec reuertatur puluis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad eum qui dedit.

Impiorum
et infidelium
opinio a Solomone
citata.

DE MORTE, ET AN

omnes mortem timeant.

CAPVT XXXI.

MORS TURBAT, angit, agit at pauore formidolosissimo mortales omnes, quod si comperies quosdam, qui dicant se mortem non formidare, sed
mortis

mōrtis cruciamenta, morbos & dolores innumeros, qui mortē antecedunt, illos tanquam uanilocos ac mēdacissimi mos explode, aliud enim uerbis, aliud factis cōprobant; quippe uel minimo fortunæ ictu perculsi ante deos stertunt, aras erigunt, & impio sanguine statuas aspergūt, palestra Plautina: in rudente uitem finire quidem cupit erūnosa, sed mortem trepidat. Euripides Tenuntij mortem facit apud Gorgiam platonicum ita loquens. Quis nouit utrum quidē uiuere mori sit, mori autem uiuere, & nūc forte re uera mortui sumus. Pie magis sentit Hermes trismegistus, sic apud Lucium Apuleium loquens. Mors igitur efficitur dissolutione corporis labore defessū, & munerī completi, quo corporis membra in unam machinā aduersus uitales aptantur. Deinde subiungit. Cum fuerit animæ à corpore facta discessio, tum arbitriū examēq; meriti eius trāsiliet in summi dei potestatem. Isq; si eam piam iustamq; prouiderit in sui competentibus locis manere permittet. Sin autem delictorum illi tam maculis uitijq; oblitā uiderit, desuper ad ima deturbans, procellis turbinibusq; aëris igni, & aquæ sepe discordantibus tradet, atq; inter coelum & terram mundanis fluctibus in diuersa semper æternis pœnis agitata captabitur, ut in hoc obsit animis æternitas, quod sit immortalis sententiæ æterno iudicio subiugata.

Q V I D C O R P V S P O S T

mortem, quid uero anima,

C A P V T XXXII.

SOLIDVM & comprehensibile corpus est &
 S oculis & manu. Anima uero (ut Lactātius scribit),
 tenuis

tenuis & tactum uisumq; fugiens. Corpus ex terra factum atq; consolidatum est. Anima in se nihil concreti, nihil terreni pōderis habet ut Plato differebat. Nec enim tantam posset habere solertiam, tantam celeritatem nisi originem traheret è celo & à deo creata esset. Corpus igitur quoniam fictum ex ponderoso & corruptibili elemento & tangibile est & uisibile corrumpitur atq; occidit. nec uim repellere potest, quia sub aspectum & sub tactum uenit. Anima autem quia tenuitate sua omnē tactum fugit, nullo ictu dissolui potest. Ergo quāuis inter se coniuncta & sociata nascantur, & alterum quod est de terrena concretionem formatum, quasi uasculum fit alterius, quod est à deo ultra mundano creatum, cum uis aliqua utrūq; discuerit, quæ discretio mors uocatur, cum utrūq; in naturam suam recedit, quod ex terra fuit, id in terram resoluitur, quod ex cœlesti spiritu & à deo ex nihilo creatū id cōstat ac uiget semper, quoniā diuinus spiritus sempiternus est. Quapropter Lucretius oblitus quid assereret, & quod dogma defenderet hos uersus posuit. Cedit idē retro de terra quod fuit antē in terrā, sed quod missum est ex etheris oris, id cursus cœli fulgētia tēpla receptāt. qđ eius (in sit Lactātius) nō erat dicere, qui perire aias cū corporibus differebat, sed uictus ueritate est & imprudenti ratio uera subrepsit. Nā si terrenū & fragile corpus post secessum anime nō statim dissoluit, in terramq; tabescit, ex qua illi origo est, ergo anima quæ fragilis nō est in aternū manet, quoniā origo eius à deo est in aternū manebit, quoniā origo eius à deo benedicto & immediate ex nihilo creata est.

DE MENTE ET ANIMA, ET

quomodo differunt, & an mortales.

CAPVT XXXIII.

APVD Alexandrū & Lucretiū animā esse tēpo-
rariā atq; mortālē hoc quoq; fidē facit quōd cū
corpore augetur ac minuitur. Nā quēadmodū pueritia
minus est apta cōsilio quā adolescentia, perinde senectus
repucrascit atq; desipit anima decreſcente cum in uitij
etatis maturae cōsiliū augetur, in quibus adultior &
auctior est anima. Negabit hoc tamen pius immortalita-
tis assertor, quamuis enim corrumpatur corpus, anima
immunis est à tabe, quod exemplū dactylotheca demon-
strat, licet enim ipsa corrūpatur, incluse tamen in ea gē-
m.e non sentiunt etatis. Firmianus ita diluit hāc ratio-
nem. Quoniā crescit, inquit, sensus in pueris, & in iuue-
nibus uiget, apparet esse mortālē. Primū nō idē est mens
& anima. Aliud enim, inſit, est quōd uiuimus, aliud quōd
cogitamus. Nā dormientiū mens nō anima sopitur, & in
furiosis mēs extinguitur, anima manet, & ideo nō exani-
mes, sed demētes uocātur. Mens ergo id est intelligentia
uel augetur uel minuitur pro etate. Anima in statu suo
semper est, & ex quo tēpore spirandi accepit facultatē,
eadem usq; ad ultimū durat, donec emissa corporis clau-
stro ad sedē suā reuolet. Deinde quod anima quāuis sit à
deo inspirata, tamen quia tenebroso domicillio terrenae
carnis inclusa est, scientiam non habet quae est diuinita-
tis. Audit ergo (inquit) ac discit omnia, & sapientiam
discendo & audiendo capit, & senectus non minuit sa-
pientiam sed auget. Si tamen iuuenilis etas uirtute
decurſa

decurſa eſt, & ſi nimia ſeneſtus fregerit membra, nō eſt
 animæ uiciū ſi uiſus euanuit, ſi lingua torpuit, ſi auditus
 abſoruit, ſed corporis. At enim memoria deſecit, quid
 mirum ſi labentis domicilij ruina premitur mens, &
 præterita obliuiſcitur, non aliter futura diuina quàm ſi
 carcerem quo cohibetur eſſu gerit.

DE AETATIBVS & maxime pueritia.

CAPVT XXXIII.

QVONIAM de pueritia in tranſcurſu offertur
 anſa addamus id quod in ſympoſio pro pueris
 Plato monet. Sunt inquit duo quæ à pueritia per omnem
 uitam ducere illū debent qui ſit præclare uicturus, in re
 bus turpibus uerecundia, honeſtis ſtudiū, hæc autē nobis
 neq; genus, neq; diuitiæ, neq; honores præſtare citius ac
 melius quàm amor poſſunt. Quid ætates ſeptē planetis ſeptē
 (ut Aſtronomici ſomniant) ſunt congruæ, prima lunaris,
 ſecūda Mercurialis, tertia Venerea, quarta Solaris, quin
 ta Martia, ſexta Iouia, ſeptima Saturnia, lege quæ pro
 clus ut multa tradit lib. de anima & dæmone. Sors enim
 (ut uolunt) eſt ludus iuuenū ambitus, ſenū quies. Quare
 Neuius ſenium uocat tardi gemulū, quoniā tardū eſt &
 gemitu plenū. Apuleius madurenſis gemulū cantū bubo
 nis appellat, proinde Hora. de puella loquens, inſit. Cura
 uiſenteis eſt animus tuæ cāpos iuuēcæ, nunc ſtuiuſ gra
 uem ſolantis eſtū, nunc in udo ludere cum uitulis ſalicto
 prægeſtientis.

DE SEMINE genitali.

CAPVT XXXV.

SEMEN geneticæ auſterū & horridum, quod græce
 ſperma dicitur, de quo hæc Albertus cognomento
 magnus

magnus lib. de animalibus tertio. Sperma est superfluum
 quod separatur à quarta digestionè quādo iam celebrata
 in uenis tertia digestionè humor distillare incipit à ue-
 nis in mēbra, & tamē est coagulatus & assimilatus &
 unitus mēbro particulari. Et paulo post inquit: Hippo-
 crates autē Couis sperma omne dixit à capite descēdere
 per duas uenas, quas spermaticas uocauit, & sunt post
 aures cōtinuat à cū uasculo memoriæ, quā nucā uocat, in
 superiori parte cōiunctiōis capitis & colli, & deinde per
 ueniūt ad renes, & ideo delectatio coitus sentitur in re-
 nibus, & deinde perueniunt ad mētule canalē, & huius
 signū esse dixit quōd quibusdā uulneribus in bello usq;
 ad abscissionē harū uenarū accidit sterilitas & amplius
 nō spermatauerūt. Galenus autē dixit se nescire utrū
 hoc sit uerū qd' dixit Hippocrates, sed qd' pbabilius de
 hac sentētia dicit pōt esse q' sperma, quod est superflūū
 quartæ digestionis, exudat ab oībus mēbris & maxime
 à capite, & fortē etiā in capite accipit decoctionē & fer-
 mentationē ad hoc q' cōpleatur citius, eo quōd in capite
 sunt uires animæ nobiliores, p' spōgiosam qualitātē autē
 mēbrorū similiū descēdit & attrahitur à testiculis sicut
 à cucurbita uentosa attrahitur sanguis, & in testiculo
 albat, & accipit digestionē eam uirtute formādi quæ
 est à corde, & tūc cōpletū est ad generationē. Addit idē
 Albertus libro quinto. Sperma cōueniēs & bonū esse in
 tertij septenarij complemēto: tūc enim ut frequētius stat
 longitudinis diameter, & corpus incipit spissari secūdū
 diametros latitudinis, & pfunditatis, & ideo tunc sper-
 ma spissius & glandulosius efficitur, & suus calor effi-

citur calidor superflua in ipsa exiccata humiditate propter qd' cōueniētius est ad generādū . Paulopost ait idē: homo masculus circa xxx. annos habet semen perfecte maturū. Idē libro decimosexto inquit . Est enim sperma substantia aquea butyrosa pinguis cōueniens in multis cum substātia olei, & est in ipso subtile, terreū sicut in pinguibus, uincens tamē in eis quæ talia sunt est spirituale humidū acrēū. lego apud Auerrhoem primo naturalii quōd in spermate, apud generationē hominis nō cessant partes spermatis corrūpi, & partes hoīs fieri donec forma hoīs fuerit cōpleta, & hoc est uerum si forma recipit partitionē. Sin autē nō illud necessario accidit in accidentibus proprijs formæ generatæ. Iohānē Chryso- stomū audi in Matthēū ita loquētem. Alij nāq; sunt fontes spermatis hominū, ac aliūde certe prorūpunt. Quidam à cerebro, quidā à lumbis illū inquietissimū asilum proficisci cōtēdūt. Ego uero nō aliunde dixerim quā à lasciuiā mentis & cogitationis delectu. quippe modestia mētis facit ut naturales motus nullū afferāt detrimētū.

BRVTORVM ANIMAE AN MORTALES.

CAPVT XXXVI.

DISSENTANEVM maxime est coalescere & cōiūgi naturā caducā cū immortalī, cū his duobus nihil sit magis dispar: præterea esset ridiculū putare cū coeūt animātia aiām esse præsto, quæ ilico post statā seminis tēpora trāsmigret in corpus, siue de hominibus, siue de feris agatur. Cæterū pia religio in hoc à Lucretio nō discrepat asserens corpori ferarum animas fundē mortales. Soli uerò homini immortales ad nutum dei in-
sinuari

finuari nõ per traducem & uim sementinam, sed de foris accidere hoc est cœlitus, nec absonũ est hoc à deo curari tanquã in rerũ natura pulcherrimum munus. Hallucinati Pythagoricæ sectæ dogmatistas quis nõ uidet, qui brutorũ perpetuas tradiderũt aias! Nulla enim operatio sensitivæ partis esse sine corpore potest. In aias autem brutorũ nõ est inuenire aliquã operationẽ superiorẽ operatiõibus sensitivæ partis, nõ enim intelligũt, neq; ratiocinantur, quod ex hoc apparet quia oĩa aialia eiusdẽ speciei similiter operãtur quasi à natura motæ & nõ ex parte operationis. Ois enim hirundo similiter facit nidũ, & ois arenea similiter telã, nulla est igitur operatio animæ brutorũ, quæ possit esse sine corpore, cum igitur omnis substãtia aliquam operationẽ habeat, non poterit anima bruti absq; corpore esse, ergo pereũte corpore perit. Item omnis forma separata à materia est intellecta in actu, sic enim intellectus agēs facit species intelligibiles actu inquantũ abstrahit eas, sed si anima bruti manet corrupto corpore, erit forma separata à materia, ergo erit forma intellecta in actu, sed si anima bruti manet corrupto corpore, erit forma separata à materia, ergo erit forma intellecta in actu: sed in separatis à materia, idem est intelligens & intellectum, ut uoluit Aristoteles de anima tertio, ergo anima bruti si post corpus manet, erit intellectualis, quod est impossibile. huic astipulatur Aristoteles libro de anima secundo, qui ait quod intellectuina pars anime separatur ab alijs sicut incorruptibile à corruptibili. Ex his opinio aliquorum Platonicorum, qui posuerunt etiam brutorum animas

Plato transitũ animarũ negauit quãuis aliquibus uideatur cõtrariũ, & Plato deridet Palyngemoniam.

esse immortales. Et sententia Pythagoræ uana uidetur, qui censet etiā feris de feris animā accedere & humanā in belluas transferri, iuxta illud Ouidianū. Spiritus eq̄; feris humana in corpora transit.

MVLIERVM SECRETA.

CAPVT XXXVII.

IVRISPERITI meminerūt aliquādo inhabiles & nimis compressas nasci feminas, quarū claustra maritus perfringere nō potest, repertus est tamen aliquādo iuuenculus opidoquā nerosus qui huiusmodi obices impetuose referauit, & quod dici solet, nodum euigianum, quem soluere nō poterat, abruptit. scribit Albertus libro primo de animalibus matricem in multis esse similem uirgæ uirili. Pythagoras matricem credidit animal esse per se distinctū. De uulua impedita ita quōd uir mulieri commisceri non possit lege in decretalibus de frigidis & maleficiatis & impotentia cōeundi. Similiter illa quæ uiro, cui nupsit inquit, adeo arcta est, ut nūquam ab eo ualeat deflorari, & quæ sequuntur, qui tali impedimēto præditam acceperit uxorem potest nouis se miscere connubijs. Succinit Celsus libro septimo medicinæ feminarū naturalia nōnunquā inter se glutinatis oris cōcubitus nō admittunt, idq̄; interdum euenit protinus in utero matris, interdum exulceratione in his partibus facta, & per malā curationē his oris senescendo iunctis. Ad generationem hæc necessaria sunt, ut femina menses sentiat, & hominis semen nō minus cōcretum sit aut liquidū, quæ pabula genitalia uocat, hoc est apta generatio. Oportet, inquit Albertus cognomento magnus, quōd spermata

sperma generationi accommodatum sit glandulosum, & gradinosum, quia tunc in spissitudine eius potest contineri fortis & multus spiritus cum uirtute formate perfectum & uigorosum partum, qui spiritus cum uirtute sua neque est in subtili spermate, & si esset euaporaret, quale semine non est nisi in corpore uiri. Obiter qui sint qui multum spermatizant non iniucundum erit aut inutile recensere, hi sunt non multum carnosi uel pingues: quonia illis transsit sperma in nutrimentum corporis, qui etiam in colore sunt albi, quonia propter humiditatem habentem materiam spermatis, licet uirtutem sperma facientem & impellentem habeant paucam, & ideo etiam non est improbable quod nigri non multum carnosi neque multum macri multum habent sperma. Similiter autem mulieres albe pallentes aliquatulum magis trahunt & suggunt uuluis suis sperma quam alie, ita quod quasi exsuggunt & exsiccant & debilitat uiros, & huiusmodi causa est quidem, aptitudo imprægnationis talium: quonia albedo significat molliciem in eis, pallor autem destitutionem a sanguine menstruo superfluo, & tunc matrix emundata trahit sperma ex uiri geniali sicut cucurbita. De numerositate partus & fecunditate fetuum lege theologia nostram trimegisticam & ibi miranda reperies. in hominibus rarissime euadunt gemelli, qui sunt diuersi sexus, aliquotiens tamen supueniunt & aliquando uidimus, propter quod ex uno concubitu plures concipi possunt. hæc ex magno Alberto libro de animalibus x x i i. redditur. Omne genus animalium terminum habet sue quantitatis inter minimum & maximum: quæ non pertransit, quos terminos nunquam præterit na-

tura nisi fiat ex errore, ex quo monstra fiunt. Sicut ergo terminū seruare natura cōuenit hominis, ita cōuenit nature omnium animalium, materia enim ex qua creatur animal nō est indeterminata quātitatis, habet etiā terminū & finē notum in natura. Oīa igitur aīalia multos filios simul concipientia plus spermatizant mares & femina quā sufficiat ad creādū partū quog; unū, et ideo ex illa multa superfluitate ab ipsa uirtute formatiua diuiditur materia generationis ad multorum filiorū generationem. Est enim ista uirtus anime habens potestatem in diuidendo sperma, & proportionādo tam cōuenienti multitudini membrorum quā etiā ei quod cōuenit multitudini cōceptuū secundū quātitatem determinatā. Notari dignum est, quod si coitus paululum uires excesserit, subito exhauriet spiritus, stomachū enim labefaciat, atq; precordia, cerebrūq; debilitat. Quo malo nihil ingenio aduersius esse potest. Et fidelibus inuuptis & extra matrimonij leges nō licet huiusmodi perpetrare, nos autem, quibus propositū est nunquā d catholica puritate discere, coitum extra matrimonij leges floccipendimus, eligētes nos magis semper egrotare quā cum saluatoris cōtumelia saluos esse. Quapropter dicebat Apostolus ad Corinthios scribēs qui nō se cōtinent nubat, & ad Theum uolo autem iuniores nubere & filios procreare.

DE SATIETATE ET CRAPULA.

CAPVT XXXVIII.

ANTIQVI moriebantur penuria rerum, fame tabescebāt hoīes illi rudes cū nō su peteret uirtus paradī puidētia. nunc uerō nimia copia & sacitate, qua

quæ plures necavit quàm pestis, fames, gladius, laqueus, authore Galeno. scribit peripateticorū princeps Aristoteles in quæstionibus encyclicis sic. Est enim crapula feruor quidā & desinens inflammatio, quæ plus conficitat quàm temulentia, quòd mentem illa quatit & alienat, ut etiā qui febre uigente ludunt potius quàm dolent, ijdem ubi perducti malo fuere, atq; ad se rediere, indolere occipiunt. hoc enim idem in crapula quoq; & in temulentia solitum est, illi rudes antiqui homiutiones per imprudentiā rerum, credentes comesse alimentum uorabant uenenum. Nunc hi nō uenenum edunt sed immiscent poculis illorū, quos uolunt expungere. Mortē machinatur tales ministro ueneno maiori solertia præditi q̄ illi q̄ sibi imergebāt uenenū per imprudentiā, qd̄ isti cautius sed crudelius & circūspiciētius poculis aliorū immiscēt & infundūt.

DE MATRIMONIO ET EIVS

ORIGINE.

CAPVT XXXIX.

ORIGO matrimonij & amoris ut illa rudi etate esse potuit describitur à Platone ī Symposio. inquit enim Iouem hominem annexum homini diuisisse ab inuicem: postquàm uerò natura hominū ita diuisa fuit, cum quisq; dimidium sui agnitum cuperet inter se concurrebant. Circumactisq; brachijs se inuicem cōplectebantur conflari in unum affectantes, unde fame & torpore deficiebant eo quòd nunquàm seiungebantur: & cum dimidium unū moriebatur, restabatq; alterū, quod superarat rursus aliud ascisebat, similiterq; congredebatur, siue solius cuiusdā totius femine dimidiū esset,

Dd 4 quam

quam feminam nunc uocamus: seu uiri, atq; ita genus hominum deperiebat. quocirca miseratus Iuppiter remediū aliud excogitauit: permutauit genitalia, & quæ prius retrō erant ad anteriores partes transtulit. Antea siquidem cum ad nates hæc haberent, non inuicem sed in terram spargentes semina cicadarum instar concipiebant atq; generabant. Cum uero ad anteriora transposuisset per hæc generationem inuicem fecit expleri: per masculum quidem in femina, hæc de causa ut si amplexu amoueretur, & ad res gerendas conuersi uictum curaret, utiq; ex illo tēpore (ut Plato somniauit) mutuus hominibus innatus est amor. Idem libro secundo de rep. monet ultra censum filios non generandos, ut caueamus & paupertatem & bellum, quod si obseruaretur minus scortorum esset aut furum. sed quoniam uideo taxari Platōnem quod matrimoniū nullum uoluit, quod senserit explicare committitur. Ait enim libro quinto de rep. Quando igitur mulieres & uiri ætatem generationi aptam egressi fuerint licere uiris dicemus cuiuscunq; uoluerint præterquam filiæ atq; matri & filiarum natis, matribus uel maioribus commisceri, licere & mulieribus cui libet copulari præterquam filio, atq; patri, & superioribus & inferioribus earundē. Cū uero hæc omnia mādauerimus interdicens partū talem si contigerit in lucem produci. Si quod autem coegerit ita ponere præcipiemus quasi eius nulla nutritio sit. Patres uero & matres & ceteri cognati quos memorabas quomodo inuicē disceuentur, nullo modo, sed omnes quicunq; nascentur decimo mense uel septimo ex ea die qua quis liberis operam dedit

dedit masculi ab hoc filij sceminae filiae nominabuntur. Na-
 ti autem eum patrem uocabunt, natorum similiter filios il-
 le esse dicet. Isti autem superiores auos et auis nomina-
 bunt. nedum homo coelestis naturae particeps, sed aspis te-
 terrima serpens authore Solino non nisi cum copare suo et
 coniuge uiuere potest, propter quod et mortuo compare
 moritur relicta aspis, et ideo occisore coparis fortissime
 sequitur. Aristoteles in oeconomicis natos senectutis pasto-
 res appellat quasi optimos ac reuerentes patris matrisque
 custodes ac totius domus seruatores. Et subdit: hoc enim
 solo hominum conditio mortalis successione sempiternam con-
 sequitur, omniaque parentum uota huc tendunt. Quod obrem
 qui ista negligit, et deos ipsos uidetur negligere. In eius-
 dem libri calce haec uerba reperies. Voluptas maxima a
 filiis in senectute feliciter educari. Priscianus a iusto, uti-
 li, possibili, decenti, probat uxorem ducendam, inquam ius-
 tum est ducere uxorem, et quod a parentibus accepimus
 reddere uitae, ab utili sic. Multa enim ex nuptiis accidunt
 solatia, a possibili, a similibus possumus quod non decet
 more ferarum uiuere. Firmicus, Astronomicus lib. i. mathe-
 seos docens uitam, quam uiuere debet Astrologus, inquit.
 Sit tibi uxor, sit domus, sit honestorum amicorum copia.
 Non omittere quae libro de anima secundo Themistius
 inquit. Nihil enim natura aequum insitum habetur quam
 aliud quale ipsum est parere, ut animans animam frutex
 frutice procreet, properando peremit, pereundo diuinae
 naturae particeps fiat, cuius desiderio tenentur omnia
 quantum cuique est satis, eiusque gratia, quae natura sunt
 agunt, quicquid agunt ita uolente et postulante natura. Co-

iugium nō esse sine dote, occultas nuptias prohibitas, cūr
 femina uelentur, quod quarto digito hoc est minimo
 proximo annulus inferitur, qualis uxor esse debeat. unde
 nuptiæ dicātur lege in decretis canonicis. Augustinus li-
 bro decimo quinto de ciuitate dei copulationē maris &
 foemine seminariū ciuitatis appellat. scribit Eusebius lib.
 quinto de preparatione euangelica quōd cum à Socrate
 quidam quæreret duceret ne uxorem, utrum facies, in-
 quit, pœnitebit. Plutharchus, sanxit ut sponsa cum uiro
 clauderetur, unaq; cotoneo malo pro bellarijs uestirentur,
 ut ter in mense omnino congregeretur uir cum uxore.
 Nam si minus liberi nasceretur fore putabat ut huius
 modi honor ac benignitas uiri aduersus pudicam mu-
 licrem per multas frequenter collectas indignationes tol-
 leret, nec sineret penitus odio abalienari animos. Ex cae-
 teris autem matrimonij dotes sustulit, tres tamen uestes
 & quædā parui empta uasa, aliud præterea nihil nuptiā
 secum importare iubens. uoluit autem uiri uxorisq; con-
 fortium non precio ac mercede, sed liberorum charitate,
 gratia, beneuolentiāq; coniungi. Cohibere me non ualeo
 quin diui Hieronymi de multinubis duobus uerba scitu
 dignissima ponā. inquit ille ad Gerontiā de monogamia,
 uidi duo inter se paria uilissimorum è plebe hominum
 comparata, unum qui uiginti sepelisset uxores, alteram
 quæ uigesimum secundum habuisset maritum, & extre-
 mo sibi, ut ipsi putabant, matrimonio copulatos summa
 omnium expectatione uiroꝝ pariter ac foeminarum
 post tantas rudes quis quæ prius sepulturae efferret. uicit
 maritis, & totius urbis populo consumente coronatus, &
 palmam

palmam tenens, adorāsque per singulos sibi acclamantes,
 uxoris multinubæ feretrū præcedebat. Homerus autho-
 re Platone scribit Oceanū deorum originem instituisse,
 & Thetiden genitricem idem uoluit Hesiodus, aut præ-
 terea Orpheus, oceanum primum pulchri fluium cō-
 iugium inchoasse, qui cum Thetide germana se sua cōmi-
 scuit. Phocylides Græcorum sapientissimus habitus in-
 ter cætera documenta quibus humana uitā instruxit hoc
 protulit, ne maneat celebs ne sine memoria pereas. Da ali-
 quid naturæ, & ipse gigne iterum sicut genitus es. hoc
 idem Pythagoras, hoc circumspiciissimi quique circumspe-
 xerunt. Gignere liberos Plautus latinæ deliciæ parens
 lepidum somnum iudicauit. Quare Metrodorus ait uxo-
 rem habes, dulcius tibi continget habitare. Metellus il-
 le Pontifex maximus in oratione de ducendis uxori-
 bus necessariam esse retur successionem istam federe con-
 nubij succidaneam, molestiam uxorum uinculum dicti-
 tans, nec ut imperiti intelligunt connubium sacrosanctū
 premens, sed potius nos ipsos qui morositate nostra id mo-
 lestiam facimus, qui si uxorem sinistram pasciscimur, cō-
 tinentes euadimus, quæ ad externa ferenda iurgia dome-
 stico nos monuit umbone: si optimam, geminatis uirtu-
 tibus insignimur. Augustus Cæsar cuius secula dicta
 sunt aurea in celibes insurgit Iulia lege apud Romanos
 sanctissima, is quæ hominibus præmia matrimonium af-
 ferret oculato monstraturus inditio nepotulos suos edu-
 cens sublime populum hortabatur ad huiusmodi pi-
 gnora dulcissima tollenda. Nullibi gentium legi pu-
 nienti non subiacet celibatus. Nullibi gentium non
 lauda

laudatur ipsum coniugium quod turtur in sito coelitus
 instinctu religiose seruat: compare sui defuncto nec fon-
 tes illimes bibit, nec frondentibus ramis hospitatur, nec
 suorum letanti gregi se credit: sed aërea residens in ul-
 mo ciulat & obmurmurat. leones, elephantes, imma-
 nes uiperas, uim quandam matrimonij sentire perhibet.
 Natura igitur latenter aurigante in connubium feri-
 mur, quando huc feruntur bruta quæ duntaxat naturæ
 remigio feruntur. Nec mirū si Virgiliana Dido Aeneæ
 condonare parata est omnia, si modo paruulus aula lu-
 deret Aeneas, qui se tantum ore referret. Paulus Aposto-
 lus paracliti uas spiritus, tuba coeli, athleta fidei, nonne
 classicum sic incinuit. Melius est nubere quam uri. Nec
 immerito multi Hieronymum limo aspexerunt de con-
 iugatis parum honorifice sentientem. Nec desunt (quod
 tamen non credimus) qui secunditati connubiali uirgini-
 tatem postponant, hac utentes illatione. Esse satius est esse
 quam non, matrimonio sumus, uirginitate nō sumus: uir-
 ginitate igitur matrimonium potius, priuatio ex uirgi-
 nitate oritur, ex matrimonio sufficimur. Amplius, non
 æquè bene sine uxore uiuitur, quòd authore Accio Plau-
 to nemo solus sapit. uxori domestica, forensia marito con-
 ueniunt. hoc erat quod conditores urbium significare uo-
 lentes fulco urbem signabant, qui uacca interna, boue
 exterius posito liberatur. addamus & hoc à De-
 mosthene mutuatum. Lex est dei mens,
 cui auscultare deceat, illa connubiū
 iubet. Connubium ergo non
 subterfugiatur.

Q V A L I S M A R I T V S E S S E

debet qualis ue uxor, ac de dilectione
parentum in filios.

C A P V T X L .

TH E O P H R A S T V S diuinæ uir eloquætiæ in li-
bello, cui titulus est aureolus, censet nec impruden-
ter aut temerè quæquam in maritorum numerum ascri-
bi deccre, immo huc multa cõpetere, in uiro summa mo-
destia, prudentia, bona corporis constitutio, res familia-
ris & bona fortunæ educandis pignoribus idonea requi-
runtur, in muliere summa castitas, ingenium patiendi &
abstinenti uirtute roboratum, quod cum acciderit dubio
procul laudabile id, faustum felixq; futurum est genia-
lis thorifœdus, uirtuteq; duce, comite fortuna, nuptias
istas laude omni ferruminatas haberi, atq; sublato pollice
excipiendas. Profecto parentum filij sunt anima. Euripide
autore, illa imago inquam illa oculos nostros eo radio di-
uerberat, quæ nec fæces ueneris mellitissimæ, nec amoris
nectareæ superant uredines, quæ & prudentissimos ui-
ros aliquando desipere coegerunt. siquidem Themisto-
cles lux Athenarum inuentus est harundine cum filio-
lis suis equitare, amicum id arguentem obscrauit nemi-
ni hoc palam faceret donec & ipse liberos suscepisset.
idẽ dicere solebat filiũ suum imperare matri, matrẽ sibi,
se uerò populo. Sed ut tandem colligam mirari non desi-
no esse qui hanc humanam animi corporisq; copulam
auerferentur, cum non ignorent qui consummati sunt habi-
ti uxore duxisse: & in maritorum ordinem censerì uo-
luisse, ab hoc recedere ius humanũ diuinumq; est rescin-
dere.

dere. Si sanctionum priscarum de nubēdis ordinibus instituta, honores maritorum, premia coniugatorū recensere libeat, esset perinde frōdes ac si quis ab Ida, Et summam Lybico de mare carpat aquam. prudens sciensq; pertranso ex consulibus illi fasces indulgeri qui auctior natorum numero corruscarent.

VENVS DIMINUIT VIRES, ET MA-
res multum coeuntes citius senescunt.

CAPVT XLII.

ASSIDVVS usus ueneris uires detrahit, quibus detractis homo fit aliosus. Obiter scito mares multū coeuntes citius senescere: eo quod subtile & calidū per coitum exit ab eis humidum, & remanet uiscosum frigidum humectans, & non augens, & illud est causa canicie & senectutis. Sūt in coitu tria necessaria, appetitus uidelicet imaginatiuus, spiritus, & humor: addit Auicenna uentositatem, quorum appetitus auctore Constantino monacho est ab epate, spiritus à corde, & humor à cerebro precipuè, sed communiter à toto corpore, uentositas est à calore humidum in uentositatē dissolvente & ad membra genitalia dirigente.

AMICITIARVM EXEMPLA.

CAPVT XLII.

QUATVOR amicitiarum exempla fuisse certissimum est, Thesei & Pirithoi, Achilles & Patrocli, Tydei & Polynucis. obiter dulcissima symmachi in epistolis uerba sed acriter audi. Mollis est animus diligentis & ad omnē sensum doloris argutus. Si tractes negligentius, ocio marcescit ut rosa. Si durius teneas liquet
ut li

ut lilium. Audi Manlium libro secundo phebais modulis
in amicitie laudes assurgentem. Nihil ex semet natura
creavit pectore amicitie maius nec rarius unquam, unus
erit pylades, unus qui mallet Horestes ipse mori, dixit
amicities.

AUTHORIS PROTESTATIO
ATQVE CONCLUSIO.

ILLUD in calce operis addimus Symphorianū Cam
pegium in his commentarijs ac in hoc Periarcho ni-
hil omnino approbare nisi quod à Romana tantum ec-
clesia ac catholica decretum atq; assertum fuerit, ne quis
maiore audacia, quàm iudicio ad maledicendum atque
obtrectandum rapiatur. Quapropter omnia dicta mea
ortodoxæ fidei subijcio.

FINIS.

ERRATA
...
...
...
...

ANTHONII PROTESTATIO
ATQUE CONFESSION.

...

HORTVS

GALLICVS, PRO GALLIS IN GALLIA

scriptus, ueruntamen non minus

Italís, Germanis, & Híspa

nis, quã Gallis ne-

cessarius.

SYMPHORIANO Cæpégio Equite aurato ac Lotharingorum Archiatro Authore, in quo Gallos in Gallia omnium ægritudinũ remedia reperire docet, nec medicaminibus egere peregrinis, quum deus & natura de necessarijs unicuique regioni prouideat.

L V G D V N I
IN ÆDIBVS MELCHIORIS ET GA-
SPARIS TRECHSEL FRATRVM.

M. D. XXXIII.

20 HORTVS

GALLIÆ PRO GALLIIS IN GALLIA

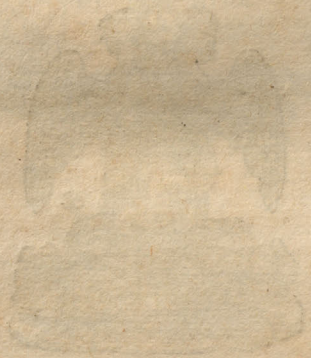
scriptis, inueniuntur non minus

leale Germanis & Hispanis

hisque Gallis nec

collatus.

1. In Hortis Gallis, inueniuntur non minus
leale Germanis & Hispanis, hisque Gallis
nec collatus. Inueniuntur non minus
leale Germanis & Hispanis, hisque Gallis
nec collatus.

IN GALLIÆ, GALLIÆ ET GALLIÆ
GALLIÆ ET GALLIÆ
GALLIÆ ET GALLIÆ

ORDO LIBRO

RVM IN HOC VOLVGINE
CONTENTORVM.

Hortus Gallicus Frãncisco Galliarum Imperatori dicatus.

Campus Elysius Galliaë Francisco a Turnone dicatus.

Apologetica disceptatio de sanguinis missione ac pharmacia exhibenda in Causone & sub Cane ad Hieronymũ Mõtuũ amicũ suũ.

Panegyricus Ioãnis Cãpegij Symphoriano auunculo dictus.

Speculũ medici Christiani de ueris & salutaribus animi & corporis remedijs Antonio filio dicatus.

Theriaca Gallica una cum Mystridatico Gallico.

Item Periarchon utriusq; philosophiaë in artem medicam.

HORTVS GALLICVS SEPTEM
CONTINET LIBROS.

Primus est de Galliaë laudibus ac

moribus & Gallorum complex
tionibus.

Secundus de medicinis benedictis
Galliæ.

Tertius de pharmacijs uenenosis.

Quartus de aromatibus.

Quintus de arboribus cordi amicis.

Sextus de odoratissimis fructibus.

Septimus de condimentis & olea
ginosis.

CAMPVS ELYSIVS QVINQVE
CONTINET LIBROS.

Primus est de medicinis digerenti
bus & euacuantibus.

Secundus de alterantibus membra.

Tertius de syrups laxatiuis.

Quartus de pulueribus cordiali
bus.

Quintus de lapidibus & metallis
& gemmis.

AVGVVS

AUGUSTIS

SIMO ILLUSTRISSIMO AC CHRISTIANISSIMO

Principi Francisco Valesio Francorum Regi,
Celtarum Belgarum, ac utriusque Gallie Imperatori
Symphorianus Campegius Lugdunensis,
Lotharingorum Archiatros.

S. P. D.

V'M DE HORTIS GALICAE, ubi herbae, olera, arbores, & plantae nascuntur, opus his diebus proximè elapsis absolutum, Christianissime Rex, diligenter inquirere, cuinam esset dono tradendum, nemo mihi

laboribus nostris dignior visus est, quam tu Francisce Francorum, Gallorumque Rex. Quis enim huius horti Gallici, qui duobus voluminibus concluditur, magis idoneus possessor habebitur: cum de campis, viridarijs & hortis, quos Graeci Paradisos, Latini etiam Pomaria & Viridaria uocant, inscribatur: quam is, qui est omnium clarissimus, adeo ut iure ac merito Microcosmus per excellentiam nominandus sit: quod uni duntaxat tibi aetate nostra conuenit. Nam cum totum seculum orbem animo perlustrarim, nemo profecto est, quem tecum conferre possimus. In te enim tot tantaque uirtutis ornamenta conspi-

cimus, ut non modo uirum unum, sed totum serè genus humanum simul congesta decorarent, nec impræsentiarum de dignitate corporis, qua cæteros mortales uel æquas, uel antecellis, sed de animo, hoc est ipso homine loquor, qui Microcosmus est. Tu enim rei militaris consultissimus, historiæ Christianæ ac Romanæ peritus, eloquentiæ Gallicæ princeps, totiusq; Matheseos pater, faciendæ Romanæ ac Cæsareæ alumnus, ea documeta doctrinæ & ingenij tui iandudum dedisti, ut plures, (ita nunc loquar) in te animas, hoc est ueros homines (ut alter Microcosmus) esse cernamus. Non enim tam propensa beneuolentia in uiros peritos esses, nisi iudicio animi tui, honore dignos esse cognosceres. Unde fit ut doctissimis uiris recte consultum iudicemus, ipsi enim iudicium tuum, quod acutissimum esse intelligunt, reformidantes nihil ad te adferunt, nisi summa industria excultum, & acri diligentia elimatum. Nam ineptiarum, quibus nostra tempora redundarunt, causam in imperitos principes reijciunt: qui cum doctos pariter & indoctos uno ordine habuerint, effecerunt ut pauci ueræ doctrinæ essent amatores. Ex qua quidem re factum est, ut homines non tam uirtutis quam munerum fuerint sectatores. Sed tibi Christianissime Rex studiosi ob munificentiam debent multum. Cum uero iudicij tui stimulo Parisienses ad studium literarum ueramq; doctrinam, maioremq; industriam impellatur, ut sese tibi perquam maxime obnoxios fateatur, necessarium est. Maiora enim iudicij tui acumen, quam munificentia uis ipsa contribuit: illud enim doctos accuratosq; reddit, hæc opulètos. Sed hæc non æquæ preciosa esse manifestat

nifestat Horatius, Nilius argentum est auro, uirtutibus
aurum. Sed cum tibi Christianissime Rex diuitiarum co-
piam Deus Opt. Max. tribuerit, & literarum principa-
tum parauerit industria, Rei Christiane administratio-
nem optima de te opinio, plurimarum rerum usus, &
temporum conditio attulerint: ita uixisti, ut diuitias ad
liberalitatē, doctrinam ad exemplū, Rei Christiane gu-
bernacula ad communem usum emolumentumq; direxe-
ris: adeo ut pauperes ditaueris, imperitos erudiueris,
Remq; publicam fluctuantem ita firmaueris, ut mole sua
iam stare, nec inimicorum iniuriam, nec hostium minus
curare uideatur. His igitur moti Hortum Gallicum
mittimus expectantes iudicium tuum. Quod si
in rem nostram candidum fuerit, subli-
mi feriam Sydera uertice, red-
darq; ad alia quoq; scriben-
da alacrior.

INDEX

INDEX EORVM QVAE

praecipua in Horto Gallico continentur.

A

A Er temperatus in Gallia.	lib.1. cap.1.
Anglia multa mutuatur à Gallis.	eodem.
Aurum & argentum in Gallia.	eodem.
Amnium cursus Gallie.	eodem.
Agri Albigenfium fecundi.	eodem.
Arabes & Poeni Barbari.	lib.1. cap.3.
Aromata Indorum.	eodem.
Arabes Arabibus fcripferunt.	eodem.
Aromata Aegyptiorum.	eodem.
Angelorum panis.	lib.2. cap.5.
Atriplex quid fit.	lib.2. cap.14.
Animalia uenenofa.	lib.3. cap.1.
Abditæ proprietates.	lib.3. cap.eodem.
Auenzoar de medicinis uenenofis.	eodem.
Agarici proprietates.	lib.3. cap.8.
Amaracus.	lib.4. cap.3.
Arborum natura.	lib.5. cap.1.
Axungia & Adeps.	lib.7. cap.5.

B

Barbari ineptè fcripferunt.	lib.1. cap.3.
Barbari Barbaris fcripfere.	eodem.
Brassica natura.	lib.2. cap.13.
Buchormariem.	lib.3. cap.7.
Bugloffia.	lib.4. cap.12.
Borrage.	eodem.
Butyrum quid fit.	lib.7. cap.4.

Copia

I N D E X.

C

- Copia rerum humanarum in Gallia. lib. 1. cap. 1.
 Calidi fontes in Gallia. lib. eod. & cap.
 Complexio Gallorum. lib. eodem. cap. 2.
 Colores hominum secundum loca. eodem.
 Celtica Gallia. lib. eodem. cap. 3.
 Cartami uirtus. lib. 2. cap. 4.
 Coelestis manna. lib. eodem. cap. 5.
 Cataputiae natura. lib. 3. cap. 5.
 Cherua. eodem.
 Cucumeris asinini natura. lib. eodē. cap. 6.
 Cyclaminis proprietates. lib. eodem. cap. 7.
 Croci uirtus. lib. 4. cap. 5.
 Cupressi natura. lib. 5. cap. 4.
 Cydoniorum uirtus. lib. 6. cap. 4.
 Citrus. lib. 6. cap. 2.
 Caules. lib. 2. cap. 13.

D

- Descriptio Galliae. lib. 1. cap. 1.
 Differentia inter manna Iudaeorum & nostrā. lib. 2. ca. 5.
 Daphnoidos. lib. 3. cap. 3.

E

- Europa uera aromata. lib. 1. cap. 3.
 Ebuli natura. lib. 2. cap. 2.
 Ellebori natura. lib. 3. cap. 2.
 Esule uires. lib. 3. cap. 4.

F

- Francorum, id est Gallorum Complexio. lib. 1. cap. 2.
 Fillicula, id est polypodium. lib. 2. cap. 3.

I N D E X.

Fumaria herba.	lib.2. cap.8.
G	
Gallie descriptio.	lib.1. cap.1.
Gallie comparatio ad alias prouincias.	eodem.
Gallia auro & argento abundat.	eodem.
Gallia Narbonensis.	eodem.
Gallorum complexio.	lib.1. cap.2.
Galli minus cæteris phlebotomandi.	eodem.
Granata mala.	lib.6. cap.3.
H	
Hortus Gallicus, siue uiridarium.	lib.1. cap.1.
Hominum dotes.	lib.1. cap.2.
Hermodactylorum uenenositas.	lib.3. cap.9.
I	
Iuniperus.	lib.4. cap.5.
Iulius Celsus de Gallis.	lib.1. cap.2.
Ius Gallorum.	lib.2. cap.10.
Ireos quid sit.	lib.3. cap.10.
L	
Laureola.	lib.3. cap.3.
Loca temperata.	lib.1. cap.1.
Loca naturas definiunt.	lib.1. cap.2.
Loci mutatio complexionem uariat.	eodem.
Lupuli uirtus.	lib.2. cap.11.
Libanotis.	lib.4. cap.1.
Limonium uirtus.	lib.6. ca.1.
M	
Monti Massulani usus.	lib.1. cap.2.
Mutatio loci complexionem uariat.	eodem.
	Medicinae

I N D E X.

Medicinae benedictae quae sunt.	lib.2.
Mercurialis herba.	lib.2. cap.1.
Manna Briansonis.	lib.2. cap.5.
Man quid sit.	eodem.
Manna filiorum Israel.	eodem.
Malua.	lib.2. cap.12.
Menta.	lib.4. cap.9.
Maiorana.	eodem. cap.10.
Myrtus.	lib.5. cap.6.
Mala Cydonia.	lib.6. cap.4.
Mala Persica.	eodem. cap.5.
Mellis natura.	lib.7. cap.1.

N

Narbonensis provinciae dotes.	lib.1. cap.1.
Natura medicinarum fortium.	lib.3. cap.2.
Nulla medicina sine ueneno.	eodem.
Narantia quid sint.	lib.6. cap.2.

O

Ocymum quid sit.	lib.4. cap.2.
Olea quid sit.	lib.5. cap.3.
Olei natura.	lib.7. cap.2.
Oleum nucum Raphani & Rape.	eodem. cap.3.

P

Pompeij Trogi de moribus Gallorum.	lib.1. cap.1.
Polypodij uires.	lib.2. cap.3.
Pharmaciae uenenosae.	lib.3. cap.1.
Pharmacum forte uenenosum.	eodem. cap.2.
Persicum malum.	lib.6. cap.5.
Pix liquida.	lib.7. cap.7.
	Prunorum

I N D E X.

Prunorum natura.	lib.2. cap.11.
Q	
Questio curiosa de natura locorum.	lib.1. cap.3.
Questio de manna.	lib.2. cap.5.
R	
Regionum Epitheta.	lib.1. cap.2.
Regio Gallica unde dicta.	lib.1. cap.1. & 2.
Rosa & eius succus.	lib.2. cap.7.
Rosmarinum.	lib.4. cap.1.
Rute proprietates.	lib.4. cap.11.
Rape Raphanum.	lib.7. cap.3.
Resine omnes.	lib.7. cap.6.
S	
Sambuci uirtus.	lib.2. cap.2.
Siluestris Cucurbita.	lib.3. cap.6.
Saluae uirtus.	lib.4. cap.4.
Serpillum.	lib.4. cap.6.
Satureia.	lib.4. cap.7.
T	
Tullius de Gracis.	lib.1. cap.2.
Thymbra siue Satureia.	lib.4. cap.7.
Thimi natura.	lib.4. cap.8.
Tedaresina.	lib.7. cap.6.
V	
Violarum proprietates.	lib.2. cap.6.
Venenum quid sit.	lib.3. cap.1.
Veneni species.	eodem capite.
Veratrum.	lib.3. cap.2.
	HORTVS

HORTVS GAL

LICVS, SYMPHORIANO

Campegio Equite Aurato, ac Lotharino-
gorum Archiatro Authore.

ALLIA Europæ prouincia est.

Hæc inter Hispaniam & Ger-
maniam posita & alpibus &
pirenæis montibus clauditur,
sicut minor utraq; terra, ita
utraq; fertilior. Nam neq; ut

Descriptio
Galliæ.

Galliæ cõpara-
tio ad Germa-
niã & Hispani-
am.

Hispania uiolento sole torre-
tur, neq; ut Germania assiduis frigoribus fatigatur. Sed
media inter utraq; hinc temperato calore, inde felici-
bus & tempestiuus imbribus, in omnia frugum gene-
ra fecunda est. Cœli eius ea est clementia, ea felici-
tas, ut nec immodicis aestuet caloribus, nec rursus ar-
elicis frigoribus torpeat. Tam moderata loci natura,
tam blanda amoenitas, ut innocentissimus ubiq; ac salu-
berrimus aër, diutius nescias an mollius trahatur. Hinc
temperato calore in omnia frugum genera fecunda est,
adeo ut nõ ipsis tantum incolis uerum etiam Hispaniæ,
Britanniæ, Germaniæq; cunctarum rerum abundantiã
sufficiat. Hinc enim non frumenti tantum copia magna
est. Verum etiam uini, mellis, oleiq; nec ferri solum ma-
teria præcipua est, & argenti. Iam lini spartiq; uis in-
gens. Hic mille paludes latifundia occupant, nec tenuissi-
mo cespitum corio statim arena subest. Peculiare Germa-
nie

Aer tempera-
tus in Galliæ.

Copia rerum
humanarum
in Galliæ.

HORTI GALLICI

*niæ, & Septentrionis malum. Dixeris hic Palladem cū
 Baccho certasse, maior ne uini copia an olei exundaret.*
Anglia multis quibus Anglia quum non tam careat quàm indigeat.
indiget. Fateantur Britanni oportet se duos preciosissimos na-
Curfus am- tura liquores Francis debere. In Gallia cursus annium
niū in Gallia. non torrentes rapidiq; ut noceant: sed plerunq; leues
 & uineis, campisq; irrigui, estuarijsq; Oceani affatim
Auro & ar- piscosi, pleriq; etiā diuites auro, quod in paludibus ue-
gēto abundat hunt. Salubritas coeli per omnem Galliam, æqualisq;
Gallia. æris spiritus, nulla paludum graui nebula inficitur.
 Huc accedunt & marine aure undiq; aduersus asidui
Narbonensis terrestri spiritu præcipua omnibus sanitas redditur.
Gallia dotes. Narbonensis prouinciæ dotes, quis pro merito attigerit?
 tam suaueis florum odores? tam numerosos succorum
 saporis? tam uarios insectricum herbarum colores, tot
 suaue rubentia cocci grana? Flagrantes Thymo, Salium
 ca, Libanotide campos? Emicantes benignè calidorū for-
Albigentium tū scaturigines? Fertilissimos croci Albigeiorū agros:
agri fecundi. tot munifica opacorum nemorum genera, tam teneras
 luxuriantis soli glebas? tot leta apricorum collium ui-
 neta, tam superba frugiferarum arborum poma? tam
 multiplices pecorū greges? sed que alia pars terrarum
 urbibus frequentior? que sacratissimis ædibus sanctior?
 que uirorum forma liberalior? que morum dignatione
 acceptior? que Christiane fidei cultu unquā habita est
Pompeij Tro- religiosior? Et ut Pompeij Trogi abreuiator Iustinus
gi de Gallorū scribit, Gens Gallica aspera, audax & bellicosa, que pri-
moribus opi- ma post Herculem, cui ea res uirtutis admirationem &
mo.

immor

LIBER I.

Immortalitatis fidem dedit, Alpium inuicta iuga & frigore intrastabilia transcendit, sibi domitis Pannonijs uaria bella gesserunt. Tantus autem terror Gallici nominis & armorum inuicta felicitas erat, ut aliter neque maiestatem suam tutam, neque amissam recuperare posse sine Gallica uirtute arbitarentur.

DE COMPLEXIONE GAL-
LORVM ET MORIBVS.

CAPVT II.

GALLIA Regio lactea & candida dicitur, nam Vnde dicatur Gallia.
 præter ceteros albi sunt Galli. Quapropter à Γάλα.
 Græcis propter huiuscemodi colorem Galatæ dicuntur Galenus Gal-
liam meminit.
 ab eo, quod est Gala, id est lac. Quare in libro de Sanguinis missione Galenus Phlebotomiam minus quam ceteris nationibus conuenire consulit, cum inquit, Quod ad ætates quidem attinet in pueris minus detrahimus quam plenitudo commouet, quod ad corporis habitus in cædidis, & quibus mollis teneraq; est caro, quales Galli sunt. Hæc Galenus. Sunt enim Galli natura albi, sanguine subtili cum pituita abundantes. Est uero sanguis calidus & humidus, pituita uero frigida & humida. Ratione sanguinis ridibundi ferè sunt uisui, corporeq; floridi: & quandoq; coloris uenusti. Sed ex pituitæ dulcis affluentia somni copiam profluere coniectant medicorum scholæ, uelut ex acetosis fæcæ, ex salsis sitim, ex crudis sitis interpellationem. Galli igitur natura molles, tenerasq; carnes habentes. Quapropter minus ceteris nationibus ueniunt phlebotomandi Galli min⁹ ceteris nationib⁹

HORTI GALLICI

phleboto-
man-
di.
Error Parisi-
ensium.

tomandi, atq; pharmacijs fortibus purgandi. Neq; te mo-
ueat rudis usus Gallorum, & maxime Parisiensium in
sanguinis missione à ratione alienus, & communi erro-
re introductus, ne dum multitudini placere studes, mul-
torum uitam perdas: neq; enim satis iusta est occasio ad
delinquendum, cum multis errare. Neq; etiam te moueat
Montispedentium rudis usus Scamoneæ, Colochintidis,
ac aliarum medicinarum uenenosarū à ratione alienus,
ac etiam communi errore Arabum & Pœnorum intro-
ductus. Hic enim error ex Arabia originem habuit. Sunt
enim Arabes Mahometicæ sectæ fautores, qui donis dei
gratuitis abutuntur. Mahumetisæ qui Aphricam, Aegy-
ptum, Arabiam & Syriam inhabitat, & olim maiorem
partem Hispaniæ occupabant, stultitiâ eorum indicante
uocabulo Mori nominantur. Qui enim et Moros à Gra-
cis, dicitur Nabal ab Hebræis, Fatuus à nobis. Non enim
omnium æque nationum corpora sunt ad sapientiæ ac
intelligentiæ perceptionem idonea. Seres enim & qui
extrema mundi climata inhabitant, tantum ab eorum
complexione qui clima quintum incolunt, elongantur,
ut complexio quæ uni genti salubris est, plerunq; alteri
mortem cõsciscat, ut Persicum in Persia uenenum erat,
& in Aegypto factū est cordis amicum. Et Scamonium in
Colophone mediocre pharmacum, & in Antiochia &
Carrasceni uenenosum. Item Scamonium Persis & Pœ-
nis mediocre solutiuum, Gallis uero ac Germanis per-
niciosum ac uenenosum. Sic de Colochintide ac Tur-
bit dicendum uenit. Et ut corporum dispositionibus,
sic moribus, legibus, sententijs differunt & ingenijs.

Vnde

Vnde & Latini superciliosi ac elati dicuntur. Vani Ligures, Galli feroces, iactabundi Hispani, Poeni foedifragi, Britones inurbani, Germani fortes, Itali graues, & inter se seditiosi. Loca plerunq; hominum naturas definiunt. nam ad Septentrionem habitantes ferè sunt uasti corpore, simplices, animosi, exigui consilij. Ideo precipites, non tam dociles: medicinas solutiuas, ac, ut uulgus medicorum nominat, eradicatiuas non ferentes.

Qui ad meridiem capillis sunt nigri, delitijs soluti, graciles, dociles, acerrimi ingenij, leues, mendaces, proditores, occultas habentes rerū intelligentias, medicinas fortes ac uenofas ferentes. Ideo Hieronymus inquit, unaqueq; prouincia sua habet proprietates, unde uanos Mauros, & feroces Dalmatas Latinus pulsat historicus. Timidos Phrygas omnes poëtae lacerant. Athenis expeditiora nasci ingenia Philosophi gloriatur. Ipsum Israël graui corde, & dura ceruice omnes scripturae arguunt. Græcos leues, & apud Cæsarem sugillat Tullius, dicēs: aut leuium Græcorum, aut immanium Barbarorum. & pro Flacco ingenita inquit leuitas, & erudita uanitas.

Et de Gallis Iulius Celsus libro quinto inquit. Galli homines sunt aperti, minimeq; insidiosi, qui per uirtutem magis quàm per insidias dimicare consueuerunt. Et Bernardus de Romanis ad Eugenium Papam ita scribit. Quid tam notum seculis quàm proteruita Romanorum? Gens insueta paci, tumultui assueta, gens immitis & intractabilis, subdi nescia, nisi cum non ualet resistere. Hæc igitur quæ ad bene beateq; uiuendum tanti momenti sunt, non nostræ sunt facultatis, sed aliunde suppeditantur.

Regionū Epithera.
Latini.
Galli.
Hispani.
Poeni.
Germani.
Itali.
Loca naturas definiunt.

Mores hominum secundum loca & climata.

Hieronymi pulchra aueritas.

Tullius de Græcis.

Iulius Celsus de Gallorū moribus.
Diuus Bernardus de proteruita Romanorū

Licet enim bene mori nostri sit arbitrij, tamē bene nasci
 nostræ nō est potestatis. Sic enim statuit deus ut hoies uarij
 quocq; igenij, & multiformis animi ac industriae, quæ
 admodū & cætera nascerentur, atq; ut unusquisq; sua
 cōtenteretur sorte. Ipse enim solus deus est qui nouit oīa,
 & solus qui potest. Ipse est qui prima ipsius orbis funda-
 mēta in orbē coniecit, & immēsi maris aditū, & semitā
 mortalibus patefecit, quiq; uitæ huius cōmoditates oēs, dā-
 gnitates, honores præstitit, q̄ sydera discernens unicuiq;
 quā uoluit sortē tradidit. Quibusdā enim ut terrā cole-
 rēt, atq; inde sibi diuitias et opes cōpararēt, alijs autē ut
 arte aut pelago piscarētur sibi uictū, aut mercimonia cō-
 mutarēt, alijs ut scientiæ & philosophiæ studijs se dede-
 rent, atq; inde honores aucuparētur & laudes. Multis
 etiā ut cæteris præessent, iuberent & imperarēt. Ideoq;
 nō mirandū si hoies uariā inter se sunt, nō solū fortunā,
 sed etiā naturā cōscuti: cū uidemus regiones & loca, eā
 quoq; uarietate adepta: postq̄ una quidē lacteos hoies, ut
 Gallia pariat: alia subalbidos, ut Florētia: alia fuscōs, ut
 Hispania: alia prorsus aduslos, ut Africa & Aetiopia:
 aut similes multis floribus, quales generat Assyria.

AVICENNA, RASES, MESVES, SERAFIO,
 suis seculis scripserunt, suæ etiam genti, Arabes
 Arabibus, idq; in suo etiam cœli climate.

CAPVT III.

Arabes et Pœni Barbari oēs
BARBARIS scripsere, & Arabes Arabi-
 bus: Galli igitur Gallis, & Hispani Hispanis: &
 quilibet etiā suæ genti scribere debet: quare nos Gallis
 scribere debemus. In Gallia Celtica agimus, nō in Arabia,

aut Aegypto, nō in India, quas nationes cōstat aliā tēpe
riem, aliud coelū, aliā autē coeli reuolutionē habere. Sed
forsitā curiosus quidā rerū nouarū inuestigator ac lon-
ginquarū regionū ac extranearū amator thymiamatū
obijciet, nihil nos proferre posse ex nostris terris, quod
cynamomo, gariophilis, calamo aromatico, zinzibere,
pipere equaliter confortet ac calefaciat. Item nihil quod
reubarbaro, cassia fistula, myrabolanis equaliter eua-
cuet. Item nihil quod scamonio, colocynthide, turbit, ita
humores eradicet, ac à remotis & lōginquis mēbris eua-
cuet. Id respondemus, nostra culpa fieri, qui hoc ignora-
mus, uerū id palatū nostrū nō fert, quia nō titillat, quod
nō ex Arabia aut India asportatur. Ergo damnas tu, for-
tasse obijciet ex illis aliquis importunus cauillator, magi-
strales illas Mesue ac Serapionis cōpositiones, ex quibus
ad oēs morbos promūtur medicamina: Bona uerba, scri-
ptores nō dāno, nisi quantū inepta Latine nobis reddita
sunt, & periculū est ob hanc rē ne in multis cū periculo
eos imitemur: sed neq; ullius quoq; merced dāno, sed aio,
suis seculis scripsisse, suae etiā gēti, Arabes Arabibus, Bar-
baros Barbaris, idq; in suo etiā coeli climate. Nec minus
cataputia laxat, urit, siccāt, attrahit humores ac pellit
in nostro climate, q̄ apud Arabes scamoniū. Nec minus
esula aut laureola pituitā trahit ac expellit in Gallia q̄
apud Poenos aut Persas et remotissimos Indos colocin-
tis. Nec minus elateriū hoīes euacuando turbat, q̄ apud
Mesuem ac Serapionem eorum turbat. Sileo quod alia se-
cula sunt. Deinde quod i Gallia Celtica, & apud Christi-
colas agimus, ubi satius moriendū est, quā contra Chri-
sti legem

Quaestio cu-
riosa.

Aromata
Indorum.

Respon-
det pro-
posita qua-
estioni.

Barbari inepte
scripserunt.

Arabes Arabi-
bus non Lati-
nis scripserūt.

Gallia Celtica, *si legem fratrem uenenis interimere. Sumus autem Chri-*
 id est, Lugdu- *stiani, non Mahometistæ: Galli, non Arabes, aut Aegy-*
 nenlis, *ptij, non in India nati, aut Palestina: quas nationes con-*
 stat aliam temperiem, aliud cœlum, aliam item legem,
 quàm Christianam habere. Habeât qui ditiores sunt sua
 Aromata In- *aromata, suum moschum, balsamum, anomû, ambram,*
 dorû ac Ægy- *lignum aloën: quin si uolent unicornum, quæ raro non*
 ptiorum, *adulterata & uera apud nos reperiuntur. Et si ualent*
 etiam uorent & gemmas Smaragdû, Carbunculum, ac
 uniones ut Cleopatra, quæ multis aureorû milibus con-
 stent, modo non inuideant Gallis, Italis, Germanis, Hispani-
 nis, Britannis, Danis suam uindemiam, id est, laurum,
 myrtû, rosamarinum, maioranam, saluiam, thymum, la-
 uendulam, mentam, spicam celticam, crocum, hyssopum,
 Europe uera *satureiam, & uel lupulum etiam aut intibum, & uilisi-*
 aromata. *ma camporum gramina.*

DE MEDICINIS QVAS RECEN-
 tiores medici benedictas uocant, quæ
 in Gallia reperiuntur.

LIBER II.

MERCVRIALIS.

CAPVT I.

Mercurialis a
 Mercurio ap-
 pellata.
 Duplex Mer-
 curialis.

MERCVRII herbam quâ Romani mer-
 curialem uocant. Duplex genus eius est,
 ut Dios. scribit. Sexu discernuntur. hæc
 mercurialis herba ocimo similia folia,
 ramulos geminatis geniculis, & alatû
 cauis multis. Semen fert racemosum, & multum. Et ut
 scribit

scribit Diosco. soluit aluum utraq; olerum modo in cibi sumpta. In aqua itidem elixa, si ea bibatur aqua, bilem & aquosa trahit. Creduntur præterea foemine mercurialis herbae folia trita, tum pota, aut post purgationes foeminarum genitalibus apposita, ut foemine concipiantur facere, mascule uero cõtra mares. Marcus Cato hæc herbam inter ea quæ familiam rusticam ad deiiciendam aluum docebat: monens tamen non multum ex ea accipiendum esse. Mercurialis ut scribit Paulus uetrem subducit efficaciter, & pigmenta digerit. Et ut inquit Oribasius, mercurialis herbae folia molliter cocta, & comesta, stercorea sufficienter deponunt, plus uero deponit si aliquid decoctionis eius bibatur cum uino temperatum. Dabis etiam inquit ad uetrem in aqua cum sale coctam, & cum comederit, ipsam aquam bibat.

Auerrois.
Mercurialis calida est et sicca i primo gradu, datur in principio febriliu ante digestionem sicut castoreum, purgat cholera et phlegma.
Marcus Cato.

Oribasius.

DE SAMBUCO ET EBULO.

CAPVT II.

EADEM Sambuco & Ebulo, ut Diosc. scribit, uis est: siccant, adstringunt, refrigerantq; & aqua ex corpore pellunt, stomacho tamen nocent, purgant pituita, & bilem elixa oleru modo utriusq; folia. Quinetiam teneri adhuc caules in fictili elixi eade præstant. Radix in uino decocta, subeuntibus cutem aquis auxiliatur: prodest & cõtra uiperaru morsus, in quos usus decoctum eius ius pariter bibitur. Decocta eade in aqua, foeminarum locos insidentibus mollit & aperit, & quæ eis sunt mala emendat: potest idem & fructus in uino potus. leniunt oculorum

Eadem uis in ebulo & sambuco.

Auxiliatur sambuco aquis inter cutem.

Podagricis
opitulantur.

inflammationes folia tenera & recētia cū polēta empla-
stri modo imposta. profunt et canū morfibus, eodē modo
cauernosa glutinātur ulcera, podagricis opitulātur cū
taurino hircinō ue adipe emplastri modo imposta. Et ut
scribit Paulus tam potē quam etiam comestīe hydropy-
corum aquam subducunt ambē.

DE POLYPODIO.

CAPVT III.

Filicula.

Polypodij
vires.

POLYPODIUM Romani Filiculā herbā appel-
lant. Nascitur in muscosis petris polypodii, et in
uetustis arboribus, earūq; truncis, præsertimq; quercuū.
purgandi vires, ut Diosco. inquit, ea habet, daturq; ad
purgationē cū gallinaceo piscibus ue, aut beta, aut mal-
ua elixa. Sicca eadē & in farinā trita conijcitur in mul-
sam aquā, bibiturq; ad purgādā pituitā & bilem: facit
& ad luxata & emplastri modo imposta, facit & ad
digitorū rimas eodē modo detrahīt bilem, inquit Plinius.

Cato de re
rustica.

Polypodii, quā nostri filiculā uocant, similis enim filici
est. sed multo certius ante eū Marcus Cato operis sui de
re rustica. cap. CLVIII. qui cū familiā rusticā doceret,
quomodo aluum deijcere oportet, plura simul coqui iu-
bebat, frustū de perna, brassicā & beta cū radice sua co-
liculos, tū filicula paulū, polypodii hanc intelligens, cui

Mesues errat.

inflātibus id cūctis alijs, ægregia in purgādo us est. Me-
sues dixit, calidū est in tertio, & falso Dioscoridē citat

Filicula quasi
temperata di-
cenda.

Mesues, nunq; enim Diosco. nec Galenus filiculā gradua
runt, non est ergo tam calidū putandū, & magis creden-
dum est Auerroi quasi tēperatū dicenti q̄ Auicennæ, qui
dicit

dicat calidū in secūdo, nedū his qui in tertio ordine sta-
 tuerunt. Scribit Mesucs esse ex maxime extenuantibus
 & desiccantibus, corpora, & quod facit subuersionē Erratum Me-
 fue.
 & nauſeā. Nescio tamē quo passio maxime possit corpo-
 ra extenuare, cū leuiter purget, nec excellētī aliqua pol-
 leat qualitate. Scio autē q̄ per se exhibitū, nec subuersionē
 nem, nec nauſeā facit. Et propterea in hac etiā parte ma-
 gis credo Auerrois dicēti quod est secūra medicina & me-
 lior epithymo, q̄ uel Mesuc uel etiam Plinio stomachum
 offendi ab eo asserētis. apud Mesuc educit cholera nigrā,
 sed secundū Diosco. & Pliniū bilem absolute & pituitā.
 Paulus radicē cōtritā cū melicrato, idē dicit agere colo-
 chintidi. Mesucs dosim dixit esse usq; ad aureos quatuor. Dosis.
 Manardus tamē (ut asserit) exhibuit sepe uncia itegrā, Manardus.
 & id quidē inſit sine molestia. Et ut inquit Paulus poly-
 podion sine morſu est potentiā, & potū per inferna pur-
 gat. Et ut Oribasius scribit, educit pituitā, & flauā bilē,
 & aquosos humores: purgat autē cū ptisanis cocta, &
 cum iure gallinæ radix cocta.

DE CARTAMO, Cnicum antiqui dixerunt.

CAPVT IIII.

SEMEN cartami, candidū, ruffumq; oblongum, &
 angulosum est, quo, ut Diosco. scribit, in obsonijs Cartami virt.
 utuntur, tunditur id, daturq; expressus ex eo succus ad
 purgandū aluum in aqua dulci aut gallinacci esculento
 iure, stomacho tamen nocet. Fiunt offul. itidem ad mol-
 liendam aluum, amygdalis, sale, aniso & despumato
 melli admixto liquore eius. Ante coenam sumere
 b 4 oportet

oportet in quatuor diuisas partes iuglâdis nucis quâtita
 te, duasq; aut tres sumpſiſſe coagulat lac. Cnici ſeminis
 ſuccus, facit ad ſoluendam aluum efficacius. Calidû adfir
 mat Meſues in primo, & ſiccû in ſecundo, Galenus uero
 & Paulus calefacere dicunt in tertio, ſi quis extrinſecus
 utatur. Laudat eam Auerrois nobilioreſſe dicens, omni
 bus medicinis purgantibus, & quod pituitam euacuet
 abſq; timore. Sed & Galenus Libro. v. Salubrium præ=
 fert Cnicum Aloë in ſoluendo aluo ſenum per triduum
 adſtriſta. Dimittit ueſtigia (inſit Meſues) lenitatis in ui
 ſcribis. Sed Galenus loco ſupra allegato potius uidetur
 cōtrariû dicere. Et ut ſcribit Oribafius, Cartamus pitui
 tâ & flauam bilem purgat, non quidē fortiter. Oportet
 enim ſemen teri, cû aqua & exprimi ex eo ſuccû, & mi
 ſceri cum uino, & iure gallorum, & ſorberi. Si autem
 aniſus & mel, & amigdale ſimul admiſceâtur, ad icte=
 ricos ſient Catapotia expediētia. Serapio cap. cxxvi.
 dixit Cartamû eſſe frigidû & ſiccum in prima mâſione.

DE MANNA Brianſonis Allobroga.

CAPVT V.

Arabes Man=
 nam Terenia=
 bin uocant.
 Quaſtio cu=
 rioſa.

MANNA reposuit Auerrois inter medicî=
 nas à Galeno non ſcriptas. Sed ſi importunus
 cauillator quidam querat an Manna ſiue Manhu, quam
 miſit deus populo Iſrael fuerit eadem & eiusdē ſpeciei
 cum noſtra. De qua ſcribitur Exodi cap. xvi. in hunc
 modum. Cumq; operuiſſet ſuperficiem terræ apparuit in
 ſolitudine minutû, & quaſi pilo tuſum in ſimilitudinem
 prunæ ſuper terram. Quod cum uidiffent filij Iſrael, di=
 xerunt

xerunt adinuicem Manhu? Quod significat, Quid est hoc? ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moses, Iste est panis, quem dominus dedit uobis ad uescendū, appella uitq; domus Israël nomen eius Man. Quod erat quasi semen Coriandri album, gustusq; eius quasi simile est meli. Filij autem Israël comederunt Man quadraginta annis, donec uenirent in terram habitabilem. Hoc cibo aliti sunt usquequo tangerent fines terræ Chanaan. Man Iosephus dicit Mannæ, quod Hebraicè dicitur Quid est hoc. illa manna sic differebat à nostra qua utimur ut spirituale differt à subspiritali. Māna illa Hebræorum cibus erat diuinus & inopinabilis, nostra autem Manna etsi inopinabilis, non tamen facta est cibus Angelorū, ut illa, sed potius medicina cœlitus demissa. Nostra autem seruat per tempora, ille autē cibus Hebræorum, ut Iosephus scribit, non erat in crastinum relinquendus, quod in crastinum remanebat, nulli utilitati proficiebat, quando uermes illud & amaritudo consumeret. Hactenus autem sic rigabatur imbribus locus ille, sicut etiam tunc à Mose præstandum diuinitas misit hunc cibum. Vocant autem Hebræi (inquit Iosephus) hunc cibum manna. Manna itaq; interrogatio est in nostra lingua dicentis, Quid est hoc. Manna uerò nostra Briansonis & Allobroga à cœlo est delapsa. Similis etiam cecidit ex cœlo tempore Caroli octauī, dum Parthenopen aggredereetur in agro Mediolanensi. Et tempore nostro dum Christianissimus Franciscus Gallorum Rex It aliam intraret etiam è cœlo delapsa est Manna in Placētino agro. Cognitum est proficēdo quales fuerint prin-

Manhu.

Man apud Iudeos idē quod manna.

Iosephus.

Cibus Angelorum Man. Differentia inter Manna Hebræorū & nostram.

Quid manna nostra Briansonis. Carolus. viij.

cipum mores talem futuram populorum uitam, taliq;
 terra alimenta, telluris ue gramina, ac cœli clementia.

Ros alius Si-
 ryacus, alius
 Calabrinus,
 ali^o Gallicus. Ros è cœlo delapsus tempore Mofi Iudeis talem pro-
 mittebat ducem, qualem gentes omnes admirarentur. Sic Manna delapsa è cœlo temporibus Caroli, ac Fran-
 cisci Francorū regum, tales promittebat reges tales ue
 uictorias, quales & uidimus & admiratus est orbis uni-
 uersus. Quicunq; igitur Reges laudat, reges extollit,
 deum in regibus placat atq; laudat. His profecto uide-
 tur cum extollere, quem deus ipse miris signis extolli iu-
 bet. An uero de hac Manna Galenus fuerit locutus incer-
 tum multis uidetur esse, Auerrois inter medicinas à Ga-
 leno non scriptas reposuit. Ego tamen mentionem eius
 fuisse arbitror libro alimentorum tertio, sub nomine
 Mellis aërci uel roridi. De quo scribit plurimum colligi
 in monte Libano, æstate media, nocte serena, uariasq; ui-
 res à uarijs super quas cadit plantas acquirere, quæ ita
 quadrant uocata nunc Manna, ut ambigi non possit
 esse eandem rem, quam antiqui etiam saccharum appel-
 labant, quæ inter mella antiqui reponcbant. Manna ut
 scribit Mesues est æqualis, Auerrois tamē calidam facit,
 & humidā in primo. Galenus ut scribit Mesues miscuit
 ipsam cum Scamonea. Sed salua illius reuerentia non in-
 uenit hoc scriptum apud Galenum. Melli quidem inue-
 nio Galenum miscuisse Scamonium Manna nequaquā.
 Educit, ut scribit Mesues, cum facilitate. Auerrois faci-
 ciliorem dixit esse inter omnia quæ purgandi uim ha-
 bent. Crediderim igitur ego antiquum illud Saccharum
 parum à uocata nunc Manna differre, & utrunq; inter
 mellis

Māna quæ ce-
 cidit tēporib^o
 Caroli, ac Frā-
 cisci Regum
 Gallorum.

An Galenus
 Mannam vi-
 derit.

Galenus man-
 nā sub nomine
 mellis Roridi
 comprehēdit.

Manne Gal.
 Scamoniū non
 miscuit.

mellis genera comprehendī. An autē eadem fuerit Manna
 Hebræorum cum nostra eiusdemq; speciei, iudicium pe-
 rerioribus relinquo. Scimus atq; credimus illam Hebræo-
 rum fuisse cœlestem, diuinam, panemq; angelorum di-
 etam, nostram uero subcœlestem, non panem, sed benedi-
 etam medicinam roremq; cœli, melq; aëreum, ac saccha-
 rum atq; salem indum posse appellari. Si ampliora ue-
 lis lege Librum castigationum nostrarū cap. xxxix.
 Si per ocium licet.

DE VIOLIS.

CAPVT VI.

VIOLAE genera plura sunt, Purpureæ, Crocææ,
 Luteæ & albæ. Purpuræ sponte nascentē apri-
 eis & macris locis è radice exeūte ab iacyntho, qui de-
 litiolū fuerat Appollinis in huiusmodi florē mutato, ut
 Mythicorū quidā fabulātur. Inde uestis iacynthina. Sati
 uis maior autoritas. Luteæ ut scribit Plinius, quæ & flā
 mea flos & luteola nominatur, inter uiolas ipse posue-
 rim florē odoratū, cuius fragrātia haud dissimilis Caryo-
 philo, de quo inter Aromata dicemus, merito nomen ab
 illo sibi uēdicauit. Viola recēs ut scribit Mesues solutio-
 ne educit per uētrē lābificādo. Quæ uero est sicca educit
 dissoluēdo, & ipsa infit est infrigidatiua, narcotica, & le-
 nitiua & solutiua. hæc illæ. Ego uero non inuenio apud
 Græcos purgare, Credi tamē potest, si magna quātitate
 sumatur, uētrē lenire. Sed quomō erit Narcotica si frigi-
 da est tantū in primo ordine ut scribit Mesues. Folia uel
 per se, uel cū polēta possūt facere ad uētriculi exustioēs,
 oculcrum

Genera vio-
 larum plura.

Iacynthina
 uestis.

Flos violarū
 haud dissimi-
 lis Caryophi-
 lo.

Mesues.

Errat Mesues
 de violis.

Foliorum uir-
 tus.

Dioscorides. *oculorum inflammationes & sedis casus.* Scribit Dioscorides quosdam asserere partem floris purpuream angine & puerorum comitiali morbo conferre.

DE ROSIS & succo Rosarum.

CAPVT VII.

Plinius. **R**OSAS inter coronameta hortensia, uiolasq; pene inquit Plinius nostri nouere. Eius plura sunt genera. odoratius est quod in spinetis per arua nascitur. Vtutur illo ad unguenta oliuū & medicamina pigmeta rij, ualidiora etenim habentur omnia syluestria. Quod ut inquit his terra perinde ac mater est, ceteris nouer=

Damascenæ rosæ inter rosas maxime sunt solutiue.

Experientia rosas purgare ostendit. Unguentū rosaceum.

Plinius. Plinius dat imposita ad mulierū fluctiones, maxime albas. & sanguinis excreationes, & ad uentriculi dolores

Dioscorides. cum uino. Vinū in quo folia sicca cocta sunt laudat Dioscorides in dolore capitis, oculorū, aurī, gingiuarum, pudēdi, ani, uteri, si eo mēbra illa abluatur, nullam autē rosæ

rosæ partē præter capita præbet bibēdam. Per albas inquit Mesues non fit solutio aliqua. Sed in hoc illius error Mesues errat. hoc in loco deprehēditur. Albæ enim de seni uocatæ, & uulgo apud nos Damascenæ: cum albiſſimæ sint, cæteras in purgando excellunt. Succum non reponit Dioscorides ad alium quàm ad oculorum usum.

DE PVMOTERRAE siue fumaria herba.

CAPVT VIII.

FUMARIA herba, ut scribit Galenus, est calida cū Fumaria. quadā frigiditate & arida in secūdo ordine, fortificat & mundificat & confert stomacho, & non est in ea de caliditate qualitas manifesta. Proprietas eius est ad Vires fumieræ. scabiem, & prurimum, & laxandi flauā bilem adustam, & clarificandi sanguinem & urinam prouocandi. Galenus. Galenus experimento cuiusdam idiotæ lenire uentrem tradit. succum subductionis gratia cum mellicrato exhibitis. Auicenna frigidam facit, etsi Galenus calidam posuerit, acri simul & amara dicēs participare qualitate, nec carere acerba: qui loquendi modus uincere in eo caliditate demonstrat. Educit inquit Mesues choleram, Galenus & Dioscorides per urinā dicit. Plinius. Plinius absolute dicit quòd detrahit bilem. Et ut Aetius dixit dari potest tu Aetius. to his qui febriunt. Mesues prætermisit præcipuas eius Mesues. uires, a quibus & nomē accepit, quòd lachrymas instar fumi educit, uisum acuit, renasci euulsas palpebras prouebet, ut Plinius, Dioscorides, Galenusq; testantur. Precipue uires fumarig herbe dug. Pottio succi, ut scribit Mesues, est ab uncia media ad duas. Dosis eius. Vix puto tamen esse tam mollem uentrem, qui ea quātitate

Auicenna: tate leniatur. Auicenna tamen usq; ad oſto uncias præbet. Multi tamen modum Auicennæ lōge excedunt.

DE PRVNIS.

CAPVT IX.

Prunorum genera tria. **P**RVNORVM varia multaq; sunt genera, quorū in primis laudātur tria, Damascena, Amygdalina, & Armeniaca. De Damascenis ita scribit Serenus. Prunaq; conueniunt, quæ mittit clara Damascus. Et

Martialis. **M**artialis in. x. i. Pruna peregrinae carie rugosa senectæ Summe, solēt duri soluere uētris onus. Nā ut scribit Auicēna soluūt uentrē secūdum Gal. improbantē Dioscoridē, qui pruna ex Damasco Syriae sicca eustomacha esse dixit, & uentrē cōtinere. Pruna tamē omnia, ut etiā uue, ficus uirides, mora & cerasa uentrē lubricantia in itio prædij inter prima potius esse comedenda medici omnes tradidere. Galenus tamē inter pruna Damascena magis adstringētia ait esse hybetica dulciora. Miratur tamen Dioscoridē dixisse Damascena sicca uētrē sistere. Dulcia mediocriter humectāt & inſrigidāt ait Galenus. De cocta in mellicrato plus mellis habēte uētrē molliūt, magisq; si mellicraton superbibatur, debinc uinū dulce & prandium differatur. Adstringunt soluestria, pariterq; Gummi prunorum. domesticorum folia. Gummi lapidem frangit.

DE IURE GALLORVM.

CAPVT X.

GALLINARVM ius adstringit, ut scribit Galenus. Gallorum uerō ius uentrē soluit. Miscetur decoctioni

decoctioni eius, nō Turbit ut Mesues uoluit, sed Mercurialis, Cartamus & Polypodium. Educitq; humores crassos, crudos, tenaces, nigros, & ualet febribus anti- quis. Medetur præclare uenenis serpētū, torpētibus mē- bris, tremulisq; ut Plinius scribit. Valet & capitis dolo- ribus, epiphoris, inflātionibus, fastidijs, incipienti tea- nasmo, iocinori, renibus, uescicæ, suspirijs, cruditati.

Brauit Me-
sues ponendo
Turbit.

DE LUPULO.

CAPVT XI.

LUPULVS ut scribit Mesues species est uolubi-
lis habēs folia aspera, cuius flos est sicut ampullæ
adherētes, & est sedatiuus dolorū calidorū, extinctiuus
inflātionū & lenitiuus. Et est equalis insit Mesues ad
frigiditatem declinās, & in principio primi gradus. Sed
quicquid Mesues dicat, uires florū, quas in ceruisia osten-
dūt, satis calidos & siccos attestātur, quibus rebus graui-
tas etiā odoris cōsentit. Videāt igitur medici, qui Lupu-
los tātōpere commendāt, cui fundamento innitantur.

Lupulus.

Lupulus non
est frigidus ut
somniauit Me-
sues.

DE MALVA.

CAPVT XII.

MALVA frigida est & humida in primo ordi-
ne, facile uentrem euadit, nō ob humiditatē mo-
do, sed etiā glutinationē, iuuat uescicam, & thoracā, &
pulmonē, & raucā lenit uocē. Agrestis malua à uestispis,
apibus ue morsos illita à dolore statim liberat. Fertur eius
decoctio pota calculos cōterere: somnū adducit, & facile
puerperii mitigat, inflātionē spacta & dura mollit.

Pectoralis &
lenitiua Mal-
ua.

Vires maluæ.

Et

- Et ut Dios. scribit bonam facit aluum, stomacho tamen inutilis, ipsa intestinis & vesicæ utilis est. Ambustis sacrisq; ignibus medetur elixa concisaq; maluæ folia, & ex oleo imposta. decoctæ cum radicibus suis maluæ ius, letalibus uenenis omnibus accommodatum est. Sed oportet bibentes continuis uomitionibus, quod biberunt, redere. Et ut inquit Constantinus, si cum aqua & amygdalino sit cocta, & cum oleo comesta, uentrem soluit.
- Malua stomacho inutilis.
- Maluæ ius uenenis occurrit.
- Constantinus.

DE BRASSICA SIVE CAULE.

CAPVT XIII.

- B**RASSICÆ satiuæ subcrudæ cibus (inquit Dioscorides) bonam facit aluum. Sifit contra percocta crapulæ ebrietatisq; noxas disijcit à cibo sumpta, molli aluum crudæ brassicæ succus cū nitro potus & iride. Idem cum uino potus uiperæ morsibus subuenit. Folia per se aut cum polenta concisa ad inflammationes omnes tumoresq; faciunt, sacris ignibus & lepris medentur.
- Aluum & menses cit potum brassicæ decoctum. Cato
- Cato Censorius de brassica. Censorinus tradit populum Romanum sexcentis fere annis medicina brassicæ usum, nondum enim in urbem commeauerant medici qui in artem redegerunt. Ponam primo hoc in loco medicamentum reuera ita appellandū.
- Antidotum Catonis. Catonis Antidotum, quod ille ex brassica componendum putauit capitis doloribus, oculorum caligini, stomacho & præcordijs profuturum, & est tale. Accipe crudæ brassicæ, cortiandri rutæ, & mentæ singulorum manipulos 2. radice lazaris unciam 1. & semis: cū aceto & melle conteratur, ac mane in ieiuno mensura duorum acetalium

bulorū iubeat propinari Cato. De cetero brassica hoc modo curans uulneribus non solū recentibus, uerū etiam ueteribus cāceratisq; si prius aqua calida fōta sint, crudam contritā bis in die imponi, & ad impetigines iubet Cato: creditq; hoc modo tritam sine ulceratione sanare, podagra atq; articularibus morbis cū rutha & coriandro, & ordei farina, & salis quoq; mica, utiliter admodum ueri putat. Fistulas atq; luxata discutere humores, aut euocare, aut spargere impositā: insomnia ac uigilias cōpescere: decoctæ aquā in somno neruis, articulisq; prodesse. Eius quoq; qui brassicā ederit, seruari urinam iubet: quam calefactā neruis asseuerat utilem. Pueros etiā nunquā debiles fieri, si ex ea urina frequenter laucentur. haecenus Cato. Chrysippus peculiarem brassicæ librum dicauit, omnium morborum ex ea remedia cōtinentem. Eiusq; & ceterorum de brassica hæc opinio est: q; cibus eius asiduus caliginem discutit, concoctioni prodest, sceminis expurgationem excitat, copiā lactis infundit, semicruda aluū resoluit, discocta cōstringit, cruda ex acceto sumpta spleneticos curat, partus etiā mortuos pellit.

Brassicæ vires.

Podagra opitulantur.

Chrysippus librum scripsit de brassica.

DE ATRIPLICI.

CAPVT XIII.

ATRIPLEX notum omnibus olus est. Duo eius (inquit Diosco.) genera sunt, agreste, et hortense: aluū mollit, discutit pannos illitū crudū & elixū, sanatq; suffusos felle potū cū mulsā aqua atriplicis semen. Olus hoc habet in tertio refrigerandi ordine potestate, per aluū celerrime descendens. Est illi sicut maluæ fā-

Atriplex refrigerandi habet virtutem.

c cilis

illis succus ad lapsum. inde in cibo sumptus indubitate
uērem resoluit. Crudus, siue coctus impositus duritias
oēs ac furculos sanat, ignes sacros sedat, podagra feruo-
rem cū nitro & aceto cū melle restringit, pernionibus
Podagra feruo- rem cū nitro & aceto cū melle restringit, pernionibus
uorem restrin- q. adhuc aestuāt anteq̄ i uulnus erūpāt, utiliter iponitur.

LIBER III.

DE PHARMACIIS LABORIOSE
soluentibus, in quibus, ut uerbis Mesue
loquar, est uenenositas.

CAPVT I.

Quid uenenū
& quare dica-
tur tale.

Plinius.

VENENVM dictū est, quod cito per ue-
nas eat, siue salubre, siue noxiū. Nam
& medicamenta uenena sunt. Et est ge-
nerale ad omnia, quæ naturā eius, cui ad-
hibita sunt, mutat. Plinius, Galbanū ad-
uersatur uenenis maxime toxicis, cum myrrha et uino.
Deniq; omne quod uel sumptu uel tactu nocet, uenenū
dicitur: unde et pro ueneficio capitur. Venenorū quædā
sumūtur ex mineralibus, ut argētū uiuū, lapis lazuli si-
ue cyaneus, lapis armenus. Quædam ex animalibus, ut
Animalia ve- sunt lepus marinus, scorpio, fel uiperæ. Quædā ex ele-
nenosa. metis, ut aēr corruptus, & aqua, propter aliquas ex qua-
litatibus manifestis, uel cæcis in ipsis existētibus. Quæ-
dam sunt ex plātis, ut ueratrū, laureola, scamonea, na-
pellus, colocynthis. Et quædā interficiunt à qualitatibus
abditis & cæcis, ut napellus: quædā uerò à qualitatibus
manifestis, ut euphorbiū: quædam à qualitatibus
pariter

Animalia ve-
nenosa.

Venena ex
plāntis.

pariter & manifestis, ut opium. Agentia à cæcis & abditis qualitatibus, nō possunt nisi experimēto cognosci, ut uult Galenus, sexto de simplici medicina, cap. de abrotano. Agentia à qualitate manifesta rationibus cognoscuntur: agentia uero modo utroq; cognoscuntur duplici medio. Quæ edā uenena uisu intermūt, ut basilisci. Quæ dā auditu & sibilatione, ut reguli, quæ species est basilisci: quæ dā odoratu, ut quæ dā species fungorū: aut tactu, ut piscis, qui Torpedo nominatur. Itē quæ dā uenena intesti ciunt calefaciendo, sicut euphorbium: quæ dā infrigidando, sicut opium: quæ dā arefaciendo, ut calx nō extincta, & coltar: quæ dā humectando, ut argentū uiuū. Itē quæ dā dam uenena interficiūt soluendo cōtinuū, ut lepus marinus: quæ dā putrefaciendo, ut Auripigmentum: quædam multis de causis: in hoc enim opere de uenenis, quæ ex uegetabilibus & plantis sumuntur, uenit dicendum, ut sunt elleborus, laureola, & similia.

Abditæ proprietates quas a proprietate specifica dicit Arabes.

De uenenis mortiferis.

Quæ proprietate operentur uenena.

DE VERATRO siue Elleboro
CAPVT II.

AVENZOAR ille apud Arabes dictus sapiēs, in sui libri Teisir primo, tractatu 7. cap. 1. ita scribit. Oia laxatiua, quæ habent uolenter & impetuose laxare, trahūt humores à toto corpore ad stomachum, & purgant corpus totū, stomacho repleto manente, & tale pharmacū habet totū corpus desiccare. Quapropter humor malus i substātia stomachi ibitus habet remanere. Et tractatu 9. cap. 3. insit: cauere debes oīno ne medicinā laxatiuam exhibeas, eo quod omne pharmacum forte

Auenzoar de natura medicinarū fortium.

Omne phar-
maci forte, ve-
nenosum.

Nella medici-
na fortis sine
veneno.
Galenus.

Fabula potius
quã historia.

Veratri pro-
prietas.

Veratrum.

Razes Poen^o.

quãuis fuerit rectificatũ quantũ fuerit possibile, impossi-
bile est tamẽ quin per acuitatẽ, & motum ipsius non cõ-
moueat, & generet grossitiem, & duritiem similit ap-
stemati. Et Auerrois 5. Colliget in fit: Nulla medicinarũ
fortium est sine ueneno aliquo in aliqua parte sui. quæ
fuit sententia Galeni, secundo regiminis acutorũ cõmen-
to 12. cum ait: Natura medicinarũ solutiuarũ fortium est
contraria naturæ corporũ, quæ ipsæ soluunt, & sunt uni-
uersaliter pernecantes, & interimentes ea. Eapropter,
ad augendã medicinarũ uenenosarũ admirationem po-
tius quã medicinæ aut historiæ ueratri, siue ellebori
necessaria à Diosc. referuntur. cap. 146. de elleboro nigro
in huc modũ: Inspargunt ueratro domos, purgationibus
aptũ existimãtes. Eaq; ob causam offossuri illud, stantes
Apollinẽ & Aesculapiũ precantur, aquilã identidẽ obser-
uantes: nõ sine periculo, ut ferunt aduolatẽ: mortẽ siquidẽ
fodiẽtib; adfert auis illa, si nigri ueratri succisione ui-
derit. Celerrime itidem succidi ueratrũ oportet, caput
enim halitu suo aggrauat. Quapropter, qui effodiunt,
presumptis se muniant, uinumq; bibunt: sic enim tutius
effodiunt. Purgat ueratrum nigrũ superiorem uentrem,
pituitam trahens & bilem: prodest comitialibus, melan-
colicis, insanientibus, articulorũ doloribus & resolutis.
Trahit menses idem appositum, sanat scabies, foetus in
utero enecat. Et quemadmodũ ueratrũ album per supe-
riora purgat pituitam, sic niger bilem atram per infe-
riora. Est enim ueratrum periculosum, & naturæ huma-
næ inimicum. Drachmæ enim duæ interimunt: facit enim
inquit Razes ardorem, tremorem cordis, linguæ ardo-
rem,

rem, eruclationē cum inflāmatione, & tādē spāsmum
 & mortem. Cura est assumere absinthium cum uino, & Bezoar ve-
 prouocare uomitum. Caue igitur ne sumas ueratrum, pe- ratti.
 riculosum enim est. Minoris tamē est maliciā ueratrum Scamoniū pe-
 scamonio, ut scribit Galenus, secundo de acutis morbis, ius veratro.
 cōmento 12. in fine. Accidentia enim scamoniij sunt dese-
 ctus cordis, esluatio fortis & febris, sitis ualida, dyssen-
 teria, dolor uentris, syncopis.

DE LAVREOLA siue Daphnoide herba.

CAPVT III.

LAUREOLA folia habet lauro similia, molliora ta-
 men, erodente, & feruido in ore & faucibus sapo-
 re. Flores candidos, fructum cum maturuit nigrum, ra-
 dicē inutile: nascitur in mōtanis locis. Ducit, in fit Dio-
 scorides, per inferna pituitam, recens siccatum ue po-
 tum daphnoidis folium. Vomitiones idem & menses cit
 quinetiam commanducatum pituitas oris purgat: ster-
 nutamenta itidem cit, purgant etiam seminis eius pota-
 grana numero sexdecim. Numeratur à Theophrasto
 inter ea quę precipuam purgandi uim habeāt: monens
 per aluum pituitas ducere, uomitiones ciere mensesq̃,
 & commanducatum pituitas oris purgare. Quinetiam
 sternutamenta facere. Medicina fortis & periculosa est
 laureola: Colocyntha periculosior. per inferna ducit lau-
 reola pituitam: Colocynthis bilem ac pituitam trahit,
 & aliquando cruenta, strigmentaq̃: ac stomacho inimi-
 ca est, & foetus in utero enecat. Et ut scribit Mesues, no
 cet cordi, stomacho, & iccori, & est cōturbatina, subuer
 sua,
 Mesues.

suu uiscerum faciens operationes difficiles, aperiens orificia uenarū, et excoriat uias urine. hec de laureola.

DE ESULA.

CAPVT IIII.

Esula æquiparatur turbith.

Turbith.

ESULA ex speciebus est lac habentiū, recens uerò (infit Mesues) est mala, nigra uerò perniciosa, nocet cordi, iocinori, & stomacho: distūpit uenas, & excoriat uiscera, derelinquens inflammationes. faciens cadere in febres: solutione educit pituitā, ac aquam citrinam, humoresq; ex atra bili genitos. Non minoris est malitiæ turbith, qui plurimos turbat: habet enim caliditatem & ariditatem in tertio ordine calefaciētium: laxat pituitam, infert debilitatem animi: & est de genere habentium lac & lacleriorum. De turbith plura scripsimus capite 25. nostrarum castigationum.

DE CATAPVTIA, id est Cherua.

CAPVT V.

Cataputia.

Galenus.

Flauā bñe purgat cherua.

Duplex est cherua.

CATAPVTIA calida est, in tertio ordine, humida uero in primo: pituitam purgat, secūdo bilem flaua, tertio atrā. Cataputia fructus (ut scribit Galenus) absteriuā & diaphoreticam habet uirtutem, ita etiam & flos: sed quodammodo debiliore. Triginta eius grana si bibantur, & terātur. flauam bilem, ac pituitā, ac aquoas humiditates purgant: & uomitū, & fluxum uentris faciunt: & laxant stomachum forti attractione, prouocantq; nauſcam ac uomitū. Duplex est, maior & minor. Primam eius speciem cici uel crotoma Diosco. uocat, & Græci

Græci ricinum. Secundâ specië lathyrim appellant Græci: ualde insuauis eius purgatio: sed magis periculosa est armenici lapidis euacuatio. Est enim, inquit Mesues, ex cõturbantibus et subuertentibus stomachũ, educẽdo per uomitum, & uentrem, nocet stomacho, faciens cum angustia solutiones flauæ bilis & atræ.

Cataputia minoris maliciei armenico lapide. Mesues.

DE SILVESTRI cucumere.

CAPVT VI.

CUCUMEREM anguinũ, uel siluestre, uel erraticum Latini: sycinagrion uero Græci uocant. Elateriũ utriq; medicamentũ ex fructu factũ, solo fructu satiuo differt, quem minore multo habet, & glandibus oblongis simile, & est uere amaritudinis: & elaterium extremè amarũ secundũ Galenum. Mesues ait cõplexio nis sicca in tertio, & Gal. dicit parũ calidũ in secundo ordine. Modũ faciendi elateriũ late explicuit Diosc. quẽ ibi eo facile discere potes: modus autẽ Mesue mancus, ac cõcisus nimis est: educit per uomitũ & per uentrẽ. Paulus scripsit quod euacuat ut scamoniũ, quantitate trium obolorũ tritũ cum lactis cothyla. Et dicit Diosco. q. trahit bilem & pituitã: educit materias quæ sunt in iuncturis: & ut scribit Diosco. ualet difficulter spirantibus. Et licit Gale. radicẽ abstergere, discutere, mollire, & ueteres, ut scribit Diosc. Theophrastus ducẽtũ annis seruatiũ restatur: quod uero uetusius eò esse melius dixit Pli. Dosis secundũ Mesuẽ eius succi à decẽ granis. Diosco. integrã mensuram dicit esse obolum, minimã semiobolum, maiorẽ copia periculosum. Est elaterium (ut scribit Habix)

Elateriũ fit ex cucumere siluestri.

Modus faciendi elaterium secundũ Diosco. facilius, secũdũ Mesuen cõcisus.

Cucumer siluester quo uetustior, eo melior. Dosis.

Habix.

- acutum, multo plus quã Colocynthis, & amarũ plus ea, ducit mēses, & foetus in utero necat appositũ. Forte & periculosum est Elateriũ. Fortior illo est lapis, quẽ Stella
- Lapis Lazuli** fortior Elaterio. tũ siue Lazuli aut Cyanẽũ uocãt, quicquid asserat Manardus uir aliqui doctissimus, qui ut Leoniceno cõtradiceret, plura de stellato lapide cõtra rei ueritatẽ asseruit, eo enim lapide, ut affirmat, expertus est. Abluat Manardus lapidẽ Lazuli si uelit. Edat & cõfectionem Alchermes si placet, quod & Arabes omnes consulent, sed de hac Campegius nõ sumet. Non apud se habebit pillula illas de Lazuli lapide, nõ cõfectionem illam non diuinã, sed potius demoniacã Alchermes. Remittemus igitur lapidẽ Lazuli, quẽ stellatũ appellat, Armenũ lapidẽ & similes laruas syluestres illas rus, unde uenere. Experiẽtia enim insit Manardus, scio quòd si bene abluatur multũ iuuat. Sed ego certẽ scio quòd qualitercunq; abluatur, si sumatur à Christicola, multũ nocebit, ac tandẽ ledet plurimũ. Est enim perniciosus, ac ut perniciosissimum uenenum, non Leonicenus solus, sed & ueri Christiani medici hũc lapidẽ formidãt. Cucumeris syluestris siue asininĩ
- Manardus nõ** tenetur.
- Veri christiani** medici lapidẽ Lazuli formidant.
- Bezaar cucumeris** asininĩ.
- Bezaar est uncia una succi ment.e. Et secundum Razim est lac recenter mulsũ cum butyro potum.

DE CYCLAMINO, quã antiqui Rapum siue umbilicum terrẽ & aliqui Arthanitam uocant.

CAPVT VII.

ARTHANITA, ut scribit Dioscorides, in dulci aqua pota pituitã & aquas per inferna trahit. Mēses eadem pota cit & apposita. Ferturq; si pregnans mulier

mulier Cyclamini radicem transfilierit, abortum fieri. Abortū facit
 Adligata prægnatibus partus adiuuat. Bibitur & in ui- Cyclamen.
 no cõtra uenenata omnia, aduersatur eadẽ serpentiũ inui- Arthanita præ-
 rijs emplastri modo imposita, uino addita ebrietatem fa- gnantium par-
 cit, umbilico, pectini, & coxendici succus idẽ ille illitus, tus adiuuar.
 aluum mollit, uerũ abortũ facit. Lienes eadẽ minuit em- Arthanitę vi-
 plastri modo imposita. Emēdat præterea adusta sole, ca- res.
 pilliq; defluuia quas Alopētias dicunt, fouentur decocto
 eius etiam utiliter luxata, padagræ, perniones & quæ
 fiunt in capite ulcera. Solutione, insit Mesues, educit
 phlegma muscilaginosum. Et ut insit Dioscorides, pota
 cum hydromelite pituitam educit & aquam, & aluum
 mollit, & abortum facit. Cyclamen & panis porcinus
 & Buchormarię pro eadẽ specie ab autoribus accipiuntur. Dioscorides.
 Natura eius calida & arida in principio tertij ordi-
 nis, & est incisua, subtiliatua, calefactua, resolutua,
 abstersua, mundificatiua, obstructionũ aperitiua, & pi-
 tuitę uiscosę solutiua. Accidētia cõsequētia assumptionē
 nimia eius, sũt accidētia mali agarici & ellebori similia. Cura acciden-
 tiũ cõsequen-
 tiũ assumptionē
 nimiam Ar
 thanitz.
 Petrus Apo-
 nentis.
 Eius cura secūdũ Cõsiliatorē sunt drachmę 2. Baccarũ
 lauri concassata datæ in potu. Et eius Bezaar est piper
 albũ tritũ ad pondus duarũ drachmarũ cũ aqua mellis.
 Dosis eius (insit Mesues) ab aur. 2. usq; ad drachmas
 4. & maxime succi eius. Et secundum omnem modum
 administrationis cõfert duritię splenis & aliorum apo-
 stematũ & scrophulis. Et miscetur inquit Galenus his,
 quę tubercula, strumas, omnesq; durities discutiũt, mul-
 taq; alia potest, sed hos præcipue, quod cũ uino bibitur
 cõtra uenena omnia, ut iam dictũ est secundum Discor.

AGARICVS, ut scribit Dioscor. nascitur in Gallatia Asia Ciliciaq;. Sed nõ solum in Cilicia ac Gallatia, sed etiã in Gallia nostra Allobrogica, circa urbiculã, quã Galli Briãsonem appellãt. Agaricus albus & leuis medicina est familiaris, & si inter medicinas benedictas alibi posuerim, & maxime in nostra officina. Quia tamen niger & grauis uenenosus est & perniciosus, ne pharmacopole unum pro alio accipiant, nunc inter medicinas (ob nigri perniciem) reponemus. Habet

Agaricus leuis, albus, rotundus bonus. Agaricus niger & grauis perniciosus.

Vires Agarici boni.

Agaricus febriceni datur cū mulsa aqua.

Laudabilis Agarici virtus.

Dosis agarici.

Agaricum astringendi uim, calcificatq;, facit et ad tormina (ut Dioscorides scribit) cruditates, rupto conuulsioq; obolorū duorum pondere. Daturq; in febre cum mulsa aqua. ubi febris absit cum mulso. Datur utiliter drachmæ pōdere iocinorosis, suffiriosis, suffusis felle, intestinorum torminibus: renum, cum urine malo aliquo doloribus, quos Nephritim uocant, urine angustijs. Datur & tabidis, cum passo, lienosis cum aceto mulso. Sistit Agaricū sanguinis excreationes trium obolorū pondere cum aqua sumptum. Facit & ad coxendicis articulo rumq; dolores, & comitalē morbū pari pondere cum aceto mulso sumptū. Alium unius alterius uc drachmæ pōdere cum mulsa aqua potū purgat. Aduersatur præterea uenenis drachmæ pōdere in diluta uini potione datū. Serpentū ictibus & moribus pōdere triū obolorū cū uino potū egregiè succurrit. Omnibus in uniuersum interioribus uitijs accomodatū est, pro uiribus & atate sumentū datū, alijs cū aqua, alijs cum uino, alijs cū aceto mulso,

mulso, alijs cū mulsa aqua. De forma Agarici ac eius origine nō curamus, siue in truncis, ut communis habet le-
 tio arborū, ut meliores codices radicum. Diuersitatem hanc fecerunt nō satis noti quondā Agarici natales, asse-
 rētibus alijs radicē esse, alijs arboribus fungorum modo adnasci. Sed omnibus p̄siculatis dicimus Agaricū bonū
 & laudabilē, album, leuem, rotundū, uelociter frangibi-
 lem porosum & rarū. Calidus est in primo, aridus in si-
 ne secūdi. Educit materias ex iuncturis. Dosis apud Me-
 suem est à drachma una usq; ad duas. Dioscorides obolo-
 rum duorum pondere data ad rupta, cōiulsa, tormina,
 & cruditates, drachmæ pondere hepaticis, Asthmaticis
 dysenteria, tres obolos sanguinis excreatui & comitia-
 libus, ad aluum purgandā unicam uel duas drachmas.

Agaricum ca-
 lidum in pri-
 mo, Aridū in
 sine secundi.

DE HERMODACTYLIS.

CAPVT IX.

SERAPION sub hermodactyli uoce uno & eo-
 dem capite, Colchicon & Ephemeron, Dios. necnō
 Paulus Hermodactylū cōprehendit. Serapionē & Aui-
 cer. nam ueluti suos duces secutus Mesues alium tōgum,
 alium rotundum hermodactylū scripsit: seq; de rotūdo,
 quasi meliore, sermonem habiturum, aperte Galeno repu-
 gnans, qui de Ephemero scribens, non de eo, quod Colchi-
 con alio nomine dicitur, uenenumq; est, & radicē habet
 rotūdā, scripturū se ait: sed de eo quod iris syluestris uo-
 catur, foliaq; & caulē habet lilio similia, radicē longam
 nō rotundā, imitatus Dioscoridē, qui cū de Colchico tā-
 quā de ueneno scripisset, de Ephemero scribit, q; radicē
 unam

- Plinius.** unam digitali crassitudine & longā. Sed & Plinius lib. x x v. Ephemerū eodē fere Dioscoridis modo describēs, inter medicinas enumerat, & similiter libro. x x v i i i. Colchicon inter uenena reponit. Nō usq; adeo tamen nō minibus fidendū, ut Colchici nomine uenenum, nomine Ephemerū tanquā ueneni sit mētio, ut Gale. utrūq;, Ephemerū uidelicet & Colchicon eodē nomine Ephemerū uocauit nostrum hoc, quod hermodactylum uocamus.
- Manardus doctissimus.** Hęc si uera sunt dicere possumus (inquit Manardus uir inter medicos doctissimus) nō tutum esse hermodactyli huius nostri usum, quē admodū scripsimus lib. i. Castigationem nostrarum, cap. l i i i i. Securius igitur est ab eo penitus abstinere. Præsertim quia nō est ea radix, quæ ab antiquis in articularibus morbis, tātōpere cōmendatur.
- Paulus.** Siquidē Paulus seorsum de ea sub hermodactyli nōie scribit, cū de utroq; Ephemero ppria scribat capita. In cōibus Galeni exēplaribus græcis latinis ue Caput de hermodactylis nō legitur. Reliquamus igitur hermodactylū, Colchicō ac Ephemerō Arabibus. Pœnis & Mahume=tanis.
- In cōibus exēplarib⁹ Galeni caput de Hermodactylis nō legitur.**

DE IREOS.

CAPVT X.

VARIARE in iride flores scribūt Græci. Alios enim candidos, alios pallidos, alios luteos, alios cyaneos, alios purpureos esse, nō tamē ex hisce florum coloribus, species eius distinguit Dioscorides, sed ex radicis potius colore, quē in Illyrica esse subruffum dicit, in Lybica candidū. Valeat ad splenem radix eius pota cū aceto, & ad dolorē capitis cū aceto rosaceo. Dosis eius. inquit

Dosis ireos.

inquit Mesues, à drachmis duabus usq; ad sex. Dioscorides dat drachmas septē, cū aqua mulsa. Paulus uero octo obolos dicit purgare ut Agaricum, modo nō sit antiqua aut perforata. Latini nostri Florētina laudāt cū careant Illyrica, secundo Gallicam, si careāt Florētina. Natura eius est calefacere, extenuareq; tussi utilis, purgat crassa & biliosa pōdere drachmarū septē cū mulsa aqua, somnum cōciliat. De Iride scripsimus in Officina nostra, capite de Diatriis Salomonis, ad quā leflorem mittimus, si per ocū licet. Hęc de medicinis fortibus, quas Neoterici eradicatorias uocāt, satis sit dictum, à quibus caueas quātum poteris. Nā ut Galenus. I I I I. Aphorismorū cōmentum. x l i. ait. Purgatio augmētat defectionē uirtutis. Et primo de regimine sanitatis insit, Pharmacia calida sunt & arida, & ex quibus exiccantur carnes & attenuantur corpora. Et Libro I I I I. de simplici medicina distinctione I I I I. capite I I I I. Inter unamquamq; medicinarum solutiuarū & unumquēq; humorū proculdubio est assimilatio. Sed nō cōsequitur eam necessario, ut non sit ei permixtum aliquid de uirtute interficiente. Nocent præterea medicina fortes & exoluentes stomacho & cordi. Vide igitur Leflor cādide quā malē ac perniciosē fortes medicina sint. Quapropter Plato in Libro de uniuerso ex mente Pythagoreorū insit. Tertia cōmotio nis species tunc demū, cū summa cogit necessitas utilis, aliter uero nullo modo sanæ mentis hominis suscipienda medicorū illa purgatio est, quæ Pharmacis id est solutiuis medicinis fieri solet. Morbi enim, nisi periculosissimi sint, Pharmacis irritandi non sunt. Hęc ille.

Natura eius;

Officina Gallica.

Galenus.

Ab eradicatiuis & fortibus medicinis caucendum.

Platonis uerba in libro de uniuerso contra medicos nostri tēporis qui Arabes insequuntur.

HORTI GALLICI
LIBER III.

DE AROMATIBVS QVAE
fragratis odoris species sunt, pigmentorum quae
habetur apud Indos, Nux myristica, Piper, Cina-
momu & similia. Apud uero Gallos, Libanotis,
Salvia, Ocimum, Amarcus, & similes herbae.
DE MEDICINIS CORDIALI-
bus, quae inter Aromata numerantur.

DE LIBANOTIDE, QVAM
Rosmarinum dicunt.

CAPVT I.

LIBANOTIS herba in Gallia odo-
rem thuris habens. Rosmarinus latine
appellatur. Et ut Columella scribit suc-
cus eius regiu morbum pellit, & uisum
exacuit. Omnium coeter (inquit Dioscori-
des) cocisa herba & emplastri modo imposita haemor-
rhoidas fistit, sedis inflammationes lenit, condylomataq;
& strumias, nec facile maturescentes abscessus maturat.
Purgat uiscera oximelle siccata omnium radices, Tor-
minibus medetur & contra serpentium morsus cum uino
utiliter bibitur. Menses & urinam trahunt. Comitialibus
& uetustis pectoris uitijs succurrit. Sudores idem cit ex
oleo inunctu. Vitilignes ex terit acerrime aceto mixtu.
Columella de cibarijs apum rustica discipline decimo:
Post haec, inquit, freques sit incrementi maioris surculus,
ut Rosmarinus. Et paulo post. Na sunt etiam languetibus
remedio Cythisti tum deinde Castae atq; pini & Rosma-
rinus,

Rosmari-
ni uirtus.

rinus, hæc trita & cū aqua sparsa per ædes pulices nigellos necare dicitur. Habēt Indi suū Cinamomū, habent Rosmarinus & Galli suū Rosmarinū. Valet cinamomū contra debilitatem stomachi & nouas fissuras labiorum, cōtra corruptionem gingiuarum, cōtra Syncopem, ac cardiacam passionē, superfluitatem oculorum siccatur, obstructions aperit. Valet & Rosmarinus Gallicus contra Syncopem ac cardiacā passionem cum uino potus. Cōtra frigiditatem ac debilitatē cerebri eius cum mero decoctio. Contra stomachi debilitatem ualet, ac digestionem confortat & procurat. Matricem mundificat, & ad concipiendum mulierem preparat.

Rosmarinus
equiparatur
Cinamomo.

In Cardiacā
ualet Rosma-
rinus.

DE OCYMO GALLICO.

CAPVT II.

OCYMYM à celeritate nascēdi ex Greco sibi nomen uendicauit: odore nō improbat. Durat per Autumnū, mānis illitū lactis prouētum extinguit, Capiti uero cum rosaceo cephalēā tollit. Et ut Dioscorides inquit, claritatē oculorū efficit copiosior ocymi cibus. Alū idē mollit, inflatōnes facit, urinā cit, lac prouocat, & ægrē in stomacho mutatur. Oculorū caligines abstergit ocymi succus, eorūq; destillationes exiccatur potum ocymi semen, quibus atra bilis nocet. angustijs urinae & inflammationibus accommodatū est. Olfactu per nares attractū, copiosa excitat sternutamēta. Si à Scorpio ne uulneratur, incolumes euasere, qui ocymum comedērūt. Habēt & Indi suū Garvophilon piperis granis simile. A duebatur odoris gratia nūc & cibi, ut piper. Gal
li uero

Ocymum nostrū esse potest garyophilon.

li uero suū ocymū, aliquādo odoris tantū gratia, eo utentur, nunc uero & cibi ac cōdimenti utuntur. Conferunt garyophili cardiacæ passioni, confert & ocymum non solum cardiacæ, sed oculorum caligines abstergit, & quibus atra bilis nocet, confert.

DE AMARACO quem Dioscorides Parthenion uocat.

CAPVT III.

PARTHENION inquit Diosco. sunt, qui amaracum, qui camœmilū, qui campestrem florem appellat. **Amaracus.** Amaracus herba ab Amaraco nomen habuit, qui puer regius cū odorifera gestaret unguenta casu lapsus fracto uasculo in herbā mutatus est, quā aliqui sansucū, Romani persam uocitant. Ex hac unguentū odoratū & oleum fit amaracinum. Aulus Gellius: nihil cum fidibus gracculo, nihil cū amaracino sui. Lucretius, postesq; superbos ungit amaracino, & foribus miser oscula figit. Parthenion siue amaracus, inquit Diosco. coriandro folia similia habet, tenuiaq; flores per ambitū candidos, in medio luteos odore uiroso herba est, & gustu amara. potest sicca in aceto mulso unione addito sale pota epithimi modo bilem & pituitam per inferna trahere: prodest eadē suspiriosis, & his, quos atra bilis uexat. Datur bibēda utiliter herba sine folijs calculosis, suspiriosisq; fauentur decocto eius insidentes scemine contra muliebrium locorū duricies, & inflammationes. Et præter hæc sacris ignibus inflammationibusq; emplastri modo cum floribus imponitur. Triplex inuenio, inquit Hermo-

laus,

Triplex parthenion.

Iaus, parthenion: unum folio coriandri, quæ amaracus à Galeno, & parthenion à Dioscoride nominatur, uulgo *matricaria*: alterum folio mercurialis, ut Diosco. etiam scribit, siue plantaginis, & marubij, ut Plinius, quæ dicitur *helxine*. Tertium folio ocymi, quæ *parietaria* & *muralis* uocatur. Sunt qui & mercurialem ipsam parthenion quoq; dicunt uel *helxinē*, ut Diosco. in *Myosotide* scriptum reliquit. Verum & hæc sententia Barbari repugnatores habet suos: & sunt qui falsum existimant, ex similitudine floris, quæ est *matricariæ*, cum *chamæmilo*. Sed siue *matricariã* pro altera specie capiamus, hoc est pro parthenio: ut *Hermolaus* credidit: siue aliã herbam quãcunq; similem *chamæmilo*: certe eas esse consimilis prope effectus necesse est. *Matricaria* herba absynthij et *centauræ* uires habet: & uel *comesta*, uel uentri cataplasmata, uentris etiam tormina discutit. Ante accessionem in uino cocta, & *comesta* febrē depellit, pellit menstrua, uermes & urinam.

DE SALVIA.

CAPVT IIII.

SALVIAM latinè nostri, qui nunc sunt herbarij, græcè *eleliphacon* nominant, metæ haud dissimilē, canā Eleliphacos, id est salvia. & odoratā. Paralyticis prodest: dolorē dentium ex uino imposita minuit: & contra serpentū morsus exhibetur. Hanc cum *artemisia* alligatā, qui habet uiator, lassitudinem sentire itinerariam negatur. *Artemisia* ipsa ab *Artemide* dicta est, siue ab *Artemisia* regina, cum prius Artemisa prius Parthenis. *Parthenis* uocaretur, quæ omnibus fœminarum malis d medetur.

medetur. Saluiam eleliffhacon Diosco. appellat. Bibitur ad ciendā urinā foliorū ramorumq; eius decoctū: menses & foetus idē trahit: pastinaca marina iclibus succurrit: capillū denigrat. Vulneribus utilis herba est, cōpescendo sanguini apta, purgat ulcera: quæ ab asperitate theriodes, id est serina Græcè uocatur: finit genitaliū pruriginēs foliorū rametorūq; saluæ cū uino decoctū, si eo abluantur. Habeant qui ditiores sunt nucē quā Græci myristicā uocāt, quæ stomachū cōfortat, expellit uētositates, odorē oris facit bonum: ad ea omnia ualet saluia nostra.

Saluæ proprietates.

Nux myristica siue muscata saluiam nostram refert.

DE CROCO.

CAPVT V.

CROCUS medici in pharmacijs & plurifariā, & Croqui in pulmentarijs utuntur: huic Crocus adulescens, ut mythici fabulantur, in eā mutatus nomen imposuit. A quo iam ad hortos, in quibus bulbo radice seritur, per canediu transcamus. Natura crocus, ut Diosco. scribit, mollit, etiam leuiter adstringit, urinā cit, & amabilem coloris bonitatē facit. Arcet idem crapulam, cum passo potus, inungitur contra oculorum distillationes, fistiq; eas ex humano lacte inuctus: uenerē stimulat, sacrorū ignium inflammationes inunctus leuat, aurium remedijs utilissimus est. miscetur & his quæ foeminis priuatim ad locorum suorum, & in utroq; sexu sedis uitia subiiciuntur, & illiniuntur. Croci præterea bulbose radices urinam cient cum passo pot. e. Miscetur præterea utiliter potionibus contra intrinsecas. Plinius in medicina croco tribuit, ut succurrat stomachi exulcerationibus,

Crocus cordialis.

Croci vires.

Plinius.

bus, pectoris, et renum, iocinoris, pulmonū uesicarumq;
 peculiariter. Nosq; ex frequentiore usu, croci in medi-
 ca nostra etate id magis probauimus: relinquimusq; pe-
 rioribus cogitandum. Utamur ne eo in cibis potius, ut
 obsonia coloret, an ut concoctionē adiuuet. Miscetur ci-
 bis sapore ut zinziber uim habens aromaticam. Zinzi-
 ber in Arabicis Trogloditicisq; pagis nascitur. Parua
 est herba, radice cādida, celeriterq; cariem in tanta etiā
 amaritudine sentiente: hinc condiunt eam multi cū mel-
 le, saccharo ue, in uasculisq; reponunt, & Gallis ac Ita-
 lis transmittunt. Miscetur cibus sapore, ut crocus, uti-
 mur ut concoctionē adiuuet, ut crocus, miscetur cibus sa-
 pore zinziber: stomachum & pectus confortat ut cro-
 cus. Vterq; pituitosis conuenit passionibus.

Crocus sit no-
 flex zinziber,

DE SERPILLO.

CAPVT VI.

SERPILLVM, quod Græci Herpillon, à serpēdo no-
 men accepisse autor est Marcus Varro, rei rusticae
 tertio. Est enim herba folijs ramusculisq; per terram ser-
 pentibus, imprimis odorata. de qua meminit Vergilius
 in Bucolico ludicro, de testili intinctū faciente sic scri-
 bens: Allia serpillum, atq; herbas contundit olentes. ad
 medicinam efficacius siluestre, in aceto decoctum fron-
 tiq; & temporibus illitum cum rosaceo capitis cre-
 ditur sedare dolores. Duplex, inquit Dioscorides,
 serpillum est, hortense alterum, odore amaraci, & co-
 ronaria herba, à serpendo nomen inuenit. mensis po-
 tum trahit, & urinam: facit ad tormina, rupta, cōuulsa,

iccoris inflammationes, serpentesq; potū & illitū. capi-
tis dolorē sedat, addito rosaceo decoctum, mox cū aceto
inpersum: confertq; præcipue ueterno & phrenetidi.
Sedat & sanguinis uomitus, pondere drachmarū duarū
potus cū aceto succus eius. Serpillū fragrātis est odoris,
Serpillum mo- & moschus Gallicus dici potest. Moschus calidus est &
schus dici po- & aridus, sic & serpillū calidum & aridū in secundo ordi-
test. ne: cōfortat cor ut moschus, ac mēbra animalia, & cere-
brum corroborat ut moschus, ac sodæ antiquæ cōfert.

DE SATVREIA, siue saturea, siue thymbra.

CAPVT VII.

SATVREIA fragrantis odoris est herba, quā Tym-
bram, aliqui Latinorū Culinā Satureiam uocant.
diuersam credit Columella: hæc campo Troiæ uicino, ut
aiunt, nomen imposuit: per quē fuit Thymbraeus, ut re-
Strabo. fert Strabo: & thymbraei Apollinis, haud longe templū
Pompeius. fuerat à campo sic appellati. Pompeius à monte Troia=
no dictum existimauit. Saturea autem ipsa uenerē emor-
tuam suscitāt in cibis sumpta. Vnde ex Græco, ut quidā
uolunt, nomen sibi uendicauit, quasi satyrea: ut satyri
Dioscorides. in uenerem proni, et salaces: noscitur (ut scribit Diosco-
rides) & satiua satureia agresti in cunctis minus effi-
cax, in cibo tamen utilior: propterea quod nō adeo effi-
caci acrimonia et asperitate est. dici potest satureia Gal-
licum malobathron, odoris similitudine: multa siquidem
sunt satureiæ in odore similia: qualia sunt nardus mon-
tana, & phu. Verum non sic se habet de malobathro.
Nasciturq; in Indiæ lacustribus locis malobathrō. Nihil
aliud

aliud quam folium in aquis. Malobathro eadē omnia potest saturicia: uerū efficacior ad omnia saturicia: Malobathri tamen uis ciende urine aptior, saturicia stomacho magis accommodata est. Sed quis malobathron nostro seculo cognoscit? Ego toto uite meae tempore uix unicum uidere folium potui.

Malobathri
ad Saturiciam
comparatio.

DE THYMO.

CAPVT VIII.

NOTVS cunctis thymus est: nascitur petrosus & sterilibus locis praecipue: potestq; (inquit Dios) cum sale & aceto potus, per inferna pituita ducere. Spirituosus, & in difficultate spiritus, non nisi recta ceruice spirantibus, opitulatur thymi cum melle decoctū: pellit idē alui lubricos, menses, secundas, & foetus: habet & ciende uim: mixtus praeterea melli thymus in eclegmate, excreabilia facit peboris uitia. Nouos idē corporis humores ex aceto emplastri modo impositus, discutit. Concretos sanguinis grumos disijcit: ulcera sui nominis & uerrucas tollit. cōtra coxēdicis dolores cū polēta ex uino utiliter imponitur. Hebetibus oculis in cibo sumptus opitulatur: utilis etiā pro cōdimēto ī sanitatis usu. Thymus rectē inter ea, quae uirtutē calidā simul austeramq; sortita sunt.

Thymi vires.

DE MENTA.

CAPVT IX.

HERBA notissima est menta: cuius odor animū, & sapor aueritatem in cibis excitat. mēt. nomen, inquit Plinius, suauitatis odoris apud Græcos mutauit:

Mentae odor
animum sapor
ei⁹ aueritatem in
cibis excitat.
Plinius.

cum alioqui myntha uocaretur: hedyosmo illi non menta
 est: menta uero existimant dicta à nomine mynthes, quã
 ferunt pellicem Plutonis à Proserpina deprehensam in
 menta deformata fuisse: calefaciendi, adstringendi, sicca-
 diq; uires habet. Sanguine (ut Diosco. ait) ideo siflit po-
 tus cū aceto succus eius. Rotundos lumbricos necat: ue-
 nere stimulat. Singultus præterea, uomitus & bilis pro-
 fluuium, quod cholera dicunt, sedant menta duo tres ue-
 ramuli, cū acida punicæ succo poti. Discutit præterea
 abscessus cum polenta emplastri modo imposita, leniter
 fronti imposita dolores capitis: mammæ, quæ à partu
 tenduntur, & lactis habundantia tumentes mitigat. Con-
 tra canum morsus illinitur. Opitulatur auribus cū mul-
 sa aqua insillatus menta succus, dolores earum mitigas.
 Mulieribus ante coitum genitalibus apposita, conceptus
 adimit. Leuigat cõfricata lingue asperitates. Coire den-
 sariq; in caseum lac non finit, demersis in eo folijs. In
 uniuersum stomacho accommodata menta est: & in con-
 dimentorum usum, multifariam recipitur.

DE MAIORANA quam Græci Sampsuchum
 appellant, Pythagoras Thramben.

CAPVT X.

MAIORANA herba odoratissima, calefaciendi
 uim habens, & coronamentis apta: bibitur de-
 coctum eius contra incipientes cutem subire aquas, uri-
 næ & angustias & tormina. delēt (inquit Diosco.) sicca-
 ta folia ex melle emplastri modo imposita sugillata, quin-
 etiam apposita, menses trahunt: & contra scorpionum
 ictus

ictus ex aceto & sale imponuntur: imponuntur & luxa-
tis cum cera coacta, & contra tumores: illiniuntur pra-
terea cum polenta contra oculorum inflammationes: Maiorana
virtus.
eorumq; tumores, eodem modo miscentur. Praeterea
acopis malagmaticisq; ad excalesciendum. Maiorana
inter herbas aromaticas, fragrantis est odoris: calefacit
& arefacit in tertio ordine: resoluit & subtiliat, si Ga-
leno credimus. Caput purgium ex ea confert doloribus
capitis ex atra bili procedentibus, & cerebri uetositati,
& obstructions aperit illius: & confert epilepsia ob eam
causam, paralyti, & torturae oris, ac emigranea: attra-
hit humiditates malas a cerebro: & oleum ex ea factum,
confert ad omnia iam dicta. Caput purgii
maiorana.

DE RVTA.

CAPVT XI.

RVTA apricis locis & siccis, cinere uult nutriri, Plinius.
Strabo.
Auicenna.
ut Strabo et Plinius tradiderit: gaudet & umbra
fici, ut Auicenna Hispalensis scriptum reliquit: quonia
eius radices indigent calore, ut est apud Aristotelem in
proble. peculiaris est illi autoritas, propter uenena, qui-
bus remedium exhibet praesentaneum: unde & mustella
contra serpentes dimicaturae, ruta se muniunt. Rutam
ualde hominibus salutarem, testantur tot antidota me-
dicorum, quae de eius nomine gloriantur: e quibus unum
non inutile ponam, repertum in Aegyptia Iouis ciuitate
Diospoli, atq; adhuc Diaperganon dictum: quod sto-
machum excitat, digestionem accommodat, aluum mol-
lit, biles extenuat, uitia pectoris, lateris, iecoris, ac re-
d * num

- Medicamentū
singulare.** num mitigat. Accipe rutæ uiridis, cymini, piperis, singulorum uncias sex, nitri uel loco eius salis tres. Cyminum uero prius in aqua maceretur, deinde torretur & uniuersa tunsa & cribrata melli optimo mixta subiguntur. CN. Pompeius uictoria Mithridatica in sanctuarijs regis manu ipsius Antidoti Synthefim inuenit. Ex duabus nucibus siccis, ficis totidem, & rutæ folijs uigintifimul tritis, mica salis addita, quod ieiunus si quis sumperit uenena eo die innocua experietur. Nec minorem nobis opem & cōtra uitia corporis præstat. Aceto enim & oleo rosato mixto mirificè dolorem capitis auertit & inflationem coli. Idem matricis omniumq; interiorū statim mitigat cum butyro & oleo decocta & iniecta. Ad lumbricos uero necandos utile est bibisse cum Ruta incocta est. ignes sacros cum aceto & oleo rosaceo, & cerusa temperata illico extinguit. Item datur succus eius & ante accessionem bibendus contra febres cum frigore ueniētes ante paroxysmum. Idem instillatus succus auriculis efficit ut contingat audire. Nocumenta rutæ sunt quod uentrem inhibeat, genitale semen extinguat, infantes in utero necet. Facit enim hæc non ipsa, sed qui uirtutis eius obliti nec modum nec tempus aspiciunt: & ideo temperare prudentis est, ut de auxilio non fiat uenenum. Plures etenim uirtutes medicinales ipsa sola ruta habet quam omnia Indorum habeant aromata. Habeant Arabes, habeant & Indi, Poeni & Aegyptij sua aromata, suum Moschum, Cinamomum, Caryophilum, habeant suam myristicam nucem. Sint in officinis nostrorum pharmacopolarum Zinziber, Piper, macis, cubebæ,
- Proprietates
multas habet
ruta.**
- Succus rutæ
contra febres.**
- Nocumenta
ruta.**
- Ruta est temperanda.
Ruta plures
habet uirtutes
quam oīa
Indorum aromata.**

cubebæ, cardamomus, modo non inuideant Gallis suam uindemiam, id est Rosmarinum, laurum, mentan, maioranam, rutam, & similes Gallorum plantas. Rutam fertilius putant prouenire, sicut apes furto substractas pessimè: eiusdem quoq; fruticem pluribus annis durare, nisi mulier, que in mēstruis profluuiio sanguinis sit eum tetigerit, & ob hoc inaruerit.

DE BOGLOSSO HERBA

seu Borragine.

CAPVT XII.

BOGLOSSVS siue ut alij Buglossa & satiuu Borrago uera
est buglossa.
est (quam Borriginem triuiales uocant) & syluestris: latini ab asperitate linguæ bubulam utranq; appellauere. calida est & humida, cardiacis auxiliatur in cibo sumpta, sanguinem purgat & hilaritatem inducit: flores eius in conditura & medicina peculiarem gratiam habent. Ipsa uero in uino deiecta animi uoluptates auget, hinc Euphrosinum Græci dixere quasi letificantem. Euphrosine letitia, & Euphrosia exultatio. Euphrosine. Et si Buglossa non sit aromatica, quia tamen cordialis est, inter aromata posuimus.

DE ISOPO VSVALI.

CAPVT XIII.

DE ISOPO, quod uocatur Asce, ita scribit Mesues. Dicunt quidam quod est isopus ortensis, & dicunt alij quod est una ex speciebus origani. hæc ille. Dico ego, nomen ipsum modusq; loquendi ostendunt ignorasse Ignorantia
Mesue.
d 3 Mesuen

Mesuen de qua re scriberet. Tu autē scias uoluisse eum loqui de Thymo re non obscura, ut potē, quam dicit Dioscorides ab omnibus cognosci. Iſopus hortēsis calida & arida in secunda mansione, ut scribit Mesues. Galenus calidam in tertio ordine ponit. Solutione educit pituitā cum oximelle & sale trahit pituitas, ut scribit Plinius, & crassos humores, & secundum Dioscoridem edi potest cum ficis ad aluum subducendam, fortiusq; purgare mixto Cardamomo, aut Iride. Valet & tusti cum ficis aqua & melle, peripneumoniacis, asthmaticis, catharro: & si cum melle lingatur, sit optimum gargarisma anginæ, cum uino resoluit apostemata dura & phlegmones. Dosis usq; ad manipulum integrum, & secundum Mesuen ad drachmas decem.

Iſopi vires.

DE SINAPI.

CAPVT XIII.

Inter Aromata, & si nō sit, reponitur.

Pythagoras
primas Sinapi
tribuit.
Thermarica
Leptica.
Epyſpastica.

Vires sinapis.

DE SINAPI non quia de genere aromatum nec fragrantis odoris species habeatur, sed quia ad auersas ægritudines ualet, aliqua dicemus. Pythagoras inter ea, quæ propter uirtutem & efficaciam laudat, primum Sinapi locum assignat, cuius naturā uult esse Thermaricam, hoc est coloratam Lepticam, quæ quod inueniet, extenuet: Epyſpasticam, quæ quod cōprehēdat, aduocat. Merito ergo uirtus eius omnis est tantis insinuata indicijs tanquam numerosis corporis uitij præstet auxilium. Sensus acuit, aluum mollit, urinam ciet, menstrua imperat, calculos frangit, caput purgat, nunc gargarizatum, ut pituita grossior profluat, nunc admotum

admotum naribus ut sternutamento strictura soluat^r.
 Stomacho contra omnia querelarum genera succurrit,
 suspiriosis pitineata dissoluta hauriendi aëris præstat
 meatum. Serpentium icibus & scorpionum cum aceto
 tritum illinitur, nec inutilis cibus est cōtra uenena fū-
 gorum, positum extrinsecus cutem ui caustica exulce-
 rat. Raro medicis ad huiusmodi remedia ueniētibus, quā
 pene intolerabilem suscitāt uisionem, nec non nisi in ma-
 gnis & uetustissimis causis tam seua tormenta subeun-
 da sunt. Sed hoc genere tormenti humor capitis auerti-
 tur, qui cæcitatem oculis cōminatur, quiq; stomacho aut
 pulmōni acer instillatus letaliter ad pthysim præstruit,
 & coxæ dolorem per uescicas & pustulas digerūtur, &
 splenis tumor soluitur, ac iocinoris indignatio relaxa-
 tur, & hydropicis minitās humor tā nō reuersurus hau-
 ritur. Aiunt & Lythargos excitari si pedes corū simul
 tritis Sinapi & ficu arida perfricētur. Nunc interim de
 succo locuti sumus, qui specie exprimitur admixtis, sci-
 licet nūc aqua, nunc melle, si usus exigat. Est & alius qui
 caule colligitur, hic cum expressus fuerit lacteam facit
 guttam utilem dentibus si in dolore illiniatur. Fitq; ele-
 gans ex eo Antidotum sicut docuimus. Semine Sinapis,
 eiusdemq; radicibus in musco datur uitijis faucium, sto-
 machi, capitis, oculorum, potioni modo statuto quātum
 manus plena concludit. Fitq; ex Sinapi oleum semine
 infuso lumborum doloribus & neruis torpentibus ne-
 cessarium. Sed hoc mirum quod legimus, piper & Sina-
 pi integra si deuores uentrem non excalescere. Si trita
 excalescere.

Contra serpen-
 tes ualet.
 Sinapis vim
 habet causti-
 cam.
 Ad multa ua-
 let Sinapis.

Duplex sina-
 pis.

Oleum ex
 Sinapi.

Celtica, quam nūc Lauendulam uocant.

CAPVT XV.

Lauēdula flo-
rem coeruleū
habet.

NARDVS celtica colorē habet & florē inter
purpureum & coeruleū, ubiq; in hortis Gallie
nascitur. à Liguribus et Genuatibus Lauendula nomina-
tur indito à Genuatibus illi, ut credimus nomine, quoniā
magnum genti illi uectigal herba hæc sit. In Aphricam
quotannis eam ferētibus mercatoribus, ubi lauadis fouen-
disq; corporibus, in balneis Lybes ea utuntur, nec ni-
si decocto eius abluti, domo mane egrediuntur. Idem si-
mul nascentem coniunctamq; illi uirosi & hircini odo-
ris consimilem herbam nullam se nouisse retulerūt. Quo
fit, ut peritioribus censendum relinquamus, an celtica

Dioscorides. Dioscoridis nardus ea sit, quam Genuates celticam spi-
cam & lauendulam dicunt. Prodest inquit Dioscorides
celtica iocinoris inflātionibus, suffusis felle, & stoma-
chi inflātionibus cum decocto absinthij pota. prodest
eodem modo & lieni, renum uescicæq; uitijs, & cū uino
contra ea: quæ iclu morsu ue uenenum sumpserūt. Lauē-
dula Gallica resoluit & fortificat. Contra sincopim &
cardiacam passionem ex frigida causa. Fiat eius deco-
ctio cum uino odorifero, addita aqua rosarum & detur
patienti. facit somnū, & sedat sodam quando emplastrū
fit cum ea supra frontē. Aqua decoctionis illius pota, ne-
phreticis comitialibus, & attonitis cōfert. Odor tamen
eius grauat caput & facit somnum. Aqua eius distillatio
nis è floribus cōfert apoplexiæ. Et ad præseruandā apo-
plexiā potest sic fieri aqua. Accipe florum spicæ celticæ
siue

Aqua spicæ
celticæ contra
apoplexiam.

siue Lauendule uncias. 2. spicæ nardi croci singulorum
 drachmas. 2. distemperentur in libris. 2. aquæ rosarū per
 diem unum, & postea distilletur & seruetur, & cū uti
 uolueris, accipe paulatim cum cocleari. Est lauendula
 calidæ & aridæ cōplexionis. Ex spicæ celticæ potest fieri ^{Puluis cor-}
 ri puluis cordialis ad ægritudines iam dictas, ut sic. Acci- ^{dialis.}
 pe spicæ celticæ siccæ uncias. 2. Croci gallici drachmas
 2. limaturæ cornu cerui drachmā. 1. margaritarum lo-
 tharingarum drachmam 1. & semis: fiat puluis: capiat
 aliquando scrupulum. 1. cum aqua rosarum, uel cū bro-
 dio carniū. Et potest fieri forma opiæ addēdo mellis
 gallici uel sacchari quātum oportet, potest fieri & syru-
 pus ex eius decoctione cum melle uel saccharo, potest &
 fieri aqua cordialis distillando cum uino albo. Et est alia
 nardus montana apud Dioscoridem, & hanc Cilicia gi- ^{Dioscorides:}
 gnit & Syria. Est & alia quam rusticam nardum appel- ^{Asarabac-}
 lat Dioscorides, alij Asarum, Galli baccharē, quæ Coro- ^{chara.}
 naria est herba, & odorata: hederæ folia habet, longe ta-
 men minora rotundioraq; , flores purpureos. Calefacit
 & urinam cit. Ideoq; subeuntibus cutem aquis accōmo-
 data est, utilis & diutinis coxendicis doloribus, ducit
 menses cum mulsæ aqua. potæ radices eius pondere dra-
 chmarum. 7. purgant ueratri albi modo. Miscetur un- ^{Asari pro-}
 guentis Asaron. Nasctur umbrosis mōtibus, plurimūq; ^{prietas.}
 in Ponto. In Gallia, Phrygia, Illyrico, & in intimis Ita-
 liæ montibus. Est & alia nardus Indica, alia uero Syria-
 ca. in Indica Gangitis altera dicitur à Gange flumine
 inuenta appellatione: uocatur & nardus alia quædam
 admodum breui & decurtato frutice. Nouem species
 nardi

nardi spicæ sunt, quas nardū Indicā Plinius representare existimat, & omnia nardi genera herbe sunt præter Indicam, ut ample scripsimus in Libro nostrarū castigationum cap. VIIII. ad quem lectorem mittimus, si per ocium licet. Dico tamen Celticam nardum eam esse, quā Genuates Lauendulam dicunt, ac nuper à Bartholomeo

Argenterius
doctor medi-
cus.

Argenterio Astensi insigni medico sum in sententia confirmatus. Hic enim his diebus cum ad me curandæ meæ filie gratia ut Collega, ac amicus frequenter accederet, meq; reperiret hæc ipsa de Celtica nardo scribentem, miro quodam ingenio Galeni mentem cum Campegianna mente coniunxit. Post hæc autem puluerem cordialem ad diuersas ægritudines in hūc modum composuit, quem ab inuentoris nomine Argenterium puluerē nuncupauit. Accipe nardi Celticæ siue Lauendule uncias. z. saluie siccæ maioranæ singulorum unciam unam, florū libanotidis unciam dimidiam, puluerizentur omnia simul, & fiat puluis. Ex illo puluere possunt fieri electuaria, ualet contra serpentum morsus cum uino potus, menses et urinam trahit, stomachum corroborat. Cardiacæ passioni confert, uetustis pectoris uitij succurrit, ac uentositates expellit.

Puluis Argen-
terius cordia-
lis.

LIBER V.

DE ARBORIBVS AROMA-
ticis & cordi amicis.

PROOEMIUM IN QVINTVM

LIBRVM.

CAPVT I.

ARBORES in maximo precio ha-
buit rudis illa ueterū antiquitas, habent
& arbusculæ propria numina. Ioui deo
rū ut dicebant maximo Aesculus, Apolli-
ni Laurus, Mineruæ Olea, Veneri Myr-
tus, Herculi Populus, Plutoni Cupressus, Baccho Vitis,
& Cybeli siue Pani pinus dicatæ sunt. Quin & Sylua-
nos faunosq; syluis dedit antiquitas, & Driades hama-
driadesq; nymphas adfinxit. In hortis autem ponendæ
sunt arbores & ad uoluptatem & ad fructuum utilita-
tem, quarum culturam Enmolpus Athenis primus osten-
dit. Sed quoniam plurima earum sunt genera, ita ut uix
numerari possint, omisis quæ conuenire in medicinis nō
uidentur de quibusdam Aromaticis, quæ in Gallia nascū-
tur & quidem breuiter dicemus.

Syluant.
Driades.

Enmolpus
Atheniensis.

DE LAVRO.

CAPVT II.

LAVRVS Apollinis est arbuscula propter Da-
phnē quā amauit in ea deformatā siue quod spe-
ctatissima nascitur i Parnaso. Eusebius Pāphilus scribit
can

Apollinis
arbuscula
Laurus.

eam Soli dicatam, quoniam ignea est: unde odio maxime à demonibus habetur, siue quòd plurimū sonat, si utatur, quòd prædicendi artem designat. Diuinationis autē deus à poëtis Apollo existimatur: Ianitrix quoq; Cæsarium est & Pontificum, triumphisq; dicata, coronam capite & ramusculū tenētibus manu triūphantibus: & præsertim è Delphica, qua & Delphis coronabātur uires.

Cato. Flores: unde nomē. Nam Cato genera duo fecit, hanc & Cypriam: Pompeius leuens adiecit, quam mustacem uocauit, q; mustaceis eius folia subijcerētur. Sola arborum fulmine non tangitur: hanc contra fulmina ferunt Tiberium Cæsarem tonante cælo ea coronari solitum. In lauro quædam tenuiore, quædam latiore folio est, calefacienti utraq; & molliendi uim habet: quam ob causam decoctio earū muliebrīū locorū & uesticæ uitia utiliter insidentibus fouentur. Adstringunt (inquit Diosc.) uiridia utriusq; folia leuiter, profunt concisa eadem: mox illita Vesparum Apiumq; iustibus, cum pane itidem polēta ue illita, inflāmationes leniūt. Eadem deuorata stomachum mitigant: uomitiones tamē cient. Maiore calefaciendi uires, q; folia lauri bacce sunt: ob id concise ex melle passō ue in eclegmate, contra tabem, quam pthysim dicunt, in spiritus difficultate, non nisi recta ceruice spirātibus, & in pectus distillationibus utiles. Bibuntur cum uino cadē contra scorpionum ictus: uitiligines exterunt, & expressus ex eis succus doloribus, grauitati, & incertis aurīū sonis cum uetere uino & rosaceo utiliter instillatur: miscetur idem acopis, & unguentis, que calefaciēdo & discutiendo sint: frangit calculos radices utriusque

eiua lauri cortex, foetus in utero necat, iocinorosis prodest, trium obolorum pondere cum uino potus.

DE OLEA.

CAPVT III.

OLEA ex cuius baccis trapeto pressis utilissimum olim liquor educitur: in hortis feri potest, & maxime colliuus: hunc honorem dedere Romani, & turmas equestres idibus sextilis, & in minoribus triumphis uanites coronando. Athenæ quoque ex oleagina fronde uictoribus coronas proposuere. Græcia uero in olympijs oleastro coronauit. locum ubi consistat fuerint, oliuetum appellabimus. Optimum in sanitatis usu, ex immaturis oliuis expressum oleum est, quod & omphacinum, id est acerbum, dicunt. Excellitque in eo bonitate, quod nouum, odoratum, & in gustu nulla mordacitate est. Vitale & hoc conficiendis unguentis. Stomacho præterea quod astringit accommodatum, gingiuarum tumores reprimat, dentes, si ore contineatur, confirmat, & sudores compefcit: quo uetustius, & pinguius, eò medicina utilius. Calefacit communiter omne oleum, aluum mollit perfrictionibus, bonam præterea facit aluum, datur & contra letalia uenena. Sic ut continue bibatur, & uomitionibus reddatur. Purgat idem hemine unius pondere pari ptisanæ succo, aut aqua potum. Datur idem contra tormina utiliter in calida potione ruta in eo cyathorum sex pondere. Ventris lubricos pellit. Clystere idem funditur: præsertimque ileosis. Vetus maiore ui calefaciendi, discutiendi que est: inungitur ad claritatem, eo etiam oculi. Hæc à Dioscoride scripta sunt. Quod autem ex oleastro factum fuerit,

Oliui liquor.

Omphacinum
oleum.Clyster ex
oleo.

c oleum

oleum maiore adstringendi vi in sanitatis usu secundam habet probationem & laudem.

DE CYPRESSO.

CAPVT IIII.

Platoni sacra
cupressus.

Petronius.

Cupressi
vires.

CYPRESSVS natu morosa, Plutoni sacra habetur: & ideo funebri signo ad domos defunctorum illam posuere maiores. Petronius in satyris. Gaudet ferali circum tumulata cupressu. In hanc Cyparissus Siluani delitiolum mutatus dicitur in fabulis. odore non improbat quamuis uiolento, cariem & uetustatem non sentit. Nux autem eius (conum quam uocitat) in aceto decocta, dentium tollit dolores. adstringit cupressus (inquit Diosco.) & refrigerat. bibuntur folia eius utiliter cum passo, & exigua myrrha, contra desillationes in uescam & urine angustias. Bibuntur pari utilitate etiam tusæ eiusdem arboris pilulæ, cum uino contra sanguinis excreationes, intestinorum tormina, fluores alui, in spiritus difficultate non nisi recta ceruice spirantes, & tusim: potest idem & earum decoctum. durities molliunt cum fico tusæ, polypis in naribus medentur. Scabies pellunt ungues in aceto decoctæ concisæq; additis lupinis, intestinorum ramices illitæ comescunt. Posunt idem & folia, glutinant uulnera etiam concisa & illita folia: sanguinem eadem sistunt, concisa, ex aceto capillos denigrant: illiniuntur etiam per se, & cum lenta sacris ignibus, ulceribus quæ serpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus: cerato præterea admista stomachum imposita confirmant.

IUNIPERVS arbuscula in harenosis frequens: na-
 scitur coma uirens perpetua. Vnde fit ut topiario In harenosis
 lectis nascitur
 iuniperus.
 operi impensius idonea habeatur: durat & eius materia
 diuissime incorrupta, quippe quæ senectam curiosam
 non sentit. Quod ostenditur ex templo Dianæ è Zazim Dianæ tēplū.
 tho aduecta, anno ducētesimo ante excidium Troianū,
 in quo, Plinio asserēte, ex autoritate Bocchi, adhuc du-
 rant trabes ex iunipero. Huic Carthaginensis Hannibal Hannibal.
 indutus religione pepercit. Duplex iuniperus, ut Dio-
 scorides scribit, maior altera, minor altera. Maiorem Dioscorides.
 itidem sunt, qui agrestem cupressum uocēt. Acris utraq;
 est, calefacit & extenuat: utraq; etiam urinam cit: in cen-
 se suffitu ambæ serpentes fugant, earum fructus alte-
 rius ponticæ nucis, alterius sibe magnitudine conspici-
 tur rotundus: in commanducando odoratus, & leniter
 amarus, qui iuniperi bacca appellatur, mediocri calefa-
 ciendi & adstringendi natura: qui stomacho etiam accō-
 modatus sit: potiusq; ad uitia pectoris, tussim, inflatiōes,
 tormina, & uenenata faciat. urinam idem etiam trahit:
 quapropter conuulsis, ruptis, & muliebrium locorum um-
 strangulationibus confert. Folia illita potaq; & ea &
 earum succum cum uino uiperarū morsibus succurrunt.
 Cortex præterea crematus, & ex aqua inunctus, lepras
 pellit: cauenda tamen ligni ramenta, hausta enim leta-
 lia sunt.

Veneri sacra
myrtus.

Plinius.

Dioscorides.

Vires myrti.

MYRTVS Veneris existimatur arbuscula: hinc myrtea dicta, quæ nunc Myrtia. Liuius, ad myrtiæ datæ sedes. Peregrina est, ut refert Plinius, primum in Helpenoris tumulo, ut inquit, uisa: loco piperis hac ueteres usos, ante piperis aduentum memorant: nam odorem illius reddit: medicine utilior satiuæ nigra myrtus quàm candida, & in eo genere multo magis montana. Semen tamen infirmius est. Adstringendi (inquit Dioscorides) uis & myrto & semini est. Daturq; semen uiride, pariter & siccum in cibo, sanguinem expuentibus, & contra uesticæ erosiones. Stomacho & ciendæ urine accomodatus, phalangiorum moribus, scorpionumq; ictibus, idem in uino utile. Denigrat capillû seminis decoctum: ulceribus in extremis membris illitum medetur. Imponitur præterea oculorû inflammationibus, lenitq; eas, proidentibus sceminarum locis, & sedi muliebribus fluctionibus insidentibus medetur: fluentem capillum cohibet. Folia ipsa concisa, & ex aqua illita humidis ulceribus prosunt: prosunt & sacris ignibus, testium inflammationibus, condylomatis, & his quos à serpendo herpetas dicunt: sudoresq; in cardiacis cohibent: prosunt & in omnes corporis partes distillationibus cæliacisq; additis acerbo oleo, exiguo uerofaceo aut uino.

LIBER VI.

DE ODORATISSIMIS FRV-
tibus & malis omnibus.

QVAE MALA POMA DICANTVR.

CAPVT I.

ALA poma dicuntur, quæ tenui cortice, Quæ tenui cor-
tice poma.
ut mandi etiã possit, obducta esui sunt:
licet duriore inter ea sunt tantũ grana-
ta. Infinita penè in malis est ludentis na-
turæ uarietas: tã multa eorũ genera, tot

colorũ differentias, tot figurarũ discrimina, tã uarios sa-
porũ odorũq; sensus, et maturitatis tẽpora in uno hoc
pomo sagax omnium artifex natura ostendit. Nam cõplu-
ra uidemus genera: granata, citrea, limonia, coctana: à
pomis pomona dea. Poma autem ipsa quòd potu indi-
geant, quòd uicem potus præbeant, seruantur per hyc-
men loco frigido & sicco contabulato.

DECITRO NARANTIIS & lymonibus.

CAPVT II.

CITREA mala odoratissima, ut scribit Oppius,
in Perside omni tẽpore generatur: alia enim præ-
carpuntur, alia interim maturescunt. Vne Martialis in
Xenijs. Aut corcyrei sunt hæc de frondibus horti, Aut
hæc massyli poma draconis erant. Interiecta uestibus ti-
neas arcere creduntur: inde uestis citrosa. De citreis autẽ
malis & medicis, quæ uulgo, ut quidã tradidere, narãtia
uocantur, eadẽ ferẽ dici possunt, quantũ ad pomi naturã:
& magis mensæ priori cõueniunt: nam cũ carnibus tostis

e 3 ut etiam

- ut etiã oliuæ ponũtur, nisi fuerint melle cõdita. Medica
 Dioscorides. Persica, quæ à Romanis (inquit Diosco.) citria uocatur,
 oibus nota: semen habent pirorũ seminibus simile, quod
 in uino potũ uenenis aduersetur, & aluũ deijciat. Citra
 corticis sunt calidi in primo, & aridi in fine secundi. Ca
 vires citri. ro autẽ calida in primo, & humida in secũdo: caro diffi
 culter cõcoquitur, & pituitã grossam gignit: semẽ pestẽ
 arcet, mēstrua agit: ipsoꝝ acidũ flauã bilẽ plurimũ deij=
 cit. Perhibent aliqui q̄ si nocte quispiã utatur, obliquos
 efficere oculos, cõtortamq; aciem uisus. De Lymonio scri
 bit Galenus. 7. simpliciuũ. cap. 69. sic. Lymonum fructum
 austerũ existentẽ cum uino dant cyliacis, dyssentericis,
 & sanguinẽ spuuentibus: iuuat autẽ & fluxũ muliebẽ.
 Hęc Gale. Acetofitas eius ad frigiditatẽ & humiditatẽ
 tendit cum quadã ariditate, feruorẽ, acuitatem & mali=
 tiam flauæ bilis reprimat: nocet tamẽ membris neruosis:
 quapropter cum saccharo sapientes comedunt.

DE GRANATIS siue punice malis.

CAPVT III.

APYRINA mala dicũtur granata, siue punica
 quibus lignosus nucleus abest: sed candidior his
 natura, & blandiores acini, minusq; amari, & membra
 nis distincti. Seneca ad Lucilium. Sic imperturbatus, sa
 piens dicitur quomodo apyrina dicuntur, nõ quibus nul
 la duritia est granorũ, sed quibus minor. Punica autem à
 regione nomen sibi uendicant. Flos balaustium dicitur,
 & medicina idoneus: granis autẽ prestis, uinum educi=
 tur, quod Græci rhoiton nominarunt. Est boni succi ma
 lum

lum punicum, & stomacho accommodatum omne malū
 est (ut scribit Dioscorides) idem tamen non nutrit. Dioscorides.
 macho utiliora, quæ in punicorum genere dulcia sunt
 in febribus tamen vitanda, quòd stomacho calorem ali-
 quem afferunt & instant. Quæ acida sunt, stomachi ar-
 doribus prosunt, maioresq; ad reprimendū vires habent, Acida mala.
 & ad ciendā urinam efficaciores: eadem ori ingrata, gu-
 stum astringunt. Vinosa medias habent vires: acidorum
 acini in sole siccati, cū obsonijs concocti, inperso' ue tri-
 torum puluere, aliū & in stomachū destillationes si- Vires gra-
natorum.
 sunt: ijdem cælesti aqua madentes, sanguinem expuen-
 tibus, utiliter bibuntur: quinetiam insidentibus contra
 intestinorum tormina, & scæminarum fluxiones pro-
 sunt. Vtilissimum præterea, quod expressum, ex punico-
 rum acinis fuerit, addito melle, contra oris, genitalium
 sedisq; ulcera, utile & contra digitorum pterygia, quæ
 nascendo serpunt, excrescentias, dolores aurium, & na-
 rium vitia: in quos usus præfertur omnibus, quod ex aci-
 dis expressum fuerit. Punicorum uero flores, quos Græ- Balaustia.
 ci priuatim cytimos (nos balaustia) uocant, & ipsi ad-
 stringendi, siccandi, reprimendiq; uim habentes, cruen-
 ta glutinant uulnera, omnibus quibus & mala accōmo-
 dati. Decocto eorum mobiles utiliter colluuntur den-
 tes, & sanguine humentes gingiue. Ad continendos
 intestinorum ramices, ijdem cataplasmatibus utiliter ad-
 duntur. Fecunt quidam nullam oculorum lippitudinem
 sensurum eo anno hominem, qui quantumuis exiguus
 tres punice flores deuorauerit. Exprimitur hypocistidis Hypocistidis
succus.
 modo ex floribus punicorum succus punici mali

cortices præterea, quos priuatim aliqui malicorium dicunt, eadem adstringendi uiam quam habent, cunctis quibus & flores accommodati sunt. Radicum punice decoctum, Lumbricos latos pellit potum, & enecat.

DE MALIS CYDONIIS siue Cotoneis.

CAPVT IIII.

CYDONIA poma cotonea à Cydone oppido Cretae, quod Samij, teste Herodoto, condidere, nomen mutuantur. Plinius his proxima amplitudine mala quae uocamus Cotonea, & Graeci Cydonia ex Creta insula aduecta. Serenus. Aut quae poma Cydon Creteis misit ab oris. Tria eorum genera sunt, ut refert Columella, quorum chrysomela incisuris distincta colore ad aurum inclinata, unde & nomen adepta. Strutea, quae minora odoratius uibrant serotino prouentu. Mustea uero praecocia, quae nunc Melimela, ut tradit Varro, à mellis ut opinor sapore. Martialis. Dulcibus aut certant, quae melimela fauis. Neoterici nana mala ex arborum breuitate nunciant. Nam Graeci nanos breuis corporis homines uocant. Latini pumilos & pumiliones, qui nunc in delitijs principum, fiunt, si haberint (ut Astrologi somniant) Horoscopus in quarto gradu scorpionis ut scribit Firmicus in octauo. Posui ipse in hortis meis insulae Barbarae apud Lugdunum huius pomi frequetes arbusculas, admiratus naturam, quod non solum gallinulas, caballulos, mulas, pumilas, & homunciones, sed etiam inter arbores nanorum genera produxerit. Hinc legimus Chamedaphnes, Chameplatanos, & quasdam alias breuitate speciales. Sunt praeterea syluestria è struteis parua odoratissima

Plinius.

Serenus Samoniacus.
Genera tria
Cydoniorum.
Columella.

Martialis.

Astrologorum
somnia.
Iulius Firmicus.

ratissima in sepibus nascētia. Cydonia sliptica sunt, hinc dysenterie, & cœliacis, ut Dioscorides testatur, impendio conferunt. Ad hoc condimentum fit in saccharo decoctis. probantur à Dioscoride, quæ uera Cotonea sunt, Dioscorides. talia autem quæ parua, rotunda, odoratissimaq; erunt. Quæ strutia uocant, grandiaq; sunt minus utilia. Virides sicciq; arboris flores Cataplasmatibus utiles, ad ea quæ adstringi oporteat, & oculorū inflāmationes. Bibuntur ijdem cum uino cōtra sanguinis excreationes, alui fluores, & mensium abundantiam. Quæ uero à sapore melis in malorū genere Melimela dicuntur, aluum molliūt, uentris lumbricos pellunt, stomacho nocent, siticulosa æstuosaq; sunt. Eadem à quibusdam facta à malis & dulcedine nomine Glycymela uocantur.

DE MALIS PERSICIS.

CAPVT V.

PERSICA dicta, quod è Perside fuerūt aduecta, duracina præ cæteris in precio sunt, his corpus ligno adheret, auelliq; nequit, cū in reliquis facile separetur. Plinius in x v. Sed Persicorum palma duracinis, nationum habent cognomen Gallica, & Asiatica. Post Autumnum maturescunt, æstate precocia intra xxx. annos reperta, & primo denarijs singulis uenundata, & mox pomi innocuū expetitur ægris, preciiq; singulis iam triceni nūmi fuere, nullius maiore. Est & nitidioris corticis, quod nucipersicum uocant. Persica ut scribit Dioscorides, stomacho accōmodata sunt matura, bonam faciunt aluum, acerba aluū astringunt, siccata, maiores adhuc in astringendo uires habent. Quinetiā succorum

Plinius.

Quo tempore
maturescunt.

Nucipersicū.

Dioscorides.

decoctū in aluum & stomachū destillationes haustum
 sistit. *Quæ* uerò inquit Dioscorides, in hoc genere mino
 ra sunt, & Armeniaca passim dicuntur. à Romanis uero
 præcoqua, prædictis stomacho magis accommodata. Deci
 piuntur profecto Medici nostri temporis, & quicūq; illis
 astipulantur, existimantes persicorum generi Armeniaca
 adscribēda. De quibus Plinius subtilissimus naturæ rerū
 indagator hæc scripsit. Nec non ab externa gēte Arme
 niaca, quæ sola & odore commendantur. Et paulo post.
 Nuper i Batica malina appellari cœperūt malis insita,
 & alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nu
 cleus amygdala, nec aliud pomū ingeniosius genitū est.
 Sciendū est Socrate in cōmentario de reptilibus & ser
 pētibus testari perseā, quā Rhodacineā dicūt (hac uoce
 autē Græci Persica nūc etiā appellāt) ex Aethiopia in
 Aegyptū translata fuisse. Et Rholus Democriteus in cō
 mentario Persas ait letalē arborē habentes in Aegyptū
 misisse, credētes perituros ab ea multos, sed ut ille cōtra
 rio euentu illis profuisse, protulissetq; suauissima poma,
 qualia nūc uidētur. Plura alia uidemus & maximē alia,
 tam apud Italos quā Gallos, pomorū genera, ut sunt,
 Apiana, Rubiginosa, Deciana, Septiana rotūda, petisia
 paruula, sed odoris eximij. Rosca omnibus nota, & pa
 radisea, quod in omnibus paradisis, id est hortis inferi
 debeāt, si non primas saltem secundas partes inter mala
 sibi uedicātia & odoris & saporis suauitate. Colligen
 da post æquinoctiū Autumnale, neq; ante xvi. Iunam,
 neq; ante primā horam, & caducis à cæteris manu le
 ctis sciugatis sunt reponenda, nunc de malis satis. De
 prunis

Armeniaca

Plinius nature
rerum indaga
tor.Ex Aethiopia
in Aegyptum
Perlicum.Genera po
morum.Collectio po
morum.

LIBER VII.

63

prunis nihil dicemus: sunt tamen multa uariaq; pruno-
rum genera, quorum in primis laudatur tria, Damascena,
Amygdalina, & Armeniaca, de quibus fecimus paulo ante
mentionem. Apud Lugdunenses sunt alia odoratissima,
ut Astensia, Perdigona & Regia, de quibus alibi scripsimus
de Cerasis, Ziziphis, Moris, Mespilis, Sorbis, Piris,
Caryotis, Vuis, Dactylis, Pincolis, de quibus scripsimus
ample in Rosa nostra Gallica, ad quam Lectorem mittendum
consulo, si per ocium licet.

Genera prunorum.

LIBER VII.

DE CONDIMENTIS ET
Oleaginosi liquoribus.

DE MELLE.

CAPVT I.

MEL APES contrahunt succum dulcissimum, subtilissimum, ad multa condimenta optimum, medicaminaq; necessarium: corpora putrescere non sinit, cum purgandi simul & conseruandi uim habeat, ut est apud Dionysium Areopagitam. unde Babylonij defunctorum cadauera in melle sepeliebant, ut refert Herodotus. & Apicius cocus carnes, ut sine sale diu durent melle contegit: mala quoq; Pira, Prunia, Cerasa, ut diutule incorrupta habeatur, cum petiolis in melle seruanda precipit. Est melli uis & natura, ut Dioscor. inquit, exterere, aperire, & humores in summum proritare. Iamq; sordidis ulceribus utiliter infunditur, Decoctum idem

Dionysius Gallorum apostolus.

G

Vis & natura
mellis.

et impositū solutas à cōtinuitate sua carnes et hiantes glutinat. Sanātur impetigines decocto cū liquido alumi ne melle inunctæ. Sanātur eodē et pedū clauī. cōtra incertos aurīū sonores doloresq; cū trito fossili sale tepidū instillatur. Pediculos et lēdes inūctu necat. purgat quæ claritati oculorū officīūt. Medetur et faucīū vitijs mel, tonsillis et anginis. in quem usum gargarizatur, et co colluunt os. Idem urinā cit, Tussi et serpētum moribus prodest. Valet et cōtra fungorū maleficia, et rabidi canis morsus. Bibendū, aut in Eclegmate deligendū datur. Crudum tamē omne mel inflat, aluū et tussim proritat: ob quā caussam de spumato uti oportet. Primā habet mel Vernū bonitatis æstimationē, secundā Aesliuū, Hyemaele, quia crassius ideo deterius ceragini faciendæ aptius. Mella primus ostēdit Aristæus Atheniēsis, ut Plinius auctor est. Ouidius, à Baccho mella reperta serūt. Itē, Liber et inuēti præmia mellis habet. Alij inuētionē Thessalīis, alij Melisso Cresorū antiquissimo Regi assignant.

Plinius.
Ouidius.

DE OLEO.

CAPVT II.

OLEVM ab olea, oliuum ab oliua nomē mutuatur, utrūq; frequēs apud poetas. Olcū et Trapetes primus Aristæus Atheniēsis inuenit. Palladi nonnulli olearū, oleiq; educēdi inuentionē dederūt. Nam ante huius Deæ ortū erat hæc arbuscula cū alijs syluestribus im mixta, oliui usus aberat cū esset ignota. Hæc olei exprimēdi modū, ut scribit Diodorus. hinc Silius, Inuēto primā Lybiem per fudit oliuo. Stomacho, quod adstringit, accommodatū est. Et ut Dioscorides scribit, Gingiuarū tumores

Palladi sacra
olea.

mores reprimit, dentes sites, si ore contineatur, confir-
 mat, & sudores compescit: quò uetustius & pinguius eò
 medicinæ utilius. Calefacit communiter omne oleum,
 Aluum mollit perfrictionibus & gelicidiorũ noxis ad-
 uersatur, promptius & expeditius ad agendum corpus
 reddit. Bonam præterea facit aluum, exulceratium me-
 dicamentorum confusum illis maleficia & uires hebe-
 tat. Datur & cõtra letalia uenena, sic ut continue bibe-
 tur. Datur idem contra tormina utiliter in calida potio-
 ne ruta in eo decocta, Cyathorum sex pondere, uentris
 lumbricos pellit.

Vis & natu-
 ra olei.

DE OLEO Nucum Raphani & Rapæ.

CAPVT III.

ENVCIBVS iuglandibus fit oleũ quod Cary
 Num nominat, alopetijs utile est, tarditatiq; aurũ
 infusum. Ceterũ sapore graui. Vnde apud Lotharingos
 esculentis non miscetur, sed loco illius butyrũ comedũt:
 apud Lugdunenses esculentis miscetur, ac cũ illo pisces
 præparant, & etiam in lucernis funiculum nutrit arden-
 tem, ueluti & quod è lini semine, Raporum, Raphaniq;
 exprimitur. Ab oleo autẽ inter cetera fit olearia cella,
 in qua habetur, & olearia taberna ubi uenale exhibe-
 tur. Sunt & alia olea, ut oleum de Amygdalis, de Been,
 de Ciperis, de lilio, de quibus alibi dictum est.

Vis & pro-
 prietas olei
 nucum.

DE BUTYRO.

CAPVT IIII.

BUTYRVM natura oleosum ex lacte fit, &
 plurimũ bubulo. Plinius, è lacte fit & butyrũ
 barbararũ gentium laudatissimus cibus, & qui diuites à
 plebe

plebe discernat: plurimū ē Bubulo, & inde nomen: pinguisimū ex ouibus. nā, ut scribit Aristoteles tertio animalū, Lacti inest pinguedo, quæ etiā cōcreta oleū propè trahit. Butyrū exiguo gustu sitim & famē sedat, uires cōseruat. Prodest & Tussiculæ, uenenis aduersatur.

Dioscorides. Et ut Dioscorides scribit, probatissimū fit ex pinguisimo lacte butyrū, tale autē est ouillū. Fit & ex Caprino. Butyrū aluum soluit copiosè potū, & contra uenena, si desit oleū, infantium dentiones adiuuat admixto melle, in quem usum confricandæ eo gingiue sunt: prodest & oris ulceribus in eadē etate, quas aphtas dicūt. Infunditur Clystere contra intestinorū tormina butyrum, &

Clyster. crassioris intestini, quod Colon dicunt, exulcerationem: prodest & Aspidis moribus impositū. Miscetur butyrū utiliter his, quæ suppurationes adiuuāt, præcipueq; imponitur neruorum, membranarum, cerebri, uesicæ, colli uulneribus. replet idem, purgat & carne uestit: nouum in obsonia pro oleo additur, & pro adipe in dulciaria.

Quibus cōueniat Butyrū.

DE AXUNGIA ET ADIPE.

CAPVT V.

Plinius.

AXUNGIA adeps porcinus interior. Plinius. Axungiam, inquit, etiā Græci appellauere in uoluminibus suis. E sue quæ nō peperit, aptissime utuntur ad cutem mulieres axūgia. Nostri hodie ex ea tessellatim concisa, & mox ad ignem in uase æneo liquefacta faciunt liquamen, quod appellant. Id exemptū & in olla testacea conditum usui toto serè anno est. Axungia autē ex eo nomen est adepta, quod ea præcipue maiores axibus uehiculorum perungendis, ut nunc etiam Rustici ad faciliorem

Vnde nomen Axungia adepta.

faciliorem circūactum rotarum, utebantur. Aruina in-
tra uiscus & cutem dicitur pinguedo.

DE RESINIS OMNIBVS.

CAPVT VI.

MOLLIT Resina omnis, calefacit, desijcit Vires & natu-
collectiones, repurgat. Tuſſientibus & tabidis ra resinæ.
in Eclegmate per se, aut cū melle accōmodata, pectoris
uitia etiam purgans, urinam eadem cit, maturat, &
aluum mollit, glutinandis palpebris utilis est. & contra
lepras cum æruginē, atramento sutorio & nigro inun-
gitur. Valet (ut Diosco. scribit) cōtra saniem distillan-
tes aures, & naturalium prurigines ex oleo & melle: Dioscorides.
miscetur eadem Emplastris, malagmatis & acopis.
Quinetiam lateris doloribus succurrit per se inuncta
& imposita. Nascitur & liquida Resina ex arboribus
picea & Teda quæ ex Tyrhenea & Gallia affertur.
Eadem ex Colophone Asia quondam afferebatur, unde
& Colophonie nomen inuenit. Adfertur liquida & ex
Gallatia quæ ad Alpes est, quam gentis suæ uocabulo re Ex Gallatia
gionis eius incolæ Lariceam dicunt. Egregiæ bonita- affert Resina.
tis cōtra diutinas tusses in Eclegmate & per se. Est enim
quæ candida, quæ olei & quæ mellis colore sit, qua-
lis Laricea siue Larigna est. Nascitur & Cupresso li- Resina Cu-
quida resina ad omnia eadem utilis. In sicca resinæ ge- pressii.
nere pinea etiā est & abiegna, necnon ex Teda piceaq̄.
Eligito in omnibus his odoratissimam, pellucentem, nō
adeo aridam, neq; humentem, friabilem, & ceræ simi-
lem. bonitate omnes uincunt, quæ ex picea & abie-
te destillarunt, odoratæ enim sunt & thuris similes.

Antecedit

Antecedit resinas oēs alias terebinthina. Post hæc lentiscina est, quā mastichen nominat: tum quæ ex picea destillauerit & abiegna. Post has numerantur quæ ex teda fluxit, & pinea. Quæ ex terebintho destillat resina, ex petrea quidem Arabia assertur. Nascitur tamē & in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica & Cicladibus insulis: quæ una bonitate alias uincit: magis translucida, candida, colore ad uitreū & cyaneū inclinato, odore terebinthi.

DE PICE LIQUIDA.

CAPVT VII.

LIQUIDA pix, ex pinguisima colligitur teda, & piceæ materia. Probatur (inquit Diosc.) splendore, leuore & puritate: facit contra letalia medicamenta: tabem quā pthisim dicunt, purulentas excreationes, tussim, suffiria, & quæ agre ex pectore excreantur, Cyathi pondere cū melle linctæ. Inungitur præterea contra tonsillarū inflammationes anginasq; & cōtra purulentas aures cū rosaceo: cū trito autem sale, contra serpentum morsus. Pari ceræ eadē mista, scabros pellit ungues, impetiginesq; emendat, muliebriū locorū abscessus, & scidis durities discutit. Strumæ erūpit cum farina hordeacea, & urina impubis pueri decocta. Cum melle purgat ulcera & explet: cū passa uua melleq; carbunculos, & putrescentia ulcera scarificat & disrūpit. Quinetiam thuris pollini, & ceræ mista profunda ulcera glutinat, & carne explet: utilis itidem contra pedum & sedis rimas imuncta.

Vires & natura picis liquida.

dz.

HORTI GALLICI

FINIS.

ANALO

GIA MEDICINARVM INDARVM ET

Gallicarū, in qua Gallos in Gallia omnes medicinas
laxatiuus Gallis necessarias reperire docet, nec me

dicaminibus egere peregrinis: Ad D. Ioannem

Galsfredum illustrissimi Calabriū & Lo-

tharingorum Principis cōsiliarium, ac

Physicum clarissimum: Sympho-

riano Campegio Lotharin

gorum Archiatro

authore.

COMMENTATIONES

in Arabum, Pœnorum, Indo-
rum, Aegyptiorum, ac Mauri
tanorum errata, præclara tria
nostræ tempestatis excudère in
genia: Nicolaus quidem Leoni-
cenus, Ioannes Manardus, in-

ter medicos nostri temporis clarissima ingenia. Ille pa-
tria Vincētinus Italus, hic Ferrariensis: uterq; mediūsi-
dius, si iudicium requiras meum, eruditè multa, & si do-
ctè, multa ingeniosè, tum de Latinorum, tum de Græco-
rum hausta fontibus in mediū protulère. Tertiū Ruellius
Gallus, uir inter iuniores medicos clarissimus, ac Diosco-
ridis interpret primarius. Isti i hac medicina parte neq;
ipsis antiquis medicis sunt inferiores, medicinarum pur-
gantium notitiā nostris temporibus penè impossibilem

f arbi

arbitrantur, quoniam prisca eorum nomina sunt nobis ignota. Apud enim Mesuen ac Serapionem quale esset Turbith, quale uerò Scamonium non repperunt Serapio & Mesues. Sic Dioscorides Rheon seu Rheubarbarum ac etià Galenus & Paulus cum Oribasio odore carere docent: & re ipsa & experimento ualde odoratam comprobauimus, & manifestum ueritati prebet experimentum, adeo ut necessario alterum concedendum uideatur, uel falsa illos scripsisse, uel hanc non esse ueram Rheon. Sed iam Galsfede clarissime ad institutum redeamus, & quod pharmaca Gallie nostrae salubriora sint Indis, Aegyptijs, Aethiopia, Persis, Arabibus atq; Pœnis, etiam rationibus aliquot confirmare nitemur, hæc cum multæ asseruari possent, tamen illa uel præcipua est, quod domibus nascuntur, & (ut Plinius inquit) optimus quisq; cenat, quanquam pedibus hæc ignotas calcamus. Contra exotica quæcumque periculis aduehuntur, per maria uasata, ratibus atq; nauigijs, in quibus omnium instar ibi sunt tantum adulterata, antiquata, obsoleta, reiectitia notantur. Sunt enim infinita adulterata, quibus ea gens Barbarorum imponit nobis, nisi non uera sunt quæ multis retro sæculis Plinius & Dioscorides de ijs prodiderunt. Deinde quod nec cognoscimus etià, probata sint ne uel adulterata quæ eminus aduehuntur. Quod inde maxime palam fit. Quotus enim quisq; est nostratum, qui unquam crescere uidit turbith, scamonium, myrabolanos, thamarindos, calamum odoratum, Deniq; omnia illa, quæ hodie præcipua in officinis habentur. Qui si mihi Mesuen suum citabunt, qui huiusmodi suis notis pingat turbith album

album gummosum &c. Myrrham odoratam & aromaticam, de qua in sacris literis dicitur. In plateis sicut cynamomum & balsamū aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suauitate odoris. Cum tamen turbitum nostrum potius sit adulteratū non gummosum, & myrrha qua utimur sit inodorata, sed potius fetida, & mali & tetri odoris. Neminem nominatim perstringam, sed noui tamen apud Lugdunū, ac alios diuersarum prouinciarum pharmacopolis medicos ac cyrurgos qui cum sererum naturas & formas exactissime callere gloriarentur, ubi allatae fuerant, nihil cognouisse. Sunt qui marubium, abrotanum, Kalendulā, ac ceteras notissimas herbas ignorent. Experti autem medici est, non ex nomine tantum tenere herbam, uel quodlibet tandem simplex uerum etiā contrectasse, uisisse, gustasse, olfactisq; oportuit. Hinc enim est quo Diosco. non ex aliorum narratione, scripsisse se historiam suam iactat, sed omnia suis locis uidisse, tetigisseq; & tentasse postremo, quod est omnium maximum, magno redimuntur quae transmarina sunt. At nos Alexandri ciri, Caroli croesi non sumus. Et stulti fuerit, illic impensas facere in rebus longe petitis, ubi domi habeas, quod non solum minoris redimas interdum etiam gratis, uerum etiam quod naturae & temperamento cōueniat plus. Ad haec magna pars & omnis ordinis homines (ut quidam ex recentioribus scriptoribus inquit) exotica illa pharmaca abhorrent, & quo quisq; salutis suae studiosior est, immo quo quisq; sanior incorruptiorq; uiuit, eo amplius nauseat ac detestatur, uidi ego ipse qui cum maximis aegritudinibus laboras-

sent pharmaca omnia deprecabatur. Vidi qui citius etiã
 perierunt quàm pilulas aut electuarium uellent glutire.
 Quibus si succum alicuius herbæ Gallicæ uel radicem
 ppinasses, nõ detrectassent. Quod dico notius est, quàm
 ut demonstratione egeat, cum sint hodie eorum multa
 in Gallia hominum millia qui mecum sentiant. Et ut ma-
 xime donemus, acriores uires habere, quis enim inficia-
 tur? tamen suas cuiq; terræ herbas ad hominum naturas
 contemperauit deus: nec minus Agaricus nosster Gallia-
 cus, aut manna nostra Gallica operabuntur si probè ad-
 hibeantur, quàm rheubarbarũ Indum, aut manna ex
 India uel Arabia allata. Hec est medicorum præ-
 stantissime de transmarinis pharmacis mea
 opinio. Vale uirorum doctissime tui
 Campegij memor. Lugduni
 anno M. D. XXXII.

ANALOGIA SIVE
COMPARATIO

73

CASIAE FISTULAE AD MERCURIJ
herbam, quam mercurialem
nostri uocant.

INOZOSTIS siue parthenion d
Mercurio inuētus est, ut scribit Plinius. Plinius.

Eam apud nos omnes mercurialē. Aluo
quidem soluendae uel in febris decoqua-

tur, quantum manus capiat, in duobus
sextarijs aquae ad dimidias, bibitur sale & melle admi-
xto, necnon cum gallinaceo decoctum salubrius. Purga-
tionis causa putauerunt utraq; dandam cum malua de
coctum. Thoracem purgat, bilem detrahit. hęc Plinius Plinius.

lib. xxv. capite quinto. Sed postquam ad casiaē fistulae
& Mercurij herbe comparisonem deuentum est, ex
pharmacijs ac medicinis, nullam comperiemus Mercuri-
ali herbe in operando magis salubrem. Casia fistula
calida est & humida infra omnem gradum, Mercurialis

uero, ut Auerrhous scribit, calida & sicca in primo or-
dine, & datur inquit in principio febrium ante dige-
stionem sicut casia fistula, purgat enim choleram &

phlegma. In casia fistula, ut scribit Mesues, non est nocu-
mentum apparens, praeter quod nocet debilia habenti-

bus uiscera & lubrica. Mercurialis, inquit Plinius, tho-
racem purgat, bilem detrahit, sed stomachum ledit quā
doq;. Casia, inquit Mesues, est aequalis declinans ad la-

Auerrhous.

Mesues.

tus caliditatis, & est humida in primo ordine & lenitiua, clarificatiua sanguinis, & sedatiua acuitatis eius, & cholere rubee. Mercurialis, ut scribit Paulus, uentrem subducit efficaciter, & pigmenta digerit. Et ut inquit Oribasius folia moliter cocta & comesta, stercora sufficienter deponunt, & maxime si cum uino temperentur.

Galenus. Et Galenus lib. septimo simplicium capite. de linozosis inquit. Linozotide utuntur omnes ad uentris purgationes, uerum enim uero si quis eius facere periculum uolet in cataplasmate, sane admodum eam esse digerentis ex-

Plinius. perietur esse facultatis. Plinius duplicem, masculum & femellam facit lib. xxv. ubi Hippocratem miris laudibus in mulierum usu predicasse, illas scribit.

AGARICI GALLICI ad rheubarbarum Indum comparatio.

POST QVAM ad agarici & rheubarbari comparationem deuentum est, ex pharmacijs ac medicinis nullas comperimus agarico & rheubarbaro ex calidis medicamentis in curandis egris laudabiliores ac meliores. Rheubarbarum inquit Mesues, calidæ complexionis est & aridæ in secundo ordine, agaricum uero, ut idem scribit, calidum in primo & aridum in secundo. Rheubarbari uero proprietates, ut idem Mesues scribit, est mundificare & confortare iecur & stomachum, clarificare sanguinem, auferre oppillationes & morbos quorum est oppillatio, sicut hydropisim, & ictericiam, & crasiciem splenis, & febres oppillationum. Dosis portio eius infusi a drachmis duobus & semis, usq; ad decem, & potio contriti a drachma una ad quatuor. Agaricum ut scribit

ut scribit Galenus sexto simplicium cap. sexto, radix est arboris, & uirtus eius est dissolutiua & incisina materiarum crassarum, & propter hoc aperit oppillationes iccoris & renum, & curat morbum regium, quem ictericiam uocant, que ex oppillatione fit epatis. Et in lib. ad paternianum ita scribit, uires habet acriter relaxantes, & uenenosis morsibus & potibus resistentes, sic & uentrem purgat, & phlegma, & choleram deponit. Ideo nec dolorem nec uomitum facit, hæc Galenus. Rheubarbarum flauam bilem purgat, purgat & agaricum choleram ac pituitam. Recentiores medici non ad alios fere usus nostro æuo accommodant rheubarbarum quam uel ad bilis euacuationem, uel ad intestinorum difficultates, uel ad eos q̄ de sublimi aliquo loco ceciderunt. Quicquid tamen sit, non ambigenum eam prerogatiuam non habuisse apud antiquos inter cathartica quam nunc habet. Antiquos cum dico, Hippocratem, Galenum, Paulum ac Oribasium, ac similes secte homines intelligo. Agaricum uero & apud antiquos ac recentiores auctores, inter nobiliora cathartica semper prerogatiuam habuisse. Agaricum aluum unius alterius ue drachmæ p̄dere (inquit Galenus) cū mulsæ aqua potum purgat, aduersatur præterea uenenis drachmæ p̄dere, in diluta uini potione datum, serpentum ictibus & morsibus pondere trium obolorum cum uino potum egregie succurrit, omnibus in uniuersum interioribus uitijs accommodatum est pro uiribus & ætate sumētium datum, alijs cum aqua, alijs cū uino, alijs cum aceto mulso, alijs cum mulsæ aqua Rheubarbarum uero, quia primo flauā bilem euacuat, nostri

Galenus sexto simplicium.

Galenus ad Paternianum.

Recentiores medici.

Hippocrates & Galenus.

- medici in omni febre tertiana illud propinant. Sed quia calidi & sicci ut plurimum flava bili ac tertiana febre corripuntur, ob id etiam reliquis minus ut tali maxime apti, ad purgantia medicamētā idonei erunt. Præterea si
- Galenus.** Galeno credimus lib. x. Methodi. cap. v. Inedia calidis & siccis corporibus maxime noxia est, his uero qui in calida & sicca estate febre laborāt, quæ scilicet exustione, aut labore immodico, aut uigilijs, aut comprehēsis iā animi motibus sit cōtracta, nō tātū noxiū est Rheubarbarū, sed & planē perniciosum, cū calidū sit & siccū in secundo ordine, quippe uel in febres ardentes ex eo incidunt. A quibus nisi prius mors occupet, in heticas migrāt, atq; ab his in marasmm, uel protinus ardentibus præteritis. Porro cum curatio febris tertianæ, & omnium quoq; febrium putrescentium in hoc sita sit, ut humores noxiū febres faciētes euacuentur, & calor qui præter naturam inualuit expugnetur, calor autem in febre ex flava bili causata multo humoribus noxijs maior sit, ideo in eiusdē
- Galenus.** medicatione (ut antea ex Galeni quoq; decreto diximus) Medicus magis ad contrariā qualitātē expugnandā animū uertat, quā ut quomodolibet euacuet. Quod nō ideo dixerim, quasi in uniuersum febriētes purgatorijs medicamētis non esse tentandos putem, quando euacuatō per eadē cōmodē facta (iuxta Galeni etiam sententiam) à ratione non sit aliena. Hoc unum autē moneo, ne iterū atq; iterum adhibeatur in febre pura tertiana ac arsiua Indicū Rheubarbarum, atq; hoc pacto ægrum ad mortē uel tabem usq; perducatur. Galenus enim manifestissime docet in febre tertiana id magis conari debere

bere medicū, ut cōtrarijs qualitibus febrem oppugnet, quā ut quomodolibet cum Rheubarbaro, Agarico, uel Aloë, aut Scamonia euacuet, quando euacuationes istæ subinde plus qualitate noceant, quā expurgando pro-sint. Et id uoluit quoq; Cordubensis ille Auerrhou. Auerthous.
 VII. sui colliget. cap. x i. Sed nemo est qui ignoret quā omnes ferme nostri sæculi medici, Itali, Galli, Germani, ac Hispani id maxime conētur, ut in febris arsiuis, ac intermittentibus, tertiana etiā sincera & exquisita ac caufonica, nō semel, sed iterū atq; iterū purgātes, Rheubarbarū Indū propinēt. Quā uero erroneū, lib. tertio nostrarū Castigationū cap. i i i . primū Platonis testimo- Galenus.
 nio, deinde Galeni ac Oribasij & Celsi, postremo ueterū Oribasius.
 medicorū testimonijs, ac ratione una, aut altera demon- Celsus.
 strauimus. Ad quē lectorē mittimus, si per ocium licet.

SAMBUCI ET EBULI

ad Aloëm comparatio.

ALOE medicaminum est arefāciētium tertij or-
 dinis, secundi principia obtinens in calore. Solu-
 tione educit choleram, & phlegma, ut scribit Mesues, & Mesues.
 mundificat caput & stomachum. In Sambuco & Ebulo,
 ut scribit Dioscorides, uis est refrigeratiua: siccant enim Dioscorides.
 & adstringunt, refrigerantq;, & aquas ex corpore pel-
 lunt, purgant pituitam & bilem, & subeuntibus cutem
 aquis auxiliātur. Profunt & contra uiperarum morsus.
 Aloës, ut scribit Galenus, cōglutināt fistulas, & incarnat Galenus.
 ulcera, & confert apostematibus quæ fiunt in ore, nari-
 bus, & oculis. Sambucus uero & Ebulus scæminarum lo-
 cos insidentibus molliunt & aperiunt, & quæ eis sunt

Ebuli & Sam-
 buci uirtus.

mala emendant, leniunt, oculorum inflammationes folia tenera & recentia cū polenta emplastri modo imposita. Aloës citat ac subducit aluum. Interea medicamina que dicuntur stercus eiectantia, estq; confirmans stomachū, Medicamen si ullum aliud ut scribit Mesues. Ebulus uero & Sambucus citant pariter & subducunt aluum, Et ut Dioscorides scribit, profunt & canum morsibus, Eodem modo ut Aloës cauernosa glutinantur ulcera & podagricis opitulatur cum taurino Hircino ue adipe emplastri modo imposita, Et ut scribit Paulus tam pot. e quā etiam comest. e hydropicorum aquam subducunt ambæ.

COMPARATIO Indorum Myrabolanorū ad filiculam herbā siue Polypodium & Cartanum.

Mesues. **H**ABENTUR Myrabolani apud Arabes, Mesues. Razem, & Auicennam quorum uirtus frigida in primo ordine. Arida uero in secundo, uirtus autem secunda oculos fortificat, & prohibet cursus humorum ad ipsos, & est proprietas purgare flauam bilem. Confortant stomachum & conferunt atrebili, & mundificant uillos stomachi & exiccant eos, & sunt quinque species & appropinquant frigiditati cum caliditate temperata. Polypodium uero inquit Dioscorides bibitur ad purgandam pituitam & bilem, & ut Auerrhoi placet filicula temperata est, & si Auicenna calidam in secundo dicit. Est enim inquit Auerrhous temperata medicina & secura, & secundum Dioscoridem & Plinium bilem absolute & pituitam euacuat. Apud Mesuen educit choleeram nigram. Cartamus ut Auerrhous scribit nobilis est medicina. Inter omnes medicinas purgantes, pituitam euacuat

euacuat enim phlegma absq; timore. Sed Galenus libro
 quinto salubrium presert Cartamum Aloë in soluendo Galenus.
 alio senum per triduum adstricta. Dimittit uestigia in-
 quit Mesues lenitatis in uisceribus. Et ut scribit Oriba- Mesues.
 sius Cartamus pituitam & flauam bilem purgat, non Oribasius.
 quidem fortiter. Serapio dicit Cartamum esse frigidum
 & aridum in prima mansione. Mesue uero ponit calidū Serapio.
 in primo, & siccum in secundo.

COMPARATIO TAMARIN-

rindorum & prunorum.

TAMARINDI Syluestris palme fructus a bar-
 baris Arabibus & poenis existimantur quos offi-
 cine Tamarindos nominant, & quidem a saporis acri-
 monia oxyphenicas argentis naturæ contra bilem flauā
 pollentis. Non inuenio à ueteribus Græcis qui de hoc
 genere quicquam prodiderit pharmacopole nostri eos
 adulterant cum prunis acerbis & hyemalibus, addentes
 cum eis acetum, & cum granis Casie fistule & illos in
 massam comprimentes, & sic iuniores medici, & inex-
 perti decipiuntur à Seplastarijs & Pharmacopolis. Lo-
 co Tamarindorum consulo accipere pruna hyemalia
 Gallica cum zucharo aut melle albisimo condita ac
 seruata. Tamarindi inquit Mesues frigide sunt comple-
 xionis & sicce in secundo ordine, & sunt refrigeratiui
 & extinctiui & sedatiui acuitatum & inflammationū
 & ledunt stomachum. Pruna uero ut scribit idem Me-
 sues dantur ad alterandum & ad soluendum. Dulcia sunt
 inter frigiditatem & caliditatem declinant tamen ad
 gradus frigiditatis, & sunt humida in secundo. Et omnia
 quidem

quidem sunt lauatua, refrigeratua, & lenitua. Solutio
ne educunt flauam bilem, & dantur, ut Tamarindi, in
egritudinibus cholericis, & nocent stomacho frigido ut
Tamarindi, sed non adulterantur ut Tamarindi.

COMPARATIO SENE

Syriaci ad Genistam Gallicam.

DE SENE nondum uidere potui quae de illo
scribuntur à Galeno, quamuis legerim apud Me
suen cap. proprio, autoritate Galeni, decoctionem eius
cum iure gallorum soluere sine molestia in quantitate
multa. Sed non mireris lector charissime cum de Manna
ipse falsò Galenum alleget, ut amplè scripsimus libro no
strarum castigationum primo cap. x l i x. Solutione in
quit Mesues educit cum facilitate melancholiam & cho
leram adustam. Et mundificat cerebrum, cor, iecur, &
splenem, & membra sensuum & pulmonem. De Genista
Dioscorides. ita scribit Dioscorides. Genista florem luteum qualem
uiole habent, quas Leucoia appellant. Siliquas phaseolo
rum modo fert, in quibus semen ceu lentis est. Bibuntur flo
res semenzq; eius in mulsâ aqua pondere obolorū quinq;
purgantq; per superna egregiè ueratri modo sine peri
culo. Solum semen itidem per inferna purgat. Quinetiâ
maceratis in aqua uirgis eius, mox tuisis & expressis, cõ
tra anginas coxendicisq; dolores succo illo cyathi pon
dere ieiunis potu auxiliantur. Quidam etiam muria aut
mari eas macerantes, Clystere expressum succum con
tra coxendicis dolores infundunt. Cruenta simul & in
Galenus. testinorum ramenta trahentem. Hec Dioscorides. Gale
nus lib. v l l i. simplicium ita scribit capite de Sparto, id est
Genista.

Genista. Sparti, quo & uites alligant, tum fructus, tum uirgarum succus, nō instrenuē trahentis est facultatis.

DE MEDICINIS IN

quibus (ut uerbis Mesuæ utar)
est uenenositas.

VERATRI SIVE ELLEBORI

ad Scamonium comparatio.

SCAMONII ac Veratri uires si quis conferre uoluerit, ea non solum malicia sua in humanam naturam corrumpendo primaria, sed etiam in brutorum animalium uires dirimendas inueniet fuisse paria. Minoris tamen est maliciæ Veratrum Scamonio, ut scribit Galenus libro secundo de acutis morbis commento xii. Accidentia enim scamonij sunt defectus cordis, æstusio fortis & febris, sitis ualida, dyssenteria, dolor uentris, syncopis. Sed accidētia ueratri, ut scribit Razes, sunt tremor cordis, ardor linguæ, eructatio, cum inflammatione, & tandem mors: Drachmæ enim duæ interimunt. Scamonium uero ultra duodecim grana occidit, ut scribit Mesues, & si Galenus & Oribasius dederint usq; ad drachmam unam, sed non est idem Scamonium apud Mesuen, & Galenum. Illud Mesuæ est Antiochenum, uel ex Corasceni, & Scamonium Galeni ex Colophone. De Veratro & scamonio ample scripsimus lib. i. Castigationū nostrarum. ac in Officina pharmacopolarum.

CATAPVTIÆ GALLICÆ AD

Turbith, qui multos conturbat, comparatio.

POST QVAM ad Cataputiæ & Turbith comparationem deuentum est ex pharmacijs euacuanti-

bus nullam comperimus magis incertam ipso Turbith. De ipso aliud scribit Serapio, & aliud Mesues. Turbith secundum Mesuen ex genere est habentium lac, uerum Serapionis turbith quod idem est cum tripolio Dioscoridis radix est odorata. Cataputia Gallica calida est in tertio ordine, humida uero in primo. Turbith Mesue caliditatem habet ac ariditatem in tertio pariter ordine caliditatem, laxat turbith pituitam, & infert debilitatem animi. Et Abemesuai teste debilitat stomachum, & abominationem facit, & acquirit usus eius corporis ariditatem nauſeam ac estuationem. Cataputia pariter pituitam purgat, secundo bilem flauam, tertio atram, cataputia fructus (inquit Galenus) absterſiuam & dyaporeticam habet uirtutem, ita etiam & flos, sed quodam modo debiliores: triginta eius grana si bibantur & terantur, flauam bilem, atque pituitam, ac aquosas humiditates purgant & uomitum, & fluxum uentris faciunt, & laxant stomachum forti attractione, prouocantque nauſeam, ac uomitum.

ESVLE GALICE AD COLO-

cyntham, quam Coloquintidam Arabes uocant comparatio.

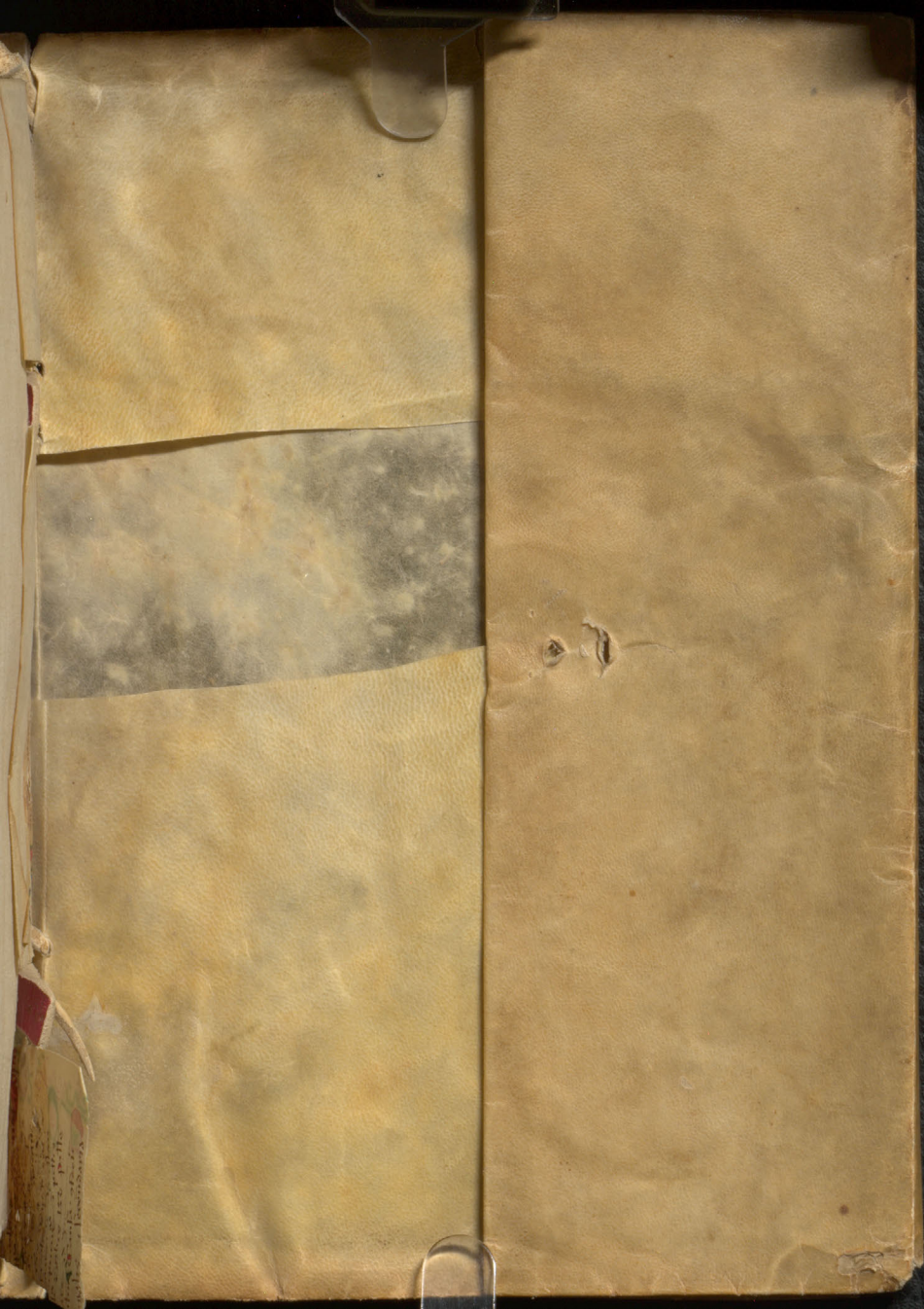
ESVLA est ex speciebus habentium lac, recens mala est, nigra pernicioſa, nocet cordi, iocinori & stomacho, & diſrumpit uenas, & excoriat uiscera, dere linquens inflammationes, faciens cadere in febres solutione educit, Pituitam primo, secundo aquam citrinam, humoresque ex atra bili genitos. Colocynthida uero quam aliqui caprinam, alij Alexandrinam, alij uero amaram cucurbitam uocant. Ipsa pituitam & bilem trahit, foetus in utero

INDARVM ET GALLIC.

83

in utero enecat, ut Dioscorides scribit, uentriculo siue
 stomacho inimica est. Et ut inquit Mesues nocet cordi,
 stomacho, & iecori, & est conturbatiua subuersiua ui-
 scerum, faciens operationes difficiles, aperiens orificia
 uenarum apertione sanguinem fluere faciente, & exco-
 riat uias urine, & quãdoq; interficit. & si in ar-
 bore nascatur sola erit perniciosa, &
 uenenum perniciosum. Fugiant
 igitur Christicole Esulam
 fugiant & Colocyn-
 tham tanquam
 uenena.

FINIS.

Small handwritten text on a red tab at the bottom left of the left page, possibly a library or collection label.

